~~0350 - 30/IX 76~~

0110 - 26/II 77

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

ՕՏԱՐ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑՆԵՐ

ԼԷՈՆ ԹՈԼՍԹՈՅ

ԱՆՆԱ ՔԱՐԷՆԻՆԱ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ
1911

19 NOV 2010

ԱՆՆԱ ՔԱՐԷՆԻՆԱ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Ռ. ՍԱԳԱԵԱՆ

ՂԱԼԱԹԻԱ

Գուրշունլու խան, 7

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

891.71-31
Տ — 80
ար.

ՕՏԱՐ ԳԼՈՒԽ - ԳՈՐԾՈՑՆԵՐ

ԼԵՈՆ ԹՈԼՍԹՈՅ

ԱՆՆԱ ՔԱՐԷՆԻՆԱ

1002
6232

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հ.Ս.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А. Публичная Библиотека
7/VI-1922
имени А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ

1911

23 SEP 2013
14004
11

ԱՆՆԱ ԳԱՐԷՆԻՆԱ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Աննա Գարէնինա ու իր ամուսինը կը շարունակէին ապրիլ միեւնոյն երդիքին տակ. օրուան մէջ շատ անգամ իրարու կը հանդիպէին, բայց կատարելապէս օտարական կը մնային իրարու հանդէպ։

Գարէնին իրեն կանոն ըրած էր ամէն օր կինը տեսնել, որպէս զի ծառաներուն բամբասանքին առաջքը առնէ, բայց կը զգուշանար տունը ընթրելէ։

Վրոնսքի երբեք չէր ի գար Գարէնինի տունը. այսուհանդերձ Աննա զայն դուրսը կը տեսնար ու ամուսի-

նը գիտէր այդ բանը։ Այս կացութիւնը երեքին համար ալ դժնդակ էր, և իրենցմէ ո՛չ մին պիտի հաւանէր այդ վիճակը կրելու, եթէ համոզուած չըլլային որ առժամեայ բան մըն էր, ցաւատանջ տագնապ մը որ շուտով պիտի անցնէր։

Թարէնին կը յուսար որ Աննայի սէրը պիտի մարէր, քանի որ ամէն բան կ'անցնի, թէ ամէն մարդ պիտի մոռնար այս խոտորումը և թէ իր անունը անաղարտ դուրս պիտի գար այս փորձութենէն։

Աննա, որ այս կացութեան պատճառն էր և ուրիշներէ աւելի կը տառապէր անկէ, կը համբերէր որովհետեւ վստահ էր որ շուտով ամէն բան պիտի կարգադրուէր։ Որոշապէս չէր գիտեր թէ ի՛նչ բան պիտի կարգադրէր կացութիւնը, բայց հաստատապէս համոզուած էր որ լուծումը պիտի գար և արագ կերպով։

Վրօնսքի, ակամայ ենթարկուած Աննայի, նոյնպէս կը սպասէր բանի մը որ իր կամքէն անկախաբար տեղի պիտի ունենար ու բոլոր դժուարութիւնները պիտի հարթէր։ Ձմեռուան մէջ շատ ձանձրալի շաբաթ մը անցուցած էր։ Հրաման ստացած էր օտարական իշխան մը հիւրամեծարելու Սէն Բեդերսպուրկի մէջ։

Զինքը ընտրած էին այս պաշտօնին մասնաւորաբար իր գեղեցիկ ծանրաշքութեան, իր ակնածալի ձեւերուն ու մեծ անձնաւորութեանց հետ վարուելու մասին ունեցած սովորութեան համար։

Այս պաշտօնը շատ խիստ թուեցաւ Վրօնսքիի։ Օտարական իշխանը կ'ուզէր որ երբ իրեն «այս ինչ բանը տեսա՞ք Ռուսիոյ մէջ» հարցնէին, կարենար հաստատական պատասխան տալ։ Յետոյ կ'ուզէր նաեւ ճաշակել որչափ կարելի է բոլոր ռուսական հաճոյքները։ Պէտք էր որ Վրօնսքի զինքը առաջնորդէր բոլոր այդ շրջա-

գայութիւններուն մէջ։ Առտուն յիշատակերտները կ'այցելէին և իրիկունը ազգային զբօսանքներու կը մասնակցէին։

Իշխանը արտաքոյ կարգի առողջութիւն մը ունէր, նոյնիսկ իշխանի մը համար. շնորհիւ իր անձին համար ըրած մանրամասն խնամքներուն և մարզանքներուն, իր առողջութիւնը այնքա՛ն լաւ կը պահպանէր որ հակառակ հաճոյքներու համար ըրած չափազանցութիւններուն, հոլանտական խոշոր վարունգի մը պէս թարմ, կանանչ ու փայլուն էր։

Իշխանը շատ կը ճամբորդէր և կը կարծէր թէ հաղորդակցութեանց դիւրութեան գլխաւոր առաւելութիւնը այն էր որ օտարականներուն թոյլ կուտար զանազան ազգերու հաճոյքներուն մասնակից ըլլալ։ Սպանիա գտնուած էր ուր ցայգերգներ կազմակերպած էր ու մանտոլին նուագող սպասուհիի մը սիրտը գրաւած։ Զուիցերիոյ մէջ քարայծ մը սպաննած էր. Անգլիոյ մէջ կարմիր Ֆրաքով ցանկերու վրայէն ցատքած էր և՝ գրաւ բռնելով՝ երկու հարիւր փասիան սպաննած էր։ Թուրքիա՝ հարէմի մը մէջ մտած էր. Հնդկաստանի մէջ փիղով ճամբորդած էր և այս անգամ, Ռուսիոյ մէջ, որոշած էր բուն ռուսական հաճոյքներուն բոլորին ալ համը նայիլ։

Վրօնսքի, որ կերպով մը իր գլխաւոր արարողապետն էր, դժուարութիւն կը զգար կարգադրելու այն զանազան ռուսական հաճոյքները զորս կարգ մը անձնաւորութիւններ կ'ընծայէին իշխանին։ Արջի որսորդութիւն, թրօյքայով պտոյտ, գնչուներու երգ ու ռուսական շուայտութիւններ որոնք կը վերջանան անօթներ կոտրելով։

Իշխանը մեծ դիւրութեամբ յարմարեցաւ ռուսական

ոգւոյն․ անօթ ու պնակ կոտրտեց, գնչուհիները ծունկերուն վրայ առաւ և կարծես կը հարցնէր․ «Դեռ ճանչնալի՞ք բան մը կա՞յ, թէ հոս կը սահմանափակուի ռուսական ոգին։»

Իրապէս, բոլոր ռուսական հաճոյքներէն, իշխանը ամենէն աւելի կը ճաշակէր ֆրանսական թատրոնին դերասանուհիները, պարուհիները և շամբանեան։

Վրոնսքի սորված էր իշխաններու մտերմութեան մէջ ապրիլ, բայց գուցէ իր նկարագիրը ժամանակէ մը ի վեր փոխուած ըլլալուն համար կամ այդ օտարական իշխանին հետ խիստ մտերմացած ըլլալուն պատճառաւ, այդ շաբաթը իրեն սոսկալի կերպով երկար թուեցաւ։ Իրեն այնպէս կը թուէր որ միշտ քովը կապուած յիմար մը ունէր և ինքն ալ ի վերջոյ պիտի յիմարանար։ Պէտք կը զգար անդադար պաշտօնական ակնածանքի շեշտը պահել որպէս զի նախատինքներէ խուսափի։

Իշխանը արհամարհոտ կերպով կը վարուէր այն մարդերուն հետ որոնք հարիւր կառք կ՚ըլլային իրեն ճշմարտապէս ռուսական հաճոյքներ հայթայթելու համար։ Այն կարծիքները զորս կը յայտնէր ռուս կիներու մասին՝ արտամտութենէ կը շառագունէին Վրոնսքին, բայց ինչ որ ամենէն աւելի դժնդակ կ՚ընէր այս ընկերակցութիւնը սա էր որ իշխանին մէջ բուն իսկ ինքզինքը կը գտնէր և ինչ որ կը տեսնէր այս հայելիին մէջ իր անձնասիրութիւնը չէր գգուեր։ Իշխանը շատ սահմանափակ միտքի տէր, ինքզինքին հաւնած, յաղթակազմ և անձին խնամք տանող մարդ մըն էր․ բայց ո՛չ ուրիշ բան։ Անուրանալի էր որ ճէնթլմէն մըն էր ու Վրոնսքի չէր կրնար ժխտել ատիկա։

«Մսի ախմար կոյտ, կը մտածէր Վրոնսքի, միթէ ես իրեն կը նմանի՞մ։»

Ինչ որ ալ ըլլայ, երբ եօթը օր ետքը, իշխանին Մոսքուա մեկնած ատենը հրաժեշտ առաւ անկէ, ինքզինք երջանիկ զգաց իր դժնդակ կացութենէն փրկուելուն ու այդ անհաճոյ հայելին այլեւս չտեսնելուն համար։

Բ.

Վրոնսքի կայարանէն իր տունը վերադարձին Աննայէն նամակ մը գտաւ։

Իրեն կը գրէր․

«Հիւանդ ու դժբախտ եմ։ Անկողնէս դուրս չեմ կրնար ելլել և առանց ձեզ տեսնելու չեմ կրնար կենալ։ Եկէ՛ք այս իրիկուն։ Ժամը եօթին Ալեքսի Ալեքսանդրովիչ նախարարաց խորհրդին կ՚երթայ և մինչև տասը հոն կը մնայ»։

Վրոնսքի նախ տարօրինակ գտաւ որ Աննա զինքը իր տունը հրաւիրէ, հակառակ ամուսնոյն արգելքին․ բայց, խորհելէ ետքը, որոշեց երթալ։

Ձմեռը գնդապետի աստիճանին բարձրացած էր ու զօրագունդէն ելած։ Անկէ ի վեր առանձին կ՚ապրէր։ Ճաշէն ետքը բազմոցին վրայ երկնցաւ, և հինգ վայրկեան ետքը այն պժգալի տեսարանները որոնց ներկայ եղած էր շաբթուան մէջ, իր աչքերուն առջեւ իրար խառնուեցան Աննայի պատկերին հետ ու այդպէս քունը տարաւ։

Մութին մէջ արթնցաւ և աշխոյժով մոմը վառեց։

«Ինչ եղայ․ ինչ սոսկալի բաներ տեսայ երազիս մէջ... Այո՛, այո՛, պզտիկ մուժիկը ծռած էր ու մէկէն ֆրանսերէն արտառոց բառեր արտասանեց... ամէնքը այդ էր... բայց ինչու այսպէս սոսկացի էր։»

Ու հակառակ կամքին՝ սրտադող մը սառեցուց իր արիւնը։

— Իրա՛ւ որ, ըսաւ ժամացոյցը նայելով, ծաղրելի բան է աս։

Արդէն ժամը ութուկէս էր։ Փութով իր ծառան կանչեց, հագուեցաւ ու փերնազաւթակին վրայ ելաւ։ Արդէն երազը մոռցած էր ու միայն ուշ մնալուն համար կը մտատանջուէր։

Երբ Բարէնինի տան մօտեցաւ, տեսաւ որ արդէն ժամը իննին տասը կար։

Նեղ ու բարձր կառք մը, երկու մոխրագոյն ձիեր լծուած, մեծ դրան առջեւ կը սպասէր։ Վրօնսքի ճանչցաւ Աննայի կառքը։

— Ինծի կուգայ, մտածեց, աւելի անշուշտ լաւագոյն էր։ Սակայն այլ եւս չեմ կրնար պահուըտիլ, թէեւ անհաճոյ է ինծի այս տունը մանել։

Ու մարդու մը պէս որ մանկութենէ վարժուած է բանէ մը չամչնալ, իր թալխիրէն դուրս ելաւ ու դէպի դուռը ուղղուեցաւ։ Դուռը բացուեցաւ և դռնապանը, ոտքի ծածկոց մը թեւին վրայ, կառապանին նշան ըրաւ յառաջանալու։

Վրօնսքի որ ընդհանրապէս մանրամասնութիւններու ուշադրութիւն չէր ըներ, նկատեց սպասաւորին իրեն ուղղած զարմացական նայուածքը։ Սեմին վրայ գրեթէ Բարէնինին զարնուեցաւ։ Կազի կառուցը լոյսին կը լուսաւորէն Աննայի ամուսնոյն անարիւն և յոգնած դէմքը։

Բարէնինի չեչոտ ու աղօտ աչքերը Վրօնսքիի վրայ յառեցան։ Այս վերջինը բարեւեց և Բարէնին շրթունքը շարժելով ձեռքը գլխարկին տարաւ ու անցաւ։

Վրօնսքի տեսաւ որ իր կառքը կը մտնէր առանց ետին դառնալու ու ոտքի ծածկոցը կ'առնէր։

Երիտասարդը նախասենեակը մտաւ. իր յօնքերը կծկուած էին ու աչքերը չար և հպարտ փայլով մը կը շողային։

— Ինչ կացութիւն, ըսաւ ինքնիրեն։ Եթէ կռուէր, եթէ իր պատիւը պաշտպանէր, կրնայի գործել, իմ զգացումներս յայտնել, բայց այս տկարութիւնը կամ անարգութիւնը... զիս խաբեբայի մը դիրքին մէջ կը դնէ, ինչ որ չեմ կրնար ըլլալ։

Վերջին պարտէզին մէջ Աննայի հետ ունեցած բացատրութենէն ի վեր, Վրօնսքի բարեփոխած էր կացութիւնը ըմբռնելու ձեւը։ Աննա ամբողջովին իրեն անձնատուր կ'ըլլար և իրմէ կը սպասէր որ իր բախտը որոշէր, և Վրօնսքի ակամայ կը հպատակէր Աննայի տկարութեան, այլեւս չէր մտածեր թէ այդ յարաբերութիւնը կրնար ունենալ այն ելքը զոր այս վայրկեանին կը նախատեսէր։ Իր փառասիրական ծրագիրները նորէն մէկ կողմ թողուեցան և զգալով որ ա՛լ ելած էր գործունէութեան այդ շրջանակէն ուր ամէն ինչ որոշապէս սահմանուած էր, ինքզինք անձնատուր կ'ընէր իր զգացումին որ կը մեծնար և հետզհետէ զինքը կը կապէր իր համանուհիին։

Գաւիթին մէջ Աննայի ոտնաձայնը լսեց որ կը հեռանար։ Հասկցաւ որ եկած էր տեսնելու համար թէ ինք կուգա՞ր և սրահի դրան առջեւ կը սպասէր։

— Ոչ՛, գոչեց Աննա զայն նշմարելով, ոչ. եթէ այս այսպէս պիտի շարունակուի, շուտով պիտի ըլլայ ըլլալիքը, ժամանակէն առաջ...

Ու արտասանած առաջին բառերուն հետ արցունքները աչքերուն մէջ երեւցան։

— Ինչ ունիս, սիրելիս։

— Ի՞նչ ունիմ մի։ Երկու ժամ է կը սպասեմ, կը

չարչարուիմ... չէ՛, չեմ կրնար, չեմ կրնար քեզի հետ սրդողիլ... անշուշտ, չկրցար աւելի կանուխ գալ... չէ՛, քեզ չեմ մեղադրեր։

Երկու բազուկները անոր ուսերուն վրայ դրաւ եւ աչքերը խոր նայուածքով մը անոր յառեց։ Անոր դէմքը կ'ուսումնասիրէր քննելու համար թէ ինչ անցած էր իր չտեսնելէն ի վեր։

Ամէն տեսնուած պէս զայն կը բաղդատէր իր մտքին մէջ շինած պատկերին հետ որ գերազանցօրէն բարձր էր իրականութենէն եւ անիրականալի։

Գ.

— Իրեն համդիպեցա՞ր, հարցուց Աննա, երբ լամպային տակ, սեղանին քով նստան... ո՛վ եղաւ քեզի, ուշ մնալուդ պատճառն է։

— Այո, բայց ինչպէս կ'ըլլայ... նախարարներու խորհուրդին գացած պիտի ըլլար։

— Գնաց ու վերադարձաւ, յետոյ նորէն գնաց չեմ գիտեր ո՛ւր... ինչ որ է, ուրիշ բանի վրայ խօսինք. ո՞ւր էիր, մինչ իշխանի՞դ հետ։

Վրօնսքի կ'ուզէր իրեն խոստովանիլ որ ամբողջ գիշերը քնացած չըլլալով, քունը տարած էր, բայց Աննայի յուզուած դէմքին հանդէպ ամօթ զգաց եւ ըսաւ որ ստիպուեր էր տեղեկագիր մը պատրաստել իշխանին մեկնումին առթիւ։

— Հիմա ա՛լ լմնցա՞ւ... մեկնեցա՞ւ։

— Փառք Աստուծոյ, լմնցաւ։ Չես կրնար երեւակայել թէ այդ պաշտօնը որքա՜ն անտանելի էր ինծի։

— Բայց ինչո՞ւ համար. ձեր ամենուն սովորական կեանքն է այդ։

Աննա յօնքերը պռստեց, իր ձեռագործը առաւ սեղանին վրայէն եւ առանց Վրօնսքիի նայելու սկսաւ բանիլ.

Վրօնսքի զարմացաւ Աննայի դէմքին արտայայտութեան փոփոխումէն եւ ջանաց պատճառը հասկնալ։

— Երկար ատենէ այդ կեանքէն հրաժարած եմ եւ կը խոստովանիմ որ. աւելցուց երիտասարդը, ժպտելով ու իր ճերմակ գեղեցիկ ակռաները ցոյց տալով, այս շաբթուան միջոցին ուր պարզ հանդիսատես էի եւ ինծի կը թուէր թէ հայելիի մը առջեւ կը գտնուէի, բոլոր այդ բաները շատ անհաճոյ էին ինծի։

Աննա ձեռագործը ձեռքը բռնած էր ու չէր բաներ. տարօրինակ դէմքով մը Վրօնսքիի կը նայէր. հրավառ ու թշնամական դիրքով մը։

— Այս առտու Լիզը եկաւ զիս տեսնելու, ըսաւ, այդ կիները տակաւին չեն վախնար զիս տեսնել հակառակ կոմսուհի Լիտիի խորհուրդներուն։ Ինծի պատմեց ձեր աթենական երեկոյթը... ինչ պժգալի բան։

— Կ'ուզէի ըսել թէ...

Աննա զայն ընդմիջեց։

— Սա Թերէ՞զն է զոր ճանչցած ես, հին եղողը։

— Կ'ուզէի ըսել թէ...։

— Ինչ պժգալի էք բոլոր էրիկմարդիկդ...։ Չէք կրնար ձեր գլխուն մէջ դնել որ կին մը չկրնար այդ բաները մոռնալ... մանաւանդ կին մը որ չկրնար քու կեանքդ ճանչնալ։ Ինչ գիտեմ քու մասիդ... ինչ որ ինծի կ'ըսես... եւ ինչպէս կրնամ գիտնալ թէ ճշմարտութիւնը կը խօսիս։

— Աննա, ինծի կը թշնամանես... չե՞ս հաւատար խօսքիս։ Չե՞մ ըսած քեզ որ մտածում մը չունիմ զոր քեզի չվստահիմ։

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Աննա, ջանալով մէկ կողմ վանել Նախանձի այս զգացումները, Բայց եթէ գիտնայիր, եթէ գիտնայիր թէ ինչպէ՜ս կը տառապիմ: Կը հաւատամ, կը հաւատամ քեզի... ուրեմն պատմէ՛ ինծի ինչ որ կ'ուզէիր ըսել:

Բայց Վրօնսքի իր ըսելիքը մոռցած էր։

Նախանձի այս նոպաները որոնք վերջին ժամանակներս Աննայի վրայ կը տեսնուէին, երկիւղ կ'ազդէին Վրօնսքիի և զայն կը պաղեցնէին, թէև կը ջանար ծածկել այդ բանը գիտնալով որ ատոր պատճառը Աննայի իր վրայ ունեցած բուռն սէրն էր։

Քանի՛ անգամներ ինքնիրեն ըսած էր որ այդ սէրը երանութիւնն իսկ էր. ու ահա՛ Աննա զինքը կը սիրէր, այնքա՛ն հզօր կերպով որքան որ կին մը կրնայ սիրել և Վրօնսքի հիմա երջանկութենէ աւելի հեռու էր քան այն օրը ուր Մոսքուայէն Սէն-Բեդերսպուրկ անոր կը հետևէր:

Այն ատեն ինքզինք դժբախտ կը համարէր և երջանկութիւնը ապագային մէջն էր. հիմա կը զգար որ երջանկութեան լաւագոյն մասը անցեալին կը պատկանէր:

Աննա այնպէս չէր ինչպէս տեսած էր առաջին ատենները. բարոյապէս ու ֆիզիքապէս փոխուած էր աննպաստ կերպով: Գիրցած էր և երբ դերասանուհիին խօսքը ըրած էր իր դէմքը չար արտայայտութիւն մը առած էր որ զայն կը տգեղցնէր:

Վրօնսքի անոր կը նայէր ինչպէս կը նային բրցուած ու թօշնած ծաղիկի մը, չկրնալով հասկնալ թէ ի՛նչու բրցուած ու թօշնած է: Ու հակառակ ատոր, կը զգար որ երբ զայն աւելի զօրաւոր կերպով կը սիրէր, կրնար այդ սէրը իր սրտէն խլել, մինչդեռ հիմա, երբ էր այն-

քա՛ն զօրաւոր չէր անոր մասին, գիտէր թէ իրենց յարաբերութիւնը այլ ևս կարելի չէր խզել:

— Լաւ ուրեմն, ի՞նչ կ'ուզէիր ըսել ինծի իշխանին մասին... Սատանան վանեցի:

«Սատանայ» կը կոչէին Նախանձը:

— Ի՛նչ սկսար ըսել ինծի իշխանին մասին: Ինչո՞ւ համար այդ պաշտօնը տաղտկալի էր քեզի համար:

— Ա՜հ, անտանելի էր, ըսաւ Վրօնսքի, ջանալով իր գաղափարներուն թելը գտնել... ո՛չ, չէ՛, մօտէն ճանչցուելով անչա՛ կը դառնայ, եթէ զինքը սահմանել հարկ ըլլայ. պիտի ըսեմ որ աղէկ սնուցուած կենդանի մըն է, պաճարի ցուցահանդէսներուն մեծ առաջին մրցանակ առնալու արժանի, աւելցուց երիտասարդը բարկութեան շեշտով մը որ Աննան զարմացուց:

— Սակայն, ըսաւ, շատ բան տեսած, զարգացած մարդ մըն է:

— Այդ մարդոց կրթութիւնը յատուկ բան մըն է: Յայտնի կը տեսնուի որ կրթութիւն կը ստանան զայն արհամարհելու իրաւունք ունենալու համար, ինչպէս ամէն բան կ'արհամարհեն, ի բաց առեալ անասնական հաճոյքները:

— Բայց դուք ամէնքդ ալ այդ հաճոյքները կը սիրէք, ըսաւ Աննա:

Վրօնսքի կրկին նշմարեց այն մռայլ նայուածքը որ իրեն կ'ուղղէր և որմէ կ'երկնչէր:

— Ինչու զինքը կը պաշտպանես, հարցուց ժպտելով:

— Չեմ պաշտպաներ, ինծի համար կարևորութիւն չունի, բայց կը խորհիմ որ եթէ այդ տեսակ հաճոյքները չսիրէիր, կրնայիր մերժել հետը ընկերանալու... բայց դուն ալ հաճոյք կը զգաս Թէրէզը տեսնելու Եւայի հագուստով:

— Նորէն սատանան ելաւ։

Վրոնսքի Աննայի ձեռքը բռնեց և համբուրեց...։

— Այո՛, ինքզինքս չեմ կրնար զսպել... չես գիտեր որքա՜ն տանջուեցայ քեզի սպասելով... կը կարծեմ որ նախանձոտ չեմ... քեզ կը հաւատամ երբ քովս ես, բայց երբ ինձ հեռու ես, առանձին, և քու կեանքդ կը վարես զոր չեմ ճանչնար ...։

Աննա գլուխը անդին դարձուց։

— Լաւ ուրեմն, ո՞ւր պատահեցար էրկանս.

Ու իր ձայնը կեղծ շեշտ մը ունէր։

— Դրան սեմին վրայ իրարու դէմ ելանք։

— Եւ քեզ ողջունեց։

Կզակը առաջ կարկառեց, աչքերը կէս մը գոցեց, դէմքը փոխեց, ձեռքերը խաչաձեւեց և Վրոնսքի Աննայի գեղեցիկ դէմքին վրայ ճանչցաւ այն արտայայտութիւնը զոր Գարէնին ունէր զինքը ողջունած միջոցին։ Ժպտեցաւ և Աննա ալ զուարթօրէն խնդաց այն կուրծքի ելեւէջաւոր խնդուքով որ իր գլխաւոր հրապոյրներէն մին էր։

— Չեմ հասկնար իր ընթացքը, ըսաւ Վրոնսքի, եթէ իրեն հետ ունեցած բացատրութենէդ ետքը, քեզի հետ խզուէր, եթէ հետս կռուիլ ուզէր, լա՛ւ. բայց իր հիմակուան ընթացքը անըմբռնելի է։ Ինչպէ՞ս կրնայ համբերել այս կացութեան։ Կը տառապի կոր, այդ բանը դիւրաւ կը տեսնուի։

— Ի՞նք տառապի՛, ըսաւ Աննա իր արհամարհոտ ժպիտովը. ընդհակառակը կատարելապէս գոհ է։

— Բայց ինչո՞ւ ամէնքս կը տառապինք, երբ ամէն ինչ կրնայ կարգադրուիլ։

— Ամէն մարդ գիտէ տառապիլ, ի բաց առեալ ինքը։ Միթէ զինքը լաւ չե՞մ ճանչնար։ Միթէ չե՞մ գիտեր այն ստութիւնդ որ ամբողջապէս իր մէջ արմատացած է...։ Եթէ բան մը զգար՝ միթէ կրնա՞ր ապրիլ ինչպէս կ՚ապրի հետս։ Բան մը չհասկնար, բան մը չըզգար...։ Միթէ մարդ մը որ ամենափոքր զգացում մը կը կրէ կրնա՞յ միեւնոյն տանիքին ներքեւ իր յանցաւոր կնոջը հետ ապրիլ, միթէ կրնա՞յ հետը խօսիլ, զայն դուդել։

Ու նորէն, ակամայ, զայն կապկեց «դուն, սիրելի Աննաս»։

— Մարդ չէ՛. մարդկային արարած մը չէ, փայտէ շինուած է, Ո՛չ ոք գիտէ. բայց ես զինքը կը ճանչնամ... ո՛հ, եթէ իր տեղը ըլլայի, շատոնց սպաննած, կտոր կտոր ըրած կ՚ըլլայի ինծի պէս կին մը... իրեն «դու» չէի ըսեր «սիրելի Աննաս» չէի ըսեր։ Մարդ մը չէ, այլ նախարարական մեքենայ մը։ Չհասկնար որ քու կինդ եմ, թէ ինք օտարական մըն է, թէ աւելորդ է... չխօսինք իր վրայ, չխօսինք։

— Արդար չես, սիրելիս, ըսաւ Վրոնսքի, ջանալով զայն հանդարտեցնել։ Բայց թողունք զինքը ու վրան չխօսինք։ Ըսէ՛ ինծի ինչպէս ժամանակդ անցուցիր։ Ի՞նչ պատահեցաւ. ի՞նչ է սա հիւանդութիւնդ և ի՞նչ ըսաւ բժիշկը։

Աննա կը շարունակէր անոր նայիլ հեգնական զուարթութեամբ մը։ Ապահովաբար իր էրկանը ծաղրելի նոր կողմերը գտած էր և յարմար վայրկեանին կը սպասէր զանոնք մանրամասնելու համար։

Բայց Վրոնսքի շարունակեց.

— Կը գուշակեմ որ հիւանդութիւն մը չէ, այլ քու վիճակէդ կը տառապիս, ե՞րբ է վախճանի օրը։

Աննայի աչքերուն հեգնող փայլը մ[illegible] ժպիտ մը անոր փոխանակեց։

Հ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Публичная Библиотека
1922
17

— Քիչ ատենէն, քիչ ատենէն. ըսաւ հանդարտ տխրութեամբ մը։ Ըսիր թէ մեր վիճակը դժնդակ է, թէ հարկ է անկէ դուրս ելլել... եթէ գիտնայիր թէ ինչպէ՜ս կը տառապիմ և թէ ինչ կուտայի ազատ ըլլալու համար, քեզի բացէ ի բաց սիրելու համար։ Այն ատեն չպիտի տագնապէի նախանձով... այդ բանը քիչ ատենէն պիտի ըլլայ, բայց ո՛չ մեր ենթադրած կերպովը։

Այս մտածումէն՝ այնպիսի արգահատանք մը զգաց ինք իր վրայ որ արցունքները աչքերը լեցուցին ու չկրցաւ շարունակել։ Վրոնսքիի դաստակին վրայ դրաւ ձեռքը որուն մատնիներն ու սպիտակութիւնը լոյսին տակ դուրս կը ցայտէին։

— Ասիկա մեր ենթադրածին պէս չպիտի կատարուի։ Չէի ուզեր քեզի ըսել, բայց զիս կը պարտաւորես ըսելու։ Քիչ ատենէն, ամէն ինչ պիտի լուծուի և մենք ամէնքս, ամէնքս, պիտի հանգստանանք, ա՛լ չպիտի տառապինք։

— Չեմ հասկնար ըսածդ, ըսաւ Վրոնսքի, թէև շատ լաւ կը հասկնար։

— Հարցուցիր թէ ե՞րբ... շուտով... բայց ես չպիտի ապրիմ... մի ընդմիջեր զիս։

Յանկարծօրէն աւելցուց.

— Ո՛հ, գիտեմ, ապահով կերպով գիտեմ... պիտի մեռնիմ... և երջանիկ եմ մեռնելուս համար, քեզ ինէ պիտի ազատեմ ու ես ալ պիտի ազատիմ...։

Արցունքները հոսեցան աչքերէն։

— Լաւագոյնը այս է, ըսաւ ուժով մը անոր ձեռքը սեղմելով։ Մեր միակ ելքն է...։

Վրոնսքի ինքզինքին եկաւ և գլուխը վեր առաւ։

— Ինչ տղայութիւն, ինչ պարապ խօսքեր կ'ըսես։

— Չէ՛, բուն իսկ ճշմարտութիւնն է։

— Ի՞նչ, ինչ բան ճշմարտութիւն է։

-- Պիտի մեռնիմ։ Երազ մը տեսայ...

— Երա՛զ մը, կրկնեց Վրոնսքի։

Անմիջապէս յիշեց իր տեսած երազը։

— Այո՛, երազ տեսայ, ըսաւ Աննա, երկար ատեն կայ։ Երազեցի որ վազելով ննջասենեակս մտայ բան մը փնտռելու և անկիւն մը անորոշ առարկայ մը տեսայ...։

Աննա կը խօսէր, ահաբեկած, աչքերը լայնօրէն բացած։

— Ա՜հ, ինչ յիմարութիւն, ինչպէս կարելի է երազի մը հաւատալ։

Բայց Աննա թոյլ չտուաւ որ երիտասարդը զինքը ընդմիջէ։ Պատմելիքը շատ կարեւոր էր։

— Առարկան դարձաւ և տեսայ որ մօրուօք մուժիկ մըն էր, կարճահասակ ու սոսկալի։ Ուզեցի փախչիլ. բայց տոպրակի մը վրայ ծռեցաւ զոր ձեռքերովը խառնեց։

Աննա դէմքը սոսկում կ'արտայայտէր, և Վրոնսքի՝ իր երազը յիշելով՝ զգաց որ հոգին արհաւիրքով կը լեցուէր։

— Մուժիկը, շարունակեց Աննա, իր տոպրակը խառնշտկեց և ֆրանսերէն ըսաւ, գիտե՞ս ինչպէս «պէտք է ծեծել զայն, փշրել, կործանել»։ Արհաւիրքէս՝ ուզեցի արթննալ և կարծեցի որ կ'արթննամ, բայց երազը շարունակեց։ Այն ատեն ինքնիրենս հարցուցի թէ ի՛նչ կը նշանակէր ասիկայ։ Եւ մուժիկը ըսաւ ինծի. «տղաբերքի ատեն պիտի մեռնիս»։ Այս անգամ արթնցայ։

— Ի՜նչ անմիտ երազ, ինչ յիմարութիւն, ըսաւ Վրոնսքի. բայց զգաց որ իր շեշտը համոզումէ զուրկ էր։

— Ա՛լ ատոր վրայ չխօսինք, ըսաւ Աննա։ Զանգակը հնչեցուր և թէյ ապսպրենք... արդէն ատ բանը երկար չպիտի տեւէ։

Բայց յանկարծ կեցաւ։ Դէմքին արտայայտութիւնը արագօրէն փոխուեցաւ։ Սոսկումն ու յուզումը տեղի տուին հանդարտ ուշադրութեան մը և վերացական երանութեան մը։ Վրոնսքի չկրցաւ ըմբռնել այս կերպարանափոխութիւնը։ Աննա իր ծոցին մէջ զգացած էր նոր կեանքի մը սրտփիւնը։

Դ.

Բարէնին իր վերնագաւթակին վրայ Վրոնսքիի հանդիպելէ ետքը իտալական օպերան գացած էր, ինչպէս միտք ունէր։

Երկու արարուածի մնաց և տեսաւ այն անձը որուն հետ խօսակցիլ կը փափաքէր։

Տուն վերադառնալով՝ ուշադրութեամբ քննեց կըրկնոցակալը և ապահովուելով որ զինուորական վերարկու չի կար, ըստ իր սովորութեան իր յարկաբաժինը մտաւ։ Բայց չպառկեցաւ և մինչև առտուան ժամը երեք սենեակին մէջ քալեց։

Կնոջը դէմ զգացած ոխը, որ կը մերժէր պատշաճութիւնները պահպանել ու յարգել այն միակ պայմանը որ իր վրայ պարտք դրած էր, զինքը անդադար կը կծէր։ Աննա չէր գործադրած այդ պայմանները և ինք որոշած էր պատժել զայն. իր սպառնալիքը պիտի գործադրէր, ամուսնալուծութիւն պիտի պահանջէր ու զաւակը պիտի առնէր ձեռքէն։

Ինք կը գիտէր բոլոր այն դժուարութիւնները որոնք կան Ռուսիոյ մէջ ամուսնալուծութիւն ձեռք բերելու համար, բայց ըսած էր որ այդ բանը պիտի ընէր և հարկ էր ցոյց տալ թէ իր սպառնալիքը զուր խօսք մը չէր։

Կոմսուհի Լիտի նոյնիսկ իրեն հասկցուցած էր որ ատիկա լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլար իր կացութեան համար։ Վերջապէս, ամուսնալուծութեան դատավարութիւնները այնքա՛ն կատարելագործուած էին նոր ատենները որ Բարէնին կը յուսար բոլոր ձևակերպական դժուարութիւններուն յաղթել։

Յետոյ, դժբախտութիւն մը երբեք առանձին չի գար. այն պետական բարենորոգումները զորս ինք վերջերս առաջարկած էր իրեն այնքա՛ն նեղութիւն պատճառած էին որ անդադար գրգռումի մէջ էր։ Բոլոր գիշերը չքնացաւ և իր բարկութիւնը հետզհետէ աւելնալով առտուն իր ծայրայեղութեան հասաւ։ Շտապով հագուեցաւ և իմանալուն պէս որ Աննա ելած էր, շիտակ անոր սենեակը մտաւ, կարծես չուզելով իր բարկութենէն մաս մը կորսնցնել ճամբան։

Աննա որ կը կարծէր թէ շատ լաւ կը ճանչնար իր ամուսինը, զարմացած մնաց զայն նշմարելով։ Բարէնինի ճակատը փոթփոթած էր, իր մռայլ աչքերը տարտամութեան մէջ կը թափառէին, խուսափելով իր կնոջ ակնարկէն, բերանը հաստատօրէն գոցուած էր և արհամարհանք կ'արտայայտէր։ Իր քալուածքին, շարժումներուն և ձայնին մէջ խիստ ու որոշ բան մը կար զոր մինչև այդ օր չէր տեսած։

Իր կնոջ սենեակը մտաւ և առանց Աննան ողջունելու, դէպի անոր գրասեղանը ուղղուեցաւ, բանալիները առաւ և դարակները բացաւ։

— Ի՞նչ կը փնտռէք, պոռաց Աննա։

— Ձեր հոմանիին նամակները կը փնտռեմ։

— Հոս չեն, պատասխանեց կինը դարակը գոցելով։

Անոր շարժումը տեսնելով՝ Բարէնին հասկցաւ որ ճիշտ գուշակած էր. կոպտաբար Աննայի ձեռքը բռնեց

և մէկէն առաւ այն թղթապանակը որուն մէջ կինը ամենէն թանկագին թուղթերը կը պահէր։

Աննա ուզեց ձեռքէն խլել թղթապանակը, բայց Քարէնին զայն ետ մղեց։

— Նստեցէ՛ք, ձեզի խօսելիք ունիմ, ըսաւ։

Թղթապանակը ուժով մը թեւին տակ սեղմեց։

Աննա անոր նայեցաւ ապշութեամբ և երկչոտութեամբ։

— Ձեզի ըսի որ ձեզ թոյլ չեմ ի տար ձեր հոմանին այստեղ ընդունելու։

— Պէտք ունէի զինքը տեսնելու, որպէս զի...

Աննա կեցաւ, չկրնալով այս այցելութիւնը արդարացնող պատրուակ մը գտնել։

— Չեմ մտներ այն պատճառներու մանրամասնութեանց մէջ որոնց համար կին մը պէտք կ'ունենայ իր հոմանին տեսնելու...։

— Կ'ուզէի... կը խորհէի...։

Իր էրկանը կոշտ ընթացքը զինքը գրգռեց և իրեն վերադարձուց իր քաջութիւնը։

— Կը զգա՞ք թէ որքա՛ն դիւրին է զիս նախատելը։

— Միայն պարկեշտ անձերը կարելի է նախատել, բայց գողի մը գող ըսելը պարզապէս իրողութիւն մը հաստատելն է։

— Չէի գիտեր ձեր այսքան անգթութիւնը։

— Միթէ անգթութիւն կ'անուանէ՞ք երբ ամուսին մը իր կնոջ կը թողու ազատութիւնը և պարկեշտ անուն մը ապաստանը միակ պայմանով մը որ պատշաճութիւնը յարգէ։ Ասիկա անգո՞ւթ կը գտնէք։

— Անգթութենէ աւելի գէշ է, ցածութիւն է, եթէ կ'ուզէք ամէն բան գիտնալ։

Աննա այս բառերը արտասանեց բարկութեան պոռթկումի մը մէջ, ոտքի ելաւ և ուզեց սենեակէն դուրս ելլել։

— Կեցէ՛ք. գոչեց էրիկը իր սուր ձայնովը։

Իր երկար մատներով բռնեց կնոջը դաստակը այնքա՛ն ուժով որ ապարանջանը կարմիր նշաններ թողուց միսին մէջ. յետոյ զայն ստիպեց միեւնոյն տեղը նստելու։

— Ցածութի՞ւն... ա՛հ. եթէ կ'ուզէք որ այդ բառը արտասանուի, ցածութիւնը իր էրիկն ու զաւակը հոմանիի մը համար լքանել ու միեւնոյն ատեն իր էրկանը հացը ուտելն է։

Աննա գլուխը ծռեց։ Չըսաւ ինչ որ նախորդ օր իր հոմանիին ըսած էր, այսինքն թէ՝ ԻՆՔՆ էր իր էրիկը և թէ միւսը աւելորդ էր. նոյն իսկ ատոր վրայ չմտածեց։ Կը զգար Քարէնինի խօսքին ճշդութիւնը ու ցած ձայնով ըսաւ անոր.

— Իմ կացութիւնս չէք կրնար ինէ աւելի անգութ կերպով սահմանել, բայց ի՞նչ հարկ կայ ըսելու։

— Ի՞նչ հարկ կայ ըսելո՛ւ... ի՞նչ հարկ, շարունակեց Քարէնին՝ միշտ բարկութեամբ, որպէս զի գիտնաք թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնեմ վերջ մը տալու համար այս կացութեան, քանի որ իմ կամքս չգործադրեցիք պատշաճութեանց մասին.

— Բիչ ատենէն, քիչ ատենէն, աս բաները պիտի լմննան, ըսաւ Աննա։

Ու կրկին աչքերը արցունքով լեցուն՝ մօտալուտ մահուանը մտածեց որուն կը բաղձար ջերմօրէն։

— Ամէն ինչ պիտի վերջանայ ձեր ու ձեր հոմանիին փափաքածէն աւելի շուտ։ Անասնական կիրքերու յագեցումը կը փնտռէք...։

— Կ'ըսեմ որ մեծանձնութիւն չէ հարուածել անպաշտպան արարած մը, և ո՛չ իսկ ուղիղ է...։

— Այո՛, միայն ձեր վրայ կը մտածէք... ձեր էրիկը եղող անձին տառապանքները ձեզ չեն շահագրգռեր։ Ձեր փոյթը չէ որ իր կեանքը ջախջախուած ըլլայ, թէ... թէ...

Այնքան շուտ կը խօսէր որ կը շփոթէր և բառերը ետեւ առաջ կ'արտասանէր։ Աննա զուարճալի գտաւ ատիկա, բայց խղճին ամօթ զգաց որ այդպիսի վայրկեանի մը ծիծաղելի բաներ նշմարելով զբաղած էր։ Առաջին անգամ ըլլալով անոր տառապանքը զգաց ու վրան խղճաց։

Բայց ի՞նչ կրնար ըսել և ի՞նչ կրնար ընել։

Գլուխը ծռեց ու լռեց։

Բարէնին ևս վայրկեան մը լռութիւն պահեց, յետոյ վերսկսաւ, նուաղ ճչող ձայնով մը, անկարեւոր խօսքերուն վրայ շեշտելով կամայաբար։

— Եկած եմ ձեզ ըսելու...

Աննա անոր նայեցաւ։

«Չէ՛, խորհեցաւ... ինծի սխալ թուած է... միթէ այս մարդը իր խռովուն աչքերով ու ինքնագոհութեամբը կարո՞ղ է բան մը զգալու։»

— Բան մը չեմ կրնար փոխել, ըսաւ։

— Եկած եմ ձեզ ըսելու որ վաղը Մոսքուա կը մեկնիմ և թէ այլ ևս ոտքս այս տունը չպիտի դնեմ... իմ որոշմանս լուրը պիտի առնաք փաստաբանիս միջոցաւ որուն պիտի յանձնեմ ամուսնալուծութեան դատս։ Զաւակս քրոջս քով պիտի դնեմ։

— Սէրժը ինէ հեռացնելու պէտք ունիք զիս ընկճելու համար, ըսաւ Աննա էրկանը նայելով աչքերուն տակէն...։ Թողէ՛ք ինծի իմ զաւակս, չէ՞ք սիրեր զայն։

— Այո՛, զաւկի սէրը կորսնցուցի, քանզի ինծի կը յիշեցնէ այն զզուանքը որ ձեր մասին կը զգամ։ Բայց և այնպէս ձեր ձեռքէն կ'առնեմ զայն։ Մնաք բարով։

Ուզեց մեկնիլ, սակայն Աննա զայն վար դրաւ։

— Թողէ՛ք ինծի զաւակս, մրմնջեց նորէն, միակ բանն է որ կ'ուզեմ ըսել ձեզ. թողէ՛ք ինծի Սէրժը մինչեւ որ... քիչ ատենէն պիտի ծնանիմ... թողէ՛ք զայն ինծի։

Բարէնին կաս կարմիր կտրեցաւ և զինքը բռնող ձեռքերէն խուսափելով սենեակէն դուրս ելաւ, առանց բան մը ըսելու։

Ե.

Հռչակաւոր փաստաբանին սրահը այցելուներով լեցուն էր երբոր Բարէնին ներս մտաւ։ Երեք կիներ, մին պառաւ, միւսը մանկամարդ և երրորդն ալ վաճառականի մը կինը, յետոյ երեք պարոններ, գերմանացի սեղանաւոր մը, մօրուօք վաճառական մը և համազգեստով պաշտօնեայ մը՝ խոժոռ դէմքով, ամէնքն ալ երկար ատենէ ի վեր կը սպասէին։

Երկու քարտուղարներ, զատ զատ սեղաններու վրայ նստած, կը գրէին՝ իրենց գրիչները կճռտեցնելով։

Քարտուղարներէն մէկը, առանց տեղէն ելլելու, գոչեց Բարէնինին, կոշտ դէմքով մը.

— Ի՞նչ կ'ուզէք։

— Կ'ուզեմ փաստաբանին հետ խօսիլ։

— Փաստաբանը զբաղած է, պատասխանեց քարտուղարը գրիչին ծայրովը ցոյց տալով սպասող անձերը և սկսաւ վերստին գիրը շարունակել։

— Ինծի համար վայրկեան մը չկրնա՞ր շնորհել, հարցուց Բարէնին։

— Վայրկեան մը ազատութիւն չունի, միշտ զբաղած է։ Պէտք է ձեր կարգին սպասէք։

— Ուրեմն ձենէ պիտի խնդրեմ որ իմ այցետոմս իրեն տաք, ըսաւ Քարէնին արժանաւորութեամբ, տեսնելով որ անհրաժեշտ էր իր ո՛վ ըլլալը յայտնել։

Քարտուղարը այցետոմսը առաւ դժգոհ դէմքով մը և ուղղուեցաւ դէպի փաստաբանին գրասենեակին դուռը։

Քարէնին երբեք կուսակից չէր դատական նոր հաստատութիւններուն, բայց որովհետեւ մինչեւ այդ ատեն փաստաբաններու հետ գործ չէր ունեցած, իր հակառակութիւնը մի միայն տեսական էր։ Նախասենեակին մէջ ընդունած անհաճոյ տպաւորութիւնը ա՛լ աւելի աւելցուց իր հակառակութիւնը։

— Ձեզ քիչ ետքը պիտի ընդունի. ըսաւ քարտուղարը իր տեղը նստելով։

Արդարեւ, երկու վայրկեան ետքը, Քարէնին տեսաւ, սեմին վրայ, ծեր օրէնսգէտի մը սիլուէթը և անոր քով բո՛ւն իսկ փաստաբանը։

Փոքրիկ թիկնեղ ու ճաղատ մարդ մըն էր, սեւ չէկագոյն մօրուքով, երկար թարթիչներով և դուրս ցցուած ճակատով։ Թխելացի մուժիքի գլուխ մը ունէր, բայց շատ անճաշակ կերպով հագուած էր։

— Մտէ՛ք պարոն, ըսաւ փաստաբանը Քարէնինին։

Թոյլ տուաւ որ իր առջեւէն անցնի՝ առանց դէմքը անուշցնելու և դուռը գոցեց,

— Հաճեցէ՛ք սա թիկնաթոռին վրայ նստելու։

Իրեն բազմոց մը ցոյց տուաւ գրասեղանին դէմը,

— Իմ խնդիրս ձեզի ներկայացնելէ առաջ, ըսաւ Քարէնին, հարկ կը զգամ ըսել որ գաղտնի պէտք է պահել։

Աննշմարելի ժպիտ մը փաստաբանին վար կախուած պեխերը շարժեց։

— Փաստաբան չպիտի ըլլայի եթէ կարող չըլլայի իմ

յաճախորդներուս գաղտնիքները պահել. բայց եթէ այդ մասին երաշխաւորութիւն մը կ'ուզէք...։

Քարէնին անոր նայեցաւ և նշմարեց որ փաստաբանին մոխրագոյն ու մտացի աչքերը կը խնդային՝ իբր թէ ամէն բան արդէն գիտցած ըլլար։

— Գիտէք ո՛վ ըլլալս, ըսաւ։

— Ինչպէս բոլոր Ռուսները, պատասխանեց փաստաբանը խոնարհելով, թէ՛ ձեզ և թէ ձեր մատուցած ծառայութիւնները գիտեմ։

Քարէնին հառաչանք մը արձակեց և իր քաջութիւնը ժողվեց։ Բայց խօսիլ սկսելուն պէս, ա՛լ առանց վարանումի, առանց կենալու խօսքը առաջ տարաւ։

— Խաբուած ամուսին մը ըլլալու դժբախտութիւնը ունիմ և կ'ուզեմ օրինաւորապէս կնոջս հետ կապերս խզել, այսինքն՝ ամուսնալուծութիւն ընել. բայց այն պայմանով որ զաւակս իր մօրը հետ չմնայ։

Փաստաբանին մոխրագոյն աչքերը ամէն ջանք կ'ընէին չխնդալու համար, բայց անդիմադրելի զուարթութեան մը ազդեցութեան տակ կը քթթէին։

— Կը փափաքիք որ ձեր ամուսնալուծութեամբը զբաղի՞մ։

— Այո՛. բայց պէտք է խոստովանիմ որ ձեր ուշադրութիւնը չարաչար կերպով պիտի գործածեմ։ Եկած եմ նախ ձեր խորհուրդը առնելու։ Ամուսնալուծութեան կը բաղձամ, բայց ինծի համար էական է գիտնալ թէ այդ ամուսնալուծութիւնը ի՛նչ ձեւերով կարելի պիտի ըլլայ։ Եթէ իմ պատշաճութիւններուս չյարմարի, այն ատեն կը հրաժարիմ օրինական լուծումէն։

— Ո՛հ, միշտ այդպէս է, պատասխանեց փաստաբանը, միշտ կացութեան տէրն էք։

Գլուխը կը խոնարհէր, զգալով որ իր անդիմադրելի

զուարթութեան կերպարանքը կրնար վիրաւորել իր յաճախորդը։

— Իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ կը ճանչնամ այն օրէնքները որոնք ամուսնալուծութեան կը վերաբերին, ըսաւ Բարէնին, բայց կը փափաքիմ գիտնալ այն ձեւակերպութիւնները որոնք գործնականին մէջ կը կատարուին։

— Կ'ուզէք որ ձեզ բացատրեմ այն միջոցները որով կրնաք ձեռք բերել ձեր փափաքա՛ծը, ըսաւ փաստաբանը առանց աչքերը վեր բարձրացնելու,

Բարէնին գլուխը ծռեց իբրեւ հաւանութեան նշան։

— Մեր օրէնքները ամուսնալուծութիւնը կ'ընդունին, ըսաւ փաստաբանը, ինչպէս գիտէք, հետեւեալ պարագաներուն. ամուսիններու ֆիզիքական պակասութիւնները, յետոյ երբոր ամուսիններուն մին կը բացակայի առանց իմացնելու ո՛ւր երթալը, յետոյ այլամերձութիւն (այս բառին վրայ չեշտեց ակներեւ հաճոյքով մը)։

Յետոյ շարունակեց.

— Ասիկա տեսականն է։ Բայց դուք պատիւ ըրիք ինծի գալ խորհուրդ հարցնելու գործնականին վրայ...։ Նախընթացներու վրայ հիմնուելով, կրնամ ձեզ ըսել որ բոլոր ամուսնալուծութեան դէպքերը հետեւեալներուն վրայ կարելի է հիմնել, ապահովաբար ֆիզիքական պակասութիւններ չունիք, ո՛չ ալ ամուսիններուն մէկը բացակայ եղած է։

Բարէնին հաստատական կերպով գլուխը ծռեց։

— Ուրեմն, մեզ կը մնայ ամուսիններէն մէկուն այլամերձութիւնը եւ յանցաւորութեան ապացոյցը փոխադարձ հաւանութեամբ եւ երբ այդ հաւանութիւնը չըլլայ, յանցաւորը յանցանքը գործած միջոցին բռնելով...

պարտք կը զգամ ձեզ ըսելու որ այս վերջին պարագան շատ հազուադէպ է գործնականին մէջ։

Եւ կրկին խուսափուկ ակնարկ մը նետելով իր յաճախորդին վրայ, փաստաբանը լռեց, զինավաճառի մը պէս որ իր զանազան զէնքերուն յատկութիւնները բացատրելէ ետքը, կը սպասէ որ գնորդը իր ընտրութիւնը ընէ։

Բարէնին միշտ լռութիւն կը պահէր։

— Ինչ որ ամենէն պարզն ու բանաւորն է. փոխադարձ հաւանութեամբ այլամերձութիւնն է, վերսկսաւ փաստաբանը... այս բանը չպիտի ըսէի անզարգացած մէկու մը, բայց կը յուսամ որ միտքս կը հասկնաք։

Բարէնին այն աստիճան ջղագրգռուած էր որ չկրցաւ մէկէն ըմբռնել թէ փոխադարձ հաւանութեամբ այլամերձութիւնը ի՛նչպէս ամենէն բանաւորը կ'ըլլար ու իր ապշութիւնը կը յայտնէր։

Փաստաբանը իրեն օգնութեան հասաւ։

— Ամուսինն ու կինը չեն կրնար այլեւս միասին ապրիլ, ահաւասիկ իրողութիւնը եւ եթէ այս մասին իրարու հետ համաձայնին, մանրամասնութիւններն ու ձեւակերպութիւնները անկարեւոր կը նկատուին եւ միենոյն ատեն ասիկա ամենէն պարզ ու ապահով միջոցն է։

Բարէնին այս անգամ ամէն բան հասկցաւ. բայց իր կրօնական համոզումները կ'ընդդիմանային այդ միջոցը գործածելու։

— Իմ պարագայիս մէջ, ձեր առաջարկած միջոցը խնդրէն դուրս է։ Միակ միջոց մը կայ. այն է յանցաւոր կողմին այլամերձութեան ապացոյցը առանց իր հաւանութեան, եւ քովս եղած նամակներով հաստատուած։

Այս բառերուն վրայ փաստաբանը իր շրթունքը պրկեց կափկափումով մը որ թէ՛ իր համակրանքը եւ թէ արհամարհանքը կը յայտնէր։

— Գիտէք որ այդ խնդիրները կը վճռուին Սուրբ Սինոդի կողմէ և քահանաները, այդ տեսակ խնդիրներու մէջ, շատ հետաքրքիր են ամենափոքր մանրամասնութիւններու...։ Անշուշտ նամակները կրնան ամբաստանութեան լաւ ապացոյցներ ըլլալ, բայց ամբաստանութիւնը պէտք է ուղղակի ճամբով ապացուցուի, այսինքն՝ վկաներով։ Բաց աստի, եթէ ինձ վստահելու պատիւը կ'ընէք, պէտք է ինծի թողուք այն միջոցներու ընտրութիւնը որոնց պէտք է դիմել. այն որ գործ մը գլուխ հանել կ'ուզէ. միջոցներէն պէտք չէ խուսափի։

— Եթէ այդպէս է, ըսաւ Բարէնին մէկէն տժգունելով...։

Բայց այդ վայրկեանին փաստաբանը կրկին ընդմիջուեցաւ իր քարտուղարին կողմէ որ գլուխը դռնէն ներս խօթեց։

— Այդ կնոջը ըսէ՛ որ երկու ղրուշնոց խանութի մը մէջ չենք, գոչեց դրան մօտենալով։

Երբ իր տեղը դարձաւ, շարունակեց.

— Ուրեմն, ըսել կ'ուզէք որ...։

— Իմ որոշումս գիրով մը կը հաղորդեմ ձեզ, ըսաւ Բարէնին։

Ոտքի ելաւ ու սեղանին կռթնեցաւ.

— Ձեր խօսքերէն կրնամ եզրակացնել ուրեմն որ ամուսնալուծութիւնը կարելի է։ Ձենէ պիտի խնդրեմ որ ձեր պայմանները ըսէք ինծի։

— Ամէն ինչ կարելի է եթէ ինծի բացարձակ ազատութիւն տաք գործելու, ըսաւ փաստաբանը առանց երկրորդ հարցումին պատասխանելու։

— Եւ ե՞րբ ձենէ լուր պիտի ստանամ, շարունակեց իր այցելուն առաջնորդելով դէպ ի դուռը։

— Ութը օրէն, և շատ ազնիւ պիտի ըլլաք եթէ

ինձ ըսէք թէ կ'ուզէ՞ք ստանձնել այս դատը և թէ ինչ պայմաններով։

— Անշուշտ, անշուշտ։

Փաստաբանը ակնածանքով ողջունեց և ճամբու դրաւ յաճախորդը և՝ առանձին մնալով՝ անձնատուր եղաւ իր զուարթութեան։ Այնքան ուրախ էր, որ հակառակ իր սովորութեան, տեղի տուաւ կնոջ մը որ կ'ուզէր իր վարձքը սակարկել։

Գ.

Նախարարներու խորհրդին մէջ Բարէնինի ձեռք բերած յաղթանակը աղետաբեր եղաւ։

Բնիկ յանձնախումբը փութով աւարտեց իր գործը և Բարէնինի եզրակացութիւններուն նպաստաւոր վճիռ արձակեց։

Բայց Սթրէմօվ, վիրաւորուելով, մտքէ չանցած վարպետութիւն մը երեւակայեց։ Խորհուրդին անդամներէն շատերը իրեն հետ առաւ և անոնց հետ Բարէնինի յարեցաւ և ո՛չ միայն ուժ տուաւ այս վերջինոյն առաջարկած միջոցներուն, այլ նոր միջոցներ ալ առաջարկեց նոյն իմաստով։

Բոլոր այս միջոցները, ծայրայեղութեան տարուած, այնքա՛ն ծաղրելի երեւցան որ պետական անձերը, հանրային կարծիքը, մտացի կիները և թերթերը աղմուկ հանեցին, մատի վրայ առնելով այդ միջոցները և անոնց հեղինակը՝ Բարէնինը։

Սթրէմօֆ գործին մէջէն իր օձիքը ազատեց միմիայն Բարէնինի հետեւելու կերպարանք մը առնելով ու զարմանք ու սրտմտութիւն յայտնելով այդ միջոցներու արդիւնքին համար։

Ասիկա Թարէնինի համար հալուած մը եղաւ, բայց հակառակ իր գայթ ի գայթ առողջութեան ու ընտանեկան վիշտերուն, անձնատուր չեղաւ։ Բաժանում մը յառաջ եկաւ խորհուրդին մէջ և Թարէնինի կացութիւնը, այդ պատճառաւ, ինչպէս նաև կնոջը ընթացքին առթիւ, շատ խախտեցաւ։ Այն ատեն որոշեց մեծկակ բան մը ընել։ Խնդրեց որ ինք անձամբ երթայ տեղւոյն վրայ քննութիւն մը ընելու։ Իր մեկնումը մեծ աղմուկ յարուց, մանաւանդ անոր համար որ իբրև ճամբու ծախք իրեն տրուած մեծաքանակ գումար մը ետ դարձուց։

Թարէնին, իր ուղևորութեան ընթացքին, Մոսքուայէն անցաւ և հոն կեցաւ երեք օր։ Իր հասնելուն հետևեալ օրը գնաց այցելութիւն տալու կառավարիչին։ Երբ փողոցէն կ'անցնէր լսեց որ զուարթ ու հնչուն ձայնով մը զինքը կը կանչէին և ետին դարձաւ։

Մայթին անկիւնը, Օպլօնսքի նորելուկ կարճ վերարկուով, փոքրիկ գլխարկ մը ականջներուն վրայ, զինքը կը կանչէր և ստիպեց որ կենայ։ Մէկ ձեռքով իր կառքի դռնակին կը կառչէր ուրկէ կնոջ մը և երկու մանուկներու գլուխներ դուրս կ'ելլէին։ Կինը շնորհալի կերպով կը ժպտէր և Օպլօնսքիի պէս ձեռքովը նշան կ'ընէր Թարէնինի։ Տօլլին էր իր զաւակներուն հետ։

Թարէնին կը նախընտրէր ո՛չ ոք տեսնել Մոսքուայի մէջ և մանաւանդ իր կնոջ եղբայրը։

Գլխարկը հանեց և ուզեց ճամբան շարունակել, բայց Օպլօնսքի հրամայեց կառապանին կենալու և վազեց Թարէնինին քով։

— Ձե՞ս ամչնար գալուդ մասին մեզի լուր չի տալուդ։ Երբէ՞ն ի վեր հոս ես։ Երէկ Տիւսօյին էի և ուղևորներու ցուցակին մէջ տեսայ «Թարէնին» անունը, բայց չխորհեցայ որ դուն էիր, եթէ ոչ ներս կը մըտ-

նէի... որչափ գոհ եմ քեզ տեսնելուս։ Իրա՛ւ որ մեղք մըն է մեզի իմաց չի տալդ, կրկնեց մէկ քանի անգամ։

— Ժամանակ չունեցայ, շատ զբաղած եմ, պատասխանեց Թարէնին չոր կերպով։

— Երթանք կնոջս քով, քեզ կ'ուզէ կոր։

Թարէնին ոտքի ծածկոյթը մէկ կողմ ըրաւ, կառքէն ինջաւ ձիւնին մէջ քալելու և Տօլլիի քով երթալու համար։

— Ինչու այսպէս մեզմէ խոյս կու տաք, ըսաւ Տօլլի ժպիտով մը։

— Այս վերջին ատեններս շատ զբաղած էի... շատ գոհ եմ ձեզ տեսնելուս, ըսաւ շեշտով մը որ իր խօսքերուն հակառակը կը յայտնէր... ինչպէ՞ս էք։

— Ինչպէ՞ս է սիրելի Աննաս, հարցուց Տօլլի։

Թարէնին, իբրև պատասխան, քրթմնջիւն մը արձակեց և ուզեց մեկնիլ, սակայն Օպլօնսքի զայն կեցուց։

— Ահաւասիկ ինչ որ պիտի ընենք վաղը, ըսաւ Տօլլի՛, զինքը ընթրիքի հրաւիրէ, Քօզնիշէվն ու Փէցովն ալ կը հրաւիրենք։

— Կը խնդրեմ, հաճեցէ՛ք վաղը մեզի ընթրել, ըսաւ Տօլլի, ժամը հինգին կը սպասենք, նոյն իսկ վեցին, եթէ կ'ուզէք։ Ինչպէ՞ս է սիրելի Աննաս, երկար ատեն է որ...

– Աղէկ է, ըսաւ քթին տակէն Թարէնին։

— Ուրեմն, վաղը կու գա՞ք, գոչեց Տօլլի, մինչ Թարէնին դէպի իր կառքը կ'ուղղուէր։

Բայց կառքերու աղմուկէն չկրցաւ անոր պատասխանը լսել։

- Վաղը քեզ տեսնելու կու գամ, գոչեց Օպլօնսքի։

Թարէնին իր կառքին մէջ թաղուեցաւ այնպէս մը որ բան մը չտեսնէ ու ո՛չ ոք զինքը տեսնէ։

— Ինչ տարօրինակ մարդ է, ըսաւ Օպլօնսքի իր կնոջը։

Ժամացոյցը նայեցաւ, ձեռքովը բարեկամական նշան մը ըրաւ կնոջը և զաւակներուն ու մայթին վրայէն կըտրիճօրէն առաւ քալեց:

— Սթիվա, Սթիվա, գոչեց Տօլլի կասկարմիր դէմքով:

Օպլօնսքի ետին դարձաւ:

— Գիտես որ Կրիշայի և Թանիայի համար վերարկու պիտի առնեմ, դրամ տուր ինծի:

— Ինչ պէտք կայ, կ'ըսես որ ես կը վճարեմ եաքը:

Եւ անյայտ եղաւ. զուարթօրէն բարեւելով, իր անցքին վրայ, ծանօթ դէմքերը:

Է.

Հետեւեալ օրը կիրակի էր:

Օպլօնսքի մեծ թատրոնէն անցաւ, պարի փորձերուն ներկայ գտնուելու համար ու Մաշա Չիպիսօվայի, որ գեղեցիկ պարուհի մըն էր, խոստացած բուստէ զարդը ընծայեց: Նրբանցքներու մթութեան մէջ, յաջողեցաւ վայրկեան մը համբուրել անոր աղուոր դէմքը որ ուրախութենէ կը ճառագայթէր ընդունած ընծային համար:

Պարէն ետքը անոր հետ ժամադրութիւն մը պիտի կարգադրէր: Ըսաւ թէ ներկայացման սկիզբը չպիտի կրնար հոն ըլլալ, սակայն ետքը պիտի գար և զայն ցայգընթրիքի տանէր:

Թատրոնէն Օպլօնսքի շուկայ գնաց, քանզի ինք իր ձեռքով կ'ուզէր ընտրել, ընթրիքին համար, ձուկն ու ծնեբեկը: Կէսօրին արդէն Տիւսօյի պանդոկին էր ուր երեք հոգի պիտի տեսնէր որ իր բախտէն միեւնոյն պանդոկը իջեւանած էին: Լէվինը՝ որ արտասահմանէն կուգար, իր

նախարարութեան նոր դիւանապետը՝ և իր քեռայրը՝ Քարէնին՝ զոր կ'ուզէր տուն տանիլ կերակուրի:

Օպլօնսքի կը սիրէր լաւ ընթրիքները, նամանաւանդ կը սիրէր մտերմական ընթրիքներ տալ լաւագոյն կերակուրները, ըմպելիները ու հիւրերը զատելով:

Շատ գոհ էր իր պատրաստած ճաշացուցակէն: Իսկ հրաւիրեալներն էին Քիթթի և Լէվին և որպէս զի այդքանը անսնշմարելի անցնի՝ ազգականուհի մը և երիտասարդ Չէրպացքին, ինչպէս նաեւ Քօնիշէվ և Քարէնին, ու վերջապէս խանդավառ տարօրինակ մարդ մը Փեցովը, լաւ խօսող, ազատական, երաժիշտ, պատմագէտ մը:

Ը.

Ժամը հինգը անցած էր և հրաւիրեալներուն շատը եկած էին երբ Օպլօնսքի տուն մտաւ:

Քիթթի և Քարէնին սրահն էին:

Օպլօնսքի իսկոյն նկատեց որ առանց իրեն սրահին մէջ ոգեւորութիւն չի կար. Տօլլի զաւակներուն ուսուցքովը զբաղած էր. ամէնքը քահանայի աղջիկներու պէս նստած էին և դժուարաւ բերներնէն խօսք կը հանէին լուռ չմնալու համար:

Օպլօնսքի սկսաւ նախ ներում խնդրել, առարկելով որ իշխան մը զինքը վար դրած էր: Վայրկեանի մը մէջ ամէնքը իրարու ներկայացուց: Քարէնինի, Քօնիշէվի և Փեցովի միջեւ խօսակցութիւն մը սկսաւ Բօլօնիան ռուսացնելու մասին: Օպլօնսքի Թուրօցինի ուսը գգուեց, ականջին զուարճալի բան մը ըսաւ և զայն խօսակցութեան մօտուց Տօլլիի ու Չէրպացքիի հետ:

Յետոյ, շնորհաւորութիւններ ուղղեց Քիթթիի և

Ջերպացքին ներկայացուց Գարէնինի։ Մէկ վայրկեանի մէջ այնքա՜ն աղէկ կերպով շաղուեց այդ ընկերական խմորը որ սրահը բոլորովին ոգեւորուած, խօսակցութեանց աղմուկովը կը թնդար։

Միայն Լէվին ուշ մնացած էր և ասիկա աւելի աղէկ եղաւ, որովհետեւ երբ Օպլօնսքի ճաշասրան մտաւ սեղանը քննելու համար, սոսկումով տեսաւ որ Փօրթօյի և Քսէրէսի գինիները լաւ տեսակէ չէին և անմիջապէս հրաման ըրաւ երթալ աղէկ տեղէն գնել շիշերը։

Այդ վայրկեանին դէմ առ դէմ եկաւ Լէվինի հետ։

— Ո՞ւշ մնացի։

— Միթէ կրնա՞ս ուշ չմնալ դուն, ըսաւ Օպլօնսքի անոր ձեռքը բռնելով։

— Շատ հիւր ունի՞ս, ո՞վ կայ, հարցուց Լէվին ակամայ կարմրելով ու ձեռնոցովը թօթուելով գլխարկին վրայի ձիւնը,

— Միայն ընտանիքի մարդիկ. Քիթթին հոս է, եկո՛ւր քեզ ներկայացնեմ Գարէնինի։

Օպլօնսքի անոր ձեռքէն բռնեց և զայն առաջնորդեց դէպի Գարէնինը։

— Ներեցէ՛ք որ ձեզ իրարու ներկայացնեմ, ըսաւ և անունները տուաւ։

— Շատ գոհ եմ ձեզ վերստին տեսնելուս, ըսաւ Գարէնին պաղ կերպով՝ Լէվինի ձեռքը սեղմելով։

— Զիրար արդէն կը ճանչնա՞ք, հարցուց Օպլօնսքի զարմացած։

— Երեք ժամ շոգեկառքին մէջ միասին անցուցինք, ըսաւ Լէվին ժպտելով։

— Իրա՞ւ, ըսաւ Օպլօնսքի։

— Լաւ ուրեմն, պարոններ, սեղանը պատրաստ է, աւելցուց։

Էրիկ մարդիկ միայն անցան սեղանատուն և մօտեցան փոքրիկ սեղանի մը ուր վեց տեսակ օղի և պանիր, խաւեար են. դրուած էր։ Հրաւիրեալները ոտքի կը կենային ըմպելիքներու շուրջը, ընթրիքին սպասելով։

Թ.

Ընթրիքի միջոցին խօսեցան այն ցեղերուն վրայ որոնցմով Գարէնին կը շահագրգռուէր, յետոյ դասական ուսմանց և վերջապէս կիներու կրթութեան վրայ։

Գարէնին սա գաղափարը յայտնեց թէ դժբախտաբար կիներու կրթութիւնը կը շփոթեն անոնց ազատագրութեան հետ և ասոր համար է որ կնոջ զարգացման խնդիրը վնասակար կը նկատուի։

— Ես ընդհակառակը կը կարծեմ որ, ըսաւ Փէցով, այդ երկու խնդիրները սերտօրէն իրարու կապուած են։ Կինը իրաւունքներէ զրկուած է իր կրթութեան պակասովը և իր կրթութեան պակասը առաջ կուգայ իրաւունքներ չունենալէն...։ Պէտք չէ մոռնալ որ կնոջ ստրկութիւնը այնքա՜ն խորին է որ չենք կրնար տեսնել մեզ իրմէ բաժնող անդունդը։

Կնոջ իրաւունքներու մասին վիճաբանութիւնը, մանաւանդ ամուսնութեան մէջ այդ իրաւունքներու անհաւասարութիւնը, երբեմն այնպիսի փափուկ կէտերու վրայ կ՚իյնար որ չէին կրնար խօսիլ կիներու ներկայութեան։ Փէցով ընթրիքի միջոցին մէկ քանի անգամ այդ կէտերը շօշափեց, բայց Գօզնիշէվ և Օպլօնսքի շուտով մը խօսքը փոխեցին։

Երբ ամէն մարդ սեղանէն ելաւ և կիները սրահը գացին, Փէցով Գարէնինի մօտեցաւ և անոր բացատրեց

ամուսնութեան մէջ կնոջ և էրիկ մարդուն անհաւասարութեան գլխաւոր պատճառները։ Ըստ իրեն, այդ անհաւասարութիւնը կը կայանար սա կէտին մէջ որ օրէնքն ու հանրային կարծիքը տարբեր կերպով կը պատժէին կնոջ ու ամուսնոյն յանցանքը։

Օպլօնսքի փութաց Բարէնինի մօտ և զայն ծխարան հրաւիրեց։

— Շնորհակալ եմ, չեմ ծխեր, պատասխանեց Բարէնին, կարծես ցոյց տալ ուզելով որ չէր վախնար վիճաբանութեան նիւթէն։

— Կարծեմ թէ, ըսաւ Փէցովի, այդ անհաւասարութեան պատճառը իրերու բնութիւնն է։

Ուզեց սրահ երթալ, երբ յանկարծ Թուրովցին որ շամբանիայէն քիչ մը գինովցած էր և երկար ատենէ ի վեր կը փափաքէր լռութիւնը խզել, իրեն ըսաւ.

— Իմացա՞ք Փրիաշնիքովի պատմութիւնը... քիչ մը առաջ ինծի պատմեցին։ Բվիցքիի հետ մենամարտեր ու զայն սպաններ է։

Այս բառերը արտասանեց իր բարի ժպիտովը, խօսքը ուղղելով Բարէնինի իբրև հիւրի մը որուն պատիւ կ'ընծայուի։

Օպլօնսքի կրկին ուզեց իր քեռայրը տանիլ, բայց Բարէնին, որուն հետաքրքրութիւնը վառուած էր, հարցուց.

— Ի՞նչ էր այդ մենամարտին շարժառիթը։

— Փրիաշնիքովի կինը... էրիկը շատ աղէկ ըրաւ... հոմանին մենամարտի հրաւիրեց և սպաննեց։

— Ա՜հ, ըսաւ Բարէնին անայլայլ կերպով։

Եւ սրահը գնաց։

— Որքա՜ն գոհ եմ որ եկաք, ըսաւ Տօլլի վրդոված ժպիտով մը զայն դիմաւորելով առաջին սրահին մէջ։ Ձեզի խօսելիք ունիմ, հոս նստինք։

Բարէնին նոյն անտարբեր արտայայտութեամբ նստաւ Տօլլիին քով։

— Ես ալ շատ գոհ եմ ձեզ տեսնելուս, ըսաւ Բարէնին, մանաւանդ որ կ'ուզէի հրաման խնդրել երթալու... վաղը պիտի մեկնիմ...։

Տօլլի համոզուած էր Աննայի անմեղութեան և կը զգար որ կը տժգունէր և իր շրթունքները բարկութենէ կը դողային այդ պաղարիւն, անզգայ մարդուն դէմ, որ իր բարեկամուհիին կեանքը ամենայն պաղարիւնութեամբ կը ջախջախէր։

— Ձենէ լուր հարցուցի Աննայի մասին, ըսաւ վրճռաբար, և չպատասխանեցիք։ Ինչպէս է։

— Կարծեմ աղէկ է, պատասխանեց Բարէնին, առանց իր խօսակցին նայելու։

— Ներեցէք ինծի, ո և է իրաւունք չունիմ ձեր գործին խառնուելու բայց կը սիրեմ ու կը յարգեմ Աննան քրոջ մը պէս. կը խնդրեմ, կը պաղատիմ. ըսէ՛ք ինծի, ի՞նչ ունիք իրեն դէմ։ Ի՞նչ բանի համար կ'ամբաստանէք։

Բարէնինի դէմքը խոժոռեցաւ, գրեթէ աչքերը գոցեց ու գլուխը ծռեց։

— Կարծեմ ձեր ամուսինը ձեզ բացատրած ըլլալու է թէ ի՛նչու համար հարկաւոր կը համարիմ մեր յարաբերութիւնները փոխել, ըսաւ անհաճոյ ակնարկ մը նետելով Զէրպացքիի վրայ որ սրահէն կ'անցնէր։

Չեմ հաւատար ատոր, չեմ հաւատար. չեմ ուզեր հաւատալ, ըսաւ Տօլլի իր ոսկրուտ ձեռքերը կրծքի շարժումով մը միացնելով։

Աշխոյժով ոտքի ելաւ և ձեռքը Բարէնինի դաստակին վրայ դրաւ։

— Հոս մեր խօսքը պիտի ընդմիջեն, ինծի հետ եկէ՛ք։

Տօլլիի յուզումը ազդեց Բարէնինի։ Ոտքի ելաւ և

հլութեամբ հետեւեցաւ անոր տղոց դասասրահը։ Մամլաթով ծածկուած սեղանի մը առջեւ նստան։

— Չեմ հաւատար, չեմ հաւատար, ըսաւ Տօլլի, ջանալով հանդիպիլ Բարէնինի ակնարկին որ խոյս կուտար իրմէ։

— Իրողութիւններուն չհաւատալ կարելի չէ, ըսաւ Բարէնին «իրողութիւններ» բառին վրայ շեշտելով։

— Բայց ի՞նչ ըրած է, ի՞նչ ըրած է, կ'ուզեմ գիտնալ։

— Իր պարտականութեանցը թերացաւ, իր ամուսինը խաբեց, ահա՛ ինչ որ ըրաւ, ըսաւ Բարէնին։

— Չէ՛, չէ՛, անիկա կարելի չէ, չէ՛... կը սխալիք կոր, ըսաւ Տօլլի ձեռքերը քունքերուն տանելով ու աչքերը գոցելով։

Բարէնին ցուրտ ժպիտ մը ունեցաւ, ցոյց տալու համար Տօլլիի ու ինքզինքին թէ ո՛ր աստիճան վստահ էր իր ըսածին և սկսաւ աւելի ոգեւորութեամբ խօսիլ։

— Դժուար է սխալիլ երբոր կինը ինքն իսկ կը խոստովանի ամուսնոյն, երբոր կը յայտարարէ թէ ութը տարուան ամուսնական կեանքը, իրենց զաւակը, բոլոր ատոնք սխալանք մըն էին, և թէ կը փափաքի կեանքը վերսկսիլ, ըսաւ Բարէնին դառն հեգնութեամբ մը։

— Աննա և մոլութիւն... չեմ կրնար այս երկուքը իրար միացնել, չեմ կրնար։

Բարէնին այս անգամ շեշտակի նայեցաւ Տօլլիի յուզուած դէմքին և զգաց որ, հակառակ կամքին, լեզուն կը բացուէր։

— Շատ բան կուտայի որպէս զի տակաւին կարենայի տարակոյս մը ունենալ։ Երբ կը կասկածէի՝ կը տառապէի, բայց հիմակուընէ նուազ։ Երբ կը կասկածէի դեռ յոյս ունէի...։ Հիմակ ա՛լ յոյս չունիմ և ամէն

բանէ կը կասկածիմ... այն աստիճան ամէն բանէ կը կասկածիմ որ նոյն իսկ զաւակս կ'ատեմ և, երբեմն, չեմ հաւատար որ իմ զաւակս ըլլայ։ Վերջապէս շատ թշուառ եմ։

Անիկա ըսելու պէտք չունէր։ Տօլլի հասկցած էր արդէն անոր դէմքին նայելով. անոր վրայ խղճաց և իր բարեկամուհիին անմեղութեան վրայ ունեցած հաւատքը տկարացաւ։

— Ա՜հ. սոսկալի բան է, սոսկալի։ Բայց իրա՞ւ է որ ամուսնալուծութիւն կը պահանջէք.

— Միակ բանն է որ կը մնայ ինծի ընել։

— Միակ բա՞նը, միակ բա՞նը, ըսաւ Տօլլի աչքերը արցունքով լեցուն... ուրիշ բան կայ ընելիք...։

— Ո՛հ, ո՛չ. այս տեսակ դժբախտութիւնները այն գէշութիւնը ունին որ մարդ իր խաչը չկրնար կրել ինչպէս մեռեալի մը առջեւէն... պէտք է գործել, ըսաւ Բարէնին, կարծես Տօլլիի մտածումը գուշակելով... Պէտք է դուրս ելլել այս նուաստացուցիչ կացութենէն։ Կարելի չէ երեք անդամով ընտանիք մը կազմել...։

— Կը հասկնամ, աղէկ կը հասկնամ ըսածնիդ, ըսաւ Տօլլի գլուխը ծռելով։

Լռեց, ինքզինքին վրայ մտածելով, իր ամուսնական անբախտութեան վրայ։ Յետոյ մէկէն վեր առաւ գլուխը հաստատամտօրէն և ձեռքերը իրարու միացուց աղաչաւոր ձեւով մը։

— Մտիկ ըրէք. դուք քրիստոնեայ էք. մտածեցէ՛ք անոր վրայ. ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ զինքը լքանէք։

— Մտածեցի, շատ մտածեցի իր վրայ։

Իր դէմքը կարմիր արատներով ծածկուեցաւ և իր մռայլ աչքերը շեշտակի Տօլլիի նայեցան։

Այժմ Տօլլի բոլոր սրտովը վրան կը խղճար։

— Իր յանցանքը իր բերնով ինծի յայտնելէն ետքը, ամէն ինչ եղած վիճակին մէջ թողուցի։ Իրեն միջոց տալ ուղղուելու, ամէն բան ըրի զինքը փրկելու համար...։ Բայց իմ ամենափոքր պայմաններս իսկ չյարգեց... այսինքն՝ պատշաճութիւնները... կարելի է ազատել մէկը որ չուզեր կորսուիլ, բայց երբ իր բնութիւնը այնքա՛ն ապականած է որ կորուստը իրեն փրկութիւն կը թուի, ինչ կարելի է ընել։

— Ամէն բան, ի բաց առեալ ամուսնալուծութիւնը, պատասխանեց Տօլլի։

— Ամէն բան. ի՞նչ։

— Ո՛չ, չէ՛, սոսկալի բան է... ո՛չ մէկուն կինը պիտի ըլլայ, պիտի կորսուի։

— Բայց ինչ կրնամ ընել, հարցուց Գարէնին ուսերն ու յօնքերը բարձրացնելով։

Աննայի վերջին արարքին յիշատակը զինքը այնքա՛ն գրգռեց որ անզգայ դարձաւ. ինչպէս էր խօսակցութեան սկիզբը։

— Ձեր համակրութեան համար շատ երախտապարտ եմ, ըսաւ, բայց պէտք է որ մեկնիմ։

Եւ ոտքի ելաւ։

— Չէ՛, սպասեցէ՛ք... պէտք չէ որ իր կորուստը ի գլուխ հանէք։ Մտիկ ըրէք. կ'ուզեմ ձեզ պատմել ինչ որ ինծի պատահած է. ամուսնացայ. յետոյ էրիկս զիս խաբեց. բարկութեանս և նախանձիս մէջ, կ'ուզէի ամէն բան թողուլ. ամէն բան լքանել... այս էր իմ ներքին փափաքս... բայց այդպէս չըրի։ Եւ որո՞ւ կը պարտիմ այսպէս չընելս. Աննային. այո՛. ա՛ն ինծի ազատեց։ Ու տեսէ՛ք, տղաքը կը մեծնան, ամուսինս իր ընտանիքին կը վերադառնայ, իր յանցանքը կը զգայ... հետզհետէ աւելի մաքուր, լաւագոյն կ'ըլլայ... ու կ'ապրիմ... ես ներեցի և դուք ալ պէտք է ներէք։

Գարէնին մտիկ կ'ընէր անոր, բայց Տօլլիի խօսքերը այլ եւս իր վրայ ազդեցութիւն չէին ըներ։ Բոլոր այն բարկութիւնը զոր զգացած էր իր որոշումը տուած օրը, նորէն կը տիրէր իր հոգիին։ Ոտքի ելաւ ու իր սուր ձայնովը ըսաւ.

— Չեմ կրնար ներել. չեմ ուզեր և այնպէս կը համարեմ որ անիրաւութիւն է ներելը։ Ամէն բան ըրի այդ կնոջ համար...։ Եւ ամէն բան մխրճեց ցեխի մէջ որ իր բնական տարրն է։ Չար մարդ մը չեմ, բայց զինքը կ'ատեմ հոգիիս բոլոր զօրութեամբը...։ Չեմ կրնար իրեն ներել, որովհետեւ զինքը չափազանց կ'ատեմ ինծի ըրած չարիքներուն համար։

Իր ձայնը բարկութեան արցունքներով լեցուն էր։

— Սիրեցէ՛ք ձեզ ատողները, մրմնջեց Տօլլի երկչոտութեամբ։

Գարէնին արհամարհոտ ժպիտ մը ունեցաւ։ Այդ պատուիրանքը երկար ատենէ ի վեր գիտէր, բայց իր պարագային համար գործադրելի չէր գտներ։

— Սիրեցէ՛ք ձեզ ատողները. այո՛, բայց սիրել անոնք զոր կ'ատենք՝ կարելի չէ։ Ներեցէ՛ք ինձ ձեզ խռովելուս համար... ամէն մարդ իր խաչը կը կրէ...։

Եւ ինքզինքին տէր դառնալով, Գարէնին հանդարտօրէն հրաժեշտ առաւ Տօլլիէն և մեկնեցաւ։

Ժ.

Ընթրիքէն ետքը, Լէվին ուզած էր Գիթթիի հետեւիլ և սրահ երթալ, բայց վախցաւ որ անոր անհաճոյ կ'ըլլայ այսպէս հրապարակաւ հետապնդելով։ Այրերուն հետ մնաց և խօսակցութեան խառնուեցաւ, և, առանց

Բիթթիին նայելու կը գուշակէր անոր շարժումները, նայուածքը և այն տեղը ուր նստած էր սրահին մէջ:

Խօսակցութեան մէջ կը ջանար ամէնքը համաձայնեցնելու և ընդդիմախօսութիւնները մեղմելու: Իր բառերով կամ մանաւանդ ուրիշներու բառերով չէր շահագրգռուէր և միակ փափաք մը ունէր, այն է ամէնքը երջանիկ տեսնել:

Գիտէր որ միակ կարեւոր բան մը կար, այն է Բիթթին: Ու այդ կարեւոր բանը սրահն էր, բայց չուշացաւ իրեն մօտենալու և դրան սեմին վրայ կենալու: Առանց ետեւ դառնալու՝ Լէվին զգաց անոր ակնարկը և ժպիտը որ իրեն ուղղեց և չկրցաւ ետին չդառնալ: Բիթթի սեմին վրայ էր իր եղբօրը հետ ու իրեն կը նայէր:

— Կարծեցի թէ դաշնակ պիտի ածէք, ըսաւ Լէվին... Գիւղին մէջ ահա՛ երաժշտութիւնն է որ ինծի կը պակսի:

— Ոչ՛, պարզապէս եկանք ձեզի կանչելու համար և շնորհակալ եմ որ դուք ձեզէն եկաք, ըսաւ Բիթթի զայն ժպիտով մը վարձատրելով: Ի՞նչ հաճոյք կայ վիճաբանելու մէջ: Երբեք մարդ մը ուրիշ մէկը կարող չէ եղած համոզել:

— Այո՛, ճշմարիտ է, ըսաւ Լէվին: Ժամանակին մեծագոյն մասը կը վիճաբանին որովհետեւ չեն հասկնար թէ ի՛նչ կ'ուզէ ապացուցանել իրենց հակառակորդը:

Բիթթի խաղի սեղանի մը մօտեցաւ, անոր առջեւ նստաւ և կաւիճը առնելով, սկսաւ շրջանակներ գծել օթոցին վրայ որոնք հետզհետէ կը մեծնային:

Լէվին անոր հետ նստաւ և վերսկսան կնոջ իրաւունքներու մասին խօսակցութիւնը: Լէվին Տօլլիի կարծիքէն էր թէ՝ չամուսնացած մանկամարդ աղջիկը միշտ զբաղում մը կրնայ գտնել իր ընտանիքին ծոցը: Իբրեւ

օրինակ ցոյց կուտար այն ընտանիքները որոնք ամսականաւոր կ'ընէին կամ աղքատ ազգականուհիներ կը պահէին։

— Չէ՛, ըսաւ Քիթթի կարմրելով, բայց արիութեամբ նայելով անոր երեսին, մանկամարդ աղջկան մը համար նուաստացուցիչ է ընտանիքի մը մէջ պաշտօնավարելը։

Լէվին անմիջապէս միտքը հասկցաւ։

— Այո՛, այո՛, ըսաւ, իրաւունք ունիք, իրաւունք ունիք։

Քիթթի կը շարունակէր գծագրել սեղանին վրայ, իր աչքերը պայծառ լոյսով մը կը լուսաւորուէին։ Լէվին, Քիթթիի մտային վիճակին ազդեցութեան տակ, բոլոր իր էութեան մէջ կը զգար երջանկութիւն մը որ հետզհետէ կ'աւելնար։

— Ա՜հ, բոլոր սեղանը մրոտեցի, գոչեց Քիթթի։

Կաւիճը գետին դրաւ և շարժում մը ըրաւ իբր թէ ելլելու համար։

«Աստուա՛ծ իմ, առանց անոր ինչպէ՛ս առանձին պիտի մնամ» մտածեց Լէվին և կաւիճը առաւ։

— Կեցէ՛ք. ըսաւ, երկար ատեն է որ կը փափաքիմ ձեզի բան մը հարցնել։

Լէվին ուղղակի անոր բարութեամբ լի աչքերուն մէջ նայեցաւ։

— Շատ աղէկ։

— Ահաւասիկ իմ հարցումս։

Եւ հետեւեալ գիրերը գրեց. ե, ի, ը, ո, ա, բ, կ, չ, ա, ը, ո, թ, ե, կ, չ, թ, մ, ա, մ։

Այդ գիրերուն իմաստն էր. «Երբոր ինծի ըսիք որ այդ բանը կարելի չէ, արդեօք ըսել ուզեցիք թէ երբեք կարելի չէ, թէ միայն այդ միջոցին։» Հաւանական չէր որ Քիթթի կարենար հասկնալ այդ կնճռոտ հանելուկը,

բայց Լէվլին անոր նայեցաւ դէմքով մը որ կարծես ըսել կ'ուզէր թէ իր կեանքը մանկամարդ աղջկան պատասխանէն կախուած էր։ Բիթթի լրջօրէն անոր նայեցաւ, ճակատը ձեռքին կռթնցուց և սկսաւ գիրերը կարդալ։ Ատեն ատեն Լէվլինի կը նայէր ակնարկովը հարցնելով.— միթէ ճի՞շդ է մտածածս։

— Հասկցայ, ըսաւ աղջիկը կարմրելով։

— Ի՞նչ է այս բառը, ըսաւ Լէվլին և. գիրը ցոյց տալով։

— Այդ գիրը երբեմն կը նշանակէ, ըսաւ Բիթթի, բայց ճշմարիտ չէ։

Լէվլին արագօրէն սրբեց ինչ որ գրած էր, կաւիճը Բիթթիի տուաւ և ոտքի ելաւ։

Մանկամարդ աղջիկը գրեց. ա, ա, ո, կ, չ, կ, պ։

Տօլլի նշմարելով այդ երկու հակած գլուխները, մխիթարուեցաւ Բարէնինի հետ ունեցած խօսակցութենէն զգացած ցաւէն։

Բիթթի կաւիճը ձեռքը Լէվլինի կը նայէր երկչոտ ու վախկոտ ժպիտով մը, մինչ երիտասարդը, սեղանին վրայ ծռած, իր տոչորուն աչքերը մերթ աղջկան և մերթ գիրերուն կ'ուղղէր։

Յանկարծ դէմքը ճառագայթեց, հասկցած էր։ Բիթթիի գրած գիրերը կ'ըսէին. «Այն ատեն ուրիշ կերպ չէի կրնար պատասխանել»։

Լէվլին անոր նայեցաւ հարցական դէմքով մը։

— Միայն ա՞յն ատեն։

— Այո՛, պատասխանեց Բիթթիի ժպիտը։

— Իսկ հիմա՞, հարցուց։

— Կարդացէ՛ք, ըսաւ աղջիկը, իմ ներքին բաղձանքս պիտի գրեմ հիմա։

Սա գիրերը գրեց. ի, թ, ա, մ, ո, ն։

Այդ գիրերը ըսել կ'ուզէին «իբրև թէ անցեալը մոռնայիք ու ներէիք։»

Լէվլին կաւիճը առաւ իր ջղուտ ու դողահար մատներով, զայն կոտրեց և հետեւեալ խօսքերուն առաջին գիրերը գրեց.

«Մոռնալիք և ո՛չ ալ ներելիք բան մը ունիմ։ Ձեզ սիրելէ չեմ դադրած։»

Բիթթի անոր նայեցաւ միշտ ժպտելով։

— Հասկցայ, մրմնջեց։

Լէվլին ուրիշ շատ երկար խօսք մը գրեց։ Աղջիկը հասկցաւ և առանց հարցնելու թէ լաւ ըմբռնա՞ծ էր արդեօք իմաստը, անմիջապէս իրեն պատասխանեց գրով։

Լէվլին այդ խօսքին իմաստին թափանցելէ առաջ, երկար ատեն ակնարկովը հարցուփորձեց։ Երջանկութիւնը իր գլուխը կը դարձնէր։ Ճիշդ բառերը չկրցաւ գտնել, բայց իրեն պէտք եղածը ըմբռնեց Բիթթիի հիանալի աչքերուն մէջ որոնք երջանկութեամբ կը շողային։

Երիտասարդը երեք գիր գծեց, բայց տակաւին չաւարտած, Բիթթի զանոնք կարդաց և պատասխանը գրեց. «այո՛»։

— Քարտուղարի խա՞ղ կը խաղաք, ըսաւ ծերունի Զէրպացքի անոնց մօտենալով, բայց աղջիկս եթէ թատրոն երթալ կ'ուզես պէտք է մեկնիլ։

Լէվլին մինչեւ դուռը Բիթթիի ընկերացաւ։

Ինչ որ ունէին ըսելիք ըսած էին իրարու, Բիթթի խոստովանած էր թէ զինքը կը սիրէր և թէ իր ծնողքին պիտի իմացնէր թէ Լէվլին հետեւեալ օրը պիտի գար զինքը ամուսնութեան ուզելու։

ԺԱ․

Փողոցները տակաւին ամայի էին, Լէվին Չէրպացքիներու ապարանքը ուղղուեցաւ․ մեծ դուռը տակաւին փակ էր և տունը քունի մէջ ընկղմած։

Երիտասարդը իր պանդոկը վերադարձաւ և սուրճ պատուիրեց։ Ուզեց ծառային հետ խօսակցութեան մտնել, բայց զայն ուրիշ տեղէ կանչեցին և Լէվին ստիպուեցաւ իր խօսակցէն հրաժարիլ։

Փորձեց քիչ մը սուրճ խմել, կտոր մը հաց տարաւ բերանը, բայց ո՛չ խմել և ո՛չ ալ ուտել կրցաւ։

Որոշեց կրկին դուրս ելլել։

Ժամը տասնին, երկրորդ անգամ ինքզինքը գտաւ Չէրպացքիի ապարանքին առջև, ուր կամաց կամաց կը սկսէին արթննալ։ Տեսաւ որ սեղանապետը դուրս կ'ելլէր շուկայ երթալու համար․ որոշեց գոնէ երկու ժամ ևս սպասել, ներկայանալէ առաջ։

Այդ գիշերն ու առաւօտը Լէվինի համար անգիտակցաբար անցան․ նիւթական կեանքի պայմաններէն դուրս կը գտնուէր։ Օրուան մէջ չէր ճաշած, և երկու գիշեր անքուն անցուցեր էր։ Շատ մը ժամեր գրեթէ հագուած անցուցեր էր ու ցուրտին ենթարկուած և սակայն ինքզինք թարմ ու զօրեղ կը զգար ու իր մարմինէն բոլորովին անկախ։

Առանց իր մկանունքներու օգնութեան կը քալէր և ինքզինք կարող կը զգար ամէն ուզածը ընելու։

Վստահ էր որ եթէ հարկ ըլլար պիտի կրնար օդին մէջ թռչիլ ու տուները տեղափոխել։ Ամբողջ ժամանակը փողոցներուն մէջ թափառելով անցուց, անդադար ժամացոյցը նայելով։

Այսուհանդերձ կրկին իր պանդոկը վերադարձաւ և ժամացոյցը առջին դնելով, նստաւ, կէսօրին սպասելով։ Վերջապէս ժամացոյցին ասեղները մօտեցան սպասուած ժամուն։ Լէվին պանդոկի վերնագաւթակին վրայ ելաւ։ Իսկոյն կառապանները զինքը շրջապատեցին։

Երբեք իր կեանքին մէջ կառապանը իրեն այնքա՛ն գեղեցիկ չէր թուած, ո՛չ ալ բալխիրը այնքա՛ն հանդարտաւէտ։

Չէրպացքիներու դռնապանը յայտնապէս ամէն բան գիտէր արդէն․ տարիկա կը տեսնուէր իր ժպտուն աչքերէն և այն խօսքերէն որով Լէվինը ողջունեց։

— Երկար ատեն է որ ձեզ չտեսանք։

Ամէն բան գիտէր և շատ ուրախ էր թէև կը ջանար ծածկել իր ուրախութիւնը։

— Ձեր տէրերը կրնա՞մ տեսնել։

— Հաճեցէ՛ք ներս մտնել․ պարոն, ըսաւ դռնապանը ժպտելով, և հոս թողուցէք տարիկա․ աւելցուց նշմարելով որ Լէվին ետ կը դառնար իր մուշտակէ գդակը առնելու համար։

— Որո՞ւ պէտք է որ ծանուցանեմ պարոնին գալը, հարցուց սպասաւոր մը։

Երիտասարդ նոր ծառայ մըն էր, բայց յայտնապէս ինքն ալ գիտէր ամէն բան։

— Ծանուցէք իշխանուհիին... իշխանուհին... իշխանուհի Քիթթիին, պատասխանեց Լէվին։

Առաջին անձը որուն հանդիպեցաւ Օրիորդ Լինօնը եղաւ։

Սրահէն կ'անցնէր ու իր դէմքը կը ճառագայթէր։ Հազիւ թէ իրեն խօսք ուղղած էր, դրան ետև շրջազգեստի մը խշրտոցը լսուեցաւ․ օրիորդ Լինոն անյայտ

եղաւ և իր երանութեան մօտենալուն երջանիկ յուզումը տիրեց Լէվէնի վրայ։

Արդարև թեթև քայլեր լսուեցան տախտակամածին վրայ, ու իր երջանկութիւնը, իր կեանքը իսկ, իր էութեան լաւագոյն մասը, ինչ որ կը փնտռէր, ինչ որ կը բաղձար, իր դիմաց կը վազէր։

Մանկամարդ աղջիկը չէր քալեր, այլ դէպի իրեն կը բերուէր անտեսանելի զօրութեան մը կողմէ։

Միայն անոր պայծառ ու անկեղծ աչքերը կը տեսնար որոնք նոյնպէս լեցուած էին սիրելու այն ուրախութեամբ որով իր սիրտը լեցուն էր։

Քիթթի իրեն մօտ կեցաւ, յետոյ անոր ձեռքերը բարձրացան և իր ուսերուն վրայ հանգչեցան։

Դէպի երիտասարդը վազեց և ինքզինք անոր յանձնեց երկչոտ ու զուարթ սլացքով մը։

Լէվէն զայն թևերուն մէջ առաւ ու իր շրթունքը կպցուց անոր բերնին որ իր համբոյրը կը փնտռէր։

Քիթթի ևս այդ գիշերը անքուն անցուցեր էր և ամբողջ առտուն Լէվէնի սպասեր էր։ Իր հայրն ու մայրը սրտանց կը հաւանէին ամուսնութեան և ուրախ էին անոր երջանկութիւնը տեսնելով։ Մանկամարդ աղջիկը անոր գալուստը կը լրտեսէր որպէս զի ինք առաջին անգամ հաղորդէ բարի լուրը։ Առաջուց կը ճաշակէր այդ ուրախութիւնը, բայց երկչոտ ու ամօթահար էր և չէր գիտեր թէ ինչպէս լուրը պիտի իմացնէր։ Այսուհանդերձ երբ անոր քայլերն ու ձայնը լսեց, այն առտուն առանց ըրածին խորհելու, դէպի անոր վազեց։

— Երթա՛նք մայրիկիս քով, ըսաւ, անոր ձեռքէն բռնելով։

Լէվէն երկար ատեն չկրցաւ բառ մը արտաբերել, ո՛չ թէ վախնալուն որ բարձրերը սաւառնող իր զգացումը վար պիտի իջեցնէ, այլ որովհետև կը զգար թէ, ամէն անգամ, խօսք մը ըրած ատեն, բառերու տեղ երջանկութեան արցունքներ կը ցայտէին իրմէ։

Քիթթիի ձեռքը բռնեց և զայն շրթունքին տարաւ։

— Իրա՞ւ է, ըսաւ վերջապէս խուլ ձայնով մը։ Չէմ կրնար հաւատալ որ զիս կը սիրես։

Քիթթի ժպտեցաւ այդ «կը սիրես»ին և այն երկչոտութեան համար որով իրեն կը նայէր։

— Այո՛, պատասխանեց նշանակալից կերպով... շա՛տ երջանիկ եմ։

Առանց Լէվէնի ձեռքը թողլու, անոր հետ սրահ մտաւ։

Իշխանուհին զանոնք տեսնելով, խնդաց ու լացաւ միանգամայն, յետոյ դէպի անոնց վազեց կորովի քայլով մը որ Լէվէնը զարմացուց, անոր գլուխը բռնեց ու համբուրեց և այտերը իր արցունքներովը թրջեց։

— Ուրեմն ամէն բան կարգադրուած է, ըսաւ։ Որչա՜փ երջանիկ եմ... սիրէ՛ զայն... երջանիկ եմ։

— Շուտով խնդիրը կարգադրեցիք, ըսաւ ծերունի իշխանը, որ կը ջանար անտարբերութիւն կեղծել։ Բայց Լէվէն նշմարեց որ աչքերը արցունքով լեցուած էին երբոր իրեն խօսք կ'ուղղէր։

— Միշտ փափաքած էի այս միութեան, ըսաւ իշխանը Լէվէնի ձեռքը բռնելով. և զայն դէպի իրեն քաշելով... կը փափաքէի երբոր այս թեթևամիտը...։

— Հայրիկ, գոչեց Քիթթի ձեռքովը անոր բերանը գոցելով։

— Լաւ, լաւ, ըսաւ, այլ ևս չեմ ըսեր... շա՛տ, շա՛տ երջանիկ եմ... բայց ի՜նչ ապուշ եմ...։

Քիթթին գրկեց, անոր երեսը, ձեռքը, յետոյ կրկին երեսը համբուրեց և յետոյ խաչակնքեց։

Եւ երբոր Լէվին տեսաւ թէ ինչպէս Քիթթի երկարօրէն ու գուրգուրանքով կը համբուրէր այդ ծերունիին մատ ձեռքը, իշխանին հանդէպ սիրոյ նոր զգացում մը, որ մինչեւ այն ատեն անծանօթ էր իրեն, ծնաւ իր սրտին մէջ։

ԺԲ.

Իշխանուհին թիկնաթոռի մը մէջ ամփոփուեցաւ և լուռ ու մտածուն մնաց։ Իշխանը անոր քով նստաւ, Քիթթի իր հօրը թիկնաթոռին մօտն էր և միշտ անոր ձեռքը բռնած։

Ամէնքը կը լռէին։

Իշխանուհին ամենէն առաջ սկսաւ բացէ ի բաց խօսիլ և ամենուն մտածումն ու զգացումները կեանքի իրականութեան դարձնել։

Առաջին վայրկեանին ասիկա տարօրինակ թուեցաւ իրենց։

— Պէտք է զիրենք օրհնել և նշանտուքը ծանուցանել, յետոյ ե՞րբ պիտի ընենք հարսնիքը։ Ի՞նչ կը խորհիս այս մասին, Ալեքսանդր։

— Ինքն է այս խնդրին մէջ գլխաւորապէս շահագրգռուողը և ինք պէտք է որոշէ։

— Ե՞րբ պիտի ընենք հարսնիքը, ըսաւ Լէվին կարմրելով... վաղը։ Եթէ իմ կարծիքս կը հարցնէք, այսօր օրհնութիւնը և վաղը հարսնիքը։

— Ո՛ն, սիրելիս, լրջօրէն չէք խօսիր։

— Ուրեմն յառաջիկայ շաբթու։

— Խենթ է այս մարդը։

— Բայց չէ՛, շատ լրջօրէն կը խօսիմ, ինչու այդպէս չընենք։

— Ի՞սկ օժիտը, ըսաւ մայրը Լէվինի անհամբերութենէն հիացած։

«Օժիտը և անոր հետեւանքները, մտածեց Լէվին սոսկումով, միթէ ո և է բան կրնա՞յ խանգարել իմ երջանկութիւնս»։

Քիթթիի վրայ ակնարկ մը նետեց և նշմարեց որ օժիտի խնդիրը բնաւ զայն չէր վիրաւորած։

— Ես բոլոր ատոնցմէ բան մը չեմ հասկնար։ Պարզապէս իմ փափաքս յայտնեցի, ըսաւ Լէվին, ինքզինք արդարացնելու ձեւով։

— Ուրեմն մենք կը մտածենք այդ մասին։ Այժմ կրնաք ձեզ օրհնել և նշանտուքը ծանուցանել։

Իշխանուհին իր ամուսնոյն մօտեցաւ, զայն գրկեց և ուզեց հեռանալ, սակայն իշխանը զայն վար դրաւ, գրկին մէջ առաւ և, երիտասարդ սիրահարի մը պէս, զայն շատ մը անգամներ համբուրեց։ Ծերունի ծնողները վայրկեան մը իրարու հետ սրդողած էին։ Արդեօք իրե՞նք կրկին նշանուած կը դառնային, թէ իրենց աղջիկն էր որ կ՚ամուսնանար։

Երբոր իշխանն ու իշխանուհին սրահէն դուրս ելան, Լէվին իր նշանածին մօտեցաւ և ձեռքը բռնեց։ Այժմ ինքզինքին վրայ կ՚իշխէր, կրնար խօսիլ և շատ բան ունէր ըսելիք։ Բայց իր դիտաւորութիւն ունեցած խօսքերէն բառ մը չարտասանեց։

— Գիտէի որ այսպէս պիտի ըլլար։ Երբեք չհամարձակեցայ յուսալ, և սակայն ներքնապէս վստահ էի որ այսպէս պիտի ըլլար... կարծեմ իրարու նախասահմանուած էինք։

— Եւ ես, ըսաւ Քիթթի... այն ատեն իսկ...

Կեցաւ, բայց իսկոյն վերսկսաւ շարունակել իր անկեղծ աչքերովը հաստատօրէն անոր նայելով։

— Նոյնիսկ երբոր իմ երջանկութիւնս մերժեցի, միայն ձեզ կը սիրէի, բայց, պէտք է խոստովանիմ, խելքս գլուխս չէր... կրնա՞ք այդ բանը մոռնալ...։

— Գուցէ այսպէս լաւագոյն եղաւ։ Պէտք է շատ բան ներէք ինծի։ Խոստովանանքնիս ունիմ ձեզի ընելիք։

Լէվին որոշած էր, իրենց նշանտուքին առաջին օրէն, յայտարարելու իր նշանածին որ ինք անոր չափ մաքուր և հաւատացեալ չէր։

Ասիկա դժնդակ բան մըն էր, բայց ինք կը կարծէր որ իր պարտականութիւնն էր այդ խոստովանանքը ընելու։

Եւ սակայն այդ քաջութիւնը չունեցաւ։

— Հիմա չէ, աւելի ետքը, ըսաւ։

— Լաւ, թո՛ղ աւելի ետքը ըլլայ, բայց այդ խոստովանանքը պիտի ընէ՞ք... ես բանէ մը չեմ վախնար և պէտք է ամէն բան գիտնամ։ Հիմա համաձայնեցանք։

— Համաձայնեցա՞նք որ զիս եղածիս պէս պիտի առնէք... ինէ չպիտի հրաժարիք, այնպէս չէ՞։

— Չէ՛, չէ՛։

Խօսակցութիւնը ընդմիջուեցաւ օրիորդ Լինօնէն որ եկաւ իր սիրելի աշակերտուհին շնորհաւորելու։

Յետոյ, կարգը սպասաւորներուն եկաւ, ապա ազգականները եկան և այն ատեն սկսաւ նշանտուքի տաժանելի ու միանգամայն երջանիկ շրջանը որ Լէվինի համար վերջ գտաւ միայն իր ամուսնութեան նախընթաց օրը։

Լէվին յուսացած էր որ իր նշանտուքը բնաւ չպիտի նմանէր միւսներուն, կը վախնար որ իր սովորական պայմանները, իր մտերմական երջանկութիւնը պիտի խանգարեն։

Բայց ի վերջոյ ամենուն պէս ըրաւ և իր երջանկութիւնը կ'աճէր, մասնաւոր կ'ըլլար և միւսներուն չէր նմանէր։

— Հիմա շաքար պիտի ուտենք, կ'ըսէր օրիորդ Լինօն և Լէվին կ'երթար շաքար գնելու։

— Ես ձեզի խորհուրդ կուտամ Ֆոմինէն ծաղիկ գնելու, կ'ըսէր Սվիաժսքի, և Լէվին կ'երթար այդ ծաղկեվաճառէն ծաղիկներ գնելու։

— Ընծաները մի՛ մոռնար, կ'ըսէր իր եղբայրը և Լէվին կը վազէր դէմը ելլող առաջին զոհարավաճառներուն։

Եւ ամէն կողմ իրեն կը սպասէին, ամէն կողմ իր երջանկութիւնը կը տօնէին։ Եւ նոյնիսկ այն անձերը որոնք համակրելի չէին իրեն, պաղ. անտարբեր մարդիկը քաղցրութեամբ կը վերաբերուէին իր զգացումներուն հետ և իրեն հետ միասին կը հաւատային որ աշխարհի ամենէն երջանիկ մարդն էր, քանզի իր նշանածը կատարելութեան տիպար մըն էր։

Քիթթի նոյն զգացումները կը տածէր Լէվինի հանդէպ։ Եւ երբոր կոմսուհի Նօրտսթօն ըսաւ թէ լաւագոյն բան մը կը յուսար Քիթթիի համար, այս վերջինը այնպիսի բարկութեան մը մէջ ինկաւ և այնքա՜ն ուժգնօրէն յայտարարեց թէ աշխարհի մէջ ոչ ոք կը հաւասարէր Լէվինի, որ կոմսուհին ստիպուեցաւ ետ առնել իր խօսքը։ Անկէ ի վեր Քիթթիի ներկայութեան չհամարձակեցաւ Լէվինի հանդիպելու առանց հեգնիկ ժպիտ մը ունենալու դէմքին վրայ։

Իր կեանքի այս շրջանին միայն դժնդակ դէպքը Լէվինի համար այն խոստովանութիւնն էր զոր խոստացած էր Քիթթիի։

Ծերունի իշխանին խորհուրդ հարցուց և երբ անկէ

արտօնութիւն տուացաւ. Բիթթիի յանձնեց այն թերթը որուն վրայ գրած էր ինչ որ զինքը կը տագնապեցնէր։

Այդ օրագրի ձեւ գրութիւնը յատկապէս իր նշանածին համար պատրաստած էր։

Բիթթի թեթեւօրէն սահեցաւ անհաւատութեան խոստովանութեան վրայէն։

Ինք բարեպաշտ էր, կրօնքի վարդապետութեանց մասին երբեք կասկած չէր ունեցած, բայց այսուհանդերձ Լէվինի արտաքին անհաւատութիւնը զինքը չխրտչեցուց։

Բիթթի իր սիրոյն միջոցաւ անոր ամբողջ հոգիին մէջ կը թափանցէր եւ հոն կը գտնար ինչ որ ինք կը բաղձար. իրեն համար կարեւորութիւն չունէր եթէ այդ հոգեկան վիճակը անհաւատութիւն նկատուէր։

Երկրորդ խոստովանութիւնը դառնօրէն լացուց Բիթթին, Լէվին, ներքին ու երկարատեւ պայքար մը ետքը, անոր յանձնած էր իր օրագրութիւնը։ Ինքնիրեն ըսած էր որ մէջերնին ո և է գաղտնիք պէտք չէր որ ըլլար, բայց չէր կրնար երեւակայել թէ այդ խոստովանանքը ինչպէ՞ս պիտի ընդունէր. չէր կրնար ինքզինք մանկամարդ աղջկան մը տեղը դնել։

Երբոր իրիկունը, թատրոն երթալէ առաջ, Բիթթիի սենեակը մտաւ եւ անոր հմայիչ դէմքը արցունքներու մէջ տեսաւ, իր պատճառած կսկիծէն ընկճուած, հասկցաւ այն անդունդը որ իր ամօթալի անցեալը կը բաժնէր մանկատի աղջկան շուշանային անբծութենէն եւ իր ըրածէն սոսկաց.

— Առէ՛ք, առէ՛ք այս պժգալի բաները, ըսաւ իրեն տետրակները երկնցնելով.,. ինչո՞ւ համար ատոնք կարդացնել տուիք ինծի.

Բայց երբոր անոր դէմքին վրայ դրոշմուած յուսահատութիւնը տեսաւ, աւելցուց.

– Եւ սակայն ասիկա աւելի աղէկ եղաւ, միայն թէ սոսկալի՛, սոսկալի՛ է...։

Գլուխը ծռեց ու լռեց եւ ըսելիք բան մը չգտաւ։

— Զէ՞ք ներեր ինծի, մրմնջեց Լէվին։

— Այո՛, ներեցի, բայց ահաւոր է...։

Այսուհանդերձ իր երջանկութիւնը այնքա՛ն մեծ էր որ այս խոստովանանքը չկրցաւ զայն ջնջել եւ միայն անոր նոր երանգ մը տուաւ։

Բիթթի իրեն ներած էր, բայց այդ օրուընէ Լէվին ինքզինք անոր ա՛լ աւելի անարժան կը գտնէր. անոր մաքրութեան առջեւ աւելի խորին կերպով կը ծնրադրէր եւ ա՛լ աւելի կը գնահատէր իր երջանկութիւնը։

ԺԳ.

Քարէնին իր պանդոկը մտաւ իր միայնութեան մէջ ակամայ վերլուծելով, մէկիկ մէկիկ, ընթրիքի միջոցին ու անկէ ետքը ունեցած խօսակցութիւնները։

Ներումի մասին Տօլլիի խօսքերը դժգոհութիւն ազդեցին իրեն։ Քրիստոնէական պատուիրանքները պէ՞տք էր գործադրել իր պարագային։ Ասիկա շատ կնճռոտ խնդիր մըն էր զոր կարելի չէր թեթեւօրէն լուծել. արդէն, երկար ատենէ ի վեր ժխտական կերպով լուծած էր զայն։

Այդ իրիկուն ըսուած բոլոր խօսքերուն մէջէն ինչ որ ամենէն աւելի իր վրայ ազդած էր Թուրովցինի խօսքերն էին. «Աղէկ ըրաւ, զայն մենամարտի հրաւիրեց եւ սպաննեց»։ Յայտնապէս կ'երեւար որ ամէն մարդ համամիտ էր այդ կերպ վարուելու, թէեւ քաղաքավարութեան համար ո՛չ ոք իր համակրանքը յայտնած էր այդ մասին։

— Բայց, արդէն կարգադրուած խնդիր մըն է, այլեւս չեմ ուզեր անոր վրայ մտածել ըսաւ ինքնիրեն Բարէնին։

Արդարեւ, այլեւս միայն իր ուղեւորութեան և պաշտօնին վրայ մտածեց։ Պանդոկ մտնելով՝ դռնապանին հարցուց թէ ո՞ւր էր իր ծառան... Թէյ բերել տըւաւ և չոգեկառքներու ուղեցոյցը ուզեց իր ճամբորդութիւնը կարգադրելու համար։

Ներում կը խնդրեմ Ձեր Վսեմութենէն, վայրկեան մը դուրս ելած էի, ըսաւ ծառան որ վազելով եկած էր։ Ահաւասիկ Ձեր Վսեմութեան ուղղուած երկու հեռագիրներ։

Բարէնին բացաւ երկու հեռագիրները։.

Առաջինը կը ծանուցանէր Սթրէմովի անուանումը այն պաշտօնին որուն ինք կը բաղձար. Բարէնին կարմրեցաւ, հեռագիրը մէկ կողմ նետեց և սկսաւ սենեակը չափչփել։

Երկրորդ հեռագիրը բացաւ։

— Անշուշտ այս ալ անոր պէս բան մը ըլլալու է, ըսաւ։

Հեռագիրը իր կնոջմէն էր։ Անմիջապէս իր ստորագրութիւնը «Աննա» տեսաւ, յետոյ կարդաց.

«Կը մեռնիմ կոր, կը խնդրեմ, կը պաղատիմ որ գաք... ներուած՝ աւելի հանգիստ պիտի մեռնիմ։»

Արհամարհոտ ժպիտ մը ունեցաւ և հեռագիրը նետեց։

Սուտ մըն էր, վարպետութիւն մը, այդ մասին տարակոյս չունէր։

— Սուտ մը չի կայ որուն առջեւ ընկրկի։ Տղաբերք ունեցած է... այդ ըլլալու է... բայց նպատակը ի՞նչ է... զաւակը հարազատ հռչակե՞լ, զիս վտանգել ու ամուսնալուծութիւնը արգիլե՞լ։

Բայց Աննա կ'ըսէ. «կը մեռնիմ կոր». հեռագիրը կարդաց վերստին և իսկոյն հեռագրին ճշմարիտ իմաստը իր ուշադրութիւնը գրաւեց։

Եւ եթէ ճշմարիտ է, ըսաւ ինքնիրեն... եթէ իրա՛ւ իր տառապանքներուն հանդէպ և մահուան մերձաւորութեան մէջ անկեղծօրէն զղջացած է. Ու ես խա՞ղ մը կարծելով մերժե՞մ երթալ զինքը տեսնել։ Ատիկա ո՛չ միայն անգութ գործ մը պիտի ըլլայ և ամենուն մեղադրանքին տեղի պիտի տայ, այլ նաեւ տխմար բան մը պիտի ըլլայ իմ կողմէս։

— Պետրո՛ս, գնա՛ կառք մը բեր, Սէն Բեդերսպուրկ պիտի երթամ, ըսաւ իր ծառային։

Բարէնին որոշած էր երթալ իր կինը տեսնելու։ Եթէ խաղ մըն էր՝ բան մը չպիտի ըսէր և կրկին պիտի վերադառնար իր գործին։ Իսկ եթէ իրա՛ւ Աննա մահուան անկողնին վրայ էր. իրեն պիտի ներէր եթէ տակաւին կենդանի գտնար զայն։ Եթէ շատ ուշ հասնէր վերջին պարտականութիւններ պիտի կատարէր։

Այս որոշումը տալով. այլ եւս իր ուղեւորութեան ամբողջ տեւողութեամբ այդ բանին վրայ չմածեց։

Հետեւեալ առտու Բարէնին անցաւ Փէրսպէքթիվ Նէվսքիի փողոցէն, որ տակաւին ամայի էր. առտուան մթնշաղին մէջ իր շուրջը կը նայէր, առանց մտածելու թէ արդեօք ի՞նչ կը սպասէր իրեն։

Վերջապէս իր տունը հասաւ. Երկու կառքեր կը սպասէին դրան առջեւ։ Նախագաւիթը մտնելով, Բարէնին իր մտքին մէկ խորշը պահած որոշումը դուրս հանեց և անոր վրայ մտածեց։

Այդ որոշումն էր հետեւեալը. եթէ կնոջը ըրածը խաղ մըն էր, միայն հանդարտ արհամարհանք մը ցոյց պիտի տար և անմիջապէս պիտի մեկնէր. եթէ ճշմարիտ էր, այն ատեն պատշաճութիւնները պիտի պահէր։

Դռնապանը՝ տակաւին զանգակը չհնչեցուցած՝ դուռը բացաւ։ Տարօրինակ դէմք մը ունէր, հին բրոէնկօթ մը հագած, առանց վզնոցի և ոտքը հողաթափով։

— Ի՞նչպէս է տիկինը։

— Տիկինը երէկ յաջող տղաբերք մը ունեցաւ։

Գարէնին աժգունեցաւ ու կեցաւ. հիմա կը հասկընար թէ որքա՜ն բուռն էր զայն մեռած գտնելու փափաքը։

— Իսկ առողջութի՞ւնը

Այդ միջոցին Գարէնինի սպասաւոր՝ Գառնէյ՝ տատուան տարազով սանդուխներէն վար ինջաւ շտապով։

— Տիկինը շատ գէշ է, ըսաւ . . . Երէկ շատ մը բժիշկներ խորհրդակցութիւն մը ունեցան և մեր բժիշկը միշտ քովը կը մնայ։

Այս լուրին վրայ, Գարէնին թեթևացում մը զգաց. ուրեմն յոյս կար թէ կրնայ մեռնիլ։

— Սնտուկները ա՛ռ, ըսաւ սպասաւորին, և նախասենեակ մտաւ։

Գարէնին նախ սպայի վերարկու մը նշմարեց զգեստակալին վրայ։

— Ո՞վ կայ հոս, հարցուց։

— Բժիշկը, դայեկը և կոմս Վրօնսքի։

Գարէնին իր յարկաբաժինը մտաւ, ուր ո՛չ ոք կար և իր քայլերուն աղմուկէն դայեկը դուրս ելաւ Աննայի սենեակէն։

Գարէնինի մօտեցաւ և ընտանութեամբ մը որ միայն մահուան մերձեցումը կրնար արտօնել, անոր ձեռքէն բռնեց և ննջասենեակ քաշեց տարաւ։

— Փա՛ռք Աստուծոյ որ եկաք։ Մեր հիւանդը միայն ձեր վրայ կը խօսի և ձեզ կ'ուզէ։

— Շուտով սառ բերէ՛ք, կը հրամայէր բժիշկը։

Գարէնին Աննայի զարդասենեակը մտաւ։ Իր սեղանին առջև, ցած աթոռի մը վրայ, յենարանին կռթնած, նստած էր Վրօնսքի, երեսը ձեռքերուն մէջ պահած՝ կ'արտասուէր։ Բժիշկին հրամանը լսելով՝ ոտքի ելաւ, թևերը վար առաւ և Գարէնինը նշմարեց։

Նախ՝ այնքա՜ն շփոթեցաւ որ կրկին նստաւ ու գլուխը ուսերուն մէջ քաշեց, կարծես ուզելով գետնին տակ անյայտ ըլլալ. բայց ինքն իր վրայ ջանք մը ըրաւ, ոտքի ելաւ և ըսաւ.

— Կը մեռնի կոր։ Բժիշկները յայտարարեցին որ ա՛լ յոյս չի կայ։ Ձեր հրամանին տակն եմ. բայց թոյլ տուէք որ հոս մնամ. Արդէն ձեր կամքին պիտի հնազանդիմ, ես . . .

Երբոր Գարէնին տեսաւ Վրօնսքիի արցունքներուն հոսիլը, այն յուզումը կրեց որ միշտ յառաջ կու գար իր վրայ ուրիշներու տառապանքին տեսքէն։ Երեսը անդին դարձուց և առանց պատասխանելու, զարդասենեակէն անցաւ։

Տղաբերին սենեակէն Աննայի ձայնը կու գար, զուարթ, վարվռուն և շատ յստակ կերպով։

Գարէնին անկողնին մօտեցաւ։

Հիւանդը անկողնին մէջ տարածուած էր, դէմքը դէպի իրեն դարձուցած։ Այտերը շառագունած էին ու աչքերը կը շողային. իր փոքրիկ ճերմակ ձեռքերը դուրս կ'ելլէին իր գիշերազգեստին թեզանիքէն ու ծածկոյթին հետ կը խաղային։

Ո՛չ թէ միայն առողջ և թարմ երևոյթ մը ունէր այլ նաև շատ զուարթ էր։

Արագ արագ կը խօսէր, իր ձայնը հնչուն էր և բեկ-բեկումները ճիշդ ու զգայուն։

— Կ'ըսեմ որ Ալէքսի, Ալէքսի Ալէքսանտրովիչ (ինչ

տարօրինակ ու սոսկալի ճակատագիր որ երկուքն ալ Ա-լեքսի կը կոչուին, այնպէս չէ՞) Ալեքսի այդ բանը չպիտի մերժէր ինծի։ Ես պիտի մեռնայի ու ներէի... բայց ինչու չի գար։ Ինք բարի է, ինքն իսկ չգիտեր թէ որչա՜փ բա-րի է... Աստուա՜ծ իմ, ինչ անձկութիւն... ջուր տուէք ինծի... ա՛հ, չէ, աղջկան համար աղէկ չէ... ուրեմն ստնտու մը տուէ՛ք իրեն... աւելի աղէկ կ'ըլլայ... պիտի գայ, աղջիկը տեսնալը իրեն վիշտ պիտի պատճա-ռէ, տարէ՛ք զայն։

— Աննա Արքատիեւնա... եկաւ, ահաւասիկ, ըսաւ դայեակը ջանալով Աննայի ուշադրութիւնը ամուսնոյն վրայ կեդրոնացնել։

Բայց Աննա կը շարունակէր զառանցել։

— Աղջիկը ինծի տուէ՛ք, ինծի տուէք... դեռ չե-կա՞ւ։ Կ'ըսէք որ չպիտի ներէ որովհետեւ զինքը չէք ճանչնար... պէտք է իր աչքերը ճանչնալ։ Սէրժին աչ-քերն ալ այնպէս են, ասոր համար ա՛լ չեմ կրնար նայիլ անոնց։ Սէրժին ուտելիք տուի՞ն...։

Յանկարծ կծկուեցաւ ու լռեց, յետոյ ձեռքը դէմքին դիմաց տարաւ սոսկումով, կարծես թէ ծեծուելէ վախ-նալով։ Աննա իր ամուսինը նշմարած էր։

— Չէ՛, չէ՛, ըսաւ, չեմ վախնար իրմէ, մահուընէ կը վախնամ... քովս եկուր, Ալեքսի... կ'աճապարեմ որովհետեւ կորսնցնելիք ժամանակ չունիմ... զառան-ցանքը պիտի սկսի և ա՛լ բան մը չպիտի կրնամ հասկը-նալ... հիմա ամէն բան կը հասկնամ, ամէն բան կը տեսնեմ...։

Գարէնինի կծկուած դէմքը տառապանք կ'արտայայ-տէր. Աննայի ձեռքը բռնեց, բայց բառ մը չկրցաւ ար-տասանել, իր ստորին շրթը կը դողդղար, բայց իր յուզումին դէմ կը կռուէր և ծածկաբար կը նայէր հի-

ւանդին։ Եւ ամէն անգամ անոր նայելուն, կը տեսնար որ անոր աչքերը իր վրայ յառած էին գորովոտ, վերաց-եալ սիրով մը որ ուրիշ ատեն չէր տեսած։

— Կեցի՛ր, չես գիտեր... կեցի՛ր, կեցի՛ր։

Աննա լռեց իբր թէ մտածումները հաւաքելու համար։

— Այո՛, վերսկսաւ,... այո՛, այո՛, այո՛, ահա ինչ որ ըսել կ'ուզէի։ Մի զարմանար, միշտ նոյնն եմ... բայց իմ մէջս ուրիշ կին մը կայ և այդ կնոջմէն կը վախ-նամ...։ Ինքն է որ սիրեց միւսը և ես ուզեցի քեզ ա-տել, բայց չկրցայ մոռնալ առաջուան կինը... ինք ես չէ... այժմ ճշմարիտ Աննան եմ, ես ինքս եմ...։ Կը մեռնիմ կոր, գիտեմ որ պիտի մեռնիմ, իրեն հարցուր։.. ծանրութիւն կը զգամ թեւերուս, ոտքերուս, մատնե-րուս վրայ... տե՛ս մատներս որքա՜ն խոշոր են։ Բայց այս ամէնքը շուտով պիտի վերջանայ... բանի մը պէտք ունիմ, ներէ՛ ինծի, ներէ՛ պարզապէս... գարշելի եմ, բայց այն սուրբ մարտիրոսուհին որուն վրայ նիանիան ինծի խօսեցաւ, ինք գէշ էր... ես ալ Հռոմ պիտի երթամ... հո՛ն անապատ է ու ո՛չ ոք պիտի նեղեմ... միայն մանչս ու փոքրիկ աղջիկս պիտի տանիմ... չէ՛, չես կրնար նե-րել... գիտեմ որ այս բանը կարելի չէ ներել, չէ՛, չէ, գնա՛, շատ բարի ես դուն...։

Իր տոչորուն ձեռքերէն մէկովը կը բռնէր Գարէնի-նը և միւսովը ետ կը մղէր։

Գարէնին ա՛լ չէր փորձէր իր յուզումը զսպելու. յանկարծ կը զգար որ, ընդհակառակը, ինչ որ կարեկ-ցութիւն կը համարէր հոգեկան վերացեալ վիճակ մըն էր որ զինքը կ'ողողէր մինչեւ այն ատեն իրեն անծանօթ ե-ղող երանութեամբ մը։

Կը մոռնար որ քրիստոնէական օրէնքը որուն կ'ու-զէր հետեւիլ ամբողջ կեանքին մէջ. իրեն կը հրամայէր

ներել իր թշնամիներուն և զանոնք սիրել, բայց սիրոյ ու ներումի զուարթ զգացում մը իր հոգին լեցուց։

Անկողնին մօտ ծունկի եկաւ, ճակատը հանգչեցուց Աննայի բազուկին վրայ որ կրակի մը պէս կ'այրէր շապիկին մէջէն և տղու պէս հեծկլտաց։

Աննա իր ձեռքերուն մէջ առաւ Քարէնինի ճաղատ գլուխը, անոր մօտեցաւ և աչքերը հպարտութեամբ դէպի ձեղունը վերցուց։

— Եկաւ, գիտէր որ պիտի գար, հիմակ մնաք բարով, մնաք բարով ամենուդ ալ... բայց անո՛ կրկին եկան հոս.,. ինչու չեն երթար... տօքթո՛ր, գիս ազատեցէ՛ք բոլոր այս մուշտակներէն...։

Բժիշկը հիւանդին ձեռքերը բերաւ բարձերուն վրայ և զայն մինչև ծնօտը ծածկեց։

Աննա հլութեամբ տարածուեցաւ առանց առջևը նայելէ դադրելու, աչքերը միշտ շողշողուն։

— Յիշէ՛ որ միայն քու ներումիդ պէտք ունիմ... այդ է միակ բանը որուն կը բաղձամ... բայց ինչո՞ւ համար անիկա ներս չմտներ կոր...։

Աննա նայեցաւ զարդասենեակին դրան ուր Վրօնսքի կը գտնուէր։

— Ներս մտի, ներս մտի... ձեռքդ անոր տո՛ւր։

Վրօնսքի անկողնի եզրին մօտեցաւ և կրկին դէմքը ձեռքերուն մէջ ծածկեց։

— Բա՛ց երեսդ, անոր նայէ՛ դէմ առ դէմ, սուրբ մըն է, ըսաւ Աննա...։

— Բայց բա՛ց երեսդ, աւելցուց բարկութեամբ... Ալէքսի Ալէքսանտրօվիչ, բա՛ց իր երեսը, կ'ուզեմ զինքը տեսնել։

Քարէնին Վրօնսքիի ձեռքերը բռնեց ու բացաւ անոր տառապանքէ ու ամօթէ քայքայուած դէմքը։

— Ձեռքդ տուր իրեն, ներէ՛ իրեն...։

Թարէնին ձեռքը երկնցուց Վրօնաքիին առանց կարենալ իր արցունքը զսպելու։

— Շնորհակալ եմ, Աստուած իմ, շնորհակալ եմ։ Հիմա պատրաստ եմ... պատրաստ եմ... միայն կ'ուզեմ ոտքերս քիչ մը երկարել, այսպէս աղէկ է...։

— Բայց այս ծաղիկները ո՛րքա՛ն անճաշակ կերպով գծագրուած են, մանուշակները չեն նմանիր, բաւ զարդանկարները ցոյց տալով. Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ. ե՞րբ այս ամէնը պիտի վերջանայ... մորֆին տուէք ինծի... տոքթոր, մորֆին տուէ՛ք, Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ։

Ու իր անկողնին մէջ շարժուեցաւ։

Աննայի բժիշկը և միւս տոքթորները որոնք խորհրդակցութեան կանչուած էին, յայտարարեցին թէ ողաբերքի տենդ ունէր, հիւանդութիւն մը որմէ հարիւրին մէկը կ'առողջանայ.

Աննա ամբողջ օրը զառանցանքի ու անգիտակցութեան մէջ անցուց. կէս գիշերին բոլորովին կորսնցուց գիտակցութիւնը և բաղկերակը գրեթէ բնաւ չէր զարներ։

Վայրկեանէ վայրկեան աղետաւոր ելքի մը կը սպասէին։

Վրօնաքի իր տունը վերադարձաւ, բայց հետեւեալ առտուն եկաւ լուր առնելու։ Թարէնին նախասենեակին մէջ անոր հանդիպեցաւ և ըսաւ.

— Հոս մնացէ՛ք, կրնայ ըլլալ որ ձեզ կանչէ...։

Եւ ինքն իսկ զայն մտցուց կնոջը սենեակը։

Սենեակին մէջ խրացումը վերսկսաւ, զառանցանքը կրկին երեւցաւ և թմբիրային վիճակ մը առաւ։ Երկրորդ օրը նոյնպէս անցաւ և բժիշկները յայտարարեցին թէ կրնային պզտիկ յոյս մը ունենալ։

Այդ օրը Բարէնին Աննայի զարդասենեակը մտաւ ուր նստած էր Վրօնսքի և դուռը գոցելէ ետքը, անոր դիմաց նստաւ։

Վրօնսքի զգաց որ այս անգամ բացատրութիւնը անխուսափելի էր։

— Ալէքսի Ալէքսանտրովիչ, ըսաւ, ա՛լ չեմ կրնար խօսիլ ո՛չ ալ բան մը հասկնալ... խնայեցէ՛ք ինծի... կը տառապիք, բայց հաւատացէ՛ք, ես ձենէ աւելի կը տառապիմ։

Ուզեց ոտքի ելլել, բայց Բարէնին ձեռքը բռնեց և ըսաւ.

— Կը խնդրեմ որ զիս մտիկ ընէք հարկաւոր է այս բանը։ Պէտք է ձեզ բացատրեմ զիս առաջնորդող զգացումները, որոնք տակաւին իմ ընթացքս պիտի ուղղեն, որպէս զի սխալ չմեկնէք իմ ըրածներս։ Գիտէք որ որոշած էի ամուսնալուծութիւն պահանջելու և նոյն իսկ դատական գործողութիւններու սկսայ։ Ձենէ չեմ ծածկեր նաև որ շատ վարանեցայ և կը խոստովանիմ որ իրմէ ու ձենէ վրէժ լուծելու փափաք ունէի։ Երբ իր հեռագիրը ստացայ նոյն զգացումներուն մէջն էի, աւելի հեռուն երթալով կ'ըսեմ՝ իր մահը կը բաղձայի։ Բայց...

Վայրկեան մը իր մտածումներուն մէջ թաղուած մնաց, ինքնիրեն հարցնելով թէ պէ՞տք էր իր զգացումները բացէ ի բաց յայտնել։

— Բայց զինքը տեսայ... ու ներեցի։ Ներումի երջանկութիւնը ինծի ցոյց տուաւ պարտականութիւնս։ Ձախ այտս պիտի երկարեմ, շապիկս պիտի տամ անոր որ վերարկուս յափշտակած է։ Աստուծմէ բան մը միայն կը խնդրեմ, այն է ներումի երջանկութիւնը չառնել ինէ։

Աչքերը արցունքով լեցուած էին և Վրօնսքի զարմացաւ անոր ակնարկին լուսաւոր ու հանդարտ փայլին վրայ։

— Ահա՛ իմ կացութիւնս, ըսաւ Բարէնին, կրնաք զիս ցեխով ծածկել, կրնաք զիս աշխարհի առջև ծաղրելի դարձնել, չպիտի թողում Աննան և ձեզի ալ մեղադրանքի բառ մը չպիտի ուղղեմ. իմ պարտականութիւնս շատ յստակ կ'երևայ այժմ ինծի. պէտք է կնոջս հետ մնամ և պիտի մնամ. եթէ կը փափաքի ձեզ տեսնել, ձեզի իմաց կուտամ... բայց առ այժմ, կարծեմ լաւագոյն է որ հեռանաք։

Ոտքի ելաւ, հեծկլտանքները իր խօսքերը կը կտրտէին։

Վրօնսքի ևս ոտքի ելաւ և Բարէնինի նայեցաւ, գլուխը դէպի առջին հակած։

Չէր հասկնար Բարէնինի զգացումները, բայց կը զգար որ անոնք բարձրագոյն աստիճանի մը կը պատկանէին և նոյն իսկ իրեն անմատչելի էին ու կեանքի մասին իր ունեցած յղացումէն տարբեր։

ԺԳ.

Վրօնսքի Բարէնինի տան վերնադաւթակին վրայ ելաւ և կեցաւ, այնքա՛ն խռոված՝ որ լաւ մը չէր ըմբռներ իր գտնուած տեղը, ո՛չ ալ գիտէր ուր երթալիքը։ Ինքզինքը ստորնացած, ամօթահար, յանցաւոր կը զգար ու կրած ստորնացումը մաքրելու միջոց չէր կրնար գտնել։ Ինքզինք դուրս նետուած կը զգար այն ճամբէն որուն մէջէն մինչև այն ատեն քալած էր այնքա՛ն հպարտութեամբ և հանգստութեամբ։ Իր կեանքի բոլոր կանոնները և սովորութիւնները որոնք անշարժ կը թուէին իրեն, յանկարծ սխալ և անգործածելի կը դառնային։

Այդ խաբուած ամուսինը որ մինչև այսօր եղկելի

վիճակով մը ներկայացած էր, իբրեւ իր երջանկութեան մէկ կոշտ արգելքը, այժմ, բուն իսկ Աննայի կողմէ այնքա՛ն կը բարձրացուցուէր որ յարգանք կը ներշնչէր. յետոյ, այս ամուսի՛նը, այդ բարձրութեան հասնելէ ետքը, այլեւս ո՛չ չար, ո՛չ կեղծ, ո՛չ ծաղրելի էր, այլ գեղեցիկ, պարզ ու մեծ։

Վրօնսքի չէր կրնար չնշմարել որ դերերը յանկարծ փոխուած էին։ Կ՚ըմբռնէր Գարէնինի ընթացքին բարձրացումը եւ իրենին ստորնացումը, անոր արդարութիւնը եւ իր անարդարութիւնը։ Կը թուէր որ ամուսինը ազնուամիտ էր իր դժբախտութեան մէջ, մինչդեռ ինք ցած ու գձուծ էր իր ստութեան մէջ։

Բայց իր ստորնութեան այս գիտակցութիւնը հանդէպ այն մարդուն զոր անիրաւաբար արհամարհած էր, իր ցաւերուն նուազագոյնն էր։ Իր դժբախտութիւնը աւելի կը սաստկանար քանզի կը նշմարէր որ իր տարփանքը Աննայի մասին, որ պաղած կը թուէր, հիմա, երբ զայն ընդմիշտ պիտի կորսնցնէր, ա՛լ աւելի կը հրահրէր։ Անոր հիւանդութեան միջոցին զայն ամբողջովին ճանչցած էր եւ իրեն կը թուէր որ զայն տակաւին այնքա՛ն չէր սիրած որքան այժմ կը զգար թէ կը սիրէր։ Եւ հիմակ որ զայն ճանչցած էր, որ զայն կը սիրէր ինչպէս որ պէտք էր, անոր առջեւ ստորնացած էր եւ զայն յաւիտեան կը կորսնցնէր։ Աննա իրմէ նուաստացուցիչ յիշատակ մը միայն պիտի պահէր։

Բայց ամենէն սոսկալի բանը իր եղկելի ու ծիծաղաշարժ կացութեան յիշատակն էր, երբոր Գարէնին ձեռքերը վար առած էր իր ամօթահար դէմքէն։

Մոլորածի պէս կը կենար վերնագաւթակին վրայ եւ ի՛նչ ընելիքը չէր գիտեր։

— Պէ՞տք է որ ձեզի համար կառք մը կանչեմ, հարցուց դռնապանը։

— Այո՛, կառք մը կանչէ։

Վրօնսքի երեք գիշեր անքուն անցնելէ ետքը տուն դառնալով, առանց հանուելու, երկնցաւ բազմոցի մը վրայ, գլուխը իր խաչաձեւած թեւերուն տակ։ Ուղեղին մէջ ծանրութիւն մը կը զգար, ամենէն տարօրինակ յիշատակներն ու մտածումները իրարու ետեւէ կը յաջորդէին ծայրայեղ արագութեամբ եւ յստակութեամբ մը. կը տեսնար հիւանդին լեցուցած դեղը որ դգալին մէջէն կը յորդէր, դահեկին ճերմակ ձեռքերը եւ Գարէնինի տարօրինակ դիրքը, անկողնին դիմաց ծունկի եկած։

«Քնանալ ու մոռնալ» ըսաւ ինքնիրեն, առողջ մարդու մը հանդարտ վստահութեամբ որ գիտէ թէ երբոր յոգնած է քունը զինքը պիտի հանգչեցնէ։

Արդարեւ, անմիջապէս, իր գաղափարները խառնաշփոթուեցան եւ մոռացութեան անդունդը ինկան։ Անգիտակից կեանքի ովկիանոսին ալիքները արդէն ուղեղին վրայ կը խուժէին, երբ յանկարծ իրեն թուեցաւ որ ելեկտրական բուռն ցնցում մը իր էութիւնը կը սարսեցնէր։ Բազմոցին վրայ վեր ցատկեց եւ՝ ահարեկ՝ ձեռքերուն վրայ կռթնելով, ծունկերուն վրայ կեցաւ։ Աչքերը բաց էին, իբր թէ քնացած չըլլար։ Յանկարծ գլուխը աւելի ազատ ու մարմինը աւելի հանդարտ զգաց։

«Կրնաք զիս ձեխով ծածկել», այս բառերը կը հնչէին իր ականջներուն ու իր առջեւ կը տեսնար Գարէնինը եւ Աննայի բոցավառ երեսը ու շողշողուն աչքերը, որոնք տարփանքով կը նայէին ո՛չ թէ իրեն՝ այլ ամուսնոյն։ Իր իսկ դէմքն ալ տեսաւ, ապուշ ու ծաղրելի, այնպէս ինչպէս որ էր երբոր Գարէնին իր ձեռքերը դէմքին վրայէն վար առաւ։

Կրկին բազմոցին վրայ երկնցաւ եւ աչքերը գոցեց։

«Քնանա՛լ, քնանա՛լ», ըսաւ շատ մը անգամներ։

Բայց երբ իր արտեւանունքը գոցուեցան, ա՛լ աւելի յստակօրէն տեսաւ Աննայի դէմքը, այնպէս ինչպէս երեւցած էր ձիարշաւի Նախորդ նշանակելի օրը։

«Ամէն բան վերջացած է, վերջացած, և Աննա կը բաղձայ իմ յիշատակս ջնջել իր մտքէն։ Ու ես չեմ կրնար ապրիլ առանց իրեն։ Ինչպէ՞ս կրնանք իրարու հետ հաշտուիլ, ինչպէս կրնանք հաշտուիլ։» Այս խօսքերը բարձր ձայնով արտասանեց և սկսաւ անգիտակցաբար կրկնել որպէս զի արգելէ նոր պատկերները որոնք իր ուղեղին մէջ կը խուժէին զայն խռովելու համար։ Ասիկա կարճատեւ հանգիստ մը եղաւ։ Կրկին յիշեց իրենց սիրոյ լաւագոյն վայրկեանները և Նախորդ օրուան ստորնացումը։

«Երեսդ բաց» կ'ըսէր իրեն Աննայի ձայնը. կը հնազանդէր ու կը զգար իր իսկ դէմքին ամօթահար ու ապուշ տպաւորութիւնը։

Պառկած կը կենար, ջանալով քնանալ, բայց կը տեսնար որ չէր յաջողեր։ Ըստ բախտի, կիսաձայն կը կրկնէր մտածում մը որ միտքը կ'իյնար, փափաքելով այդպէս իր ուղեղը լեցնել։ Իր խօսիլը մտիկ կ'ընէր և խենթի մը պէս իր արտասանած բառերը կը լսէր.

«Չգիտցար զայն գնահատել, չգիտցար օգուտ քաղել... չգիտցար օգուտ քաղել, չգիտցար գնահատել։»

«Միթէ կը խենթենա՞մ» հարցուց ինքնիրեն.

«Կարելի է. միթէ խենթենալիք բան չէ՞... միթէ այս պարագաներուն մէջ չէ՞ որ մարդ ինքզինք կը սպաննէ։»

Աչքերը բացաւ, և ապշութեամբ տեսաւ իր գլխուն մօտ այն բարձը զոր իր հարսը Վարիա ասեղնագործած էր։

Ա՛լ չկրցաւ աչքերը գոց պահել։ Բազմոցը թողուց և նստեցաւ։

«Ամէն ինչ լմնցաւ ինծի համար, ըսաւ ինքնիրեն, պէտք է ընելիքիս վրայ խորհիմ...։»

Եւ իր մտածումը յանկարծ ոգեկոչեց իր կեանքը Աննայի տարփանքէն դուրս։

«Փառասիրութի՞ւնը, արքունի՞քը, աշխարհիկ կեա՞նքը, իր Սէրփուխովսքի բարեկա՞մը։»

Այս նկատողութիւններէն ո՛չ մէկուն կրցաւ ուշադրութիւն դարձնել։ Ատենօք այդ բաները նշանակութիւն ունէին իրեն համար, բայց հիմա ամէնքն ալ պարապ կը թուէին։

Ոտքի ելաւ, իր բաճկոնը հանեց, գօտին քակեց և իր մազոտ կուրծքը բանալով, որպէսզի աւելի ազատօրէն շնչէ, սենեակին մէջ քալել սկսաւ։

«Այս տեսակ պարագաներու մէջ է որ մարդ կը խենթենայ, կրկնեց, և այս տեսակ պարագաներուն է որ մարդ ատրճանակ մը կը պարպէ իր քունքին... ամօթահար չըլլալու համար»։ աւելցուց յամրաբար.

Դրան մօտեցաւ և զայն գոցեց, յետոյ, ակնարկը սեւեռուն, ակռաները սեղմած, դէպի սեղանը քալեց, իր ըէվոլվէրը առաւ, քննեց, զայն դարձուց փողը դէպի իրեն ուղղելով և մտածեց.

Երկու վայրկեան մնաց այսպէս, գլուխը հակած, մտածումը կեդրոնացնելով յայտնի ձգտումով մը և միշտ ըէվոլվէրը ձեռքին մէջ։

«Անշուշտ» ըսաւ, իբր թէ երկար տրամաբանական ու պայծառ պատճառաբանութիւններու շարունակութիւնը գտնելով։ Իրաւամբ, կը դառնար նոյն գաղափարներու շրջանակին մէջ որոնք ժամերէ ի վեր զինքը կը խռովէին։ Միշտ յաւիտեան կորսուած երջանկութեան նոյն յիշատակներն էին, նոյն զգացումը թէ ապագան ա՛լ նշանակութիւն չունէր իրեն համար, իր ստորնացումին նոյն գիտակցութիւնը։

«Անշուշտ» ըսաւ, երբ, երրորդ անգամ ըլլալով, իր մտածումը թափանցեց խորհրդածութեանց և յիշատակներու այս անշարժ շրջանակին մէջ, յետոյ բէվոլվէրը գտնելով իր կուրծքին ձախ կողմը, զէնքը ուժով մը սեղմեց ձեռքին մէջ և քաշեց:

Պայթումի ձայն չլսեց, բայց կուրծքին մէջ բուռն ցնցում մը զինքը գետնագլուխ տուաւ. ուզեց սեղանին եզրը կենալ, բէվոլվէրը թողուց, երերաց ու գետնին վրայ նստաւ, զարմացկոտ դէմքով մը շուրջը նայելով:

Իր սենեակը չէր ճանչնար, գետնէն նայելով սեղանի ոտքերուն, թուղթի կողովին ու վագրի մորթէ ծածկոյթին:

Իր սպասաւորին արագ ու աղմկալից ոտնաձայնը, որ սրահէն կը լսուէր, խելքը գլուխը բերաւ. մտային ճիգ մը ըրաւ և հասկցաւ որ գետնին վրայ էր և թէ անձնասպան ըլլալ փորձած էր, քանզի արիւն կը տեսնար վագրի մորթին և ձեռքին վրայ:

«Աղո՜ւշ բան, տխմա՛ր բան, հարուածը վրիպեցաւ» ըսաւ ձեռքովը բէվոլվէրը փնտռելով:

Զէնքը իր քովն էր, բայց երկար ատեն փնտռեց:

Այսպէս, միւս կողմը դարձաւ յուսալով բէվոլվէրը գտնել ու հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, տախտակամածին վրայ ինկաւ, հոսող արիւնէն տկարացած:

Իր կիսամօրուքով վայելուչ սպասաւորը, որ միշտ կը գանգատէր որ փափուկ ջիղեր ունէր, նշմարելով իր տէրը գետնին վրայ տարածուած, այնքա՛ն գող ելաւ որ այդ վիճակին մէջ թողուց և գնաց օգնութիւն փնտռելու:

Ժամ մը վերջը միայն Վրոնսքիի հարսը Վարիա երեք բժիշկներով եկաւ որոնք վիրաւորեալը անկողնին վրայ երկնցուցին ու վէրքը կապեցին: Վարիա հոն մնաց խնամելու համար Վրոնսքին:

ԺԵ.

Քարէնին իր կնոջ հրաւէրին վրայ՝ շտապաւ վերադառնալով, նախատեսած չէր որ Աննայի զղջումը անկեղծ պիտի ըլլար, թէ ինք անոր պիտի ներէր և թէ Աննա պիտի ապրէր: Սակայն յանցանք մըն էր որ Մոսքուայէն վերադառնալէն երկու ամիս ետքը, ծանրապէս ճնշեց իր վրայ:

Այդ յանցանքը գործած էր ո՛չ թէ միայն որովհետեւ չէր կրցած այդ ելքը նախատեսել, այլ նաեւ որովհետեւ մինչեւ այդ օրը չէր ճանչցած իր իսկ սիրտը:

Իր կնոջ մահուան անկողնին դիմաց, իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, տեղի տուած էր խանդակաթ կարեկցութեան զգացումին զոր ուրիշներու տառապանքը յառաջ կը բերէր իր մէջը և զոր առանօք տկարութիւն մը կը համարէր որուն համար ամօթ հարկ էր զգալ:

Աննայի համար զգացած գթութիւնը, զղջումը զոր ունեցաւ յիշելով որ անոր մահը փափաքած էր, ու մանաւանդ ներումի ուրախութիւնը, բոլոր իր տառապանքները մեղմացուցին և իրեն տուին ներքին խաղաղութիւն մը զոր չէր ճանչցած:

Յանկարծ նշմարեց որ ինչ որ իրեն համար իր բոլոր տառապանքներուն աղբիւրը եղած էր իր հոգեկան ուրախութեան աղբիւրը կ'ըլլար և թէ տարակոյսները որոնք դժուարալուծելի կը թուէին երբոր կը դատապարտէր, կը մեղադրէր ու կ'ատէր, պարզ ու պայծառ դարձած էին երբ ներած ու սիրած էր:

Իր կնոջ ներեց ու վրան խղճաց անոր տառապանքներուն և զղջումին համար։

Վրոնսքիի ներեց ու վրան խղճաց, մանաւանդ երբ իմացաւ անոր յուսահատական արարքը։

Այժմ աւելի կը մեղքնար իր զաւակը քան առաջ և ինքզինք կը մեղադրէր զայն չափազանց երեսի վրայ թողած ըլլալուն համար։ Իր նորածին աղջկան համար մասնաւոր զգացում մը ունէր, ո՛չ միայն կարեկցութեան, այլ նաև խանդաղատանքի։

Նախ սկսաւ գթասրտութեամբ զբաղիլ այս խեղճ մանկուհիով որ իր աղջիկը չէր, որ գրեթէ երեսի վրայ թողուած էր իր մօր հիւանդութեան միջոցին և որ մեռած պիտի ըլլար եթէ ինքը անով չշահագրգռուէր. յետոյ, առանց նոյն իսկ նշմարելու, սիրեց զայն։

Օրը շատ անգամ անոր սենեակը կը մտնար ու երկար ատեն կը մնար, այնպէս որ ծծմայրը և նիանիան որոնք նախ իրմէ կը քաշուէին, սկսան հետը ընտանենալ։ Կէս ժամ անընդհատ կրնար կենալ քնացող մանկիկը դիտելու համար։

Այդ րոպէներուն մանաւանդ Գարէնին իր հոգին լեցնող խաղաղութեան զգացումը կ'իրագործէր և իր կացութեան մէջ փոփոխելիք ո՛չ մէկ անկանոն բան կը գտնար։

Բայց քանի ժամանակը կ'անցնէր, կը նշմարէր թէ որքան որ բնական կ'երեւար իրեն իր կացութիւնը, իրեն թոյլ չէին ի տար անոր մէջ մնալու։ Կը զգար որ իր հոգին վարող բարոյական զօրութենէն զատ, ուրիշ կոպիտ զօրութիւն մը կար, աւելի զօրեղ որ իր կեանքը կը վարէր և այդ զօրութիւնը իրեն չէր ի տար այն խոնարհ խաղաղութիւնը որուն կը բաղձար։

Կը զգար որ ամէն անոնք որ զինքը կը ճանչնային

երկբայական զարմացումով մը կը նայէին իրեն, զինքը չէին հասկնար և իր կողմէ վճռական որոշումի մը կը սպասէին։ Կը զգար մանաւանդ որ իր յարաբերութիւնները՝ Աննայի հետ՝ բնական չէին ու ո՛չ ալ հաստատուն։ Երբոր մահուան մերձաւորութեան Աննայի մէջ յառաջ բերած անուշութիւնը աներեւոյթ եղաւ, Գարէնին նշմարեց որ Աննա իրմէ կը վախնար, որ զայն կը նեղէր և թէ չէր կրնար դէմ առ դէմ իրեն նայելու։ Իրեն բան մը ըսելու կերպարանք ունէր և չէր կրնար այդ մասին որոշում տալ։

Փետրուարի վերջերը, փոքրիկ աղջիկը որ մկրտուած ու իր մօր անունը առած էր, հիւանդ ինկաւ։

Գարէնին առտուն անոր քով անցուց, յետոյ հրաման ըրաւ որ բժիշկը բերեն և իր պաշտօնատունը գնաց։

Երբ ժամը չորսին տուն դարձաւ, նախասենեակին մէջ երիզաւոր ծառայ մը նշմարեց, արջի մորթէ վերարկուով մը և որ ձեռքը մուշտակ մը բռնած էր։

— Ո՞վ եկած է. հարցուց։

— Իշխանուհի Եղիսաբէթ Թվէրսքայեա, պատասխանեց ծառան։

Գարէնին ծառային դէմքին վրայ ժպիտ մը տեսնել կարծեց։

Նշմարած էր որ իր աշխարհիկ բարեկամները, մանաւանդ կիները, քիչ մը չափազանց կը շահագրգռուէին իր ընտանիքով։ Անոնց քով կը տեսնար ուրախութիւն մը զոր դժուարաւ կը ծածկէին, այն ուրախութիւնը զոր տեսած էր փաստաբանին աչքերուն մէջ երբ գացած էր իր ամուսնաթողութեան համար խորհուրդ հարցնելու։

Ամէնքը ցնծումի մէջ կը թուէին, իբր թէ մէկը պիտի ամուսնացնէին և երբ իրեն հանդիպէին չափազանցեալ փութկոտութեամբ մը որպիսութիւնը կը հարցնէին։

Իշխանուհի Պէյլի ներկայութիւնը իրեն անհաճոյ էր իր արթնցուցած յիշատակներուն պատճառաւ և որովհետեւ իրեն հասկնալի չէր։ Ուղղակի տղոց յարկաբաժինը մտաւ։ Առաջին սենեակին մէջ, Սէրժ, կուրծքը սեղանին կռթնցուցած ու սրունքները աթոռին վրայ, կը գծագրէր ինքնիրեն խօսելով։

Անգլիացի վարժուհին որ Աննայի հիւանդութեան միջոցին Ֆրանսացի վարժուհիին տեղը բռնած էր, անոր քովը նստած էր, ձեռագործ մը ձեռքը, մէկէն ոտքի ելաւ, խոնարհութիւն մը ըրաւ ու փոքրիկ տղուն թեզանիքը քաշեց։ Բարէնին իր գլուխը շոյեց և վարժուհիին հարցուց թէ բժիշկը ի՞նչ ըսած էր փոքրիկ աղջկան համար։

— Բժիշկը ըսաւ որ ո և է վտանգ չի կայ, լոգացում պատուիրեց։

— Բայց տղան կը տառապի՛, ըսաւ Բարէնին քովի սենեակին մէջ ճիչեր լսելով։

— Կարծեմ ծծմայրը աղէկ չէ, պարոն, ըսաւ անգլուհին համոզուած շեշտով մը։

— Ի՞նչ բան ենթադրել կուտայ ձեզ ատիկա։

— Նոյն պարագան ներկայացաւ կոմսուհի Փալի, պարոն։ Բժիշկը կը խնամէր մանկիկը և նորածինը անօթի էր պարզապէս, որովհետեւ ծծմայրը կաթ չունէր։

Բարէնին վայրկեան մը խորհեցաւ, յետոյ միւս սենեակը մտաւ։

Մանկուհին պառկած էր, գլուխը ետին իր ծծմօր գիրկը և չէր ուզեր կաթ ծծել. ի զուր Նիանիան կը ջանար զայն հանդարտեցնել, մանկուհին կը շարունակէր ճչալ։

— Աղէկ չերթա՞ր կոր, հարցուց Բարէնին։

— Շատ կը տապլտկի, պատասխանեց Նիանիան կիսաձայն։

— Միսս Էտուարս կ'ըսէ որ ծծմայրը կաթ չունի։

— Ես ալ այնպէս կը կարծեմ, պարոն։

— Ինչո՞ւ չէք ըսեր։

— Որո՞ւ ըսեմ, տիկինը միշտ հիւանդ է։

Նիանիան տանը հին աղախինն էր և այս պարզ խօսքերուն մէջ Բարէնին կարծեց ակնարկութիւն մը զգալ իր կացութեան մասին։

Մանկունին հետզհետէ աւելի կը պոռար, ձայնը խեղդուելու աստիճան։

Նիանիա զայն թեւերուն մէջ առաւ և սկսաւ օրօրել։

— Պէտք է խնդրել բժիշկէն որ ծծմայրը քննէ, ըսաւ Բարէնին։

Ծծմայրը, պերճօրէն հագուած, երեւոյթով խիստ առողջ, ճամբուելէ վախնալով, քանի բառեր մըլտաց և իր խոշոր կուրծքը ծածկելով արհամարհական ժպիտ մը ունեցաւ տեսնելով որ իր կաթին առատութիւնը կասկածի կ'ենթարկէին։

Բայց Բարէնին այս ժպիտին մէջ իր կացութեան հանդէպ հեգնական նոր ակնարկութիւն մը կարծեց տեսնել։

— Խե՛ղճ տղայ, ըսաւ Նիանիան ջանալով քնացնել պզտիկը։

Բարէնին նստաւ ու դէմքը տխուր և վշտահար, ակնարկովը հետեւեցաւ Նիանիային որ սենեակին մէջ վեր վար կը քալէր։ Վերջապէս մանկուհին քնացաւ և երբ Նիանիան զայն օրօրոցին մէջ տեղաւորեց ու հեռացաւ, Բարէնին՝ ոտքերուն ծայրին վրայ քալելով մօտեցաւ օրօրոցին։

Վայրկեան մը լռին նայեցաւ մանկուհիին տխրութեան արտայայտութեամբ մը. բայց, յանկարծ ժպիտ մը երեւցաւ դէմքին վրայ, մազերը շարժեց և սենեակէն դուրս ելաւ ոտքին ծայրերուն վրայ կոխելով։

Ճաշասրահը ծառան կանչեց և նորէն պատուիրեց որ բժիշկը բերեն:

Աննայի դէմ կը բարկանար այս սիրուն մանկուհիին հոգ չտանելուն համար և կը նախընտրէր մտային այս տրամադրութեամբ անոր սենեակը չմտնել, մանաւանդ որ կը վախնար հոն Իշխանուհի Պէցիի հանդիպելու:

Բայց Աննա կրնար տարօրինակ գտնել իր չերթալը զայն ողջունելու ըստ սովորութեան: Ինքն իր վրայ ջանք մը ըրաւ և դէպի անոր ննջասենեակը ուղղուեցաւ:

Մինչ դրան կը մօտենար, կակուղ գորգին վրայ կոխելով, խօսակցութիւն մը ականջին զարկաւ զոր պիտի նախընտրէր լսած չըլլալ:

— Կը հասկնայի ձեր մերժումը և իրենը եթէ չմեկնէր... բայց ձեր ամուսինը պէտք է այդ բաներէն բարձր ըլլայ, կ՚ըսէր Պէցի:

— Ո՛չ թէ էրկանս, այլ ինծի համար է որ չեմ ուզեր: Ա՛լ մի խօսիր ատոր վրայ, պատասխանեց Աննա յուզուած ձայնով մը:

— Անշուշտ, բայց այսուհանդերձ անկարելի է որ չբաղձաք մնաս բարով ըսելու մարդու մը որ մազ մնաց ինքզինք պիտի մեռցնէր ձեզի համար:

— Ճիշդ այդ պատճառաւ է որ կը նախընտրեմ զինքը չտեսնել:

Բարէնին կեցաւ, դէմքը ահարեկ. յանցաւորի մը պէս:

Ուզեց քաշուիլ երթալ առանց նշմարուելու, բայց ատիկա անարժան բան մը պիտի ըլլար իրեն համար: Բարձր ձայնով հազաց և դրան մօտեցաւ:

Ձայները լռեցին ու ներս մտաւ:

Աննա սենեկազգեստով, սեւ մազերը կարճ կտրած, երկար աթոռի մը վրայ նստած էր:

Իր էրիկը նշմարելուն պէս դէմքին ոգեւորութիւնը մարեցաւ, ինչպէս միշտ. գլուխը ծռեց և մտատանջօրէն Պէցիի նայեցաւ:

Իշխանուհի Թվէրսքայեա Աննայի քով նստած էր և Բարէնինը ընդունեց հեգնական ժպիտով մը:

— Ա՜հ, ըսաւ, գրեթէ զարմացած երեւոյթով մը, տո՞ւնն էք եղեր: Շատ գոհ եմ ձեզ տեսնելուս: Տեղ մը չէք երեւար: Աննայի հիւանդութենէն ի վեր ձեզ չտեսայ... բայց ամէն բան գիտեմ, հիանալի ամուսին մըն էք:

Այս բառերը արտասանեց նշանակալից և գգուիչ դէմքով մը, իբր թէ Քարէնինին մեծանձնութեան աստիճան մը շնորհած ըլլար կնոջը հանդէպ ունեցած ընթացքին համար:

Բարէնին ցուրտ կերպով ողջունեց, կնոջը ձեռքը համբուրեց և որպիսութեանը մասին տեղեկութիւն հարցուց.

— Կարծեմ աւելի աղէկ կ՚երթամ կոր, պատասխանեց Աննա, իր էրկան ակնարկէն զգուշանալով:

— Տենդոտ գոյն մը ունիք, ըսաւ էրիկը, առաջին բառին վրայ շեշտելով:

— Զինքը շատ խօսեցուցի, ըսաւ Պէցի... իմ կողմէս եսասիրութիւն էր այս ու կը մեկնիմ ահա...:

Ոտքի ելաւ, բայց Աննա, կաս կարմիր կտրած, անոր ձեռքը բռնեց:

— Չէ՛, կեցէ՛ք, կը խնդրեմ, ձեզի խօսելիք ունիմ...

Ու յանկարծ, վիզն ու ճակատը բոցավառ, ըսաւ էրկանը.

— Ձեզի խօսելիք ունիմ, չեմ ուզեր ու չեմ կրնար ձենէ գաղտնի բան մը ունենալ...:

Բարէնին իր ձեռները կուճանցուց եւ գլուխը ծռեց։

— Պէյցին հիմա ինծի ըսաւ որ կոմս Վրօնսքի կ'ուզէ գալ ձեզ մնաս բարով ըսելու Թաշքէնդ մեկնելէ առաջ։

Աննա իր սովորոյն չէր նայեր եւ կ'աճապարէր բոլոր ըսելիքը ըսելու, թէեւ այդ բանը շատ նեղութիւն կը պատճառէր։

— Պատասխանեցի որ չեմ կրնար զինքը ընդունիլ։

— Սիրելի Աննա, ըսիք որ այդ բանը ձեր ամուսինէն կախուած է, ուղղեց Պէյցի։

— Բայց ոչ, չեմ ուզեր զինքը ընդունիլ, յետոյ այդ բանը ո և է արդիւնք...

Խօսքը չաւարտեց եւ Բարէնինի նայեցաւ. հարցական ձեւով, բայց էրիկը գլուխը անդին դարձուցած էր։

— Մէկ խօսքով, չեմ ուզեր կրկնեց Աննա։

— Շնորհակալ եմ ձեզ ինծի յայտնած վստահութեան համար, ըսաւ Բարէնին խռոված՝ զգալով որ ինչ որ իրարու հետ դիւրաւ կրնային որոշել դժնդակ կ'ըլլար իշխանուհի Թվէրսքայեայի ներկայութեամբ։

Լռեց եւ իշխանուհիին նայեցաւ։

— Լաւ ուրեմն, մնաք բարով, սիրելիս, ըսաւ Պէյցի ոտքի ելլելով։

Աննան համբուրեց եւ դուրս ելաւ։

Բարէնին զայն առաջնորդեց։

— Ալէքսի Ալէքսանդրովիչ, կը ճանչնամ ձեր սրտին մեծութիւնը, ըսաւ Պէյցի պահ մը կենալով փոքրիկ սրահին մէջ, եւ խիստ ուժով մը Բարէնինի ձեռքը սեղմելով։ Օտարական մըն եմ, բայց Աննան կը սիրեմ եւ ձեզ կը յարգեմ եւ կը համարձակիմ ձեզի խորհուրդ մը տալու... Ընդունեցէ՛ք կոմս Վրօնսքին, պատիւի անձնաւորութիւն է, ասկէ զատ Թաշքէնդ կը մեկնի կոր։

— Շնորհակալ եմ, իշխանուհի, ձեր բարի խորհրդին եւ ձեր համակրութեան համար, բայց Աննան կրնայ որոշել այդ բանը։

Այս բառերը արտասանեց հպարտութեամբ իր յօնքերը բարձրացնելով, ինչպէս իր սովորութիւնն էր, բայց իսկոյն խորհեցաւ որ իր կացութեան մէջ, հպարտութիւն չէր կրնար ըլլալ, ինչ որ ալ ըլլային իր խօսքերը։ Այս մտածումը գուշակեց այն զսպուած, բայց չար ու հեգնական ժպիտին մէջ որով Պէյցի իրեն նայեցաւ, երբ այդ բառերը արտասանեց։

ԺԶ.

Բարէնին սրահին մէջ երթաք բարով ըսաւ Պէյցիի եւ վերադարձաւ իր կնոջ քով։

Աննա երկնցած էր աթոռին վրայ, բայց անոր ոտնաձայնէն աշխուժով ելաւ եւ նստաւ իր առջի դիրքովը եւ էրկանը նայեցաւ սոսկումով։

Բարէնին նկատեց որ լացած էր։

— Շատ շնորհակալ եմ քեզ ինծի յայտնած վստահութեանդ համար, ըսաւ Բարէնին, ռուսերէն կրկնելով այն խօսքը զոր իշխանուհի Պէյցիի ներկայութեան ֆրանսերէն ըսած էր, եւ Աննայի քով նստաւ։

Երբոր ռուսերէն կը խօսէր ու կը դուէր, այդ «դու»ն Աննան կը զայրացնէր հակառակ իր կամքին։

— Յետոյ երախտապարտ եմ քեզ. քու տուած որոշումիդ համար։ Ես ալ կը կարծեմ թէ քանի որ կոմս Վրօնսքի կը մեկնի, անօգուտ է մեզի գալը։ Այսուհանդերձ...

Աննա այն ընդմիջեց շարժումով մը զոր չէր կրնար զսպել։

— Արդէն ըսի որ զինքը չպիտի ընդունիմ, ինչ հարկ կայ կրկնելու...։

«Անօգուտ է որ հոս գայ, մտածեց Աննա, անօգուտ է որ գայ մնաս բարով ըսելու իր սիրած կնոջը, որուն համար ուզեց մեռնիլ, որուն համար իր ասպարէզը խորտակեց, այն կնոջ համար որ առանց իրեն չկրնար ապրիլ... այո, անօգուտ է։»

Շրթունքը սեղմեց և իր լուսաշող աչքերը յառեց Բարէնինի ձեռքերուն, ուռած երակներով և զորս իրարու կը շփշփէր։

— Ա՛լ ատոր վրայ չխօսինք, աւելցուց Աննա աւելի հանդարտութեամբ։

— Քեզ ազատ թողուցի այս խնդրին մասին որոշում տալու և շատ գոհ եմ որ...

Իր խօսելու յամր եղանակը, ըսելու համար խօսքեր որոնք արդէն գիտէր, կը գրգռէին Աննան, ուստի ամուսնոյն խօսքը ինք աւարտեց.

— ... Իմ փափաքս համաձայն է քուկինիդ։

— Այո՛, ըսաւ Բարէնին հաստատ կերպով...։ Եւ իշխանուհի Թվէրսքայեա պէտք չունի ընտանեկան այսպիսի կնճռոտ խնդիրներու խառնուելու։ Եւ մանաւանդ ինք...։

— Իր մասին ըսուածներուն բնաւ չեմ հաւատար, ըսաւ Աննա աշխոյժով... գիտեմ որ զիս անկեղծօրէն կը սիրէ։

Բարէնին հառաչեց ու լռեց։

Աննա ջղագրգիռ կերպով կը խաղար իր պարեգօտին ժապաւէնին հետ, ատեն ատեն իր ամուսնոյն նայելով՝ այն ֆիզիքական զզուանքի ցաւատանջ զգացումով որ ունէր անոր մասին և որ չէր կրնար ծածկել, հակառակ անդադար ինքզինքին ուղղած մեղադրանքներուն։

Այդ վայրկեանին բան մը միայն կը բաղձար, այն էր ժամ առաջ ազատիլ իր էրկան ճնշիչ ներկայութենէն.

— Բժիշկը կանչել տուի. ըսաւ Բարէնին։

— Աղէկ եմ, բժիշկի պէտք չունիմ։

— Պզտիկին համար է, միշտ կը ճուայ կոր... յետոյ ըսին որ ծծմայրը կաթ չունի։

— Ինչու թոյլ չտուիր որ ես տամ կաթը երբոր աղաչեցի քեզի։

Աննա զանգակը հնչեցուց և հրամայեց որ տղան իրեն բերեն։

— Երբ ուզեցի որ կաթ տամ արգիլեցին ու հիմա ինծի դիտողութիւններ կ՚ուղղեն։

– Ես քեզի ո և է դիտողութիւն չըրի։

— Այո՛, զիս կը մեղադրէք... Աստուա՛ծ իմ, ինչու չմեռայ։

Աննա սկսաւ հեծկլտալ։

– Ներէ՛ ինձ, ջղային ու անիրաւ եմ, ըսաւ,... բայց առանձին թո՛ղ զիս։

Բարէնին սենեակէն դուրս ելաւ։

«Չէ՛, աս ասանկ չկրնար երթալ» ըսաւ ինքնիրեն Բարէնին։ Երբեք տակաւին այս օրուան պէս չէր հասկըցած որ իրեն համար անկարելի էր այս կացութիւնը պահել աշխարհի հանդէպ ու յաղթել իր կնոջ ատելութեան։ Տակաւին երբեք այնքա՛ն յստակօրէն չէր տեսած այն կոշտ զօրութիւնը, որ հակառակ իր բարոյական տրամադրութիւններուն, զինքը կը պարտաւորէր իր օրէնքներուն հպատակելու և իրեն թոյլ չէր տար Աննայի հետ ունենալու իր ուզած յարաբերութիւնները։

Բայց իր կինն ու աշխարհ ինչ կ՚ուզէին իրմէ։ Աւելի չէր կրնար հասկնալ։

Ի փոխարէն՝ կը զգար որ բարկութեան զգացում մը որ իր հանդարտութիւնը կը խռովէր և կ՚ոչնչացնէր իր մեծամեծ ընթացքին բոլոր արժանիքը, կը տիրէր իր հոգիին։

Ինք այն գաղափարէն էր որ Աննայի համար լաւագոյն էր որ խզուէր Վրոնսքիի հետ. բայց եթէ ամէն մարդ անկարելի չէր գտնար այս բանը, ինքն պատրաստ էր անոնց յարաբերութեան հաւանութիւն տալու, պայմանով որ իր զաւակներուն վրայ ամօթ չբերէին, անոնցմէ չբաժնուէր և իր կացութիւնը անփոփոխ պահէր։ Այս բանը լաւագոյն պիտի ըլլար քան թէ խզում մը որ Աննան պիտի դնէր անպատուաբեր վիճակի մը մէջ և զինքն ալ պիտի զրկէր բոլոր սիրածներէն։

Բայց այս պայքարին մէջ ինքզինք անզօր կը զգար։ Նախապէս գիտէր որ ամէնքը դաշնակցած էին իրեն դէմ և իրեն թոյլ չպիտի տային ընել ինչ որ պարզ ու բնական կը թուէր, այլ զինքը պիտի ստիպէին ընելու ինչ որ իրեն գէշ կ՚երեւար և ինչ որ իրենց համար հարկաւոր էր։

ԺԷ.

Այն միջոցին ուր Պէցի սրահէն դուրս կ՚ելլէր, Օպլօնսքի որ Ելիսէէվի խանութէն կուգար ուր թարմ ոստրէներ գնած էր, զայն կեցուց դրան առջեւ։

— Ա՛հ, իշխանուհի, դո՞ւք էք... ինչ սքանչելի հանդիպում։

— Այո՛, բայց կարճ հանդիպում մը, որովհետեւ

կը մեկնիմ, ըսաւ Պէցի որ կը ժպտէր ձեռնոցները դնելով։

— Մի՛ դնէք ձեր ձեռնոցները, իշխանուհի. ձեր փոքրիկ ձեռքը չհամբուրած։ Հին սովորոյթը կ՚օրհնեմ, մի միայն ասոր համար։

Իշխանուհիին մատները համբուրեց,՝ անոր ընկերացաւ մինչեւ նախասենեակը, կրկին ձեռքը համբուրեց ձեռնոցին վրայէն և կարգ մը կատակաբանութիւններ ըսելէ ետքը, հրաժեշտ առաւ և իր քրոջ յարկաբաժինը մտաւ։

Զայն արցունքներու մէջ գտաւ։ Հակառակ իր չէնչող բնութեան, Օպլօնսքի խկոյն համակրանքի ու բանաստեղծական վերացումի շեշտ մը առաւ որ կը համապատասխանէր Աննայի մտային վիճակին։ Անոր որպիսութիւնը և առտուն ինչպէս անցնելուն մասին տեղեկութիւն ստացաւ։

— Դէշ, շատ դէշ, թէ առտուն և թէ գիշերը, այսօր ինչպէս երէկ և վաղը ինչպէս այսօր։

Ինծի կը թուի որ ամէն ինչ սեւ տեսնելու կը մղուիս։ Պէտք է ինքզինքդ թօթուես, դէմ հանդիման նայիս կեանքին... սակայն դժնդակ է՝ բայց...։

— Իմացած էի որ կիներ կան որոնք մարդիկ կը սիրեն անոնց տեսակ մը մոլութիւններուն համար, բայց ես ընդհակառակը զայն կ՚ատեմ իր առաքինութեանը համար։ Չեմ կրնար ապրիլ հետը։ Միայն զինքը տեսնելս ինծի գէշութիւն կը պատճառէ և զիս կը բարկացընէ։ Չեմ կրնար, չեմ կրնար հետը ապրիլ...։ Ի՞նչ ընելու է։ Դժբախտ էի և կը կարծէի որ կարելի չէր աւելի դժբախտ ըլլալ, բայց չէի կրնար երեւակայել այն անպատմելի տառապանքները որոնք այժմ կը կրեմ։ Հասկցիր, հասկցիր սակայն. գիտեմ որ բարի է, հիա-

նալի է, թէ իր փոքրիկ մատը անգամ չեմ արժեր, և սակայն կ՚ատեմ զինքը... կ՚ատեմ իր մեծամտութեան համար։ Ինծի ուրիշ բան չմնար ընելիք, եթէ...

Աննա ըսել կ՚ուզէր «մեռնիլ», բայց Օպլօնսքի թոյլ չտուաւ որ խօսքը աւարտէ։

— Կը չափազանցես, սիրելիս, հիւանդ ու գրգռուած ես, կացութիւնը այնքա՜ն սոսկալի չէ, ըսաւ ժպիտով մը։

Ո՛չ ոք, բացի Օպլօնսքիէն, այս տեսակ յուսահատութեան մը հանդէպ ինքզինքին չպիտի ներէր ժպտիլ։ Ամենուն համար ժպիտը անպատշաճ պիտի թուէր, բայց իր ժպիտին մէջ այնքա՜ն բարութիւն և կնոջական խանդաղատանք կար որ, փոխանակ վիրաւորանք պատճառելու, իր ժպիտը կը հանդարտեցնէր ու կ՚ամոքէր։

Աննա այդ ամոքումը զգաց։

— Չէ, սիրելի Սթիվա, ըսաւ, կորսուած եմ, կորսուած... նոյն իսկ աւելի գէշ բան մը. տակաւին չեմ մեռած. չեմ ուզեր ըսել թէ ամէն բան վերջացած է, ընդհակառակը, կը զգամ որ ամէն բան չէ լմնցած։ Լարուած թելի մը պէս եմ որ պիտի բրդի։ Բայց վերջաւորութիւնը տակաւին չէ հասած... և երբ հասնի՝ սոսկալի պիտի ըլլայ։

— Կը ներես, կարելի է կամաց մը թելը թուլցնել։ Անլուծանելի կացութիւն չի կայ.

— Ատոր մասին խորհած եմ։

Միակ ելք մը կայ։

Օպլօնսքի հասկցաւ նորէն որ այդ ելքը Աննայի համար մահն էր, և կրկին զայն ընդմիջեց...

— Քու կացութիւնդ չես կրնար այնքան յստակօրէն տեսնել որքան ես կը տեսնեմ։ Ներէ՛ ինծի որ անկեղծօրէն կարծիքս ըսեմ։

Օպլօնսքի կրկին ամոքիչ ժպիտ մը ունեցաւ։

- Խնդիրը սկիզբէն կ՚առնեմ. մարդու մը հետ ամուսնացար որ քենէ քսան տարեկան մեծ է։ Առանց սիրոյ կամ սիրոյ անգիտութեան մէջ ամուսնացար։ Կ՚ընդունիմ որ սխալ մըն է ասիկա։

— Սոսկալի սխալ մը։

— Բայց կատարուած իրողութիւն մըն է։ Յետոյ դժբախտութիւնը ունեցար, պիտի ըսեմ, քու ամուսինդ չսիրելու և անոր տեղ ուրիշ մը սիրելու։ Ասիկա դժբախտութիւն մըն է, բայց նոյնպէս կատարուած իրողութիւն մը։ Եւ քու ամուսինդ այս իրողութիւնը ճանչցաւ ու քեզ ներեց։

Ամէն մէկ խօսքէն ետքը, Օպլօնսքի պահ մը կը լռէր Աննայի ժամանակ տալու համար որ խօսի, բայց ան լռութիւն կը պահէր։

— Ուրեմն այդպէս. խնդիրը սա ձեւով կը ներկայանայ. կրնա՞ս շարունակել էրկանդ հետ ապրելու, կ՚ուզե՞ս այս բանը, ինք ալ կ՚ուզէ՞.

— Չեմ գիտեր, բան մը չեմ գիտեր։

— Բայց հիմա ըսիր որ էրիկդ անտանելի է մեզի համար։

— Չէ, այդ բանը չըսի, խօսքս ետ չեմ առներ, բան մը չեմ գիտեր և բան մը չեմ հասկնար։

— Սակայն, ներէ՛ որ...։

— Կացութիւնս չես կրնար հասկնալ։ Կը զգամ որ գլուխս ծռած անդունդին մէջ կը մխրճիմ և թէ պէտք չէ որ ինքզինքս փրկել փորձեմ և թէ չեմ կրնար ընել այդ բանը։

— Ատիկա բան մը չէ, քեզի ցանց մը կ՚երկարենք և կը բռնենք։ Քեզ շատ աղէկ կը հասկնամ, կը հասկնամ

որ չես կրնար բացատրել ինչ որ կը փափաքիս ու կը զգաս։

— Փափաք մը միայն ունիմ, այն է որ բոլոր ասոնք վերջանան։

— Բայց Բարէնին քու վիճակդ կը տեսնէ և կը կարծե՞ս որ քենէ նուազ կը տառապի։ Երկուքդ ալ կը տառապիք և սոր ծայրը ո՞ւր կրնայ երթալ։ Ամուսնալուծութիւնը, ընդհակառակը բոլոր կապերը կը խզէ։

Այս խորհուրդը տուաւ առանց վարանելու քանզի անխախտ գաղափարն էր և նշանակալից կերպով անոր նայեցաւ։

Աննա բան մը չպատասխանեց և ժխտական կերպով գլուխը ցնցեց։ Բայց Օպլօնսքի իր քրոջ յանկարծօրէն լուսաշող դէմքին վրայ տեսաւ որ ամուսնալուծութիւնը չէր ուզեր պարզապէս անոր համար որ իրեն անկարելի կը թուէր այդ բանը։

— Երկուքդ ալ բոլոր սրտովս կը մեղքնամ և շատ երջանիկ պիտի ըլլայի ձեր դժուարութիւնները հարթելով, ըսաւ Օպլօնսքի նուազ երկչոտ ժպիտով մը։ Բան մը մի՛ ըսեր, իրեն պիտի խօսիմ։ Իցիւ թէ Աստուած ինծի պէտք եղած կարողութիւնը տար խնդիրը զգացածիս պէս բացատրելու։

Աննա անոր նայեցաւ իր մտածկոտ աչքերովը որոնք կը շողային և բան մը չըսաւ։

ԺԲ.

Օպլօնսքի Բարէնինի սենեակը մտաւ այն քիչ մը հանդիսաւոր դէմքով որ կ՚առնէր երբ կը նախագահէր իր պաշտօնատան նիստերուն։

Իր քեռայրը սենեակին մէջ կը քալէր, ձեռքերը

կռնակը խաչաձեւած և կը մտածէր ճիշդ այն հարցերուն վրայ որոնց մասին Օպլօնսքի խօսակցած էր իր քրոջ հետ։

Քեզի արգելք չե՞մ ըլլար, հարցուց Օպլօնսքի։

Յանկարծ շփոթութիւն մը զգացած էր որ իրեն սովորական չէր և զայն ծածկելու համար, գրպանէն սիկառէթի տուփը հանեց որ նոր գնած էր։

— Ո՛չ, ինծի արգելք չես ըլլար, պատասխանեց Բարէնին առանց փութկոտութեան. բան մը ունիս ինծի ըսելիք։

— Այո՛... կ՚ուզէի... պէտք ունէի... այո՛, պէտք է որ քեզ խօսիմ, ըսաւ Օպլօնսքի շատ զարմանալով իր երկչոտութեան վրայ։

Այս զգացումը այնքան նոր ու տարօրինակ էր իրեն համար որ չէր ուզեր հաւատալ թէ չար գործ մը կատարելու վրայ էր։

Ճիգ մը ըրաւ և իր յուզմունքը զսպեց։

— Կը յուսամ որ վստահութիւն ունիս քրոջս մասին ունեցած սիրոյս վրայ և այն յարգանքին որ կը տածեմ քեզի հանդէպ, ըսաւ կարմրելով։

Բարէնին ոտքի մնաց անոր առջեւ ու չպատասխանեց, բայց իր դէմքը համակերպած մարտիրոսի մը արտայայտութիւնը ունէր և այս բանը Օպլօնսքիի աչքին զարկաւ։

— Կը փափաքիմ քրոջս և ձեր փոխադարձ կացութեան մասին խօսիլ քեզի հետ, ըսաւ Օպլօնսքի, միշտ կռուելով իր երկչոտութեան դէմ։

Բարէնին անոր նայեցաւ տխուր ժպիտով մը, յետոյ սեղանին մօտեցաւ, հանեց նամակ մը տուաւ զոր գրել սկսած էր և զայն իր աներոջ երկնցուց։

— Ես ալ չեմ դադրիր այդ բանին վրայ մտածելէ. քանի որ իմ ներկայութիւնս կը դրդէ Աննան, ահա՛ թէ ինչ գրեցի, խորհելով որ գրաւոր կերպով աւելի աղէկ միտքս կրնամ բացատրել քան բերանացի։

Օպլօնսքի առաւ ձեռագիրը զարմանքով նայեցաւ Բարէնինի մռայլ աչքերուն որոնք իր վրայ սեւեռած էին և կարդաց.

«Կը տեսնեմ որ իմ ներկայութիւնս ձեզի ծանր կուգայ։ Այս բանը որչափ ալ դժնդակ է ինքզինքիս խոստովանելու, այսուհանդերձ պարտաւոր եմ ընդունելու։ Այս այսպէս է և տարբեր կերպով չկրնար ըլլալ։ Ձեզ չեմ ամբաստաներ և Աստուած վկայ է որ երբ ձեզ տեսայ ձեր հիւանդութեան միջոցին, որոշեցի բոլոր անցածները մոռնալ և նոր կեանք մը սկսիլ։ Չեմ զղջար, երբեք չպիտի զղջամ ըրածիս վրայ. միայն ձեր բարիքը բաղձացի, ձեր հոգիին բարիքը, բայց կը տեսնեմ որ նըպատակիս չհասայ։ Դուք ըսէք թէ ի՛նչ բան կրնայ ձեզ տալ ճշմարիտ երջանկութիւնն ու ի՛նչ բան կրնայ հանդարտեցնել ձեր հոգին։ Ինքզինքս ամբողջովին ձեր կամքին և ձեր արդար զգացումներուն կ'ենթարկեմ։»

Օպլօնսքի նամակը իր տագերոջ տուաւ և սկսաւ նոյն զարմանքով նայիլ անոր առանց ըսելիքը գիտնալու։

Այս լռութիւնը այնքա՛ն ծանր կը թուէր երկուքին ալ որ Օպլօնսքի զգաց թէ իր շրթունքը կը դողդղային։

— Ա՛հա ինչ որ ունիմ իրեն ըսելիք. արտասանեց Բարէնին դառնալով։

— Այո՛, այո՛... պատասխանեց Օպլօնսքի.

Չէր կրնար խօսիլ, արցունքները իր կոկորդը կը սեղմէին։

— Այո՛, այո՛, կը հասկնամ, ըսաւ վերջապէս։

— Կը փափաքիմ գիտնալ թէ ի՛նչ կը բաղձայ, ըսաւ Բարէնին։

— Կը վախնամ որ ինքն ալ իր կացութիւնը լաւ չըմբռներ... չկրնար անոր դատաւորը ըլլալ։ Ճնշուած է քու մեծանձնութենէդ, ա՛յս է իրողութիւնը։ Երբոր

նամակդ կարդայ չպիտի կրնայ պատասխանելիք բան մը գտնել, ա՛լ աւելի պիտի ծռէ գլուխը։

— Բայց ինչպէս կրնամ իր փափաքները գիտնալ։

— Եթէ կը ներես որ իմ կարծիքս տամ, այն ատեն կը կարծեմ որ քեզի կ'իյնայ այս կացութիւնը լուծելու յարմար միջոցները գտնել։

— Ուրեմն, կը կարծես որ պէտք է լուծում մը գտնէ՞, ընդմիջեց Բարէնին։

— Բայց ինչպէս ընելու է, աւելցուց ձեռքը աչքերուն առջեւ տանելով... կարելի ելք մը չեմ տեսնար կոր...

Օպլօնսքի ոտքի ելաւ, ոգեւորուեցաւ և ըսաւ.

— Ամէն կացութիւն ելք մը ունի. քիչ ատեն առաջ կը փափաքէիր խզուիլ... Եթէ այժմ այն եզրակացութեան կը հասնիս թէ զիրար չէք կրնար երջանիկ ընել փոխադարձաբար...

— Երջանկութիւնը ըմբռնելու շատ մը կերպեր կան։ Բայց ենթադրենք որ ամէն բանի կը հաւանիմ և բան մը չեմ փափաքեր, ի՞նչ ելք կայ մեր կացութեան։

—Եթէ կ'ուզես կարծիքս իմանալ. ըսաւ Օպլօնսքի նոյն օծուն ամոքիչ ժպիտով որով Աննայի խօսեր էր։

Այս ժպիտը այնքա՛ն համոզիչ էր որ Բարէնին ըզգալով իր տկարութիւնը, տեղի տուաւ և իր տագերոջ ըսելիքներուն հաւատալու պատրաստուեցաւ

— Աննա երբեք չպիտի ըսէ, շարունակեց Օպլօնսքի, բայց անտարակոյս կը փափաքի որ ձեր և ձեզի վերաբերեալ յիշատակներուն միջեւ եղած բոլոր յարաբերութիւնները դադրին, բարեկամ, և ձեր կացութեան մէջ, փոխադարձ նոր յարաբերութիւններ հաստատել և այդ յարաբերութիւնները կրնան հաստատուիլ այն ատեն միայն երբ ձեր երկուքին ազատութիւնը կը վերադարձուի ամէն մէկուն։

— Ամուսնալուծում, գոչեց Բարէնին զզուանքով։

— Այո՛, ամուսնալուծում, ամուսնալուծում, կըրկնեց Օպլօնսքի կարմրելով։ Ամենէն բանաւոր ելքն է այն ամուսիններուն համար որոնց յարաբերութիւնները այս աստիճան ձգտուած են։ Ի՞նչ պէտք է ընել երբ լծակիցները կը տեսնան որ միասին ապրիլը այլեւս կարելի չէ։ Այդ բանը կրնայ միշտ պատահիլ։

Բարէնին տաժանագինօրէն հառաչեց և աչքերը գոցեց։

Միայն սա խնդիրը կայ նկատողութեան առնուելիք. այսինքն թէ՝ լծակիցներէն մին կը փափաքի՞ վերստին ամուսնանալ. եթէ ո՛չ ամէն ինչ կը դիւրանայ։

Օպլօնսքի այս անգամ ինքզինք ազատուած զգաց ամէն նեղուածքէ ու երկչոտութենէ։

Բարէնինի դէմքը յուզումէն կծկուեցաւ. ինքնիրեն անկապ խօսքեր մրմռաց ու չպատասխանեց։

Հազար անգամ խորհած էր այս բանին վրայ որ այնքա՛ն պարզ կը թուէր Օպլօնսքիի և անկարելի համարած էր։

Այլեւս ամուսնալուծումը չէր ընդունէր քանզի իր արժանապատուութեան զգացումը և կրօնքի յարգանքը իրեն չէին ներեր կեղծ այլամերձութեան ամբաստանութեան մը պատասխանատուութիւնը վրան առնելու, ու նաև չէր ուզեր որ իր կինը որուն ներած էր և զոր կը սիրէր, անուանարկ ըլլայ։

Յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլար իր զաւակը ամուսնալուծութեան պարագային։ Զայն իր մօրը հետ թողուլ կարելի չէր։ Ամուսնալուծեալ մայրը իր ապօրէն ընտանիքը պիտի ունենար որուն ծոցին մէջ իր հարազատ զաւկին կացութիւնը շփոթ պիտի ըլլար ու կրթութիւնն ալ թերի։ Ուրեմն զայն իր քո՞վ պահէր։ Այն ատենն ալ իր

կողմէ վրէժխնդրութիւն մը պիտի ըլլար զոր չէր ուզեր ընել։

Վերջապէս Բարէնին կը հակառակէր ամուսնալուծութեան որովհետեւ գիտէր որ ատիկա Աննայի կորուստը պիտի ըլլար։ Իր կնոջ ազատութիւնը վերադարձնելը, ըստ Բարէնինի գաղափարին, զայն կեանքին կապող վերջին կապերը փրցնել պիտի ըլլար ու զրկել բարւոյն ճամբուն վրայ ընթանալէ։

Գիտէր որ ամուսնալուծում ձեռք բերելուն պէս, Վրօնսքիի պիտի հետեւէր և ապօրէն կենակցութեան մը մէջ պիտի մտնէր քանզի ըստ եկեղեցւոյ օրէնքներուն կին մը չէր կրնար ուրիշի մը հետ ամուսնանալ քանի որ ամուսինը ողջ էր։

«Աննա անոր պիտի հետեւի և Վրօնսքի մէկ կամ երկու տարիէն զինքը պիտի լքէ, կամ Աննա նոր կապ մը պիտի հաստատէ ուրիշի մը հետ, կ՚ըսէր Բարէնին ինքնիրեն ու յանցանքը իմ վրաս պիտի իյնայ, որովհետեւ անբարոյական ամուսնալուծումի մը հաւանած պիտի ըլլամ։»

Ուրեմն Բարէնին Օպլօնսքիի ըսածներէն ո՛չ մէկը կ՚ընդունէր, բայց մտիկ կ՚ընէր անոր որովհետեւ կը զգար որ անոր բերնէն կը լսուէր այն կոշտ զօրութիւնը որ, հակառակ իրեն, իր կեանքին վրայ կ՚իշխէր և որուն ստիպուած էր հպատակիլ։

— Խնդիրը այժմ սոր մէջ կը կայանայ. ինչ պայմաններով կ՚ընդունիս ամուսնալուծումը, Աննա բան մը չփափաքիր, չհամարձակիր քենէ բան մը խնդրելու, ինքզինք բոլորովին քու մեծանձնութեանդ կը յանձնէ։

«Աստուա՜ծ իմ, Աստուա՜ծ իմ, ինչո՞ւ համար, մըտածեց Բարէնին յիշելով ամուսնալուծումի բոլոր մանրամասնութիւնները երբոր էրիկը իր վրայ կ՚առնէ յան-

ցանքը։ Ու ամօթէն երեսը ծածկեց ձեռքերուն մէջ այն ձեւով որով Վրոնսքի իր երեսը ծածկած էր Աննայի անկողնին քով անոր զառանցանքին ատեն։

— Յուզուած ես, կը հասկնամ, ըսաւ Օպլոնսքի. բայց եթէ մտածես...

«Եւ անոր որ քու աջ այտիդ կը զարնէ ձախն ալ դարձուր և անոր որ քու վերարկուդ կը յափշտակէ շապիկդ ալ տո՛ւր» ըսաւ մտքի Գարէնին։

— Այո՛, այո՛, գոչեց իր սուր ձայնովը, իմ վրաս կ'առնեմ ամօթը, նոյն իսկ զաւակս կուտամ իրեն, բայց լաւագոյն չէ՞ այդ բանէն հրաժարիլ... ինչ որ է, ուզածիդ պէս ըրէ՛։

Երեսը դարձուց և պատուհանին քով նստաւ. Կը տառապէր ու կ'ամչնար և միեւնոյն ատեն ուրախութիւն և կարեկցութիւն կը զգար իր խոնարհութեան մեծութեանը առջեւ։

Օպլոնսքիի սիրտը շարժեցաւ։

— Հաւատա՛ ինծ, ըսաւ վայրկեան մը լռութենէ ետքը, Աննա պիտի գիտնայ քու հոգիի մեծութիւնդ գնահատել։

— Յայտնապէս Աստուծոյ կամքը այս էր, աւելցուց։

Իսկոյն զգաց որ ձախող խօսք մը ըսած էր և դժուարաւ զսպեց սխալանքին վրայ խնդալու փափաքը։

Արցունքները արգիլեցին Գարէնինը խօսելէ։

— Ճակատագիրը այս է ու հարկ է անոր համակերպիլ, ըսաւ Օպլոնսքի։ Այս դժբախտութիւնը կ'ընդունիմ իբրեւ կատարուած իրողութիւն մը և կը ջանամ քեզի ու Աննայի օգնութեան հասնիլ։

Երբոր իր քեռայրին սենեակէն դուրս ելաւ, Օպլոնսքի յուզուած էր, ինչ որ սակայն չարգիլեց ինքզինք

շնորհաւորելու իր պաշտօնը այսքան յաջող կերպով ի գլուխ հանելուն համար։ Վստահ էր որ Գարէնին խօսքէն ետ չպիտի դառնար.

ԺԹ.

Վրոնսքիի վէրքը իր կեանքը վտանգի մէջ դրած էր, թէեւ գնդակը սրտին չէր դպած։ Օրերով կեանքի ու մահուան միջեւ տատանեցաւ։

Երբ առաջին անգամ կրցաւ խօսիլ, իր սենեակին մէջ միայն հարսը՝ Վարիան կար։

— Վարիա, ըսաւ խիստ ձայնով մը, դիպուածով վիրաւորուեցայ. Կը խնդրեմ այսոր մասին բնաւ ակնարկութիւն մի՛ ըներ, ամենուն ըսէ՛ որ արկած մըն էր. եթէ ո՛չ շատ ապուշ բան մը եղած պիտի ըլլայ։

Վարիա բան մը չպատասխանեց իրեն, բայց անոր վրայ ծռեցաւ և զուարթ ժպիտով մը նայեցաւ։ Վրոնսքիի աչքերը պայծառ էին առանց տենդի, բայց մռայլ կերպով կը նայէին։

— Չե՞ս տառապիր։

— Քիչ մը, այս տեղ։

Ու իր կուրծքը ցոյց տուաւ։

— Քեզի վիրակապ մը պիտի ընեմ։

Վրոնսքի իր լայն կզակները սեղմեց և թողուց որ վէրքը կապէ առանց խօսք մը ըսելու և ակնարկովը հետեւելով մանկամարդ կնոջ շարժումներուն։

Երբ գործը լմնցուց, երիտասարդը ըսաւ.

— Ա՛լ չեմ զառանցեր, լրջօրէն կը խնդրեմ, թո՛ղ մէկը չըսէ թէ ուզեցի անձնասպան ըլլալ։

— Ո՛չ ոք կ'ըսէ այդ բանը, պատասխանեց հարսը,

միայն թէ, կը յուսամ որ այլեւս ձախող գիպուածով մը չես վիրաւորուիր։

— Կը յուսամ, թէեւ լաւագոյն էր որ...։

Վրօնսքի մորմոքած ժպիտ մը ունեցաւ։ Եւ հակառակ այս խօսքերուն որոնք շատ դող հանեցին Վարիանի, բորբոքումը անցնելուն եւ ոյժը տեղը գալուն պէս, երիտասարդը զգաց որ իր ցաւերուն մէկ մասէն ազատած էր։ Իրեն նոյնպէս թուեցաւ որ իր կեանքին դէմ մահափորձելով մաքրած էր զգացած ամօթն ու ստորնացումը։ Այժմ հանդարտօրէն կրնար մտածել Բարէնինի վրայ։ Կը ճանչնար անոր հոգիի մեծութիւնը, բայց այլեւս ինքզինք ստորնացած չէր զգար։

Յետոյ, իր հին սովորական կեանքը սկսաւ։ Իրեն համար բարոյապէս կարելի եղաւ նախկին ընթացքով ընթանալ եւ մարդոց երեսը նայիլ ուղղակի առանց կարմրելու։

Բացարձակապէս որոշած էր, հիմա որ իր յանցանքը քաւած էր էրկանը հանդէպ, բոլորովին հրաժարիլ Աննայէն. Բայց եւ այնպէս չէր կրնար մխիթարել իր սիրոյն կորստեան վրայ։ Իր մտքէն չէր կրնար ջնջել այն երջանիկ վայրկեաններու յիշատակը զորս անցուցած էր Աննայի հետ։ Այն ատեն շատ քիչ գնահատած էր զանոնք եւ հիմա զինքը կը հոգեկլէին հալածիչ հմայքով մը։

Զօրավար Սէրփուխովսքի ուզեց իրեն բարձր պաշտօն մը տալ Թաշքէնդի մէջ եւ Վրօնսքի, առանց վարանելու, ընդունեց այս առաջարկութիւնը։ Բայց քանի իր մեկնումին վայրկեանը կը մօտենար, աւելի ծանր կերպով կը զգար իր պարտականութիւն համարած արարքին բրած զոհողութիւնը։

Երբ իր վէրքը բոլորովին բուժուեցաւ, սկսաւ մեկնումի պատրաստութիւնները տեսնել։

— Զայն անգամ մը տեսնել, յետոյ թաղուիլ ու մեռնիլ, կը մտածէր։

Իր մնաս բարովը ընելով իշխանուհի Պէցիի, անոր խոստովանեցաւ իր այս ներքին բաղձանքը։

Պէցի իբրեւ միջնորդ ծառայեց եւ իրեն հաղորդեց Աննայի ժխտական պատասխանը։

— Աւելի լաւ, մտածեց Վրօնսքի, իմ կողմէս տկարութիւն մըն էր այդ եւ այս տեսակցութիւնը իմ վերջին ոյժերս պիտի սպառէր։

Հետեւեալ առտու, Պէցի եկաւ զինքը տեսնելու եւ իրեն իմացուց թէ Օպլօնսքի իրեն բացարձակ կերպով յայտարարած էր որ Բարէնին կը հաւանէր ամուսնալուծութեան եւ հետեւաբար, կրնար Աննան տեսնել։

Վրօնսքի առանց իր հիւրը ճամբելու փոյթ ընելու, բոլոր իր որոշումները մոռնալով, առանց ինքնիրեն հարցնելու թէ Բարէնինը տո՞ւնն էր թէ ո՛չ, ուղղակի Աննային գնաց։ Սանդուխներէն վեր ելաւ աճապարանքով, առանց բանի մը ուշադրութիւն ընելու եւ արագ քայլերով սլացաւ դէպի Աննան, զայն իր թեւերուն մէջ առաւ ու դէմքը, ձեռքերն ու վիզը համբոյրներով ծածկեց։

Աննա կը պատրաստուէր այս տեսակցութեան. խորհած էր նախապէս իր ըսելիքներուն վրայ, բայց չկրցաւ գտնել իր պատրաստած խօսքերը։ Վրօնսքիի բուռն տարփանքը իրեն փոխանցուեցաւ։ Երբ ուզեց զայն ու ինքզինքը հանդարտեցնել, արդէն շատ ուշ էր։ Իր շրթունքը կը դողդղային եւ երկար ատեն չկրցաւ բառ մը արտասանել։

— Այո՛, զիս գերեցիր, քուկդ եմ, ըսաւ Աննա։

— Այս այսպէս պէտք էր վերջանար, ըսաւ Վրօնսքի։ Որչափ ատեն որ ապրինք՝ այսպէս պիտի ըլլայ, հիմա հասկցայ ատիկա։

— Իրաւ է, ըսաւ Աննա տժգունելով հեազհեալ ու երիտասարդին գլուխը համբուրելով։

— Եւ սակայն, եղածներէն ետքը, մեր այս ըրածին մէջ տհաճելի բան մը կայ, ըսաւ Աննա։

— Ամէն բան պիտի անցնի ու շատ երջանիկ պիտի ըլլանք։

— Քու կարճ մազերովդ ա՛լ չեմ կրնար կոր քեզ ճանչնալ, ըսաւ Վրօնաքի, աւելի գեղեցկացեր ես, մանչու մը կերպարանքը ունիս։ Բայց որքա՜ն տժգոյն ես։

— Այո՛, ինքզինքս շատ տկար կը զգամ։

Իր շրթունքը կրկին դողդղացին։

— Իտալիա կ՚երթանք և հոն կը վերստանաս առողջութիւնդ, ըսաւ Վրօնաքի։

Աննա չեշտակի անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ։

— Միթէ կարելի՞ է որ կարենանք իբրեւ էրիկ կնիկ ապրիլ առանձին, մեր ամբողջ ընտանիքը կազմելով։

— Ինծի միշտ զարմանալի թուած է որ այդպէս չէ եղած սկիզբէն ի վեր, պատասխանեց Վրօնաքի։

— Սթիվա կ՚ըսէ թէ Գարէնին ամէն բանի կը համաձայնի, բայց չեմ կրնար իր մեծանձնութիւնը ընդունիլ։ Ամուսնալուծումը չեմ ուզեր։ Հիմա բան մը հոգս չէ։ Միայն թէ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ որոշում առած է Սէրժի մասին։

Վրօնաքի չկրցաւ հասկնալ թէ այս վայրկեանին Աննա կրնար մտածել իր զաւկին ու ամուսնալուծութեան վրայ. միթէ ատոնք կարեւորութենէ զուրկ բաներ չէի՞ն։

— Մի՛ խօսիր ու մի՛ մտածեր ատոնց վրայ, ըսաւ, Աննայի ձեռքը իր ձեռքին մէջ դարձնելով և ջանալով անոր ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրել։ Բայց Աննա այլ եւս իրեն չէր նայեր։

— Ա՜հ, ինչու չմեռայ... աւելի լաւագոյնը պիտի ըլլար, ըսաւ Աննա։

Լուռ արցունքներ հոսեցան իր այտերէն վար, բայց կը ջանար ժպտիլ Վրօնաքին չտխրեցնելու համար։

Առաջնօք, Վրօնաքի ամօթալի պիտի համարէր և նոյն իսկ անկարելի, հրաժարիլ այն պատուաւոր ու վտանգաւոր պաշտօնէն որ իրեն կ՚ընծայէին Թաշքէնդի մէջ, բայց հիմա, առանց վայրկեան մը վարանելու, մերժեց այդ պատիւը։ Յետոյ, տեսնելով որ այս մերժումը անախորժ տպաւորութիւն գործած էր բարձր շրջանակներու մէջ՝ բոլորովին թողուց բանակը։

Ամիս մը ետքը Գարէնին, իր զաւկին հետ, առանձին մնաց տանը մէջ։

Աննա և Վրօնաքի Իտալիա մեկնեցան, առանց ընդունելու ամուսնալուծումը զոր Աննա մերժեց բացարձակ կերպով։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Վրոնաքի և Աննա Եւրոպայի մէջ կը ճամբորդէին երեք ամիսէ ի վեր։ Վենետիկ, Հռոմ և Նափոլի մնալէ ետքը, եկած էին իտալական փոքրիկ քաղաք մը ուր միայն ուզէին քիչ մը ատեն մնալու։

Հոն, պանդոկին մէջ, դիպուածով, Վրոնաքի իր դպրոցական ընկերներէն մէկուն, Կոլէնիչէվի՝ հանդիպեցաւ, զոր երկար ատենէ ի վեր չէր տեսած։

— Շատ գոհ եմ քեզ տեսնելուս, ըսաւ բարեկամաբար ժպտելով։

— Իսկ ես գիտէի որ Վրոնաքի մը եկած է հոս, բայց չէի գիտեր թէ դո՞ւն կամ եղբայրդ էր... ես ալ շատ գոհ և երջանիկ եմ քեզ տեսնելուս։

— Տիկին Քարէնինը կը ճանչնաս. անոր հետ կը ճամբորդենք. հիմա իրեն կ'երթայի։

Վրոնաքի՝ ուշադիր՝ իր բարեկամին նայեցաւ։

— Ա՜հ..։ Չէի գիտեր (շատ աղէկ գիտեր թէև), պատասխանեց Կոլէնիչէվ անտարբեր շեշտով մը։

— Երկար ատե՞ն է որ հոս ես, աւելցուց։

— Չորս օրէ ի վեր, պատասխանեց Վրոնաքի, անգամ մըն ալ դիտելով իր ընկերոջ դէմքը։

«Այո՛, կատարեալ ճէնթլմէն մըն է, գիտէ թէ ի՛նչպէս վարուելու է կեանքի մէջ, կրնամ զինքը ներկայացնել Աննայի» ըսաւ ինքնիրեն Վրոնաքի, իր ընկերոջ խօսքին իմաստը հասկնալով և գոհ մնալով որ խօսակցութեան նիւթը անմիջապէս փոխած էր։

Արդարև, երբոր զայն Աննայի ներկայացուց, Կոլէնիչէվ անդատանելի ուղղութեամբ մը վարուեցաւ, խոյս տալով բոլոր այն խօսքերէն որոնք կրնային երկմտութեան տեղի տալ։

Առաջին անգամն էր որ Աննան կը տեսնար և անոր գեղեցկութիւնն ու պարզութիւնը որով ան իր կացութիւնը կ'ընդունէր, իր ուշադրութիւնը գրաւեցին։

Երբոր Վրոնաքի իր բարեկամը ներկայացուց, Աննա կարմրեցաւ և այս մանկական գունաւորումը որ իր պայծառ ու գեղեցիկ երեսին վրայ երևցաւ, հմայեց Կոլէնիչէվը։ Բայց ինչ որ ամենէն աւելի հաճելի թուեցաւ իրեն այն էր որ անմիջապէս ու կամովին Աննա Վրոնաքին կոչեց իր պզտիկ անունովը և ըսաւ թէ միասին տուն մը վարձած էին։

Աննայի այս վճռական ու զուարթ միամտութեամբ ընթացքին հանդէպ, Կոլէնիչով կացութիւնը բոլորովին ըմբռնեց, քանզի կը ճանչնար թէ՝ Քարէնինը և թէ Վրոնաքին։ Իրեն այնպէս թուեցաւ որ ինք կը հասկնար ինչ որ Աննան չէր տեսնար. կը հասկնար որ այդ կինը կրցած էր իր էրիկը դժբաղդ ընել ու լքել, ինչպէս նաև իր զաւակը ու իր համբաւը կորսնցնել, և սակայն զուարթ, երջանիկ ու կորովի զգալ ինքզինքը։

— Ձեր վարձած տունը շատ գեղեցիկ է, ըսաւ Կոլէնիչէվ։

— Օդը աղւոր է, արդեօք երթա՞նք անգամ մըն ալ աչքէ անցնելու, ըսաւ Վրոնաքի Աննային։

— Շատ լաւ, երթամ գլխարկս դնեմ։

Սեմին վրայ Աննա վայրկեան մը կեցաւ։

— Կ՚ըսէք որ շա՞տ տաք է, հարցուց, հարցական կերպով Վրոնսքիի նայելով և դարձեալ իր դէմքը շիկնեցաւ։ Վրոնսքի անոր ակնարկէն հասկցաւ որ կ՚ուզէր գիտնալ թէ ի՛նչ յարաբերութեան մէջ պէտք է ըլլայ իր բարեկամին հետ։

Աննային նայեցաւ խանդակաթ երկար նայուածքով մը։

— Ոչ՛, շատ տաք չէ, ըսաւ։

Աննա ամէն բան հասկնալ, մանաւանդ սա կէտը որ Վրոնսքի գոհ էր իրմէ։ Ժպտեցաւ ու դուրս ելաւ սենեակէն։

Երկու բարեկամները իրարու նայեցան և նեղուած թուեցան, կարծես թէ Կոլէնիշէվ կ՚ուզէր ըսել թէ որքա՜ն կը հիանար Աննայի գեղեցկութեան վրայ, մինչ Վրոնսքի այս գովեստը լսել փափաքելով հանդերձ՝ երկիւղ կը զգար անկէ։

— Ուրեմն, այսպէս, ըսաւ Վրոնսքի խօսք մը բանալու համար... հոս հաստատուած ես ու կը շարունակես գրել։

— Այո՛, երկու Էկզէօ—Նէֆներուն երկրորդ մասը կը գրեմ, պատասխանեց Կոլէնիշէվ, այս հարցումէն հաճոյքով կարմրելով,— կամ աւելի ճիշդը ըսելու համար, տակաւին գիրքս չեմ գրեր, բայց նիւթերը կը հաւաքեմ, այս մասը ամենէն կարեւորը պիտի ըլլայ և բոլոր խնդիրները պիտի ընդգրկէ։ Ռուսիոյ մէջ չեն կրնար ըմբռնել թէ մենք Բիւզանդիոնի ժառանգորդներն ենք։

Կոլէնիշէվ երկար բացատրութիւններու մէջ մտաւ այս մասին։

Երեքը միասին գացին այցելելու նոր վարձած տուներնին։

— Բան մը կայ որ զիս շատ կ՚ուրախացնէ, ըսաւ Աննա, այն է որ Ալէքսի աղուոր աշխատանոց մը պիտի ունենայ։ Պէտք է որ այս մեծ սրահը առնես — խօսքը ուղղեց Վրոնսքիի— հասկնալով որ Կոլէնիշէվ իրենց առանձնութեան մէջ տան սովորական այցելուն պիտի ըլլար և թէ պէտք չէր անկէ բան մը ծածկել։

— Արդեօք կը նկարե՞ս հարցուց Կոլէնիշէվ Վրոնսքիի դառնալով։

— Այո՛, երկար ատենէ ի վեր սկսած եմ ու այժմ նորէն կը փորձեմ, պատասխանեց այս վերջինը կարմրելով։

— Շատ տաղանդ ունի, ըսաւ Աննա զուարթ ժպիտով մը... արդարեւ ես այդ մասին վճիռ չեմ կրնար արձակել, բայց հասկցողները այնպէս կ՚ըսեն։

Իր արագ ապաքինութեան և ազատութիւնը ձեռք բերելուն այս նոր շրջանին մէջ, Աննա կատարելապէս երջանիկ և ապրելու հաճոյքին անձնատուր կը զգար ինքզինք։ Իր էրկան դժբախտութեան յիշատակը չէր թունաւորէր իր երջանկութիւնը։ Այդ դժբախտութիւնը իրեն այնքա՜ն մեծ երջանկութիւն մը հայթայթած էր որ զղջում չէր զգար։

Իր հիւանդութենէն ետքը պատահածներուն յիշատակը, էրկանը հետ հաշտութիւնը իր խզումը, Վրոնսքիի յուսահատութեան փորձը, իր տունը վերադարձին երեւնալը, ամուսնալուծութեան պատրաստութիւնները, ամուսնական յարկէն մեկնումը, իր զաւկէն բաժնուիլը բոլոր ատոնք զառանցանքի երազ մը կը թուէին իրեն որմէ արթնցած էր արտասահմանի մէջ, Վրոնսքիի հետ առանձին։

Իր էրկան հասուցած չարիքին յիշատակը իր մէջ կ՚արթնցնէր գրեթէ զզուանքի այն զգացումը զոր խեղ-

դուող մարդ մը կզգայ մէկ կողմ հրելով ուրիշ խեղդուող մը որ իրեն կը պլլուի։ Այդ միւսը խեղդուած էր. անշուշտ ատիկա ցաւալի էր, բայց միակ միջոցն էր ինքզինք փրկելու և լաւագոյն էր այդ սոսկալի մանրամասնութիւններուն վրայ չմտածել։

Երբ պատահէր որ անցածը միտքը իյնար, Աննա կը հանդարտէր յիշելով պատճառաբանութիւն մը որ ինքնիրեն ըրած էր խզումի առաջին օրերուն։

— Ճակատագրականօրէն այս մարդուն դժբախտութեան պատճառ եղայ, բայց չեմ ուզեր օգտուիլ այս դժբախտութենէն. ես ալ կը տառապիմ և միշտ պիտի տառապիմ. ամէնէն թանկագին բաներս կը կորսնցնեմ, համբաւս ու զաւակս։ Գէշ վարուեցայ, ասոր համար երջանկութիւն չեմ պահանջեր, ամուսնալուծութիւնը չեմ ընդունիր և այն ամօթը որ իրերու այս վիճակին հետեւանքն է, ինչպէս նաեւ զաւկէս բաժնուելու վիշտը կը կրեմ անտրտունջ։

Բայց Աննա ի զո՜ւր չորչարանքի կը բաղձար. չէր տառապեր։ Ո և է ստորնացում չէր կրեր։ Շնորհիւ այն փափկանկատութեան զոր երկուքն ալ մեծ չափով ունէին, կը յաջողէին խուսափիլ ռուս կիներէ և արտասահմանի մէջ ինքզինքնին դժնդակ կացութեան մը մատնելէ։ Ամէն տեղ այնպիսի անձերու կը հանդիպէին որոնք իրենց կացութիւնը իրենցմէ լաւ ըմբռնելու երեւոյթ ունէին։

Նոյնպէս Աննա սկիզբները չէր տառապեր իր զաւկէն բաժնուած ըլլալուն, թէեւ շատ կը սիրէր զայն։ Փոքրիկ աղջիկը, իր զաւակը, այնքա՜ն սիրուն էր ու այնքա՜ն տիրած էր Աննայի սրտին, յորմէհետէ իրեն հետ առանձին էր, որ մանկամարդ աղջիկը շատ քիչ անգամ կը մտածէր իր մանչ զաւկին վրայ։

Ապրելու անձկը իր առողջութեան վերադարձովը աւելցած՝ այնքա՜ն հզօր էր ու իր նոր կեանքի պայմանները այնքա՜ն հաճելի ու անակնկալ որ Աննա ինքզինք բոլորովին երջանիկ կը զգար։

Քանի աւելի կը ճանչնար Վրոնսքին՝ այնքա՜ն աւելի կը սիրէր զայն։ Միշտ երջանիկ էր զայն ամբողջովին իրեն ունենալուն համար ու անոր ներկայութիւնը միշտ հաճելի էր։ Անոր նկարագրին բոլոր գիծերը անբացատրելի կերպով զինքը կը հմայէին։

Այսուհանդերձ Վրոնսքի կատարելապէս երջանիկ չէր, թէեւ երկար ատենէ ի վեր այնքա՜ն բուռն կերպով ունեցած բաղձանքը կատարուած էր։

Վրոնսքի շուտով նշմարեց որ իր սպասած երջանկութեան լեռնէն միայն աւազի հատիկ մը ընդունած էր։ Հասկցաւ այն յաւիտենական սխալանքը զոր մարդիկ կը գործեն երեւակայելով որ իրենց փափաքին հասնելով՝ երջանկութեան հասած կ՚ըլլան։

Իրենց միութեան առաջին օրերուն, երբ բանակէն հրաժարած էր, զգաց ազատութեան բոլոր հմայքը, քանզի առաջ չէր ճանչցած զայն, ինչպէս նաեւ ազատ սիրոյ հեշտութիւնը, երջանիկ էր, բայց այս երջանկութիւնը երկար չտեւեց։

Շուտով զգաց որ իր հոգիին մէջ նոր բան մը փնտռելու փափաքը կը ծնէր, ինչ որ ձանձրոյթի նշան մը կրնար համարուիլ։

Վրոնսքի այլ եւս չէր կրնար մտածել իր ամուրի երիտասարդի հաճոյքներուն՝ որոնք ատենօք Ռուսիոյ մէջ իր կեանքը կը գրաւէին, քանզի անգամ մը որ իր հին բարեկամներուն հետ ընթրած էր և ուշ վերադարձած, տեսաւ որ Աննա ատկէ մեծ տխրութիւն մը զգա-

ցած էր որ չէր համապատասխաներ գործուած թերութեան։

Այսպէս ուրեմն, Վրօնսքի ինքզինք տուած էր քաղաքականութեան, ընթերցումի և պատկերներու։

Պատանեկութեանը փափաք ցոյց տուած էր նկարչութեան և որովհետև չէր գիտեր ինչ բանի ծախսել իր դրամը, սկսած էր պատկերներ հաւաքել, յետոյ ինքն ալ նկարչութիւն ըրած էր։ Արուեստը ըմբռնելու և ճաշակով ու հաւատարմութեամբ ընդօրինակելու տաղանդը ունէր։ կարծեց որ արուեստագէտի մը յարկաւոր ձիրքերը ունէր և պահ մը վարանելէ ետքը իր ընտրելիք սեռին մասին, գործի սկսաւ։

Ֆրանսական դպրոցին նախապատուութիւն տուաւ որ այնքա՛ն վայելուչ և միանգամայն խորազդեցիկ է։ Աննայի պատկերը չինեց անգղական տարազով և այդ նկարը շատ յաջողած թուեցաւ իրեն և ուրիշներու։

Բայց շուտով ձանձրացաւ նկարչութենէն և Աննա զարմանքով տեսաւ որ օր մըն ալ որոշեց թողուլ վրձինը. Իրենց վարձած բնակարանը շատ միօրինակ ու տաղտուկ թուեցաւ այլ ևս և խորհեցան Ռուսիա վերադառնալ։

Նախ Ս. Պետերսպուրկէն անցան, ուր Վրօնսքի վերջապէս իր հողերը պիտի բաժնէր եղբօրը հետ և Աննա իր զաւակը պիտի տեսնար և ապա պիտի երթային ամառն անցնելու Վրօնսքիի հօրենական մեծ կալուածքին մէջ։

Բ.

Այն վայրկեանին ուր Քարէնին իշխանուհի Պէցիի ու Օպլօնսքիի խօսքերէն հասկցաւ թէ իրմէ բան մը միայն կը խնդրէին, այն է Աննան ազատել իր ներկայութենէն և երբ համոզուեցաւ որ իր կնոջ փափաքն ալ այդ էր, ինքզինք բոլորովին շփոթած զգաց, անկարող որոշում, տալու և գիտնալու թէ իր անձնական բաղձանքը ի՛նչ էր։

Ինքզինք բոլորովին յանձնեց անոնց ձեռքը որոնք այնքա՛ն հաճոյակատարութեամբ իր գործերովը կը զբաղէին և հաւանեցաւ անոնց բոլոր պահանջումներուն։

Միայն Աննայի մեկնումէն ետքը, երբոր Անգղիացի վարժուհին հարցուց իրեն որ պէ՞տք էր միասին սեղան նստէին թէ առանձին, զգաց իր նոր կացութիւնը և անկէ ահաբեկեցաւ։

Բնաւ չէր կրնար իր անցեալը հաշտեցնել ներկային հետ և այս բանն էր որ ամենէն աւելի դժնդակ կը թուէր իր կացութեան մէջ։ Առաջ տառապանքի մէջ ապրած էր երբ իր կնոջ անհաւատարմութիւնը լսած էր, եթէ այդ միջոցին զայն թողած ըլլար. չափազանց պիտի տառապէր, Բայց գոնէ չպիտի գտնուէր այն շփոթ ու անորակելի վիճակին մէջ ուր կը գտնուէր այժմ։

Հիմա չէր կրնար հաշտեցնել իր ներումը, իր կարեկցութիւնը, հիւանդ կնոջը և ուրիշէ մը եղած զաւկին վրայ ունեցած սէրը, վերջին եղածներուն հետ։ Իբրև վարձատրութիւն բոլոր այս զոհողութիւններուն՝ առանձին, անպատուած, ծաղրուած ու ամենէն արհամար-

հուած կը մնար և այլևս ինքզինք ոչ ոքի համար հարկաւոր կը զգար։

Իր կնոջ մեկնումէն ետքը, առաջին երկու օրերը, իր խնդրարկուները, իր դիւանապետը ընդունած, պաշտօնատուն գացած և զաւկին հետ ճաշասրահը կերակուր կերած էր, ինչպէս անցեալին մէջ։ Առանց ըմբռնելու իր այսպէս վարուելուն պատճառը, Քարէնին բոլոր հոգեկան զօրութիւնը կը կեդրոնացնէր դէպի միակ նպատակ մը, այն է՝ անցած դարձածին անտարբեր երեւոյթ մը տալ իրեն։

Աննայի մեկնումէն երկու օր ետքը, Քարէնինի սենեկապանը իրեն գլխարկավաճառի մը հաշիւը ներկայացուց, զոր Աննա մոռցած էր մաքրելու։

Քարէնին հրաման ըրաւ որ հաշիւը բերողը իր քով կանչեն։

— Ձեր Վսեմութիւնը ներողամիտ թող ըլլայ զինքը անհանգիստ ընելուս, ըսաւ մարդը, եթէ ձեր Վսեմութիւնը կը նախընտրէ որ ուղղակի տիկնին դիմենք. թո՛ղ բարեհաճի անոր հասցէն տալ մեզի։

Քարէնին վայրկեան մը մտախոհ մնաց. յետոյ, յանկարծ, սեղանին քով աթոռի մը վրայ ինկաւ։ Երկար ատեն մնաց այնպէս, գլուխը ձեռքերուն մէջ բռնած և շատ անգամներ անյաջող փորձեր ըրաւ խօսելու համար։

Սենեկապանը գուշակեց թէ իր տէրը ինչ տագնապներու մէջ էր և խնդրեց խանութի աշկերտէն որ ուրիշ անգամ մը գայ։

Քարէնին առանձին մնալով՝ հասկցաւ թէ չպիտի կրնար մինչեւ ետքը իր կորովի ու անզգայ մարդու դերին մէջ մնալ։

Հրաման ըրաւ որ կառքը ճամբեն, մարդ չընդունին ու իր սենեակէն դուրս չելաւ, նոյնիսկ ընթրիքի ժամուն։

Զգաց որ չէր կրնար կրել ստորնացումի ու չարութեան այս հեղեղները, այն թշնամանքները զորս կը կարդար ամէն դէպքերու վրայ, քանի մը օրէ ի վեր։ Կը զգար որ իրմէ չէր կրնար հեռացնել այդ ատելութիւնը որ իրեն ուղղուած էր, ո՛չ թէ չար ըլլալուն համար (այս վերջին պարագային կարելի էր զայն մեղմել), այլ որովհետեւ ինք ամօթալի ու հրէշային կերպով դժբախտ էր։

Գիտեր թէ մարդիկ անգութ պիտի ըլլային իրեն համար որովհետեւ իր սիրտը ահռելի կերպով ճմլուած էր և պատրաստ էին իր վրայ նետուելու, ինչպէս շուները կը խողխողեն իրենցմէ մէկը որ ցաւէ կ՚ոռնայ։ Գիտէր որ մարդոց չարութենէն ազատելու միակ միջոցն էր իր տառապանքը անոնցմէ ծածկել և անգիտակցաբար կը ջանար այդ բանը ընել, բայց այս վայրկեանին զգաց որ ա՛լ աւելի երկար ատեն այդ անհաւասար պայքարը մղելու զօրութիւն չունի։ Իր մեկուսացումին զգացումը իր վիշտը կը սաստկացնէր։ Ո՛չ Ս. Բեդերսպուրկի և ո՛չ ալ ուրիշ տեղ մէկը կը ճանչնար որուն կարենար իր ցաւերը վստահիլ, ո՛չ թէ բարձր պաշտօնեայ մը ըլլալուն համար, այլ որովհետեւ տառապող մահկացու մըն էր։

Քարէնին որբ էր և եղբայր մը միայն ունէր։ Ո՛չ մին ո՛չ միւսը կը յիշէին իրենց հայրը և մայրերնին մեռած էր Քարէնինի տասը տարեկան եղած ատենը։ Գրեթէ առանց հարստութեան էին. իրենց հօրեղբայրը որ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը և կայսեր սիրելին էր, զիրենք մեծցուց և կրթեց։

Երբ ուսմունքը աւարտեց, Քարէնին՝ շնորհիւ իր հօրեղբօր պաշտպանութեան, փայլուն ասպարէզի մը մէջ մտաւ։ Ինչպէս դպրոցն ու համալսարանը, նախարարութեան մէջ ալ Քարէնին ո՛չ ոքի հետ բարեկամական ու

մտերմական կապերով կապուեցան։ Իր եղբայրը որ շատ կը սիրէր, Արտաքին Գործերու Նախարարութեան մէջ ըլլալով, միշտ դուրսերն էր ուր մեռած էր Բարէնինի ամուսնութենէն քիչ ետքը։

Բարէնին գաւառի կառավարիչ եղած ատենը, Աննայի մօրաքոյրներէն մէկը որ հարուստ կին մըն էր, զայն յարաբերութեան դրաւ իր քրոջ աղջկան հետ և Բարէնին ստիպուեցաւ կամ անոր հետ ամուսնանալու և կամ իր կառավարչի պաշտօնէն հրաժարելու։

Բարէնին թէեւ իր գրաւած բարձր դիրքին համար երիտասարդ կը համարուէր, սակայն պատանի մը չէր և երկար ատեն վարանեցաւ։

Այս ամուսնութեան ի նպաստ և ընդդէմ շատ մը պատճառներ կային, բայց Աննայի մօրաքոյրը իրեն հասկցուց, բարեկամներու միջոցաւ, որ մանկամարդ աղջիկը վտանգած էր և թէ իր պատուաւոր մարդու պարտականութիւնն էր անոր հետ ամուսնանալ։

Բարէնին աղջկան ձեռքը խնդրեց և իր կնոջ ընծայեց այն բոլոր գուրգուրանքը զոր կարող էր տալ։ Աննայի համար ունեցած սէրը իր հոգիէն ջնջեց բարեկամութիւններու համար զգացած քիչ մը պէտքը ու անկէ ետք իր յարաբերութեանց մէջ երբեք բարեկամ մը չունեցաւ։ Շատ մարդիկ կը ճանչնար զորս կրնար ճաշի հրաւիրել, հետերնին խօսակցիլ. բայց իր բոլոր այդ յարաբերութիւնները սահմանափակուած էին։ Ս. Բեդերսպուրկի մէջ իր դիւանապետը և բժիշկը միակ մարդիկն էին որոնց կրնար սիրտը բանալ. Միքայէլ Սիլուանին՝ դիւանապետը՝ պարզ, ազնիւ ու բարի մարդ մըն էր և Բարէնին կը զգար որ անկեղծօրէն բարեացակամ էր իրեն։ Բայց պաշտօնական յարաբերութիւնները պատնէշ մը կը բարձրացնէին իրենց միջեւ։ Թուղթերը ստորա-

գրելէ ետքը, Բարէնին երկարօրէն կը նայէր իր դիւանապետին, բայց չէր կրնար խօսելու և սիրտը բանալու որոշում տալ։ Նոյն իսկ իր ըսելիքը պատրաստած էր։

«Իմ դժբախտութիւնս գիտէք»։ Բայց փոխանակ այդ խօսքերուն՝ պարզապէս կ՚ըսէր ամէն օրուան նման.

— Ուրեմն, այս պաշտօնաթուղթը վաղուան համար կը պատրաստէք։

Գալով բժշկին, երկար ատենէ ի վեր զիրար համոզած էին թէ այնքա՛ն զբաղած մարդիկ են որ իրարու կարծիք փոխանակելու ատեն չունին։

Ատենցմէ դուրս կը մնային իր բարեկամուհիները և մանաւանդ կոմսուհի Լիտին. Բարէնին անոր վրայ չէր խորհէր անգամ։ Այժմ ամէն կիներէն կը խորշէր, պարզապէս կին ըլլալնուն համար։

Բարէնին մոռցած էր կոմսուհի Լիտին, բայց այս վերջինը զինքը չմոռցաւ։ Այն միջոցին ուր իր ամուսնութեան յուսահատ գագաթնակէտին հասած էր, եկաւ զինքը գտնելու և առանց նախապէս իմաց տալու սենեակը մտաւ։

Բարէնին իր թիկնաթոռին վրայ նստած էր գլուխը ձեռքերուն մէջ առած։

Կոմսուհին ուղղակի խօսք բացաւ իր ընտանեկան դժբախտութիւններուն վրայ։

Այդ օրը, Բարէնին, առաջին անգամ ըլլալով, հաճոյքով լսեց անոր խօսքերը։

— Շատ ու շատ երախտապարտ եմ. ըսաւ, ձեր արարքներուն և խօսքերուն համար։

Կոմսուհին իր բարեկամին երկու ձեռքերը սեղմեց. յետոյ, կարճատեւ լռութենէ մը ետքը, աչքերը սրբեց և ըսաւ.

— Ու այժմ գործի կը սկսիմ... Սէրժի քով պիտի

երթամ... Միայն անհրաժեշտ պարագաներուն ձեզ անհանգիստ պիտի ընեմ։

Ոտքի ելաւ, - դղուն սենեակը գնաց. ու իր արցունքներովը փոքրիկ մանչուն դէմքը ողողելով յայտարարեց թէ իր հայրը սուրբ մըն էր և թէ մայրը մեռած էր։

Կոմսուհին իր խոստումը պահեց. Բարէնինի տան հոգը վրան առաւ, բայց ճշմարիտ խօսած էր ըսելով որ ինք գործնական կին մը չէր։

Իր և ո՛չ մէկ հրամանը կը կատարուէր և Բարէնինի սենեկապանն էր որ իրապէս տունը կը վարէր. պէտքը եղածը փափկութեամբ իմաց տալով իր տիրոջ։

Այսուհանդերձ կոմսուհի Լիտիի միջամտութիւնը շատ ազդեցիկ եղաւ Բարէնինի տուած բարոյական օժանդակութեամբ։

Քանի մը օրէ ի վեր սակայն կոմսուհին բուռն յուզումի մը մատնուած էր. լսած էր որ Աննա և Վրոնսքի Ս. Բեդերսպուրկ վերադարձած էին։ Հարկ էր Բարէնինը փրկել իր կնոջ հետ տեսակցութիւն մը ունենալու վտանգէն։ Պէտք էր նաև պահել անկէ այդ անամօթ կնոջ միևնոյն քաղքին մէջ գտնուելուն դժնդակ լուրը։

Կոմսուհի Լիտի, բարեկամներու միջոցաւ, տեղեկութիւն ստանալ այդ անամօթ անձերուն ծրագիրներուն մասին և ջանալ իր բարեկամը արգիլելու որ անոնց չհանդիպի։

Երիտասարդ ուսանող մը որ կոմսուհի Լիտիի պաշտպանութեան տակ մտնել կը փափաքէր, իրեն իմացուց որ այդ անամօթ անձերը իրենց գործերը լմնցուցած էին ու կրկին կը մեկնէին։

Կոմսուհի Լիտի արդէն հանդարտած էր երբ հետեւեալ առտու տոմսակ մը ստացաւ որուն գիրը ճանչնա-

լով դող ելաւ։ Վերջապէս հանդարտութիւնը գտնելով հետեւեալ տողերը կարդաց.

«Տիկին,

«Քրիստոնէական զգացումները որոնցմով ձեր սիրտը լեցուած է, ինձ աններելի քաջութիւնը կուտան ձեզի դիմելու։ Շատ դժբախտ եմ զաւկէս բաժնուած ըլլալուս։ Ձեզի կը պաղատիմ որ ինձ թոյլ տաք զայն անգամ մը տեսնելու՝ մեկնելէս առաջ։ Ներեցէ՛ք ինձ ինքզինքս ձեզ յիշեցնելուս համար...։

«Ձեզի կը դիմեմ և ո՛չ թէ Ալէքսի Ալէքսանդրովիչի, քանզի չեմ ուզեր որ իմ յիշատակս տառապեցնէ այդ մեծանձն մարդը։ Գիտեմ անոր հանդէպ ունեցած ձեր բարեկամութիւնը և ըսածս պիտի ըմբռնէք։

«Սէրժը ինծի պիտի ղրկէ՞ք թէ պիտի ըսէք թէ որ ժամուն կրնամ տուն գալ զինքը տեսնելու կամ դուրսը իրեն հանդիպելու։ Մերժումի չեմ սպասեր, որովհետեւ գիտեմ անոր բարութիւնը որմէ կախեալ է այս տեսակցութեան արտօնութիւնը։ Չէք կրնար երեւակայել զաւակս տեսնելու համար ունեցած փափաքիս ուժգնութիւնը ու նոյնպէս չէք կրնար երեւակայել ձեզի համար ունենալիք երախտագիտութեանս մեծութիւնը։»

«ԱՆՆԱ»

Այս նամակին ամէն մէկ տողը զայրացուց կոմսուհի Լիտին. պարունակութիւնը, իր ազնուասրտութեան մասին եղած ակնարկութիւնները և մանաւանդ տոմսակին ընդհանուր ոճը։

— Ըսէ՛ որ պատասխան չի կայ, ըսաւ տոմսակը բերող ծառային։

Անմիջապէս նամակի թուղթ մը առաւ և Բարէնինի գրեց հետեւեալը.

«Պէտք ունիմ ծանրակշիռ ու դժնդակ խնդրի մը մասին ձեզ հետ խօսելու: Լաւագոյն է որ ինծի գաք ուր ձեր թէյը պիտի պատրաստեմ: Բացարձակապէս հարկ է որ ձեզ տեսնեմ:»

Եւ զայն քիչ մը պատրաստելու համար աւելցուց.

«Աստուած մարդուս խաչը կուտայ, բայց զայն կրելու զօրութիւնն ալ կուտայ:»

Կոմսուհի Լիտի ամէն օր առնուազն երեք տոմս կը գրէր Բարէնինի: Կը սիրէր այս կերպ հաղորդակցութիւնը վայելչութեամբ ու խորհրդով լի, ինչ որ կը պակսէր անձնական յարաբերութիւններու մէջ:

Գ.

Երբոր Բարէնին մտաւ կոմսուհի Լիտիի հիւրասրահը, տանտիրուհին հոն չէր և հագուստը փոխելու գացած էր:

Կլոր սեղանը ծածկոյթով մը ծածկուած էր և արծաթ ամանի մը մէջ թէյին ջուրը կ'եռար,

Բարէնին նայեցաւ սրահին մէջ եղած անթիւ լուսանկարներուն, յետոյ սեղանին առջեւ նստաւ և հոն դրուած Նոր Կտակարանը բացաւ:

Մետաքսի խշրտոց մը իր գլուխը դարձուց.

— Այժմ ո՛չ ոք մեզ անհանգիստ պիտի ընէ. ըսաւ կոմսուհի Լիտի:

Յետոյ, կարճ յառաջաբանէ մը ետքը, շնչասպառ ու կարմրած, Բարէնինին յանձնեց Աննայի տոմսը:

Բարէնին կարդաց և երկար ատեն լուռ մնաց:

— Չեմ կարծեր որ իրաւունք ունիմ այս տեսակ-

ցութիւնը մերժելու, ըսաւ երկչոտ կերպով մը աչքերը դէպը ձեղուն բարձրացնելով:

— Բարեկամ, ո՛չ մէկ բանի մէջ չարիք կը տեսնէք դուք:

— Ընդհակառակը, կը տեսնեմ որ չարիքը ամէն տեղ է... բայց միթէ արդար չէ՞ այդ խնդրանքը...:

Իր դէմքը տարտամութիւն կ'արտայայտէր, կարծես միջոց մը, նեցուկ մը, առաջնորդ մը կը փնտռէր իր հասկացողութենէն վեր խնդրի մը մէջ:

— Չէ՛, ընդմիջեց կոմսուհին... ամէն բանի սահման մը կայ: Անբարոյականութիւնը կը հասկնամ, աւելցուց, բայց անգթութիւնը չեմ ըմբռներ... և որո՞ւ դէմ, ձեզի դէմ... ինչպէ՞ս, կը համարձակի գալ բնակիլ այն քաղքին մէջ ուր դուք կը գտնուիք: Իրա՛ւ որ, միշտ մարդ բան մը կը սորվի, և այս անգամ ալ կը սորվիմ ձեր մեծութիւնը և այդ կնոջ ստորնութիւնը:

Բարէնին իր դերէն գոհ կ'երեւար:

— Բայց ո՞վ պիտի նետէ առաջին քարը... ամէն բան ներեցի, ասոր համար չեմ կրնար զինքը զրկել բանէ մը որ բնական պէտք մըն է, այսինքն՝ իր զաւկին սէրը:

— Բայց միթէ իրաւցնէ մայրական սէ՞ր է այս, բարեկամ, միթէ անկե՞ղծ է: Ներեցիք ու կը ներէք, բայց միթէ իրաւունք ունի՞ք այս հրեշտակին հոգին պղտորելու: Սէրժ իր մայրը մեռած կը կարծէ. Աստուծոյ կ'աղօթէ անոր մեղքերուն ներելու... և լաւագոյն է որ այսպէս ըլլայ: Հիմա ի՞նչ պիտի խորհի եթէ ճշմարտութիւնը իմանայ:

— Ասոր վրայ չմտածեցի, ըսաւ Բարէնին... գուցէ իրաւունք ունիք:

Կոմսուհին դէմքը ձեռքերուն մէջ ծածկեց ու լռեց: Կուլար:

— Եթէ ինէ խորհուրդ կը հարցնէք. ըսաւ երեսը բանալով, ձեզի խորհուրդ չեմ տար այս տեսակցութեան հրաման տալու։ Կը կարծէք որ չե՞մ տեսներ թէ ձեր բոլոր վէրքերը կրկին կ'արիւնոտին... Ենթադրենք որ, ինչպէս միշտ, ինքզինքնիդ զոհէք. բայց ինչ հարկ կայ այս տղան խռովելու։ Եթէ այդ կնոջ քով քիչ մը մարդկային զգացում կը մնայ տակաւին, ինք իսկ պէտք չէ որ փափաքի այս տեսակցութեան։ Չէ՛, լաւ մը խորհեցէ ետքը, ձեզի խորհուրդ չեմ տար... և եթէ թոյլ կու տաք, այդ իմաստով պիտի պատասխանեմ իրեն։

Բարէնին հաւանեցաւ և կոմսուհի Լիդի հետեւեալ նամակը գրեց.

«Տիկին,

«Ձեզ ձեր զաւկին միտքը ձգելով տեղի պիտի տաք որ կարգ մը հարցումներ ընէ որոնց կարելի չէ պատասխանել առանց այդ մանկական հոգիին մէջ արթնցնելու ճակի մը դատապարտութիւնը որ պէտք է իրեն համար սրբազան մնայ։ Ասոր համար կը խնդրեմ որ ձեր ամուսնոյն մերժումը ընդունիք այն քրիստոնէական ոգւով որով եղած է։ Ամենակալ Աստուծմէ կը հայցեմ որ ձեզ ողորմութիւն շնորհէ։

Կոմսուհի ԼԻՏԻ։»

Այս նամակը հասաւ կոմսուհի Լիտիի ներքին նպատակին. մահացու կերպով վիրաւորեց Աննան...։

Բարէնին ալ, իր կողմէ, տուն վերադառնալով, չկրցաւ ըստ սովորականին իր զբաղումներուն պարապիլ, չէր կրնար գտնել հաւատացեալի ու փրկուած մարդու այն հոգեկան անդորրութիւնը զոր առաջ ունէր։

Իր յանցաւոր կնոջ յիշատակը, որուն հանդէպ սուրբի մը պէս վարուած էր, ինչպէս դիտել տուած էր կոմսուհի Լիտի, պէտք չէր որ զինքը խռովէր. բայց այժմ

հանդարտ չէր, չէր կրնար կարդալ. չէր կրնար մտքէն վանել Աննայի հետ իր յարաբերութեանց դժնդակ յիշատակը, անոր հանդէպ գործած յանցանքները։

Այն ձևը որով իր կնոջ յանցանքին խոստովանութիւնը ընդունած էր զինքը խղճի խայթի մը պէս կը տանջէր։ Իրեն համար մանաւանդ դժնդակ էր յիշել որ կնոջմէն միմիայն պատշաճութիւններու յարգանք պահանջած էր և Վրոնսքին ինչու մենամարտի չէր հրաւիրած։

Եւ ինքնիրեն կը հարցնէր թէ՝ արդեօք բոլոր այդ Վրոնսքիները, Օպլոնսքիները, արքունիքի բոլոր այդ ազնուականները իրմէ տարբեր ձե՞ւով կը զգային, կը սիրէին ու կ'ամուսնանային։

Կը ջանար իրմէ հեռու վանել բոլոր այս մտածումները և ինքզինք համոզել որ միմիայն այս մարմնաւոր կարճ կեանքին համար չէր ապրէր, այլ յաւիտենական կեանքի համար և թէ իր հոգիին մէջ խաղաղութիւն և սէր կ'իշխէին։ Բայց այս կարճ կեանքին մէջ գործած անկշան յանցանքները զինքը կը տանջէին, իբր թէ իր հաւատացած փրկութիւնը գոյութիւն չունենար։

Այս մտատանջութիւնը երկար չտեւեց, Գտաւ իր հանդարտութիւնը և հոգիի այն մեծութիւնը որ իրեն թոյլ կու տար մոռնալու այն բաները զորս չէր ուզեր յիշել։

Դ.

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Սէրժ դռնապանին՝ անոր տալով իր թաւիշէ փոքրիկ վերարկուն, մինչ այն վիրակապ ունեցող պաշտօնեան եկա՞ւ այսօր, հայրիկս զայն ընդունե՞ց։

— Պարոնը զայն ընդունեց, դիւանապետը մեկնելուն պէս իմաց տուի իրեն, ըսաւ դռնապանը զուարթօրէն:

— Ու հայրիկս իրեն համար բան մը բրա՞ւ:

Դռնապանը գլխու հաստատական նշանով մը պատասխանեց:

Այտը վերակացու պաշտօնեան որ արդէն շատ մը անգամներ եկած էր խնդիրք մը մատուցանելու Թարէնինի, կը շահագրգռէր Սէրժն ու դռնապանը: Տղան օր մը անոր հանդիպած էր նախասենեակին մէջ, երբ դռնապանն կ'աղաչէր որ իր գալուստը իմացնէ և կ'ըսէր թէ ա՛լ իր զաւակներուն հետ անօթի մեռնելէ ուրիշ բան չէր մնացած իրեն:

Այդ օրուընէ Սէրժ զայն իր պաշտպանութեան տակ առած էր և անով կը շահագրգռուէր:

— Լաւ ուրեմն, գո՞հ կ'երևար հայրիկին քովէն ելած ատենը, հարցուց:

— Ո՜հ, ուրախութենէն խենթի մը պէս կը ցատքէր:

Հետեւեալ օրը Սէրժի ծննդեան տարեդարձն էր, և ուզեց գիտնալ թէ իրեն համար բան մը բերա՞ծ էին:

— Է՛հ, պարոն, ըսաւ դռնապանը նշանակալից կերպով, կոմսուհիին կողմէ ծրար մը կայ:

— Սանկ մե՞ծ...

— Քիչ մը պզտիկ, բայց աղուոր բան մը:

— Գի՞րք մը:

— Չէ, մեքենայ մը... գացէ՛ք, պարոն, գացէ՛ք, ձեր վարժապետը ձեզի կը սպասէ:

— Կուգամ կոր, կուգամ կոր, ըսաւ Սէրժ իր վարժապետին այն զուարթ ու սիրալիր ժպիտովը որով միշտ իր բարի ուսուցչին բարեացակամութեան կ'արժանանար:

Տղան շատ ուրախ էր լուրի մը համար որ պարտէզը իմացած: Իրեն այնպէս կը թուէր որ այդ օր ամէն մարդ երջանիկ ըլլալու էր:

— Գիտե՞ս որ հայրիկս Ալէքսանդր Նէվսքիի պատուանշանը ընդունեց:

— Ես չգիտնամ ո՞վ պիտի գիտնայ. արդէն զինքը շնորհաւորելու եկան:

— Եւ միթէ հայրիկս գո՞հ է:

— Ջարին կողմէ շնորհ մըն է որուն արժանացաւ:

Տղան սկսաւ մտածել դիտելով դռնապանին դէմքը որ իր ամէն մանրամասնութիւններովը կը ճանչնար, մանաւանդ իր կզակը ճերմակ կիսամօրուքներուն մէջտեղ:

— Իսկ աղջիկդ երկար ատե՞ն է որ չէ եկած քեզ տեսնելու:

Դռնապանին աղջիկը թատրոնի մը մէջ պարուհի էր:

— Միայն տօնի օրերը կրնայ գալ: Բայց, պարոն, ձեր դասերը ունիք որ ձեզ կը սպասեն. պէտք է երթաք ձեր վարժապետին քով:

Սենեակը մտնելով Սէրժ իր վարժապետին ըսաւ որ կը կասկածի թէ խորհրդաւոր ծրարին մէջ մեքենայ մը կայ:

— Դուք ի՞նչ կ'ըսէք:

Բայց վարժապետը պատասխանեց որ անոր վրա մտածելէ առաջ պէտք էր քերականութեան դասը պատրաստել, որովհետեւ ուսուցիչը պիտի գար:

— Չէ՛, ըսէք ինծի, հարցուց Սէրժ, ի՞նչ վարձատրութիւն կայ Ալէքսանդր Նէվսքիէն աւելի բարձր: Գիտէ՛ք որ հայրիկս այդ պատուանշանը ընդունեց:

— Վլատիմիրի պատուանշանը կայ:

— Անկէ բա՞րձր:

— Անկէ բարձր, Սուրբ Անդրէասի պատուանշանը:

— Իսկ անկէ աւելի բա՞րձր։

— Չեմ գիտեր։

— Ինչպէս ուրիշ պատուանշան չէ՞ք գիտեր։

Այսպէս անցաւ ժամանակը և երբոր ուսուցիչը նկամակբայներու և ստորոգելիներու դասը չգիտցաւ ու իր ուսուցիչը տժգոհ մնաց։

Սէրժ յու զգաց իր դասատուն վշտացնելուն, բայց յանցանքը իրը չէր, ի զուր չարաչար կ'աշխատէր, չէր կրնար յաղթել քերականութեան դժուարութիւններուն։ Օգուտ քաղեց վայրկեանէ մը երբ իր ուսուցիչը առանց խօսելու գիրքին կը նայէր և յանկարծ հարցուց.

— Ձեր տարեդարձը ե՞րբ է։

— Լաւագոյն է որ ձեր դասին վրայ խորհիք։ Բանաւոր մարդոց համար տարեդարձները ո և է նշանակութիւն չունին. ան ալ միւս օրերուն կը նմանի և պէտք է աշխատիլ։

Այս անգամ տղան այնքա՛ն խոր կերպով մտածեց որ իր դասատուին և ո՛չ մէկ բացատրութիւնը իմացաւ։ Իր ուսուցչին ձայնէն կը հասկնար որ ան ալ իր բառերուն վրայ չէր խորհեր։

«Բայց ինչու ամէնքը խօսք մէկ ըրած են ինծի ձանձրանալի ու անօգուտ բաներ ըսելու, ըսաւ ինքնիրեն Սէրժ տխրութեամբ։ Ինչու ինծի անդին կը հրեն, ինչու ինծի չեն սիրեր»։ Եւ տղան այս հարցումին պատասխան մը չկրցաւ գտնել։ Ուսուցչին դասէն ետքը կարգը եկաւ հօրը դասին։

Անոր սպասելով, Սէրժ սեղանին առջեւ նստաւ և սկսաւ խաղալ իր գմելիին հետ ու մտածել։

Սէրժի սիրական զբաղումներէն մէկն էր պատած տանը մայրը փնտռել։ Մահուան չէր հաւատար ընդհանրապէս և մանաւանդ չէր հաւատար Աննայի մահուան,

թէեւ կոմսուհի Լիտի զայն իրեն ծանուցած և հայրն ալ հաստատած էր այդ լուրը։ Այսպէս, պտոյտի ատեն, ամէն շնորհալի թուխ ու քիչ մը մարմնեղ կիներուն մէջ կը կարծէր իր մայրը ճանչնալ։ Իր հոգին խանդաղատանքով կը լեցուէր. շունչը կը հեւար և աչքերը արցունքով կը լեցուէին։ Կը սպասէր, համոզուած ըլլալով որ տեսած կինը իրեն պիտի մօտենար ու քովը վեր առնէր, երեսը բանար, իրեն ժպտէր, համբուրէր, ու ինք անոր բոյրը պիտի հոտոտէր։ Անոր քաղցր ու կակուղ ձեռքին հպումը պիտի զգար և ուրախութենէն պիտի լար. ինչպէս առենօք իրիկունը անոր ոտքերուն տակ կը տապլտկէր ու մատնիներով ծածկուած ճերմակ ձեռքը կը խածուըրտէր։

Օր մը, Նիանիայէն դիպուածով իմացաւ որ իր մայրը մեռած չէր։ Իր հայրն ու կոմսուհին իրեն բացատրեցին որ մեռած էր իրեն համար քանզի գէշ մայր մըն էր։ Այս մեկնութեան ա՛լ աւելի քիչ հաւատաց. քանզի զայն կը սիրէր ու կը փնտռէր ու միշտ անոր կը սպասէր։

Այդ օրուան առտուն, ամառուան պարտէզին մէջ, լիլայի գոյն քօղով կին մը նշմարեց. աչքով անոր հետեւեցաւ մինչ կինը դէպի իրեն կուգար։ Միտքէն ըսաւ որ իրեն քով կուգար.

Բայց կինը փոխանակ իրեն մօտենալու՝ դէպի աջ դարձաւ և աներեւոյթ եղաւ։

Այդ օրը աւելի խորապէս զգաց որ իր մօր մասին բուռն խանդաղատանք մը իր սիրտը կ'ողողէր։ Իր երազանքներուն մէջ թաղուեցաւ, աչքերը տարտամութիւններու մէջ խորասուզած ու գմելիովը սեղանին վրայ կտրուածքներ ընելով.

— Սէրժ ահաւասիկ հայրերնիդ։

Սէրժ աթոռէն ցատքեց, Բա՛րքէնին դիմաց վազեց, ձեռքը համբուրեց և սեւեռուն կերպով անոր նայեցաւ, դէմքին վրայ ուրախութեան նշաններ փնտռելով՝ իր ընդունած պատուանշանին համար։

— Աղուոր պտոյտ մը ըրի՞ր, հարցուց Բարքէնին, թիկնաթոռի մը վրայ նստելով։

Դէպի իրեն քաշեց Ս. Գիրքը և զայն բացաւ։

Թէեւ Բարքէնին շատ անգամներ ըսած էր իր զաւկին որ ամէն քրիստոնեայ պէտք է Սրբազան պատմութիւնը գոց գիտնայ, այսուհանդերձ ինքն ալ պէտք ունէր երբեմն բնագիրը կարդալու յիշողութիւնը զօրացնելու համար և Սէրժ այս բանը նշմարած էր։

— Ո՛հ, այո՛, հայրիկ, շատ աղէկ զբօսնեցայ, պատասխանեց Սէրժ։ Նատինքան տեսայ որ ըսաւ թէ ձեզի նոր պատուանշան մը տուած են։ Գո՞հ էք, հայրիկ։

Աթոռին վրայ քովը նստաւ և օրօրուիլ սկսաւ, ինչ որ իրեն խստօրէն արգիլուած էր ընել։

— Նախ՝ կը խնդրեմ՝ մի՛ օրօրուիր, ըսաւ Բարքէնին. երկրորդ՝ վարձատրութիւնը չէ որ հաճոյք կը պատճառէ, այլ կատարուած գործին զգացումը։ Եթէ աշխատիս, եթէ բան սորվիս վարձատրութիւն մը ստանալու համար, այն ատեն աշխատանքը դժնդակ կ՚ըլլայ, բայց եթէ աշխատութիւնը սիրես, անոր մէջ կը գտնես վարձատրութիւնը։

Բարքէնին յիշեց որ այդ առտուն իսկ, 118 թուղթ ստորագրելով, առանց ձանձրոյթի չէր կրցած կատարել այդ տաղտկալի գործը՝ ըսելով որ պարտականութիւն մը կ՚ընէ։

Սէրժի աչքերը որոնք սիրով ու հաճոյքով կը շողային՝ մարեցան ու հակեցան իր հօր խիստ նայուածքին տակ։

— Կը հասկնա՞ս ըսածս, աւելցուց Բարքէնին։

— Այո՛, հայրիկ, պատասխանեց Սէրժ։

Դասը կը կայանար Աւետարանէն քանի մը համարներ գոց սորվելու և Ս. Գիրքի սկզբնաւորութիւնը կրկնելու մէջ։

Տղան բաւական լաւ կը յիշէր Աւետարանը, բայց մինչ գոց կ՚ըսէր այդ համարները, Բարքէնին նշմարեց որ տղան լաւ չէր հասկնար ըսածը ու առկէ բարկացաւ, բայց զայն չստիպեց դասը կրկնելու և անցաւ Ծննդոց գրքի դասին։ Տղան ուղիղ կերպով պատմեց դէպքերը, բայց և այնպէս, երբոր նահապետներուն հասաւ, միայն Ենովքը կրցաւ յիշել որ կենդանի երկինք ելած է։

Ենովքը իր սիրական հերոսն էր ու անոր երկինք ամբառնալը իր մանկական ուղեղին մէջ շատ մը մտածումներու հետ կը լծորդուէին։

Չէր հաւատար որ իր սիրած անձերը կրնային մեռնիլ և թէ մանաւանդ ինքն ալ այդ օրէնքին ենթարկուած էր։ Այսուհանդերձ իրեն կը հաւատէին թէ բոլոր մարդիկ մեռնելու դատապարտուած են։

Եւ սակայն Ենովք չէր մեռած։ Ուրեմն ինչո՞ւ ուրիշ անձեր ալ Աստուծոյ առջեւ շնորհ չգտնէին ու մահուընէ խուսափէին։

Չարերը, անոնք որ Սէրժ չէր սիրեր, պէտք էր որ մեռնէին, բայց բարիները պէտք էր որ ապրէին Ենովքին պէս։

— Լաւ ուրեմն, ըսէ՛ ինծի բոլոր նահապետները, ըսաւ Բարքէնին։

— Ենովք, Ենովք....։

— Գէշ բան, Սէրժ, շատ գէշ բան է այս ըրածդ. չես ջանար սորվելու ինչ որ խիստ կարեւոր է քրիստոնեայի մը համար։ Քենէ տժգոհ եմ, քերականութեան

դաստատուդ ալ դժգո՞հ է… իմ պարտականութիւնս է քեզ պատժել:

Արդարեւ Սէրժ դէշ կը սորվէր իր դասերը, և սակայն խելացի մանչ մըն էր, շատ աւելի կարողութիւն ունէր քան իր այն ընկերները որոնք իբրեւ օրինակ կը յիշէին:

Սէրժը պատժելու համար, Քարէնին զայն զրկեց Նատինքայի հետ երթալ խաղալու հաճոյքէն: Սէրժ իր վարժապետին հետ մնաց, որ իրեն ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կը շինեն հողմադարձ աղօրիքները և տղան, զարմացած, ամբողջ իրիկունը աղօրիքներ շինելով անցուց:

Երբ պառկեցաւ, Սէրժ յանկարծ մօրը վրայ մտածեց և սկսաւ աղօթք մը ընել խնդրելու համար Աստուծմէ որ զայն իր քովը բերէ հետեւեալ օրը, իր տարեդարձին առթիւ:

— Գիտէ՞ք, Վասիլի Լուքիչ, ըսաւ իր վարժապետին, թէ ինչ խնդրեցի Աստուծմէ իմ աղօթքիս մէջ:

— Ձեր դասերը լաւագոյն կերպո՞վ սորվիլ:

— Ոչ՛:

— Նոր խաղալիքնե՞ր ունենալ:

— Ոչ՛, չպիտի կրնաք գուշակել: Աղէկ բան մը, բայց գաղտնիք մըն է: Եթէ աղօթքս կատարուի՝ կ'ըսեմ: Չէ՞ք կրնար գուշակել:

— Ոչ՛, չեմ գուշակեր, ըսէ՛ք ինծի, եթէ կ'ուզէք… միայն թէ պէտք է քնանալ, մոմը պիտի մարեմ:

— Իսկ ես առանց լոյսի աւելի աղէկ կը տեսնեմ ինչ որ կը փափաքիմ տեսնել, ինչ բանի համար որ աղօթեցի… ա՜հ, մազ մնաց գաղտնիքս պիտի յայտնէի:

Մանուկը զուարթօրէն խնդաց:

Երբ մոմը մարեցաւ, Սէրժ իմացաւ և զգաց իր

մօրը ներկայութիւնը: Իր առջեւ կեցած էր ու զինքը խանդակաթ նայուածքով մը կը պարուրէր: Բայց շուտով աղօրիքներն ու զմելիները խառնաշփոթեցան այդ սիրական պատկերին հետ և Սէրժ քնացաւ:

Է.

Վրոնսքի և Աննա Ս. Բեդերսպուրկի առաջնակարգ պանդոկներէն մէկը իջան: Վրոնսքի գետնայարկը սենեակ մը առաւ, իսկ Աննա առաջին յարկը. փոքրիկ աղջկան և կաթնատուին ու սենեկապանուհիին հետ տեղաւորուեցաւ չորս սենեակներէ բաղկացած յարկաբաժինի մը մէջ:

Իր հասած օրը Վրոնսքի եղբօրը գնաց: Հոն գտաւ իր հարսն ու մայրը, որ Մոսքուայէն նոր եկած էր: Երկու կիները զինքը հարցուփորձեցին իր ճամբորդութեան վրայ. իր բոլոր բարեկամներուն վրայ խօսեցան, բայց բառ մը չըսին Աննայի հետ իր յարաբերութիւններուն մասին:

Հետեւեալ օր եղբայրը եկաւ զինքը գտնելու և երբ Աննայի վրայ խօսք բացաւ, Ալեքսի ըսաւ թէ տիկին Քարէնինի հետ իր միութիւնը իբրեւ ամուսնութիւն կը նկատէր: Աւելցուց թէ կը յուսայ ամուսնալուծում ձեռք բերել և թէ այն ատեն հետը պիտի ամուսնանայ, բայց իրենց միութիւնը այս նուիրագործումը ստանալէ առաջ իսկ Աննան կը նկատէր իբրեւ իր հարազատ կինը և կը խնդրէր եղբօրմէն որ այս բանը հասկցնէր իրենց մօրը:

— Եթէ ուրիշները այս ըրածիս չեն հաւնիր, ատիկա ինծի համար կարեւորութիւն չունի. և եթէ ազգականներս կը փափաքին լաւ յարաբերութիւններ պահել հետս, պէտք է որ կնիս ընդունին:

Անդրանիկ եղբայրը, որ միշտ յարգած էր իր կարծիքները, որոշապէս չէր գիտեր թէ անիրաւ էր թէ իրաւունք ունէր. քանի որ այդ խնդիրը չէին լուծած ուրիշները։ Անձնապէս Աննայի դէմ հակառակութիւն մը չունէր և եղբօրը հետ վեր ելաւ անոր այցելութիւն տալու համար։

Իշխանուհի Պէցի առաջին աշխարհիկ կինը եղաւ որուն տունը ներկայացաւ Վրօնսքի։

— Վերջապէս, ըսաւ ուրախութեամբ երբ երիտասարդը սրահ մտաւ, իսկ Աննա՞ն ո՞ւր է։ Որքա՞ն գոհ եմ վերադարձած ըլլալնուդ. ո՞ր պանդոկը իջաք։ Կ'երեւակայեմ որ ձեր Բեդերսպուրկը որքա՞ն զզուելի երեւցած է ձեր հիանալի ճամբորդութենէն ետքը։ Ինքնիրենս աչքի առջեւ կը բերեմ ձեր Հռոմի մեղրալուսինը... իսկ ամուսնալուծումը ի՞նչ ջուրի մէջ է, անով կը զբաղի՞ս։

Վրօնսքի նկատեց որ իշխանուհիին խանդավառութիւնը մարեցաւ իմանալուն պէս որ ամուսնալուծումը տակաւին չէր արտասանուած։

— Գիտեմ որ զիս պիտի քարկոծեն, ըսաւ, բայց պիտի գամ Աննան տեսնելու. այո՛, պիտի գամ տեսնելու. երկար ատեն չէք մնար Սէն Բեդերսպուրկ, այնպէս չէ՞։

Արդարեւ նոյն օրն իսկ այցելութիւն տուաւ Աննայի, բայց իր ընթացքը բոլորովին տարբեր էր նախկին ընթացքէն։

Կարծես մեծ արժանիք մը կը համարէր, իրեն համար, այցելած ըլլալու քաջութիւնը և կը փափաքէր որ Աննա գնահատէր իր բարեկամութեան հաւատարմութիւնը։ Տասը վայրկեան միայն մնաց, նորագոյն բամբասանքները պատմեց և ըսաւ մեկնած պահուն։

— Տակաւին չըսիք թէ ո՞ւր է ամուսնալուծումը։ Իմ հոգս չէ՛ բայց ուրիշները ձեզ պիտի պարսաւեն։ Ամուսնալուծումը շատ դիւրին է այժմ... ուրեմն ուրբաթ կը մեկնի՞ք. շատ կը ցաւիմ, չպիտի կրնամ ձեզ վերստին տեսնելու հաճոյքը վայելել։

Պէցիի ընթացքէն ետքը Վրօնսքի կրնար հասկնալ թէ ի՛նչ ընդունելութիւն կը սպասէր իրենց։ Իր ընտանիքին մօտ փորձ մըն ալ ըրաւ։ Մօրը վրայ ո և է յոյս չունէր։ Գիտէր որ հակառակ ատենօք Աննայի մասին ցոյց տուած խանդավառութեան՝ այժմ անհաշտ էր ու զայն կ'ամբաստանէր իր զաւկին ասպարէզը խորտակած ըլլալուն համար։

Բայց լաւագոյն բանի մը կը սպասէր իր հարսին Վարիայի կողմէ. Իրեն այնպէս կը թուէր որ անիկա չպիտի հարուածէր Աննան, թէ պիտի երթար զայն տեսնելու և իր տունը պիտի ընդունէր։

— Գիտես, Ալէքսի, ըսաւ իրեն Վարիա, երբ փափաքը յայտնեց անոր. թէ որքա՞ն կը սիրեմ քեզ և թէ ամէն բանի պատրաստ եմ քեզի հաճելի ըլլալու համար, բայց ո՛չ քեզի և ո՛չ ալ տիկին Գարէնինի օգտակար կրնամ ըլլալ... կը խնդրեմ, մի կարծեր որ զինքը կը պարսաւեմ, բնաւ երբեք. իր տեղը գուցէ ես ալ այդպէս վարուէի։ Չեմ ուզեր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ մտնել, բայց պէտք է իրերուն բո՛ւն իրենց անունը տալ։ Կ'ուզես որ երթամ զինքը տեսնելու, տունս ընդունիմ և անոր պատիւը վերահաստատեմ աշխարհի հանդէպ. բայց դուն ալ կ'ըմբռնես որ այդ բանը չեմ կրնար ընել։ Աղջիկներս կը մեծնան և պէտք է ընկերութեան մէջ ապրիմ էրկանս դիրքը պահպանելու համար... լաւ ուրեմն, ենթադրենք որ երթամ տիկին Գարէնինը տեսնեմ, պիտի ըմբռնէ որ չեմ կրնար զինքը մեր տունը

հրաւիրել և կամ այնպէս կարգադրելու եմ որ մեզի եկած ատեն հոն չպատահի այնպիսի անձերու որոնք իրողութիւնները ինէ տարբեր կերպով կը դատեն...։ Ատկէ Աննան պիտի վիրաւորուի... բան մը չեմ կրնար ընել իր պատիւը հաստատելու համար։

— Բայց Աննան աւելի վար ինկած չէ քան այն հարիւրաւոր կիները որոնք տունդ կ՚ընդունիս, ըսաւ Վրոնսքի վիրաւորուած շեշտով մը։

Ոտքի ելաւ մեկնելու համար, որովհետև հասկցաւ թէ իր հարսին որոշումը անդառնալի էր։

— Ալէքսի, ինծի դէմ քէն մի՛ պահեր, հասկցիր որ բան մը չեմ կրնար ընել, ըսաւ Վարիա երկչոտ ժպիտով մը անոր նայելով։

— Քեզի դէմ քէն չեմ պահեր, բայց կրկնապէս կը վշտանամ։ Կը ցաւիմ որ մեր բարեկամութիւնը պիտի թուլնայ։

— Ուրիշ կերպ չեմ կրնար վարուիլ։

Վրոնսքի դուրս ելաւ։ Հասկցաւ որ ամէն փորձ անօգուտ պիտի ըլլար և թէ պէտք էր քանի մը օր Սէն Բեդերսպուրկի մէջ անցնել օտար քաղաք մը գտնուածի պէս և խուսափիլ հին ծանօթներու հետ յարաբերութիւն ունենալէ։

Իրեն այնպէս կը թուէր որ իր ու Քարէնինի անուններն ամենուն կողմէ իրարու միացած էին։ Ինչ որ ալ ըլլար խօսակցութեան նիւթը ի վերջոյ Քարէնինի վրայ խօսք կը բերէին և ուր որ յաճախէր անոր կը հանդիպէր։

Ամէն պարագային սա զգայնութիւնը ունէր զոր մարդ կ՚ունենայ երբ մատը կը ցաւի և իրեն այնպէս կուգայ որ միշտ այդ ցաւած մատը տեղ մը կը զարնէ։

Սէն Բեդերսպուրկի մէջ անցուցած օրերը Վրոնսքիի

համար ուրիշ դժնդակ բան մըն ալ ունէին այն է որ կը տեսնար թէ Աննա հոգեկան նոր դրութեան մը մատնուած էր զոր տակաւին մինչև այդ օր չէր նշմարած անոր վրայ. մերթ զինքը խանդաղատանքի նշաններով կ՚ողողէր, մերթ պաղ, գրգռուած ու անթափանցելի կ՚երևար։ Կը տառապէր ու իրմէ բան մը կը պահէր. Նոյնպէս նշմարել չէր թուեր այն ստորնացումները զորս Վրոնսքին կը թունաւորէին և որոնք պէտք էր որ աւելի զգար իր կնոջական աւելի նուրբ կորովամտութեամբը։

Զ.

Ռուսիա վերադառնալու որոշում տալուն մէկ գըլխաւոր պատճառը, Աննայի համար, իր զաւակը տեսնելու փափաքն էր։ Այն օրն ուր Իտալիան թողուց, այդ փափաքը զինքը ըկեց և քանի Բեդերսպուրկի կը մօտենար այնքա՛ն այդ փափաքը կը սաստկանար։

Չէր խորհեր թէ ինչպէ՛ս պիտի կրնար զաւակը տեսնել. տարիկա իրեն բնական բան մը կը թուէր, այն վայրկեանին ուր միևնոյն քաղքին մէջ պիտի ըլլար։

Բայց երբ Սէն Բեդերսպուրկ հասաւ, հասկցաւ թէ ի՛նչ էր իր նոր դիրքը ընկերութեան մէջ և թէ այդ տեսակցութիւնը ձեռք բերելը դժուար պիտի ըլլար։

Երկու օրէ ի վեր Սէն Բեդերսպուրկ կը գտնուէր և զաւկին մտածումը զինքը վայրկեան մը հանգիստ չէր թողուր ու տակաւին զայն տեսած չէր։ Կը զգար որ իրաւունք չունէր շիտակ իր ամուսնոյն տունը երթալու ուր անոր հանդիպելու վտանգը կար։ Նաև կրնային իրեն ներս մտնելը արգիլել ու նախատել։

Քարէնինի գրել, նորէն անոր հետ յարաբերութեան

մտնել անկարելի էր. այն ատեն միայն հանգիստ էր երբոր կը մոռնար իր էրկան գոյութիւնը։

Կրնար նաեւ տեղեկանալ թէ զաւակը ո՛ր ժամուն դուրս կ՚ելլէր ու զայն պտոյտի միջոցին տեսնել. բայց ատիկա քիչ էր իրեն համար. Ա՛յնքա՜ն երկար ատենէ ի վեր կը խորհէր այս տեսակցութեան վրայ, այնքա՜ն ըսելիքներ ունէր որ կարճ տեսակցութեամբ մը չէր կրնար գոհանալ։ Անդիմադրելի պէտք մը կը զգար զայն գրկելու, գգուելու, համբոյրներով ծածկելու։

Սէրժի պառաւ նիանիան կրնար այս մասին օգտակար ըլլալ իրեն, սակայն այլ եւս Գարէնինի տունը չէր։ Երկու օր այսպէս անցան վարանումի մէջ եւ նիանիան փնտռելու համար։

Իմանալով այն յարաբերութիւնները որոնք հաստատուած էին Գարէնինի եւ կոմսուհի Լիտիի միջեւ, Աննա, երրորդ օրը, որոշում տուաւ անոր նամակ մը գրելու, որ իրեն համար շատ դժնդակ բան մըն էր, եւ որուն մէջ դիտմամբ յիշած էր որ իր զաւակը տեսնելը կախում էր էրկանը մեծանձնութենէն։ Ինքնիրեն կ՚ըսէր որ այս վերջինը պահելու համար իր մեծանձն ամուսնի դերը, այդ հրամանը պիտի շնորհէր։

Այն ծառան որ նամակը տարած էր՝ Աննայի բերաւ ամենէն անգութ եւ անսպասելի պատասխանը. «պատասխան չի կայ»։

Աննա երբեք ինքզինք այնքա՜ն նուաստացած չզգաց որքան երբ ծառային պատմել տուաւ մանրամասնօրէն իր կատարած յանձնարարութիւնը։

Աննայի վիշտը մանաւանդ սաստիկ էր այն պատճառաւ որ չէր ուզեր ու չէր ալ կրնար անոր պատճառը հաղորդել Վրոնսքիի։ Գիտէր որ Վրոնսքի անկարող պիտի ըլլար ըմբռնելու իր տառապանքին ամբողջ սաստկութիւնը։

Երբ կոմսուհի Լիտիի գրած նամակը ստացաւ, ա՛լ աւելի իր ցաւը սաստկացաւ։

Անմիջապէս որոշեց որ հետեւեալ օրը, իր զաւկին ծննդեան տարեդարձին, երթայ զայն տեսնէ. տան մարդիկը պիտի կաշառէր, ամէն տեսակ հնարքներու պիտի դիմէր, բնաջինջ պիտի ընէր բոլոր այն սուտերը որոնցմով խեղճ տղան պաշարած էին եւ անպատճառ իր զաւակը պիտի տեսնար։

Աննա վազեց խաղալիքի խանութ մը եւ շատ մը բաներ գնեց ու իր ծրագիրը պատրաստեց. Գարէնինի տունը պիտի երթար շատ կանուխ, առտուան ժամը ութին, երբ տակաւին ելած չէր։ Առատ պարգեւներ պիտի տար դռնապանին ու սենեկապանին եւ առանց իր երեսի քողը հանելու պիտի ըսէր թէ Սէրժի կնքահօրը կողմէն կու գար որ իրեն պաշտօն յանձնած էր խաղալիքները տղուն անկողնին վրայ դնելու։

Չէր գիտեր թէ ի՛նչպէս իր զգացումները պիտի արտայայտէր իր զաւկին։ Ի զո՛ւր ատոր վրայ կը մտածէր, խօսք չէր կրնար գտնել։

Հետեւեալ առտու, ժամը ութին. վարձու կառքով մը բնակարանին առջեւ հասաւ, հաստատ քայլով մը վար իջաւ եւ մեծ դրան զանգակը զարկաւ։

— Գնա՛ նայէ՛ որ ո՞վ է առտուն կանուխ այս ժամուն դուռը զարնողը, ըսաւ դռնապանը նորեկ սպասաւորի մը. կարծես թէ կնոջ մը զարնուածքն է։

Դռնապանը տակաւին հագուած չէր. անճապարանքով վերարկուն եւ կօշիկները հագաւ։

Նորեկ սպասաւորը, որ երիտասարդ մըն էր զոր Աննա չէր ճանչնար, դուռը բացաւ։ Աշխոյժով ներս մտաւ, գրպանէն երեք րուպլի հանեց ու ծառային ձեռքը սահեցուց։

— Սերկէի Ալեքսիէվիչ, մինչեւ միշտ առաջ քալելով։

Ծառան բուպլիններուն նայեցաւ եւ Աննային ըսաւ այն միջոցին ուր այս վերջինը կը պատրաստուէր ապակեպատ դուռը բանալու։

— Զո՞վ կ'ուզէք։

Աննա հարցումը չլսեց ու բնաւ չպատասխանեց։

Դռնապանը անծանօթ կին մը տեսնելով անոր դիմաց փութաց, դաւիթը մտցուց եւ ինքն ալ իր կարգին հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզէր։

— Իշխան Սքորոտումովի կողմէ կու գամ, բան մը բերած եմ Սէրժ Ալէքսէեվիչի։

- Պարոնը տակաւին ելած չէ, ըսաւ դռնապանը ուշադրութեամբ կնոջ նայելով։

— Տիկինը կուզէ՞ սպասել, ըսաւ դռնապանը անոր մուշտակը վրայէն առնելով։

Դռնապանը կնոջ դէմքին նայեցաւ, զայն ճանչցաւ եւ խորին խոնարհութիւն մը ըրաւ.

— Հաճեցէք ներս մտնել, ըսաւ։

Աննա ուզեց խօսիլ. բայց ձայնը պակսեցաւ. ծերունիին նայեցաւ խոնարհ աղաչաւոր ձեւով մը ու սանդուխէն վեր ելաւ իր արագ ու թեթեւ քայլերովը։

Դռնապանը անոր հետեւեցաւ սանդուխէն վեր վազելով որպէս զի առաջ անցնի։

— Վարժապետը Սէրժ Ալէքսէեվիչի սենեակն է, գուցէ հագուած չէ, թոյլ տուէք որ ձեր գալուստը իմացնեմ։

Աննա միշտ վեր կ'ելլէր ընտանի սանդուխէն, առանց ծերունիին խօսքերուն իմաստը ըմբռնելու։

— Աս կէ, ձախակողմէն, տիկին, ներեցէ՛ք, տակաւին չեն աւլած... պարոնը այն սենեակն է ուր առտենօք բազմոցները կային... հաճեցէք վայրկեան մը սպասել, որպէս զի երթամ տեսնեմ։

Շնչասպառ եղած էր. այսուհանդերձ Աննայէն առաջ անցաւ։

Սենեակի բարձր դուռը բացաւ եւ աներեւոյթ եղաւ։

Աննա կեցաւ եւ սպասեց։

Դռնապանը իսկոյն վերադարձաւ։

— Պ. Սէրժ Ալէքսէեվիչ հիմա արթնցած է, ըսաւ։

Արդարեւ Աննա մանկական յօրանջում մը լսեց եւ միայն անոր ձայնէն տեսաւ իր զաւակը իբր թէ բազուկներուն մէջ առած ըլլար։

— Թո՛ղ տուր, թո՛ղ տուր, գնա՛, ըսաւ դռնապանին։

Աննա մանուկին սենեակը մտաւ։

Դրան աջ կողմը, Սէրժ անկողնին մէջ նստած էր. իր ամբողջ մարմինը դէպի առջեւ ծռած էր, կը ճապկտէր ու յօրանջումը կ'աւարտէր. շապիկով էր.

— Սերիօժա, ըսաւ Աննա մեղմիկ ոտքերուն ծայրովը անոր մօտենալով։

Իրենց բաժանման ամբողջ տեւողութեան միջոցին, այն սիրոյ հեղեղումը որ ժամանակէ մը ի վեր զինք կ'ողողէր. Աննա իր զաւակը կ'երեւակայէր միշտ չորս տարեկան հասակին երբ զայն այնքա՛ն խանդաղատանքով սիրած էր։

Զայն փոխուած կը գտնէր ու աւելի հեռացած այն տարիքէն որուն յիշատակը այնքան կը սիրէր։ Մեծցած ու նիհարցած էր։

«Իր դէմքը որքա՛ն նիհար է, ձեռքերը որքա՛ն երկար են, մազերը որքա՛ն կարճ։ Ա՜հ, որքա՛ն փոխուեր է զինքը ձգելէս ի վեր։ Այսուհանդերձ ինքն է, իր գլխուն ձեւն է, իր շրթունքը, իր նուրբ վիզը ու լայն ուսերը։»

— Սէրիօժա, Սէրիօժա, կրկնեց փոքրիկ մանչուն ականջին։

Տղան շտկուեցաւ իր արմուկին կռթնելով, պոճրնկած գլուխը աջ ու ձախ դարձուց, իբր թէ բան մը փնտռէր, ու աչքերը բացաւ։ Քանի մը րոպէ հարցական ձեւով մը նայեցաւ իր մօրը որ անշարժ կեցած էր իր դիմաց, յետոյ յանկարծ հիացական ժպիտ մը ունեցաւ, քունէն ծանրացած աչքերը գոցեց ու տեսիլքին կողմը նետուեցաւ։

— Սէրիօժա, պզտիկ սիրական մանչս, ըսաւ Աննա շնչասպառ և տղուն ճկուն մարմինը իր թեւերուն մէջ առնելով։

— Մայրիկ, ըսաւ մանուկը կծկուելով անոր բազուկներուն մէջ որպէս զի իր բոլոր մարմինը մայրը ընդգրկէ։

Ժպտուն, աչքերը միշտ գոց, ձեռքերը անկողնին յենարանէն վերցուց և զանոնք նետեց Աննայի վզին շուրջը, ա՛լ աւելի փարեցաւ անոր, զայն թաթաւելով այն գաղջութեամբ ու քունի անոյշ հոտով զոր միայն տղաքը ունին ու իր դէմքը շփշփեց Աննայի վզին և ուսերուն։

— Գիտէի, ըսաւ, աչքերը բանալով, գիտէի որ այսօր պիտի գայիր, ծննդեանս տարեդարձն է։ Կ'ուզեմ անկողնէս ելլել։

Բայց խօսելով համդերձ քունը տարաւ։ Աննա անյագօրէն անոր կը նայէր. կը տեսնար որ իր բացակայութեանը մեծցած ու փոխուած էր։ Ձեռքը կ'անցնէր անոր գլխուն, վզին, բոլոր մարմնոյն վրայէն ու չէր կրնար խօսք մը արտաբերել, արցունքները զինքը կը խեղդէին։

— Ինչու կուլաս, մայրիկ, հարցուց, այս անգամ

ամբողջովին արթննալով, Մայրիկ, ի՞նչու կուլաս, գոչեց նորէն, լալահառաչ ձայնով։

— Ե՞ս, ա՛լ չեմ լար... քեզ վերստին տեսնելուս ուրախութենէն կուլամ, աւելցուց՝ իր արցունքները կլլելով ու անդին դառնալով։

Մինչ տղուն ձեռքէն բռնած էր և անկողնին քով նստած, այն աթոռին վրայ որ հագուստներով ծածկուած էր։

— Առանց ինծի ինչպէ՞ս կը հագուիս, դիտաւորութիւն ունէր ըսելու բնական շեշտով մը, բայց չկրցաւ ու նորէն անդին դարձաւ։

— Պաղ ջուրով չեմ լուացուիր, ըսաւ Սէրիօժա, հայրիկը թող չի տար... բայց հագուստներուս վրայ նստեր ես։

Եւ Սէրիօժա զուարթ խնդուք մը ձգեց։

Աննա անոր նայեցաւ ու ժպտեցաւ։

— Մայրիկ, սիրական մայրիկ, անուշ մայրիկ, գոչեց նորէն անոր ճիտը նետուելով ու զայն համբոյրներով ծածկելով։

Կարծես թէ այդ ժպիտէն հասկցած էր անցած դարձածը։

Մօրը գլխարկը հանեց։

— Ա՛հ, չէ՛, գլխուդ վրայ չպիտի դնես, ըսաւ։

Ու կրկին անոր վրայ վազեց նոր գգուանքներ շռայլելու։

— Բացակայութեանս միջոցին ինչ մտածեցիր վրաս, ըսաւ։ Չհաւատացի՞ր որ մեռած էի։

— Չէ՛, երբեք չհաւատացի։

— Չհաւատացի՞ր, իմ սիրականս։

— Գիտէի, գիտէի, ըսաւ տղան կրկնելով իր սիրած խօսքը։

Բռնեց մօրը ձեռքը որ իր մազերը կը շոյէր և զայն իր բերնին վրայ սեղմելով համբուրեց։

Է.

Այս միջոցին, վարժապետը, որ չէր հասկնար թէ ո՛վ էր այս կինը և տղուն հետ խօսակցութենէն իմանալով որ Աննա Բարէնինան էր, այսինքն այն կինը որ իր ամուսինը լքած էր՝, ինքնիրեն կը հարցնէր թէ իր պարտականութիւնը արդեօք աշակերտին սենեակը մտնե՞լն էր թէ հօրը իմաց տալ այս անակնկալ այցելութիւնը։ Այսուհանդերձ որոշեց թէ իր պարտքն էր սովորական ժամուն երթալ Սէրժը արթնցնել և թէ իր գործը չէր գիտնալ թէ տղուն մայրը կամ ուրիշ մէկը հոն կը գտնուէր։ Ուստի հագուեցաւ, դրան մօտեցաւ և կիսովին բացաւ։

Բայց մօր և տղուն սրտաշղղումները, անոնց յուզեալ ձայնը և խօսքերը զինքը կեցուցին։

Գլուխը օրօրեց, հառաչեց և դուռը կրկին գոցեց։

— Դեռ տասը վայրկեան մը կը սպասեմ, ըսաւ ինքնիրեն։

Հազաց և աչքերը սրբեց։

Մեծ իրարանցում մը կը տիրէր սպասաւորներուն մէջ։ Ամէնքն ալ գիտէին արդէն որ դռնապանը թոյլ տուած էր տիկինին իր պաւկին քով ելլելու և իրարու կը հարցնէին թէ ինչպէս պիտի կրնային արգիլել երկու ամուսիններու հանդիպումը, քանզի պարոնը պիտի արթննար և իր կարգին տղուն սենեակը պիտի մտնար։ Բարէնինի սենեկապանը՝ Քօռնէյ՝ դռնապանին քով իջաւ և յանդիմանութիւններ ուղղեց անոր։ Ծերունին բան մը չպատասխանեց, բայց երբ Քօռնէյ իրեն ըսաւ որ այս արարքին համար արժանի էր ճամբուելու,

Քափիտօթիչ անոր վրայ վազեց և իր ձեռքը սենեկապանին քթին տակ շարժելով գոչեց երեսին.

— Այնպէս, դուն, թող չպիտի տայի՞ր ներս մտնելու։ Տասը տարի իր ծառայութեան մէջ էիր, իրմէ միայն բարիք տեսած ես ու այժմ իրեն պիտի ըսէի՞ր. «Գացէ՛ք, տիկին»։ Լաւ ուրեմն, դուն նայէ՛ որ լաւագոյն կերպով կողոպտես տէրդ։

— Զինուոր, ըսաւ Քօռնէյ արհամարհանքով և դարձաւ դէպի Նիանիան որ ներս կը մտնէր։

— Լաւ ուրեմն, դուք ի՞նչ կ'ըսէք, թող տուեր է որ տիկինը ներս մտնէ. հիմա պարոնը պիտի ելլէ և Սէրժ Ալէքսէէվիչի սենեակը պիտի մտնէ...։

— Աս ինչ բաներ են... ըսաւ Նիանիան, բայց փոխանակ շատախօսութիւն ընելու, լաւագոյն է որ երթաք պարոնին քով ու զայն վար դնէք. և ես ալ այդ միջոցին կը հոմոզեմ տիկինը որ մեկնի...։

Երբոր Նիանիան մտաւ Սէրիօժայի սենեակը, տղան մօրը պատմելու վրայ էր թէ ինչպէ՛ս Նատէնքային հետ բլրակէն վար գլտորած էր երեք անգամ ինքնիր վրայ դառնալով։

Աննա անոր ձայնը մտիկ կ'ընէր, երեսը կը նայէր, բայց ըսածը չէր հասկնար։ Աննա լսեց վարժապետին ոտնաձայնը որ դրան կը մօտենար, յետոյ անոր զգուշութեամբ հազալը, լսեց նաև Նիանիան որ կուգար ու թէև քարացած մնացեր էր, առանց խօսելու կամ ոտքի ելլելու ոյժ ունենալու, այսուհանդերձ միակ մտածում մը զինքը կը լլկէր.

— «Պէտք է մեկնիլ, պէտք է իրմէ բաժնուիլ։

Նիանիան ներս մտաւ, իրեն մօտեցաւ ձեռքն ու ուսը համբուրեց։

— Սիրելի տիրուհիս, ըսաւ, Աստուած ինչ ուրա-

խութիւն տուաւ մեր զաւկին իր ծննդեան տարեդարձին համար... բայց դուք, տիկին, չէք փոխուած։

— Ա՛հ, դո՛ւք էք, Նիանիա։ Չէի գիտեր որ տունն էիք, ըսաւ Աննա, վայրկեանի մը համար ինքզինքին գալով։

— Այլեւս տունը չեմ մնար, մեր տղուն տօնին առթիւ եկայ։

Յանկարծ լալ սկսաւ եւ Աննայի ձեռքերը համբուրեց։

Սէրիօժա, աչքերը բոցավառ, ժպիտը շրթունքին, մէկ ձեռքով մայրը եւ միւսով Նիանիան բռնած էր եւ իր մերկ ոտքերով ուրախութենէն գորգին կը զարնէր։ Նիանիային իր մօր հանդէպ ցոյց տուած խանդաղատանքը զինքը կը հիացնէր։

— Մայրիկ, ըսաւ, Նիանիան յաճախ կուգայ զիս տեսնելու։

Մէկէն լռեց տեսնելով որ Նիանիային մօրը ականջին ըսած խօսքերը զայն յանկարծ տժգունեցին սոսկումէ, յետոյ ամօթահար կարմրցուցին, ինչ որ չէր վայլեր իր մօր գեղեցիկ դէմքին։

Աննա տղան սրտին վրայ սեղմեց։

— Սիրակա՛նս, ըսաւ։

Չէր կրնար որոշում տալ անոր ըսելու. «Մնաս բարով», բայց իր աչքերուն արտայայտութիւնը զայն կ'ըսէին եւ տղան հասկցաւ։

— Սիրելիս, իմ պզտիկ Սէրիօժաս, իս չպիտի մոռնաս անանկ չէ՞, դուն...

Ա՛լ ուրիշ բան մը չկրցաւ ըսել։

Սէրիօժա հասկցաւ ինչ որ կ'ուզէր ըսել, հասկցաւ որ դժբախտ էր ու զինքը կը սիրէր։ Նոյնիսկ հասկցաւ ինչ որ Նիանիան անոր ականջին մրմնջած էր։ Լսեց

«միշտ ժամը իննին» բառերը. գիտէր որ այս ակնարկութիւնը հօրը համար էր եւ թէ մայրը պէտք չէր որ անոր հանդիպէր։ Միայն թէ չկրցաւ հասկնալ թէ ինչո՛ւ մայրը վախ եւ ամօթ կը զգար անկէ։

«Յանցաւոր չէ ու անկէ կը վախնայ, ու կ'ամչնայ, ինչու համար։»

Կ'ուզէր մօրմէն բացատրութիւն խնդրել, բայց չհամարձակեցաւ, կը տեսնար որ կը տառապէր ու կը մեղքնար զայն։ Մօրը փաթթուեցաւ եւ քաղցրութեամբ ըսաւ.

— Մի՛ երթար տակաւին։ Այնչափ կանուխ չի գար...։

Աննա զայն իրմէ հեռացուց տեսնելու համար թէ ըսած խօսքերուն նշանակութիւնը կը հասկնա՞ր եւ անոր ահարեկ դէմքին արտայայտութեանը մէջ, կարդաց թէ ո՛չ միայն իր հօրը մասին կը խօսէր, այլ կարծես իրեն կը հարցնէր թէ ի՛նչ մտածելու էր հօրը նկատմամբ։

— Սէրիօժա, բարեկամս, ըսաւ Աննա, պէտք է սիրես զինքը, ինք լաւագոյն է... ես իր առջեւ յանցաւոր եմ։ Երբոր մեծնաս այսպէս պիտի դատես։

— Չէ՛, աշխարհի մէջ քենէ լաւագոյն մէկը չի կայ, ըսաւ տղան աչքերը արցունքով լեցուած։

Իր մայրը դրկեց ու բոլոր ուժովը սեղմեց իր դողահար ձեռքերով։

— Իմ անո՛ւշ սիրականս, ըսաւ Աննա։

Տղուն հետ լացաւ մանկական արցունքներով։

Դուռը բացուեցաւ եւ վարժապետը ներս մտաւ։ Միւս դրան կողմը ոտնաձայներ լսուեցան։

Նիանիան դող եղած մրմնջեց. «կուգայ կոր» եւ գլխարկը Աննային երկարեց։

Սէրիօժա անկողնին վրայ ինկաւ ու լալ սկսաւ

դէմքը ձեռքերուն մէջ պահելով։

Աննա տղուն ձեռքերը մէկ կողմ քաշեց, անգամ մըն ալ անոր արցունքով թրջած երեսը համբուրեց և արագօրէն դուրս ելաւ։

Թարէնին դէպի իր կողմը կուգար երբոր կինը նշմարեց, կեցաւ և գլուխը ծռեց։

Աննա քիչ մը առաջ իր զաւկին ըսած էր թէ հայրը իրմէ լաւագոյն էր, այսուհանդերձ, երբ Թարէնինին վրայ արագ ակնարկ մը նետեց զզուանքի ու բարկութեան զգացում մը ունեցաւ և նախանձեցաւ անոր իր զաւկին քով կենալ կարենալուն համար։

Աշխոյժով քօղը իջեցուց ու քայլերը արագելով, սենեակէն դուրս վազեց։

Նոյն իսկ ժամանակ չէր ունեցած ծրարներէն հանելու այն խաղալիքները զորս նախորդ օր այնքան ուրախութեամբ և տխրութեամբ ընտրած էր Սէրիօժայի համար, ու իրեն հետ զանոնք պանդոկ տարաւ։

Ը.

Թէեւ իր զաւակը տեսնելու մասին Աննայի փափաքը շատ բուռն էր և երկար ատենէ ի վեր անոր պատրաստուած էր, այսուհանդերձ չէր նախատեսած որ այս տեսակցութիւնը զինքը այնքա՛ն պիտի խռովէր։ Երբ կրկին ինքզինք պանդոկը գտաւ, ընդ երկար ինքնիրեն հարցուց թէ ինչու հոն կը գտնուէր։

— Այո՛, այդ ամէնքը լմնցած է և ես կրկին առանձին եմ, ըսաւ։

Գլխարկը չհանեց ու վառարանին դէմ թիկնաթոռի մը վրայ նստաւ։ Սեւեռուն ակնարկով նայեցաւ չքաղա-

բակին վրայ գրուած պղնձէ ժամացոյցին ու իր մտածումներուն մէջ խորասուզուեցաւ։

Իր սենեկապանուհին որ փրանսուհի մըն էր ու Բարիզէն հետը բերած էր, եկաւ հարցնելու թէ կ'ուզէ՞ր հագուիլ։

Զարմացած անոր նայեցաւ և ըսաւ «աւելի ուշ». Նոյն պատասխանը տուաւ մատուցակին որ իրեն հարցուց թէ սուրճ կ'ուզէ՞ր։

Կաթնտուն որ իտալուհի մըն էր իրեն քով բերաւ պզտիկ աղջիկը. թոմփոշ ու սիրուն, որ, ինչպէս միշտ, մայրը տեսնելուն պէս, թաթիկները դարձուց ու ակրապլիկ բերնովը խնդալով, սկսաւ մատները շարժել, ինչպէս ձուկ մը իր լողակները։ Անկարելի էր չժպտիլ անոր չհամբուրել ու չթողուլ որ մատը խածնէ։ Աննա չդիմադրեց, զայն թեւերուն մէջ առաւ, ցատքեցուց, այտերն ու՛ արմուկները համբուրեց, բայց իրեն աւելի յստակ երեւցաւ որ այս տղեկին համար ունեցած զգացումը սէր չէր, բաղդատելով իր մանչ զաւկին համար զգացածին հետ։

Այս աղջկան մէջ ամէն ինչ հմայիչ էր, բայց սրտին խորապէս չէր ազդեր։

Աննա իր առջինեկ զաւկին վրայ կեդրոնացուցած էր, թէեւ չսիրած մէկ մարդուն տղան, անյագ մնացած սիրոյ մը բոլոր զօրութիւնը։

Աղջիկը ծնած էր երբ Աննա կը գտնուէր ամենադժնդակ պայմաններու մէջ, ու անոր չշռայլեց խնամքի հարիւրերորդ մասը զոր շռայլած էր իր առջինեկին։

Յետոյ, աղջկան մէջ ամէն ինչ խոստումի վիճակին մէջ էր, մինչդեռ Սէրիօժա արդէն անձնաւորութիւն մըն էր, գրեթէ մարդ մը, մէկը որուն ներսիդին մտածումներ և զգացումներ կը պայքարէին։ Սէրիօժա զինքը կը

հասկնար, կը սիրէր, կը դատէր և սակայն անկէ յաւիտեան բաժնուած էր, ո՛չ միայն նիւթապէս, այլ հոգեպէս։ Ո և է միջոց չէր տեսնար իր զաւկին վերստին տիրանալու։

Աղջիկը իր ծծմօր տուաւ ու ճամբեց, յետոյ բացաւ այն մէտալիօնը ուր Սէրիօժայի պզտիկութեան պատկերը կար։ Ոտքի ելաւ, գլխարկը հանեց ու սեղանին վրայէն առաւ այն ալպոմը որ իր զաւկին լուսանկարները կը պարունակէր զանազան տարիքներուն քաշուած։ Զանոնք ալպոմէն հանեց իրարու հետ բաղդատելու համար։ Հատ մը միայն մնաց, վերջինը՝ որ լաւագոյնն էր. Սէրիօժա ճերմակ զգեստով, աթոռի մը վրայ նստած և աչքերը կիսախուփ։ Աննա կը ջանար իր ճկուն մատներով հանելու լուսանկարը, բայց չէր յաջողեր։ Այն ատեն փորձեց ուրիշ լուսանկարը հանելու. այդ պատկերը Վրօնսքինն էր Հռոմի մէջ քաշուած։

Ամբողջ առտուն և ո՛չ իսկ անգամ մը մտածած էր անոր վրայ և այս անգամ նշմարելով անոր առնական, ազնիւ ու սիրելի դէմքը, զուրգուրանքի անսպասելի ալիք մը ողողեց իր սիրտը։

«Բայց ո՞ւր է. ինչպէ՞ս կրնայ զիս ամբողջ օրը առանձին թողուլ, երբ այսքան կը տառապիմ» մտածեց, մոռնալով որ ինքն իսկ անկէ պահած էր իր զաւկին վերաբերեալ խնդիրները։

Եւ իսկոյն լուր ղրկեց Վրօնսքիի որ իր քով գայ. կը մտածէր անոր ըսելիք սիրոյ ու խանդաղատանքի խօսքերուն ու իբրև մխիթարութիւն ընդունելիք պատասխաններուն։

Մատրուակը եկաւ և ծանուց թէ պարոնը հիւր մը ունէր, բայց շուտով պիտի գար, և թէ կը հարցնէր թէ տիկինը կրնա՞ր զինքը ընդունիլ իշխան Եաշվինի հետ։

— Առանձին չպիտի գայ, և սակայն երէկուընէ ի վեր զիս չէ տեսած... դիտմամբ կ'ընէ որպէս զի չկըրնամ իրեն ըսել սրտիս մէջ եղածները։

Ցանկարծ արտառոց գաղափար մը զինքը չարչրկեց. «ա՛լ ինծի չսիրեր»։

Վերջի օրերուն բոլոր դէպքերը յիշեց և իրեն թըւեցաւ որ անոնք կը հաստատէին իր սոսկալի գաղափարը։ Նախորդ օր Վրօնսքի իրեն հետ չէր ընթրած, պնդած էր որ զատ զատ յարկերու մէջ բնակին և այժմ կը խուսափէր իրեն հետ գլուխ գլխի գտնուելէ։

— Լաւագոյն է որ ճշմարտութիւնը ըսէ ինծի. պէտք է որ գիտնամ..., եթէ այդ մասին ապահովութիւն մը ունենամ, գիտեմ ընելիքս։

Բայց նոյնիսկ զօրութիւն չունէր երեւակայելու թէ ի՛նչ կացութեան պիտի մատնուէր եթէ անոր անտարբերութեան մասին հաստատ գաղափար կազմէր։

Գրեթէ յուսահատութեան մատնուած էր ու մեծ ջըղագրգռութեան մը մէջ կը զգար ինքզինքը։

Սենեկապանուհին կանչեց ու իր արդուզարդի սենեակը մտաւ։ Սովորականէն աւելի զբաղեցաւ իր արդուզարդովը, իբր թէ Վրօնսքի՝ եթէ զինքը սիրելէ դադրած էր՝ կրնար իրեն վերադառնալ լաւագոյն մազերու յարդարումով մը կամ շրջազգեստով մը։

Իմացաւ որ զանգը կը զարնէին երբ տակաւին պատրաստուած չէր։

Երբ սրահը մտաւ, ո՛չ թէ Վրօնսքի՝ այլ Եաշվին իրեն կը նայէր. մինչ անիկա կը զննէր Սէրիօժայի լուսանկարները զորս սեղանին վրայ մոռցած էր և չփութաց զինք դիմաւորել գալու։

—Կը ճանչնամ ձեզ, ըսաւ Եաշվինի իր նուրբ ձեռքը զնելով սպային ձեռքին մէջ, կը ճանչնամ ձեզ անցեալ տարուան ձիարշաւէն ի վեր։

— Թողէ՛ք զանոնք, ըսաւ Աննա ջղայնօրէն Վրոնսքիի բուռն շարժումով մը անոր ձեռքէն առնելով լուսանկարները։

Քանի մը վայրկեանի խօսակցութենէ ետքը, Եաշվին նշմարեց որ Վրոնսքի իր ժամացոյցը կը նայէր։ Աննայի հարցուց թէ տակաւին պիտի մնա՞ր Ս. Բեդերսպուրկ, յետոյ իր գլխարկը առաւ մեկնելու համար։

— Կարծեմ շատ չպիտի մնանք, պատասխանեց Աննա շփոթած ձեւով մը և հարցական ակնարկ մը նետելով Վրոնսքիի։

— Ուրեմն այլեւս իրար չպիտի՞ տեսնենք ըսաւ Եաշվին Վրոնսքիի..., ո՞ւր պիտի ընթրես։

— Եկէք ինծի հետ ընթրելու, ըսաւ Աննա հաստատ շեշտով մը։

— Շնորհակալ եմ տիկին, հաճոյքով կ'ընդունիմ ձեր հրաւէրը, ըսաւ Եաշվին ժպիտով մը որուն մէջ Վրոնսքի անմիջապէս հիացում մը տեսաւ Աննայի մասին։

Եաշվին ողջունեց և դուրս ելաւ։ Վրոնսքի մինչև դուռը անոր ընկերացաւ։

— Դո՞ւրս կ'ելլես, հարցուց Աննա։

— Արդէն ուշ մնացի, պատասխանեց... գնա՛ գոչեց Եաշվինի, հիմա ես ալ կուգամ։

Աննա Վրոնսքիի ձեռքէն բռնեց և չեշտակի անոր նայեցաւ, փնտռելով թէ ի՛նչ կրնար ըսել որպէս զի զայն քովը պահէր։

— Կեցի՛ր, խօսելիք ունիմ քեզի։

Անոր կարճ ձեռքը իր վիզին տարաւ և զայն սրտին վրայ սեղմեց։

— Այո՛, ըսէ՛ ինծի, աղէկ ըրի՞ Եաշվինը ընթրիքի հրաւիրելով։

— Անշուշտ, ըսաւ Վրոնսքի իր հանդարտ ժպիտովը և Աննայի ձեռքը համբուրեց։

— Ալէքսի, միշտ նոյնն ես ինծի համար։ Բեդերսպուրկէն բոլորովին ձանձրացած եմ, ե՞րբ-կը մեկնինք։

— Շուտով, շուտով... ես ալ ձանձրացայ այս կեանքէն։

Ուզեց ձեռքը ազատել Աննայի սեղմումէն։

— Գնա՛, գնա՛, ըսաւ Աննա վիրաւորուած շեշտով մը և մէկէն գլուխը անդին դարձուց։

Թ.

Երբ Վրոնսքի վերադարձաւ, Աննա պանդոկը չէր և իմացաւ որ կին մը եկած ու անոր հետ դուրս ելած էր։

Այս իրողութիւնը թէ մեկնած էր առանց ո՛ւր երթալը ըսելու, թէ տակաւին վերադարձած չէր, թէ առտուն ալ դուրս ելած էր առանց բան մը ըսելու, յետոյ անոր դէմքին գրգռուած արտայայտութիւնը, այն ճըշնամական շեշտը որով, Եաշվինի ներկայութեան, գրեթէ ձեռքէն յափշտակած էր իր զաւկին լուսանկարները, բոլոր այս նշանները Վրոնսքիի ուշադրութիւնը գրաւեցին և որոշեց անոր սպասել Աննայէն բացատրութիւն ուզելու համար։

Աննա առանձին չեկաւ, իրեն կ'ընկերանար պառաւ ամուրի հօրաքոյր մը, իշխանուհի Օպլօնսքի։ Անոր հետ դուրս ելած էր գնումներ ընելու։ Աննա չնշմարել թուեցաւ Վրոնսքիի մտահոգ ու հարցական դէմքը և զուարթօրէն իրեն պատմեց խանութներու մէջ ըրած այցելութիւնները։

Վրոնսքի կը տեսնէր Աննայի մէջ անսովոր բան մը

կ'անցնէր․ անոր բոցավառ աչքերը ձգտուած բան մը ունէին երբ իր վրայ կ'ուղղուէին։ Բոլոր խօսքերն ու բոլոր շարժումները այն շնորհն ու ջղային աշխուժութիւնը ունէին որոնք ատենօք զինքը հմայած էին, բայց որ այժմ զինքը կը սոսկացնէին ու կը խռովէին։

Սեղանին վրայ չորս սպաս կար։ Հիւրերը արդէն ճաշարան պիտի երթային, երբոր Թուշքեվիչ իշխանուհի Պեցիի կողմէն եկաւ ներում խնդրելու Աննայէն իր մեկնումէն առաջ չկրնալ զինքը տեսնելուն համար։ Իշխանուհին անհանգիստ էր և կը խնդրէր Աննայէն որ իրեն երթայ ժամը վեցուկէսէն ինն միջոցին։

Վրոնսքի Աննայի նայեցաւ, որովհետև այդ ժամը ցոյց կուտար թէ Պեցի միջոցներ ձեռք առած էր որպէսզի իր հիւրը տան մէջ մէկու մը չհանդիպի։

— Շատ կը ցաւիմ որ այսօր այդ ժամերուն զբաղած եմ, ըսաւ Աննա ժպտելով։

— Իշխանուհին խիստ պիտի վշտակրի։

— Ես ալ նոյնպէս։

— Անշուշտ թատրոն պիտի երթաք Բաթթին լսելու, ըսաւ Թուշքեվիչ։

— Բաթթի՞ն, ատիկա լաւ գաղափար մըն է, պիտի երթամ եթէ կարելի ըլլայ օթեակ մը գտնել։

— Ես յանձն կ'առնեմ ձեզի հատ մը գտնելու, գոչեց Թուշքեվիչ։

— Ձեզ շատ երախտապարտ կը թողուք, ըսաւ Աննա։ Մեզի հետ ընթրելու հաճոյքը կ'ընէ՞ք։

Վրոնսքի աննշմարելի կերպով ուսերը թօթուեց։

Աննայի ընթացքէն բան մը չէր հասկնար։ Ինչու պառաւ իշխանուհին հետը բերած էր, ինչո՞ւ Թուշքեվիչը ընթրիքի վար կը դնէր, և մանաւանդ ինչու անոր կը յանձնարարէր օթեակ մը գտնելու։ Իր կացութեան

մէջ կրնա՞ր Օբէրա երթալ բաժանորդներու յատուկ օր մը, երբ վստահ էր թէ հոն ճանչուորներու պիտի հանդիպէր։

Մանրօրէն անոր նայեցաւ, բայց Աննա գրգռիչ ակնարկով մը իրեն պատասխանեց, զուարթ ու յուսահատ միանգամայն, որուն նշանակութիւնը չէր կրնար հասկնալ Վրոնսքի։

Ընթրիքի միջոցին Աննա յարձակողական ընթացք մը բռնեց, Եաշվինի ու Թուշքեվիչի հետ կարծես կը պճրէր։

Ընթրիքէն ետքը, երբ Թուշքեվիչ դուրս ելաւ օթեակ մը փնտռելու համար, Վրոնսքի իր սենեակը տարաւ Եաշվինը ծխելու համար։ Կէս ժամ ետքը Աննայի քով եկաւ։

Աննա արդէն հագուած էր թատրոն երթալու համար․ բաց գոյն մետաքսէ ու թաւիշով զարդարուն շքեղ զգեստ մը կը կրէր զոր Բարիզ շինել տուած էր։ Հոլանի էր ու գլուխը սպիտակ ճոխ տանթէլներով պճնուած՝ որոնք իր շողշողուն գեղեցկութիւնը հրաշալիօրէն դուրս կը ցայտեցնէին։

— Իրաւցնէ Օբէրա երթալու դիտաւորութիւն ունի՞ս, հարցուց Վրոնսքի ջանալով անոր երեսը չնայիլ։

— Ինչու համար այդ բանը կը հարցնես ինծի այսքան լրջօրէն․ ինչո՞ւ չպիտի երթամ։

Ինքզինք նախատուած կը [illegible]ր երեսը չնայելուն համար և ըսած խօսքերուն նշանակութիւնը չհասկնալ կը թուէր։

— Արդարև, ոչինչ ձեզ կ'արգիլէ թատրոն երթալէ, ըսաւ Վրոնսքի յօնքերը պռստելով։

— Ես ալ նոյնը կը մտածեմ, պատասխանեց Աննա։

Վրոնսքիի դիտողութեան հեգնութիւնը չըմբռնել

ձեւացուց և սկսաւ հանդարտօրէն դարձնել իր երկար հոտաւէտ ձեռնոցները :

— Աննա, շնորհ ըրէ՛ք, ըսէ՛ք. ինչ ունիք, հարցուց Վրոնսքի այն շեշտով զոր ամուսինը ատենօք կը գործածէր :

— Ձեր հարցումը չեմ հասկնար, ըսաւ Աննա :

— Գիտէք որ Օբէրա չէք կրնար երթալ :

— Ինչո՞ւ համար չէ. առանձին չպիտի երթամ: Իշխանուհի Վարվառան ինծի կ'ընկերանայ, հագուելու գնաց :

Վրոնսքի ուսերը թօթուեց ապշութեան և յուսահատութեան կերպարանքով մը :

— Բայց վերջապէս, իրա՞ւ չէք հասկնար ըսածս:

— Չեմ ուզեր հասկնալ. ըսաւ Աննա ձայնը բարձրացնելով, Չեմ ուզեր: Միթէ կը կարծե՞ս որ ես կը զղջամ ըրածիս, չէ՛, չէ՛, չէ՛: Եթէ պէտք ըլլայ վերսկսիլ, կը սկսիմ: Մեր երկուքին համար բան մը միայն կարեւորութիւն ունի, իրար կը սիրենք: Ուրիշ նկատողութիւն չի կայ: Ինչո՞ւ Օբէրա չպիտի երթամ: Քեզ կը սիրեմ և մնացածը հոգս չէ, եթէ դուն չես փոխուած, ինչո՞ւ շիտակ երեսս չես նայիր :

Աննայի աչքերը բոց մը արձակեցին որ զարմացուց Վրոնսքին :

Աչքերը անոր վրայ վերցուց և աչքին զարկաւ անոր գեղեցկութիւնն ու զարդարանքին վայելչութիւնը. Ճոխ արդուզարդը միշտ զայն կը գեղեցկացնէր, բայց այս անգամ անոր գեղեցկութիւնն ու վայելչութիւնը զինքը գրգռեցին :

— Ձեզի համար իմ զգացումս չկրնար փոխուիլ, դուք աղէկ գիտէք, բայց կը խնդրեմ որ Օբէրա չերթաք, կը պաղատիմ որ այդ բանը չընէք :

Այս խօսքերը արտասանեց աղաչաւոր և քաղցր ձայնով մը, բայց իր ակնարկը սառն մնաց :

Աննա մտիկ չըրաւ իր խօսքերուն, բայց ակնարկը նշմարեց և բարկութեամբ պատասխանեց :

— Եւ ես ձեզ կը պաղատիմ որ ինծ ըսէք, թէ ինչ պատճառաւ չեմ կրնար երթալ :

Պատճառը այն է որ այդ բանը կրնայ ձեզ...

Վրոնսքի շփոթեցաւ.

— Բան մը չեմ հասկնար, ըսաւ Աննա. Եաշվին զիս չկրնար վտանգել և իշխանուհի Վարվառան ալ ուրիշներէն շատ կ'արժէ... ահաւասիկ եկաւ :

Ժ.

Առաջին անգամ ըլլալով Վրոնսքի Աննայի դէմ սրտմտանք մը, գրեթէ բարկութիւն մը զգաց, որ մանաւանդ ա՛լ աւելի զօրաւոր էր քանզի չէր կրնար բացատրել անոր շարժառիթը :

Եթէ կարենար հետը սրտայայտ խօսիլ, իրեն պիտի ըսէր. «Այս արդուզարդով և իշխանուհիի Վարվառայի հետ, որ ծանօթ է ամբողջ Պետերբուրգի, Օբէրա երթալով, ո՛չ թէ միայն քու ինկած կնոջ կացութիւնդ ամենուն ցոյց տուած կ'ըլլաս, այլ ամէնքը արհամարհած և պատուոյդ վերահաստատութեան յոյսը կործանած :

Բայց որովհետեւ այս բանը չէր կրնար ըսել իրեն, բարկացաւ մէկ բառով հասկնալ չուզելուն :

Կը զգար որ իր յարգանքը դէպի այն կը նուազէր և միեւնոյն ատեն գեղեցկութեան հմայքը կ'աւելնար :

Իր յարկաբաժինը մտաւ և Եաշվինի հետ խօսակցու-

թեան մը բանուեցաւ ձիերու մասին, բայց Աննան չէր մոռնար, միշտ աչքը ժամացոյցին վրայ էր։

— Տիկինը ինծի յանձնարարեց որ պարոնին ըսեմ թէ ինք թատրոն գնաց, եկաւ իմաց տալու Աննայի աղախինը։

Եաշվին օ՛ որ Սէլցի գաւաթ մըն ալ պարպեց քոնեաքով եւ սկսաւ րըտէնկօթը կոճկել։

— Լաւ ուրեմն, մենք ալ կ'երթա՞նք կոր, ըսաւ կէս ժպիտով մը, որ ըսել կ'ուզէր թէ կը հասկնար Վրօնսքիի դժգոհութիւնը սակայն կարեւորութիւն չէր տար եղածին։

— Ես հոս կը մնամ, պատասխանեց Վրօնսքի սրտնեղութեամբ։

— Իսկ ես խոստացայ օբէրա երթալ, ի տեսութիւն... եկո՛ւր թիկնաթոռ մը նստէ։

— Չէ՛, ընելիք գործ մը ունիմ։

«Մարդ իր կնոջ հետ չկրնար համաձայնիլ, իսկ ուրիշին կնոջը հետ աւելի դժուար կը համաձայնի» մտածեց Եաշվին պանդոկէն դուրս ելլելով։

Վրօնսքի առանձին մնալով սկսաւ սենեակին մէջ պտըտել։

— Այսօր բաժանորդներու չորրորդ երեկոյթն է... եղբայրս իր կնոջ հետ և մայրս հոն պիտի ըլլան հաւանօրէն, բոլոր Բեդերսպուրկ հոն պիտի ըլլայ։ Աննա արդէն ներս մտած է, մուշտակը հանած է ամենուն երեւցած է։ Թուշքեվիչ, Եաշվին, իշխանուհի Վարվառա... բայց վերջապէս ես ի՞նչ կ'ընեմ հոս, ի՞նչ բանէ կը վախնամ... միթէ զայն պիտի թողում Թուշքեվիչի պաշտպանութեան տա՞կ... խնդիրը որ կողմէն ալ քննեմ ապուշ բան է... բայց ինչո՞ւ զիս այս անմար կացութեան մէջ կը դնէ, ըսաւ ինքնիրեն կորովի շարժումով մը։

Ուզեց տեղը դնել այն փոքրիկ սեղանը որուն վրայ

կը գտնուէր օ՛ որ սէլցը եւ քոնեաքը ու վար ձգեց. ուզեց բռնել ու չկրցաւ ու բարկութենէն ոտքի հարուած մը տուաւ սեղանին ու զանգակը զարկաւ։

— Եթէ իմ ծառայութեանս մէջ մնալ կ'ուզես, ըսաւ իր սենեկապանին, որ ներս կը մտնէր, պարտականութիւններդ մի՛ մոռնար։ Մէյ մըն ալ ասանկ բան չըլլայ. ժողվէ՛ սա թափածները։

Ծառան որ ինքզինք յանցաւոր չէր նկատեր ուզեց արդարանալ, բայց իր տիրոջ դէմքը տեսնելով, խոնարհութիւն համարեց լռելը։ Գորգին վրայ ծռեցաւ եւ ժողվեց գաւաթներն ու շիշերը։

— Ատիկա քու գործդ չէ՛, ըսաւ Վրօնսքի, ծառան կանչէ եւ դուն հագուստս պատրաստէ։

ԺԱ.

Վրօնսքի ժամը ութուկէսին օբէրա մտաւ։ Երբ սրահը մտաւ ծափահարութիւններ կ'ըլլային։ Բեմին վրայ երգչուհին, ուսերը մերկ, կը ժպտէր աջ ու ձախ ծռելով։

Արարուածը լմնցած էր եւ Վրօնսքի յառաջացաւ մինչեւ առաջին կարգը եւ կեցաւ Սէրփուխովսքիի քով։ Զօրավարը զայն տեսնելով ժպտեցաւ ու իր քով հրաւիրեց։

Վրօնսքի տակաւին չէր նշմարած Աննան, դիտմամբ անոր չէր նայեր, բայց ուրիշներու նայուածքներուն ուղղութենէն հասկցաւ թէ ո՛ւր էր։ Աննշմարելի կերպով աչքը իր շուրջը պտտցուց. աւելի զէշ բանի մը կը սպասէր եւ Գարէնինի դէմքը կը փնտռէր. բայց բարեբախտաբար Աննայի ամուսինը սրահին մէջ չէր։ Ցանկարծ,

իր հայեկը պատցնելով, Աննայի գլուխը նշմարեց, կնոջ մը և ճաղատ ծերունիի մը քով։ Որմէ քանի քայլ անդին գետնայարկի հինգերորդ օթեակին մէջն էր, խրոխտ, վեհափառօրէն գեղեցիկ ու իր ժանեակէ շրջանակին մէջ ժպտուն։ Օթեակին առջեւ նստած էր և երեսը թեթեւօրէն ետին դարձուցած կը խօսէր Եաշվինի հետ։

Երբոր Վրօնսքի երկրորդ անգամ ըլլալով, դիտակը դարձուց Աննայի կողմը, նկատեց որ իշխանուհի Վարուվառա կաս կարմիր կտրած էր և քիչ մը անբնական կերպով կը խնդար ու անդադար քովի օթեակը կը դիտէր։

Աննա իր հովահարը գոցած էր և անով օթեակի կարմիր թաւիշին կը զարնէր, կարծես որոշած ըլլալով իր քովի օթեակին մէջ անցածը չտեսնել։ Եաշվին նեղացած դէմք մը ունէր ու քովի օթեակը կը դիտէր։ Այդ օթեակը կը գտնուէին Քարթասօվները զորս Աննա և Վրօնսքի կը ճանչնային։ Տիկին Քարթասօվ, փոքրիկ նիհար կին մը, կռնակը Աննայի կողմը դարձուցած, ոտքի կեցած էր ու ամուսնոյն ներկայացուցած շալը գլուխը կը դնէր։ Բարկութենէ տժգունած էր և յուզումով կը խօսէր։

Ամուսինը, խոշոր ու ճաղատ պարոն մը, անդադար նայուածքը Աննայի կողմը կը դարձնէր և կը ջանար իր կինը հանդարտեցնել։ Երբ այս վերջինը օթեակէն դուրս ելաւ, Քարթասօվ վայրկեան մը ետեւ մնաց, աչքերովը Աննան փնտռելով, յայտնապէս զայն բարեւելու համար։ Բայց տիկին Քարէնինա դիտմամբ չէր նայեր դէպի հոն և կը շարունակէր խօսիլ Եաշվինի հետ։ Քարթասօվ մեկնեցաւ առանց բարեւելու և օթեակը պարապ մնաց։

Վրօնսքի անցած դարձածը չհասկցաւ, բայց գուշակեց որ Աննայի համար ստորնացուցիչ բան մը տեղի ունեցած էր։ Ասիկա կարդաց մանկամարդ կնոջ դէմքին

վրայ և տեսաւ որ իր յետին ուժերը կը հաւաքէր անզգայ երեւալու համար, դեր մը որ հիանալի կերպով կը կատարէր։ Ամէն մարդ կը սքանչանար այս կնոջ հանդարտութեան և գեղեցկութեան վրայ և չէր կասկածէր որ անուրի մը կապուած դատապարտեալի տանջանքը կը կրէր։ Վրօնսքի իր գտնուած անստուգութենէն վրդովուած, դէպի իր եղբօր օթեակը ուղղուեցաւ, յուսալով որ անկէ կ'իմանայ այդ յուզմունքին պատճառը։ Ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ իր նախկին զօրագունդի հրամանատարին որ երկու սպաներու հետ կը խօսէր և լսեց որ Քարէնինի անունը կ'արտասանուէր։

Երբ մօտեցաւ՝ լսեցին։

— Ա՜հ, Վրօնսքի, ըսաւ իրեն հրամանատարը, ե՞րբ զօրագունդին պիտի վերադառնաս։ Առանց տօնելու թող չենք տար որ վերստին երթաս։

— Կը ցաւիմ, բայց ժամանակ չպիտի ունենամ, թո՛ղ ուրիշ անգամուան մնայ։

Եւ իր ճամբան շարունակեց։

Նրբացքին մէջ իր հարսին հանդիպեցաւ որ շատ խռովված կը թուէր։ Վրօնսքիի թեւէն բռնեց և ըսաւ.

— Շատ գէշ կը գտնեմ տիկին Քարթասօվի ըրածը և իրաւունք չունէր այսպէս վարուելու։ Տիկին Քարէնինա...։

— Ի՞նչ եղաւ որ։

— Ինչպէ՛ս. չե՞ս գիտեր։

— Բնականաբար ամենէն վերջինը պիտի ըլլամ գիտցող։

— Միթէ երբեք տեսնուա՞ծ է այդ Քարթասօվայի պէս անտանելի կին մը։

— Բայց ի՞նչ ըրաւ։

— Էրիկս պատմեց ինծի... Նախատեր է տիկին Քա-

րէնինան։ Քարթասօվ խօսք ուղղեր է տիկին Քարէնինայի ու ատոր համար կինը հետը կռուեր է… վիրաւորիչ խօսքեր ըսեր է, յետոյ չտապաւ մեկներ է։

Հարսին օթեակին մէջ Վրօնսքի հանդիպեցաւ իր մօրը։

— Դո՞ւ ես, քեզի կը սպասեմ, ըսաւ պառաւը ծաղրածու դէմքով մը, ա՛լ երեսդ տեսած չունինք։

Վրօնսքի նշմարեց որ չէր կրնար ուրախութիւնը զսպել։

— Բարեւ, մայրիկ, եկայ յարգանքներս մատուցանելու ձեզ, ըսաւ Վրօնսքի պաղ կերպով։

— Եւ ինչու չես երթար տիկին Քարէնինայի հետ սիրաբանելու, մեծ աղդեցութիւն կ'ընէ կոր սրահին մէջ, իրեն համար Բաթթին կը մոռնան կոր։

— Մայրիկ, կը խնդրեմ որ բնաւ այդ տեսակ ակնարկութիւններ չընէք, ըսաւ դէմքը խստացնելով։

— Ամէն մարդու ըսածը կը կրկնեմ։

Վրօնսքի չպատասխանեց, դեռ քանի մը վայրկեան ալ կեցաւ յետոյ գնաց։ Դրան սեմին վրայ եղբօրը հանդիպեցաւ։

— Վա՛յ, դո՞ւն ես Ալէքսի… ինչ վատութիւն, տխմար մըն է պարզապէս։

Վրօնսքի մտիկ չէր ըներ. արագ քայլերով վար ինջաւ, զգալով որ բան մը պիտի ըներ, բայց առանց գիտնալու թէ ինչ։ Աննայի դէմ կը բարկանար զինքը այսպէս նեղ կացութեան մատնած ըլլալուն, բայց միեւնոյն ատեն անոր ամօթահարութեան վրայ կը խղճար։ Դէպի Աննայի օթեակը ուղղուեցաւ։ Զայն խօսակցութեան մէջ գտաւ Սթրօմօվի հետ։

Վրօնսքի բարեւեց Աննան և ձեռքը երկնցուց Սթրօմօվի։

— Շատ ուշ եկաք. կարծեմ լաւագոյն եղանակը փախուցիք, ըսաւ Աննա՝ հեգնօրէն՝ Վրօնսքիի։

— Ես երգէ լաւ չեմ հասկնար, պատասխանեց երիտասարդը խստօրէն անոր նայելով։

— Իշխան Եաշվինի պէս որ կը կարծէ թէ Բաթթի շատ ուժով կ'երգէ, ըսաւ Աննա ժպտելով։

Այս միջոցին Վրօնսքի ծռեցաւ գետնէն առնելու համար ազդարարութիւնը և զայն Աննային տուաւ։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ այս վերջինը։

Վրօնսքի միջնարարին մեկնեցաւ և դարձաւ իր պանդոկը։

Աննան ալ եկած էր։ Վրօնսքի զայն գտաւ իր երեկոյթի արդուզարդովը, թիկնաթոռին մէջ նստած, ակնարկը մօլորուն։

Երբ Վրօնսքի ներս մտաւ՝ Աննա անոր նայեցաւ, յետոյ իր առջի դիրքը առաւ։

— Աննա ըսաւ երիտասարդը։

Աննա ոտքի ելաւ։

— Ցոյցանքը քուկդ է, գոչեց ձայնին մէջ բարկութեան և յուսահատութեան արցունքներով։

— Քեզի աղաչեցի, պաղատեցայ չերթալու, գիտէի որ տժգոհութիւններ պիտի ունենայիր։

— Տժգոհութիւննե՛ր, ըսաւ Աննա, սոսկալի՛ բան է, կեանքիս մէջ չպիտի մոռնամ այս երեկոյթը։ Այդ կինը ըսաւ որ ամօթ բան մըն է իմ քովս ըլլալը։

— Տխմարի մը խօսքերը, ըսաւ Վրօնսքի, բայց ինչու ենթարկուիլ այդ տեսակ դիտողութիւններու…

— Կ'ատեմ քու անզգայութիւնդ… պէտք չէիր զիս ծայրայեղութեան մղել… եթէ զիս սիրէիր…։

— Աննա ինչո՞ւ կը կասկածիս սիրոյս վրայ։

— Այո՛, եթէ զիս սիրէիր ինչպէս ես քեզ կը սիրեմ,

եթէ ինծի պէս տառապէիր, ըսաւ ահարեկ արտայայտութեամբ մը անոր նայելով։

Վրօնսքի կարեկցեցաւ վրան, բայց միեւնոյն ատեն դժգոհ էր։ Իր սիրոյն մասին զայն ապահովցուց, որովհետեւ զգաց որ զայն հանդարտեցնելու միակ միջոցը այդ էր, բայց իր սրտին խորքէն մեղադրանքներ կ'ուղղէր անոր։

Այդ սիրոյ խօսքերը որոնք բռնի կ'արտասանէր, այնքա՛ն հասարակ կը գտնար որ ամօթ կը զգար ըսելուն, բայց Աննա զանոնք անյագօրէն կը ծծէր և կամաց կամաց հանդարտեցաւ։

Հետեւեալ օրը, բոլորովին հաշտուած մեկնեցան դէպի Վրօնսքիի կալուածները։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Տօլլի Լեւինի այցելութեան գացած ըլլալով, ուզեց Աննային ալ այցելութիւն մը տալու ծրագիրը գործադրել. Իրեն վիշտ կը պատճառէր իր քրոջ ու Լեւինի անհաճոյ ըլլալ, կ'ըմբռնէր որ իր քեռայրը պատճառներ ունէր յարաբերութեան չմտնելու Վրօնսքիի հետ, բայց իրեն պարտականութիւն կը համարէր երթալ Աննան տեսնել և ցոյց տալ որ իրեն նկատմամբ զգացումները փոխուած չէին։

Լեւինէն կառք մը չուզելու համար Տօլլի գիւղին մէջ կառք մը վարձեց, այսուհանդերձ քեռայրը խընդիրը իմանալով իրեն մեղադրանքներ ուղղեց և սաստեց որ իր կառքովը երթայ։

Տօլլի առտուն կանուխ մեկնեցաւ դէպի Վրօնսքիի կալուածքը որ օրուան մը հեռաւորութիւնը ունէր։

Երկու կիներուն հանդիպումը շատ սիրալիր եղաւ։

— Կը յուսայի և չէի համարձակեր յուսալու, գոչեց Աննա իր հարսին ընդ առաջ վազելով... ի՜նչ ուրախութիւն, չես կրնար ուրախութիւնս երեւակայել։

Եւ Աննա մերթ Տօլլին կը համբուրէր և մերթ ետեւ կը քաշուէր անոր դէմքը դիտելու համար։

— Ինչ հաճոյք, Ալեքսի, ըսաւ Վրօնսքիի նայելով որ երկու կիներու մօտեցած էր.

— Չէք գիտեր որչա՜փ երջանիկ ենք ձեր այցելութենէն, ըսաւ Վրօնսքի։

— Իշխանուհի Վարվառան է, ըսաւ Աննա Տոլլիի ցոյց տալով հեռուէն իրենց բարեկամուհին։

Ա՛հ ըրաւ իշխանուհի Օպլօնսքի, և իր դէմքը դժգոհութիւն արտայայտեց։

Տոլլի երկար ատենէ ի վեր կը ճանչնար Վարվառան և որուն մասին մեծ համարում չունէր։ Գիտէր որ իշխանուհին իր ամբողջ կեանքը հարուստ ազգականներուն տունը անցուցած էր իբրև հիւր, բայց այժմ որ Վրօնսքիի տունը գտնուիլը, որուն հետ ոևէ ազգականութիւն չունէր, կը վիրաւորէր Տոլլիի արժանապատուութիւնը իր ամուսնոյն ընտանեկան պատիւին նախանձախնդիր ըլլալով։

Աննա կը դիտէր Տոլլիի նիհար, յոգնած, խորշոմած ու փոշիով ծածկուած դէմքը և այս մասին դիտողութիւն պիտի ընէր, բայց յիշելով որ ինք ընդհակառակը աւելի գեղեցկացած էր և թէ այդ բանը իրեն կ'ըսէր իր բարեկամուհիին նայուածքը, հառաչանք մը արձակեց և իր վրայ խօսեցաւ։

— Ինծի կը նայիս, ըսաւ, և ինքնիրենդ կը հարցնես թէ այս կացութեանս մէջ երջանիկ կրնա՞մ ըլլալ։ Լաւ ուրեմն, ամօթ կը զգամ խոստովանելու, բայց աններելի կերպով երջանիկ եմ... ահռելիօրէն տառապեցայ, բայց հիմա, մանաւանդ հոս եկածէս ի վեր, այնքա՜ն երջանիկ եմ որ...։

Աննա Տոլլիի նայեցաւ երկչոտ ժպիտով մը։

— Որքա՜ն գոհ եմ, ըսաւ Տոլլի, բայց այդ խօսքերը իր ուզածէն աւելի պաղ շեշտով մը արտասանեց։

Շա՜տ գոհ եմ քեզի համար. ինչո՞ւ ինծի բան մը չգրեցիր...

Ինչո՞ւ մի... որովհետև չհամարձակեցայ... կացութիւնս կը մոռնաս...

— Չհամարձակեցա՞ր գրելու ինծի... եթէ գիտնայիր ինչ որ կը մտածեմ։

— Ըսէ՛ ինծի ինչ որ կը մտածես կացութեանս մասին, անկեղծօրէն խօսէ՛։

— Բան մը չեմ մտածեր, քեզ միշտ սիրած եմ և երբ մէկը սիրենք ինչպէս որ է այնպէս կը սիրենք և ո՛չ թէ ինչպէս որ մենք կը փափաքինք որ ըլլայ։

Աննա աչքերը դարձուց իր բարեկամուհիէն և յօնքերը ծալլեց խորհելու համար։ Ասիկա նոր ձև մըն էր զոր Տոլլի չէր ճանչնար։

Տոլլի տեսաւ որ Աննայի աչքերը արցունքով կը լեցուէին. լռութեամբ անոր ձեռքը սեղմեց։

Քիչ մը վերջը ամէնքը միասին մտան բնակարանէն ներս։

— Ո՞ր սենեակը պիտի տաս իշխանուհիին, հարցուց Վրօնսքի Աննայի։

Եւ առանց պատասխանին սպասելու՝ Տոլլիի ձեռքը բռնեց և համբուրեց։

— Կարծեմ իշխանուհին շատ հանգիստ կ'ըլլայ պատշգամաւոր մեծ սենեակին մէջ։

— Ո՛հ ո՛չ քենէ շատ հեռու է, անկիւնի սենեակը լաւագոյն է, զիրար աւելի դիւրաւ կը տեսնենք։

Աննա զայն առաջնորդեց իր սենեակը, խնդրելով որ ներէ իրեն զայն տանը գեղեցկագոյն սենեակը չդնելուն համար, ինչպէս Վրօնսքի ըսած էր։

Բայց այս սենեակը որուն համար Աննա ներում կը խնդրէր, Տոլլիի համար բոլորովին նոր պերճանքով մը

կահաւորուած էր և որ իրեն կը յիշեցնէր արտասահմանի մէջ տեսած ամենաճոխ պանդոկներու սենեակները ։

— Որքա՛ն երջանիկ եմ, իմ պզտիկ, իմ սիրական Տօլլիս, ըսաւ Աննա անոր քով նստելով ... խօսէ՛ ինծի քուկիններուդ վրայ ... Սթիվան տեսայ, քիչ մը ... բայց տղոց վրայ խօսիլ չկրցաւ ... ինչ եղաւ իմ սիրական Թանիաս... հիմա մեծ աղջիկ մըն է անշուշտ ։

— Այո՛, շատ մեծ, պատասխանեց Տօլլի կարճ կերպով, ինքն ալ զարմացած իր զաւակներուն վրայ այսքան պաղութեամբ խօսելուն ։ Լէվիններուն տունը շատ աղէկ ենք. աւելցուց ։

— Ա՛հ, եթէ գիտնայի որ. ըսաւ Աննա, զիս չես արհամարհեր, ամէնքդ ալ հոս կուգայիք... Սթիվա Ալեքսիի հին բարեկամն է, աւելցուց, յանկարծ կարմրելով ։

— Այո՛ շատ հանգիստ ենք Լէվինին տունը, պատասխանեց Տօլլի խռովուած ։

— Իրա՛ւ է, ուրախութիւնը տխմարութիւններ ըսել կուտայ ինծի. չիտակը այն է որ ուրախութենէս խենթեցայ քեզ տեսնելով... բայց տակաւին չըսիր թէ ի՛նչ կը մտածես իմ մասիս և կ'ուզեմ բոլոր մտածումդ իմանալ ։ Զիս պիտի տեսնես ինչպէս որ եմ ու այս բանը զիս մեծապէս կ'ուրախացնէ... մանաւանդ չեմ ուզեր որ ենթադրեն թէ իմ արարքներէս տեսութիւն մը կ'ուզեմ հաստատել և իբրև օրինակ ցոյց տալ ինքզինքս ... ։ Ես պարզապէս կ'ուզեմ ապրիլ, ինէ զատ մէկու մը գէշութիւն չընել ... ատոր իրաւունք ունիմ այնպէս չէ՞ ... ։ Բայց ասիկա անսպառելի նիւթ մըն է, կրկին կը խօսինք այդ մասին ... առ այժմ պիտի հագուիմ ու քեզի ալ սենեկապանուհի մը ղրկեմ ։

Բ.

Տօլլի քիչ մը նեղուած ու խռոված էր իրեն համար բոլորովին նոր այս միջավայրին մէջ գտնուելուն ։ Տեսականօրէն կ'արդարացնէր և նոյնիսկ հաւանութիւն կը յայտնէր Աննայի արարքին ։ Բայց երբ զայն տեսաւ այդ անձերուն մէջտեղ, ինքզինքը անհանգիստ զգաց ։ Իրեն համար դժնդակ բան մըն էր մանաւանդ տեսնել իշխանուհի Վառվառան որ ամենայն հաճութեամբ ներողամիտ կ'ըլլար այս անկանոն կենակցութեան, այդ տան մէջ գտած բարօրութեան փոխարէն ։

Վերջապէս, Աննայի արարքը արդարացնելով հանդերձ, Տօլլի տեսակ մը թշնամանք կը զգար այն մարդուն դէմ որուն համար իր բարեկամուհին կեանքը բըճացուցած էր ։

Վրոնսքի երբեք Տօլլիի համակրանքը չէր կրցած շահիլ, Հետեւեալ օրը անոր հետ պտտած ատեն, Վրոնսքիի արտայայտութենէն հասկցաւ որ իրեն ըսելիք բան մը ունէր ։

Տօլլի չէր սխալած ։ Պարտէզ մտնելնուն պէս, Վրոնսքի նայեցաւ դէպի այն կողմը ուր կ'ուղղուէր Աննա և վստահ ըլլալով որ ոչ ոք զիրենք կրնար լսել և ո՛չ ալ դիտել, ըսաւ.

— Գուշակեցիք թէ ձեզի խօսիլ կ'ուզեմ ։

Յետոյ աչքերովը ժպտելով անոր նայեցաւ և աւելցուց.

— Եթէ չեմ սխալիր, Աննայի ճշմարիտ բարեկամուհին էք ։

Տօլլի բան մը չի պատասխանեց և անոր նայեցաւ

երկչոտ դէմքով մը։ Վրօնսքիի հետ գլուխ գլխի գտնըւելնուն պէս երկիւղ մը կը զգար։ Անոր ըսելիքներուն վրայ զանազան ենթադրութիւններ սկսաւ ընել.

— Անշուշտ զիս պիտի հրաւիրէ որ զաւակներովս իրենց հետ ըլլամ և պիտի խնդրէ որ Մոսքուայի մէջ Աննայի համար բարեկամական շրջանակ մը կազմեմ… կամ վերջապէս Բիթթիի վրայ պիտի խօսի, քանզի անշուշտ ինքզինք յանցաւոր կը զգայ։

Անհաճոյ բաներ կ'երեւակայէր և բնաւ չգուշակեց անոր ըսելիքը։

— Աննայի վրայ մեծ ազդեցութիւն ունիք, ըսաւ Վրօնսքի, ձեզի շատ կը սիրէ… ինծի օգնութեան հասէք։

Տօլլի վեհերոտ ու հարցական դէմքով մը անոր նայեցաւ։ Այս յառաջաբանին շարունակութեան կը սպասէր, բայց Վրօնսքի իր քովէն քալեց լռութիւն պահելով։

— Քանի որ մեր տունը եկաք, ըսաւ վերջապէս, դուք Աննայի հին բարեկամուհիներուն մէջ միակ անձը, կ'ըմբռնեմ որ այդ բանին որոշում տուիք, ո՛չ թէ անոր համար որ մեր կացութիւնը կանոնաւոր կը գտնէք, այլ որովհետև կը շարունակէք սիրել Աննան և կը փափաքիք անոր օգնութեան հասնիլ… միտքերնիդ լաւ հասկա՞ծ եմ, աւելցուց անոր նայելով։

— Ո՛հ, կատարելապէս, պատասխանեց Տօլլի, իր հովանոցը գոցելով… բայց։

— Խօսքը ընդմիջեց և մոռնալով որ Տօլլին նեղ կացութեան մը մէջ կը ձգէր, լուռ կեցաւ պահ մը։

— Ներեցէք, ըսաւ Վրօնսքի վայրկեան մը ետքը, ո՛չ ոք ինծի չափ բուռն հերպով կը զգայ Աննայի կացութեան դժուարութիւնները։ Այս կացութեան պատճառը ես եմ և ասոր համար կը տառապիմ։

Այն անկեղծութիւնն ու հաստատամտութիւնը որով այս բառերը արտասանած էր Տօլլիի հիացումը գրգռեցին։

— Ձեր միտքը կը հասկնամ, ըսաւ, և որովհետև այդ կացութեան պատճառ կը զգաք ինքզինքնիդ, անոր անպատեհութիւնները կը չափազանցէք… Իր կացութիւնը աշխարհիկ միջավայրին մէջ դժուարին է, ասոր համամիտ եմ,

— Կատարեալ դժոխք մըն է, ըսաւ Վրօնսքի արագ կերպով ու մռայլ ձայնով մը…

— Կարելի չէ երեւակայել այն բարոյական տանջանքները զորս Աննա կրեց Սէն-Բեդերսպուրկի մէջ, երկու շաբաթուան միջոցին… հաւատացէ՛ք խօսքիս։

— Բայց հոս, այնքա՛ն ատեն որ դուք և Աննա ուրիշներու պէտք չունիք։

— Ուրիշնե՞րը, ի՛նչ փոյթ ուրիշները։

— Լաւ ուրեմն այնքան ատեն որ աշխարհէ հրաժարիք կրնաք երջանիկ ու հանդարտ ապրիլ։ Կը տեսնեմ որ Աննա երջանիկ է, բացարձակապէս երջանիկ։ Արդէն միջոցը գտաւ այս բանը ինծի ըսելու։

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Վրօնսքի, գիտեմ որ իր բոլոր տառապանքներէն ետքը, վերստին ծնաւ ու երջանիկ է… ներկան կը վայելէ… բայց ես, կը վախնամ ապագայէն… կը տեսնեմ որ երջանիկ է, բայց այս բանը կրնա՞յ տեւել։ Կը տեսնեմ որ երջանիկ է, կրկնեց, բայց այս բանը կրնա՞յ տեւել։ Խնդիրը գիտնալ չէ թէ աղէ՞կ կամ գէշ վարուած ենք… եղածը եղած է… Մենք իրարու միացած ենք ամենէն նուիրական սիրոյ կապերովը։ Զաւակ մը ունինք և ուրիշներ ալ կրնանք ունենալ… բայց օրէնքը և մեր կեանքի բոլոր պայմանները այնպէս են որ Աննա իր բոլոր տառապանքնե-

րէն ու փորձութիւններէն ետքը. չանմար ու չկրնար տեսնել այն հազար տեսակ կնճռոտութիւնները որոնք յառաջ կուգան. Ես ալ զինքը կ'ըմբռնեմ, բայց չեմ կրնար ամէն բան չնախատեսել, Իր աղջիկը աղջիկս չէ՛ այլ Բարէնինի աղջիկն է։ Այս սուտութիւնը չեմ կրնար ընդունիլ։

Այս խօսքերը արտասանեց կորովի շարժումով մը և մռայլօրէն Տօլլիի նայեցաւ զայն հարցափորձելու համար։

Տօլլի բան մը չպատասխանեց և շարունակեց զայն դիտել։

Վրօնսքի վերսկսաւ խօսիլ։

— Վաղը զաւակ մը պիտի ունենամ, ի՛մ զաւակս, բայց օրէնքը կ'ուզէ որ անիկա Բարէնինի պատկանի, ո՛չ իմ անունս պիտի ժառանգէ, ո՛չ հարստութիւնս։ Ու կրնայինք երջանիկ ըլլալ ընտանիքով, կրնայինք շատ զաւակներ ունենալ ու երբէք կապ մը գոյութիւն չպիտի ունենայ անոնց և մեր միջև, ամէնքն ալ Բարէնիններ պիտի ըլլան։ Կ'ըմբռնէ՞ք այս կացութեան ահագնութիւնը։ Փորձեցի այս մասին խօսիլ Աննայի, բայց գրգռուեցաւ ... չհասկնար ու չեմ կրնար ամէն բան իրեն ըսել ... հիմա ուրիշ կէտ մըն ալ նկատողութեան ա՛ռէք. իր սէրը զիս երջանկութեամբ կը լնու, բայց պէտք է որ զբաղում մը ունենամ ... այդ զբաղումը գտայ ու շատ հպարտ եմ... քանզի զայն աւելի ազնիւ կը նկատեմ քան իմ նախկին ընկերներուս զբաղումը արքունիքին կամ բանակին մէջ։ Ո՛հ, անոնց հետ չեմ փոխեր կեանքս...։ Հոս, տեղւոյն վրայ կ'աշխատիմ. երջանիկ ու գոհ եմ և բան մը չպակսիր մեր երջանկութեան։ Կը սիրեմ մեր ապրելակերպը ... գէշ ճամբայ մը չէ, ընդհակառակը։

Տօլլի նկատեց որ այն վայրկեանէն ուր իր խոստովանանքին այս կէտին հասաւ, Վրօնսքի չփոթեցաւ և սկսաւ լփռտալ։ Այս միջանկեալ խօսքերուն իմաստը չկրցաւ ամբողջովին ըմբռնել, բայց զգաց որ Վրօնսքի սիրտը կը բանար իրեն և թէ գիւղին մէջ իր գործունէութեան հարցը մաս կը կազմէր Աննայի հետ իր յարաբերութեանց մտերմական զգացումներուն։

— Արդ, վերսկսաւ Վրօնսքի, կը շարունակեմ...։ Ամէն աշխատող պէտք ունի համոզուելու թէ իր գործը իրեն հետ չպիտի կորսուի, թէ ժառանգորդներ պիտի ունենայ ... լաւ ուրեմն, ինծի համար այս համոզումը կը զլացուի։ Երևակայեցէ՛ք ուրեմն մարդու մը վիճակը որ առաջուց գիտէ թէ իր զաւակները և իր սիրական կնոջ զաւակները իրեն չեն պատկանիր, այլ պիտի կրեն մարդու մը անունը որ զիրենք կ'ատէ և չուզեր զիրենք ճանչնալ ...անիկա սոսկալի բան չէ՞։

Վրօնսքի յուզումէն նուաճուած լռեց։

— Այո՛. անշուշտ, կը հասկնամ ձեր զգացումը։ Բայց ինչ կերպով Աննա կրնայ դարման տանիլ այս կացութեան, ըսաւ Տօլլի։

— Բո՛ւն իսկ այս խոստովանանքին նիւթին եկանք, ըսաւ երիտասարդը իր խռովութեան յաղթելով։ Աննայէն կախուած է այս ամէնը փոփոխել ... Նոյնիսկ որպէս զի կարող ըլլամ կայսրէն խնդրել որ զաւակներս որդեգրեմ՝ պէտք է որ նախ ամուսնալուծում մը կատարուի։ Ամէն ինչ Աննայէն կախուած է։ Իր ամուսինը հաւանեցաւ երբոր Օպլօնսքի միջամտեց ամէն բան կարգադրելու համար։ Գիտեմ որ այժմ ալ չպիտի մերժէ ամուսնալուծութեան հաւանութիւն տալու։ Ասոր համար բաւ է որ Աննա իրեն գրէ։ Բարէնին յայտարարած է որ երբոր կինը անիկա իրմէ խնդրէ՝ չպիտի մերժէ...։ Ան-

շուշտ Քարէնինի ըրածը փարիսեցիական անգթութիւն մըն է որուն միայն անսիրտ մարդիկը կարող են։ Գիտէ թէ Աննա որքա՜ն կը տառապի երբոր անցեալին վրայ կը մտածէ ու կը պահանջէ որ իրեն դիմէ։ Ես կը հասկընամ Աննայի տառապանքները։ Բայց ընելիքը այնքա՜ն կարեւոր բան մըն է որ պէտք է ոտնակոխ ընել զգացումները բոլոր այդ նրբութիւնները, խնդիրը Աննայի և իր զաւակներուն երջանկութեան և գոյութեան վրայ է։ Իմ մասիս չեմ խօսիր, թէեւ կը տառապիմ, սոսկալի կերպով կը տառապիմ ատկէ,

Այս խօսքերը արտասանեց այնպէս մը որ իբր թէ մէկու մը կը սպառնար վրէժ լուծելու համար իր կրած վիշտերէն։

— Ու կը տեսնէք, իշխանուհի, աւելցուց, առանց քաշուելու ձեզի կը փարիմ իբրեւ իմ փրկութեանս միակ խարիսխը։ Օգնեցէ՛ք ինծի Աննան համոզելու որ պէտք է գրէ ամուսնալուծում ուզելու համար։

— Այո՛, անշուշտ, ըսաւ Տօլլի մտածկոտ, խորհելով Քարէնինի հետ ունեցած իր վերջին տեսակցութեան։ Այո՛, անշուշտ, կրկնեց հաստատամտութեամբ, յիշելով Աննան։

— Անոր վրայ ունեցած ձեր բոլոր ազդեցութիւնը գործածէ՛ք որպէս զի հաւանի գրելու։ Չեմ կրնար ու չեմ ուզեր այս նիւթին վրայ ես ինքս խօսիլ։

— Լաւ, ես պիտի խօսիմ...բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ ինք չմտածեր ասոր վրայ։

Այս վայրկեանին Տօլլի յիշեց աչքերը քթթելու նոր տարօրինակ սովորութիւնը զոր Աննա առած էր։ Յիշեց որ այդ շարժումը կ'ընէր ամէն անգամ որ իր ներքին կեանքին ակնարկութիւն ընէին։

«Կարծես աչքերը կը քթթէ որպէս զի իր կեանքը չտեսնէ» մտածեց Տօլլի.

Եւ երբ Վրոնսքի ուզեց շնորհակալութիւն յայտնել, Տօլլի կրկնեց.

— Իրեն պիտի խօսիմ իմ անձիս և միանգամայն իրեն գոհացում տալու համար։

Ոտքի ելան և դէպի տունը ուղղուեցան։

Դ.

Տօլլի պիտի պառկէր, երբոր Աննա գիշերազգեստով, իր սենեակը մտաւ։

Բոլոր օրը տիկին Քարէնինա ուզած էր իր ներքին գործերուն վրայ խօսիլ, բայց ամէն անգամ ինքզինք ընդմիջեր էր ըսելով.

— Աւելի ետքը, աւելի ետքը. երբոր առանձին ըլլանք ամէն բանի վրայ կրնանք խօսիլ, շա՜տ ըսելիքներ ունիմ քեզի. Այժմ գլուխ գլխի էին և Աննա խօսելիքը չէր գիտեր.

Պատուհանին քով նստած էր. Տօլլի կը նայէր իր մտքին մէջ կը վերակոչէր մտերիմ խօսակցութեան նիւթերը որոնք անսպառ կը թուէին իրեն ու բան մը չէր գտնար ըսելիք։ Այս վայրկեանին իրեն այնպէս կը թուէր թէ ամէն բան ըսած էր արդէն։

— Քիթթին ինչպէ՞ս է, ըսաւ Աննա խոշոր հառաչանք մը արձակելով ու իր բարեկամուհիին նայելով տխուր դէմքով մը... ըսէ՛ ինծի ճշմարտութիւնը, ինծի դէմ ոխ չէ՞ պահած։

— Ո՛խ պահէ, չէ՝, ըսաւ Տօլլի ժպտելով։

— Բայց զիս կ'ատէ ու կ'արհամարհէ։

— Ո՛չ, ոչ։ Բայց աղէկ գիտես որ ատոնք անանկ բաներ են որոնք երբեք չեն ներուիր։

Աննա գլուխը դարձուց ու պատուհանէն դուրս նայեցաւ։

— Այո՛, գիտեմ, գիտեմ, ըսաւ, բայց յանցաւոր չեմ։ Ու ո՞վ յանցաւոր է և ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ յանցաւորութիւնը, կրնա՞յ ուրիշ կերպ ըլլալ։ Ի՞նչ է քու գաղափարդ այս մասին։ Ըսէ՛ ինծի, Տօլլի կարելի՞ էր որ դուն Ստիվայի կինը չըլլայիր։

— Իրա՛ւ որ, չեմ գիտեր... բայց բացատրէ՛ ինծի Աննա՛...

— Սպասէ՛, սպասէ՛, դեռ Քիթթիի մասին խօսքերնիս չլմնցաւ։ Երջանի՞կ է։ Կ'ըսեն թէ իր ամուսինը հիանալի մարդ մըն է։

— Հիանալի ըսելը քիչ է իրեն համար, իրմէ լաւագոյն մէկը չեմ ճանչնար։

— Ա՜հ, որքա՜ն հաճոյք կը զգամ ասկէ... իրա՛ւ որ շատ գո՜հ եմ, հիանալի մարդ ըսելը քիչ է, կրկնեց։

Տօլլի ժպտեցաւ։

— Քու վրադ խօսինք, Աննա։ Շատ հարցումներ ունիմ քեզի ընելիք... տեսակցութիւն մը ունեցայ...։

Տօլլի չէր գիտեր թէ Վրոնսքիին կո՞մս ըսելու էր թէ Ալէքսի Սիրիլովի՞չ։

— Ալէքսիի՞ հետ, ըսաւ Աննա։ Գիտեմ որ միասին խօսեցաք։ Բայց կ'ուզեմ որ անկեղծօրէն ըսես ինչ որ կը մտածես իմ եւ իմ կեանքիս մասին։

— Ինչպէ՞ս ասանկ մէկէն ի մէկ, իրա՛ւ որ չեմ գիտեր ի՛նչ ըսեմ...։

— Այո՛, ըսէ՛ ինչ որ կը մտածես...։ Կը տեսնաս իմ ապրելակերպս... բայց մի՛ մոռնար որ մեզ կը տեսնաս ամառը երբ առանձին չենք...։ Գարունին եկանք

հոս և միայն երկուքս էինք ու այսպէս պիտի ապրինք, որովհետեւ ասկէ աւելի լաւագոյն բան մը չեմ գիտեր։ Բայց երեւակայէ որ առանձին ըլլամ, առանց իրեն ու ասիկա պիտի պատահի...։ Շատ մը նշաններէ կը տեսնեմ որ այդ բանը յաճախ պիտի կրկնուի և թէ Վրոնսքի իր ժամանակին մեծ մասը տունէն դուրս պիտի անցնէ։

Եկաւ Տօլլիի քովիկը նստելու և երբ այս վերջինը բերանը բացաւ պատասխանելու համար, զայն ընդմիջեց։

— Անշուշտ բանի չպիտի պահեմ զինքը. ասիկա երբեք չեմ փորձեր... երբոր ձիարշաւ ըլլայ՝ իր ձիերը կը վազեն ու ես թող կուտամ որ երթայ... գո՜հ եմ որ այս զբաղումը ունի... բայց իմ վրաս մտածէ՛, կացութիւնս մտքդ բեր... նոյն իսկ կարելի՞ է ատոր վրայ խօսիլ։

Ժպտեցաւ, յետոյ աւելցուց.

— Ի՞նչ բանի վրայ խօսեցաւ հետդ։

— Նիւթի մը վրայ որ զիս ալ կը շահագրգռէ և դիւրին է ինծի այս մասին իր փաստաբանը ըլլալ... միթէ միջոց մը չի կա՞յ... միթէ կարելի չէ՞։

Տօլլի խուովեցաւ, յետոյ վերսկսաւ։

— Կարելի չէ՞, փոխել, բարեփոխել կացութիւնը... գիտես իմ դատելու ձեւս... բայց վերջապէս, պէտք է և կարելի է որ ամուսնանաս...։

Այսինքն ամուսնալուծո՞ւմ ընել, ըսաւ Աննա...։

Գիտե՞ս այն միակ կինը որ եկաւ զիս տեսնելու Սէն Բեդերսբուրկ գալուս միջոցին, Պէցի Թվէրսքայեա... կը ճանչնաս զինքը։ Ներքնապէս ամենէն ապականած կինն է որ գոյութիւն ունի... յարաբերութիւն ունեցած է Թուշքէվիչի հետ ու իր ամուսինը կը խաբէր ամենաանպատկառ կերպով...։ Լա՛ւ ուրեմն, այդ կինը ըսաւ ինծի որ հետս յարաբերութիւն չէր կրնար ունենալ այն-

քան առ'նն որ կացութիւնս օրինաւոր չըլլար... Մի՛ կարծեր որ անոր և քու միջեւ մերձեցում մը կ'ընեմ, քեզ շատ լաւ կը ճանչնամ. բայց ակամայ այս խօսքերը յիշեցի:

Լռեց և վայրկեան մը ետքը շարունակեց.

— Լաւ ուրեմն, ինչ ըսաւ քեզ Ալէքսի:

— Ըսաւ թէ քեզի ու իրեն համար կը տառապի: Գուցէ պիտի ըսես որ եսասիրութիւն է այդ, բայց ազնիւ եսասիրութիւն մըն է որ իր գոյութեան իրաւունքը ունի: Նախ կ'ուզէ իր աղջիկը հարազատել ու քու ամուսինդ ըլլալ... քու վրայ իրաւունքներ ունենալ:

— Որ կին, ո՞ր գերուհի ինծի չափ ստրկական վիճակի մէջ գտնուած է արդեօք, ընդմիջեց Աննա տխրօրէն:

— Նամանաւանդ կը փափաքի որ ա՛լ չտառապիս:

— Անիկա կարելի չէ ... ուրիշ ինչ ըսաւ:

— Յետոյ, կը փափաքի որ, ինչ որ շատ բնական է, ձեր զաւակները անուն մը ունենան:

— Ինչ զաւակ, ըսաւ Աննա, առանց Տոլլիի նայելու և աչքերը քթթելով:

— Աննիին ու այն զաւակները որոնք կրնաք ունենալ:

— Այս մասին մտատանջուելու պէտք չունիս, ա՛լ զաւակ չպիտի ունենամ:

— Ի՞նչպէս կրնաս ըսել թէ զաւակ չպիտի ունենաս:

— Չպիտի ունենամ որովհետեւ չեմ ուզեր ունենալ:

Եւ հակառակ իր յուզումին, չկրցաւ ժպիտը զսպել Տոլլիի դէմքին վրայ նկատելով միամիտ հետաքրքրութեան, զարմացումի և սոսկումի արտայայտութիւն մը:

— Իմ ծանր հիւանդութենէս ետքը, բժիշկը այսպէս ըսաւ:

. . . .

— Կարելի բան չէ, ըսաւ Տոլլի աչքերը մեծ մեծ բանալով:

Աննայի ըսածը յայտնութիւն մըն էր իր համար որուն հետեւանքներն ու արդիւնքները այնքա՛ն մեծ կարեւորութիւն մը ունէին որ լուրջ խորհրդածութեան պէտք կար... Տոլլի կը զգար որ երկար, շա՛տ երկար ատեն պէտք էր մտածել այս յայտնութեան վրայ որ իրեն յանկարծ կը բացատրէր մէկ կամ երկու զաւակով ընտանիքներու գոյութիւնը, զոր առաջ կարող չէր հասկնալու: Այս յայտնութիւնը այնքա՛ն մտածումներ, խորհրդածութիւններ և ընդդիմամարտ զգացումներ յուզեց իր մէջը որ չկրցաւ բան մը ըսել: Միայն աչքերը բացաւ և երկարօրէն Աննան նկատեց:

— Միթէ անբարոյ բան մը չէ՞ ատիկա, հարցուց պարզապէս, կարճ լռութենէ մը ետքը:

— Ինչո՞ւ համար... մտածէ՛ անգամ մը, երկու կացութիւններու միջեւ ընտրութիւն մը պիտի ընեմ, կա՛մ յղի, այսինքն հիւանդ, ըլլալ, կա՛մ ամուսնոյս բարեկամուհին ու ընկերը ըլլալ... երկուքն ալ միեւնոյն ճամբան կ'ելլան: Աննա այս խօսքերը դիտմամբ թեթեւ շեշտով մը արտասանեց:

— Անշուշտ, անշուշտ, ըսաւ Տոլլի մտիկ ընելով պատճառաբանութիւններ որոնք ինքն ալ ատենօք յառաջ կը բերէր և որոնք սակայն համոզիչ չէին թուեր:

Աննա կարծես գուշակեց անոր մտքէն անցածը:

— Քեզի համար, գուցէ ուրիշներուն համար ալ, կրնան կասկածներ գոյութիւն ունենալ, բայց իմ կացութեանս մէջ... նայէ՛ մէյ մը, ես իր կինը չեմ... զիս

պիտի սիրէ մինչեւ այն վայրկեանը ուր դադրի սիրելէ... Ի՜նչ բանով կրնամ պահպանել իր սէրը։ Ասո՞վ...

Ու Աննա առաջ կարկառեց իր հոյակապ թեւերը։

Ինչպէս մեծ յուզումներու առեն կը պատահի, մտածումներ ու յիշատակներ պաշարեցին Տօլլիի ուղեղը։

«Բան մը չըրի Սթիվան ինծի կապուած պահելու համար, մտածեց, գիս թողուց ուրիշ մը համար եւ այդ առաջին կինը որուն համար գիս խաբեց, ինքն ալ զայն չկրցաւ պահել, թէեւ միշտ սիրուն ու զուարթ էր։ Զայն թողուց եւ ուրիշ մը առաւ։ Արդեօք Աննա պիտի կրնա՞յ միշտ հմայել ու պահել կոմս Վրոնսքի՞ն։ Եթէ ատոր հետապնդէ. ա՛լ աւելի հմայիչ ու սիրալիր արդուզարդներ ու շարժուձեւեր պիտի փնտռէ գտնէ։ Որքա՜ն ալ Աննայի թեւերը գեղեցիկ ըլլան՝ Վրոնսքի աւելի գեղեցիկը պիտի գտնէ, ինչպէս իմ չուտիկ ամուսինս կը փնտռէ ու կը գտնէ։

Պատասխանի տեղ Տօլլի հառաչանք մը արձակեց։ Աննա ատոր մէջ անհաւանութեան նշան մը տեսաւ եւ սկսաւ շարունակել խօսիլ։

Ի պահեստի ունէր ուրիշ անդիմադրելի պատճառաբանութիւններ։

— Կ՚ըսես որ լաւ բան մը չէ՞։ Բայց պատճառաբանենք քիչ մը։ Իմ կացութիւնս կը մոռնաս։ Ինչպէ՞ս կրնամ բաղձալ զաւակներ ունենալ։ Չեմ խօսիր ֆիզիքական տառապանքներու մասին, ատոնցմէ չեմ վախնար ... մտածեցէ՛ք թէ ի՛նչ պիտի ըլլան զաւակներս...։ Թշուառներ որոնք օտար անուն մը պիտի կրեն։ Իրենց ծննդովը իսկ պարտաւոր պիտի ըլլան ամօթ զգալու իրենց հօրմէն, մօրմէն, գոյութենէն...

— Ահա ատոր համար պէտք է ամուսնալուծումը, գոչեց Տօլլի։

Աննա անոր մտիկ չէր ըներ։ Պէտք կը զգար ներկա-

յացնելու բոլոր այն պատճառաբանութիւնները որոնցմով ինքն ալ կ՚ուզէր ինքզինք համոզելու։

— Ինչի՞ կը ծառայէ իմ բանականութիւնս, եթէ ո՛չ զայն գործածելու որպէսզի թշուառներ աշխարհ չբերեմ։

Տօլլի նայեցաւ, եւ առանց անոր պատասխանին սպասելու, շարունակեց.

— Ինքզինքս միշտ յանցաւոր պիտի զգայի այս դժբախտ տղոց հանդէպ։ Ու այն վայրկեանին որ գոյութիւն չունին, չեն կրնար դժբախտ ըլլալ։

Նոյն պատճառաբանութիւններն էին զորս Տօլլի ալ յառաջ կը բերէր, բայց այս պարագային զանոնք չէր հասկնար։

«Ինչպէ՞ս կարելի է յանցաւոր ըլլալ էակներու հանդէպ որոնք գոյութիւն չունին» կը մտածէր։

Եւ յանկարծ ինքնիրեն հարցուց թէ իր նախասիրած զաւակը Կրիշա՝ աւելի երջանի՞կ պիտի ըլլար աշխարհ չի գալով։

Եւ ասիկա իրեն այնչա՜փ յանցապարտ, այնչա՜փ տարօրինակ թուեցաւ, որ գլուխը օրօրեց այդ վատթար գաղափարները մտքէն վանելու համար։

— Չէ՛, չեմ գիտեր ... բայց աղէկ բան չէ, ըսաւ զզուանքի արտայայտութեամբ մը։

— Բայց պէտք չէ մոռնաս մեր երկուքին կացութեան փոխադարձ տարբերութիւնը։

Հակառակ իր պատճառաբանութեանց զօրութեան եւ Տօլլիիններու տկարութեան, կարծես Աննա ալ կ՚ընդունէր որ աղէկ բան չէր ըրածը։

— Մանաւանդ մի՛ մոռնար որ քենէ բոլորովին տարբեր կացութեան մը մէջն եմ։ Դուն ինքնիրենդ կը հարցնես թէ՝ այլեւս զաւակ չունենա՞լ կը փափաքիս, մինչ ես կը հարցնեմ թէ զաւակ ունենա՞լ կը փափաքիմ։

Տարբերութիւնը ահագին է։ Կը հասկնաս որ իմ կացութեանս մէջ չեմ կրնար բաղձալ զաւակ ունենալու։

Տօլլի չպատասխանեց։ Յանկարծ զգաց որ այնքա՛ն հեռացած էր Աննայէն որ երբէք այդ խնդիրներու մասին չէին կրնար համաձայն ըլլալ և թէ լաւագոյն էր անոնց չմօտենալ։

— Պէտք է որ կրցածիդ չափ կացութեանդ օրինաւոր ձեւ մը տաս, եթէ կարելի է, ըսաւ Տօլլի։

— Այո՛, եթէ կարելի էր, ըսաւ Աննա մէկէն բոլորովին տարբեր շեշտով մը, յամր ու տխուր ձայնով մը։

— Բայց ինծի ըսին որ ամուսինդ ամուսնալուծութեան կը հաւանի։

— Տօլլի, կը նախընտրեմ այդ մասին չխօսիլ։

Տօլլի տառապանքի արտայայտութիւն մը նշմարեց Աննայի դէմքին վրայ.

— Լա՛ւ, չենք խօսիր ... միայն թէ ինձ կը թուի որ իրողութիւնները շատ յոռետես կերպով կը դատես։

— Ե՞ս, բնաւ երբեք, շատ զուարթ եմ և կատարելապէս գոհ։ Տե՛ս նոյնիսկ կիրքեր կը գրգռեմ ... Վէսլովսքի։

— Արդարեւ, այդ երիտասարդին շեշտը չեմ սիրեր, ըսաւ Տօլլի խօսակցութիւնը փոխելու համար։

— Բայց չէ, բայց չէ... այդ բանը Ալէքսին կը զբօսցնէ... տղայ մըն է, զինքը փոքրիկ մատիս շուրջը կը դարձնեմ, ուզածս կ'ընեմ, ինչպէս քու պզտիկ Գրիշայիդ, Տօլլի..., ըսաւ Աննա մէկէն ի մէկ...։ Կ'ըսես որ ամէն բան սեւ կը տեսնամ... իսկ ես կը ջանամ բան մը չտեսնելու։

— Ինձ կը թուի սակայն որ պէտք է փորձես ինչ որ կարելի է։

— Բայց ինչ բան կարելի է...։ Կ'ըսես որ պէտք

է ամուսնանամ Ալէքսիի հետ և թէ այս մասին չեմ մտածեր. կը կարծե՞ս որ չեմ մտածեր։

Իր երեսը բոցավառուեցաւ։ Ոտքի ելաւ, հառաչանք մը արձակեց և սկսաւ ժուռ գալ սենեակին մէջ իր թեթեւ քայլերով։

— Ես չե՛մ մտածեր մի։ Բայց օր չի կայ ժամ չի կայ ուր ատոր վրայ չխորհիմ և զիս չմեղադրեմ մտածելուս համար, քանզի ատով պիտի խենթենամ... այո՛, բանականութիւնս պիտի կորսնցնեմ... երբ ատոր վրայ մտածեմ քունս չառնիր առանց աֆիոնի օգնութեան... բայց վիճաբանինք ատոր վրայ հանդարտութեամբ։ Ինծի խորհուրդ կուտաս ամուսնալուծութեան. նախ՝ այդ բանը ինծի չպիտի շնորհէ երբեք. այժմ կոմսուհի Լիտիի ազդեցութեան տակն է։

Տօլլի աթոռին վրայ նստած էր և ցաւատանջ համակրանքով մը մտիկ կ'ընէր Աննային։

— Պէտք է որ փորձես, ըսաւ յամր ձայնով մը։

— Փորձե՛լ. ինչ կը նշանակէ փորձել։ Փորձել կը նշանակէ թէ՝ ես որ զինքը կ'ատեմ և որ սակայն ինքզինքս յանցաւոր կը նկատեմ, որ զայն մեծանձն կը գտնեմ, պէտք է ինքզինքս ստորնացնեմ անոր գրելով...։ Վերջապէս ենթադրենք որ այս ճիգը փորձեմ... կրնամ վիրաւորիչ մերժում մը ստանալ կամ իր հաւանութիւնը... լաւ, ենթադրենք որ կը հաւանի...։

Աննա այս միջոցին սենեակին ծայրը կը գտնուէր ուր կեցաւ և վարագոյրները քաշեց։

— Ըսենք որ իր հաւանութիւնը ստացայ... իսկ զաւա՞կս... ինծի չպիտի թողուն։ Իր հօրը տան մէջ պիտի մեծնայ և զիս պիտի արհամարհէ։ Հասկցիր ուրեմն, երկու էակ կը սիրեմ միեւնոյն սաստկութեամբ, բայց ինէ աւելի, այսինքն Սէրիօժան և Ալէքսին։

Սենեակին մէջտեղը եկաւ և Տօլլիի առջև կեցաւ երկու ձեռքերովը կուրծքը քերելով։

— Միայն այս երկու էակները կը սիրեմ, ըսաւ Աննա և մին միւսը կը վանէ։ Չեմ կրնար զիրենք միացնել և այդ բանը միայն կրնայ զիս արդարացնել. եթէ զիրենք միասին չեմ կրնար ունենալ, ամէն բան անկարեւոր է ինծի համար... խնդրին լուծումը ինքնիրեն կուգայ... ատոր համար ահա՛ չեմ ուզեր ու չեմ կրնար այս խնդրին վրայ խօսիլ... ուստի զիս մի դատեր ու մի՛ դատապարտեր...։ Քու հոգիիդ մաքրութեանը մէջ, չես կրնար ըմբռնել իմ տառապանքս։

Տօլլիի մօտեցաւ, անոր քով նստաւ, ձեռքը բռնեց ու յանցաւորի մը արտայայտութեամբ անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ։

— Ի՞նչ կը մտածես իմ վրաս, ինչպէս կը դատես զիս. չե՞ս արհամարհեր. արժանի չեմ որ զիս արհամարհեն, իրաւցնէ դժբախտ եմ։ Եթէ աշխարհի երեսը թշուառ կին մը կայ, ահա՛ ես եմ այդ կինը։

Գլուխը անդին դարձուց և լացաւ։

Տօլլի երբ առանձին մնաց՝ աղօթքը ըրաւ և պառկեցաւ։ Աննայի հետ խօսած ատենը զայն կը մեղքնար, բայց հիմա իր մտածումները չէր կրնար կեդրոնացնել բարեկամուհիին վրայ։ Իր տան և զաւակներուն յիշատակը երեւակայութիւնը կը գրաւէին իրեն համար բոլորովին նոր հմայքով մը և անսովոր պայծառութեամբ մը։

Իր ընտանիքը այնքա՜ն թանկագին ու հրապուրիչ կ'երեւար որ չէր ուզեր անկէ հեռու մնալ օր մը աւելի և որոշեց հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ։

Աննա իր յարկաբաժինը մտած էր. անմիջապէս փոքրիկ գաւաթ մը առաւ և մէջը քանի մը կաթիլ դեղ

դրաւ աֆիոնով խառն՝ զայն խմեց, քանի մը վայրկեան անշարժ մնաց, յետոյ սենեակը մտաւ քիչ մը հանդարտած ու զօրացած։

Վրոնսքի անոր նայեցաւ ուշադրութեամբ։ Անոր դէմքին վրայ կը փնտռէր Տօլլիի հետ ունեցած տեսակցութեան հետքերը։ Բայց անոր խոհական և դրեթէ կեղծող դէմքին արտայայտութեան մէջ իր գեղեցկութենէն ուրիշ բան մը չգտաւ որուն արդէն սովորած էր և որ սակայն միշտ զինքը կը հմայէր. տեսաւ նաև որ Աննա միշտ իր գեղեցկութեան գիտակցութիւնը ունէր և կը փափաքէր իր վրայ ի գործ դնել անոր հմայքը։

Չէր ուզեր զայն հարցափորձել, այն յուսով որ ինքնաբերաբար պիտի պատմէր իրենց տեսակցութիւնը։ Բայց Աննա միայն սա բառերը արտասանեց.

— Որչա՜փ գոհ եմ որ Տօլլի հաճելի եղաւ քեզ։

— Զայն շատոնց ի վեր կը ճանչնամ։ Շատ բարի է, բայց ինծի կը թուի որ չափազանց հետեւակ է։ Այսուհանդերձ շատ հաճոյք զգացի զինքը վերստին տեսնելով։

Աննայի ձեռքը բռնեց և անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ հարցական ձեւով մը։

Աննա այս ակնարկը բոլորովին տարբեր կերպով մեկնեց և ժպտեցաւ։

Հետեւեալ օրը երբոր Տօլլի վերադարձաւ Լէվինի տունը և բոլոր իրենները առողջ և ամէն ժամանակէ աւելի գործվալից գտաւ, մեծ ոգեւորութեամբ պատմեց իր աշխատութիւնը և իրեն եղած լաւ ընդունելութիւնը. Վրոնսքիներու պերճանքը և ճաշակի նրբութիւնը գովեց և ո՛չ ոքի թոյլ տուաւ անոնց դէմ խօսք մը ըսելու։

—Պէտք է ճանչնալ Աննան և Վրոնսքին և ես այս

անգամ կրցայ ճանչնալ, հասկնալու համար թէ ո՛ր աստիճան սրտաշարժ վիճակի մէջ են։

Տօլլի անկեղծօրէն կը խօսէր։ Բոլորովին մոռցած էր նեղուածքի ու դժգոհութեան տարտամ զգացումը զոր կրած էր։

Դ.

Վրօնսքի և Աննա ամբողջ ամառը և աշունին մէկ մասը գիւղը անցուցին, միևնոյն պայմաններուն մէջ, առանց ամենափոքր դիմում մը ընելու ամուսնալուծում ձեռք բերելու համար։

Հոկտեմբերի մէջ նահանգային խորհրդի ընտրութիւններ պիտի ըլլային և Վրօնսքի ուզեց երթալ բարեկամի մը հետ որ եկած էր զինքը առնելու։

Իր մեկնումին նախորդ օրը գրեթէ կռիւ մը ունեցաւ այս առթիւ Աննայի հետ։

Գիւղին ամենէն ձանձրալի ու անհաճոյ ժամանակն էր։ Վրօնսքի, վէճի մը սպասելով, իր մեկնումը Աննային ծանուց պաղ ու խիստ կերպով մը զոր երբեք չէր գործածած անոր հանդէպ։

Բայց ի մեծ զարմացումն իրեն, Աննա այս լուրը լսեց շատ հանդարտութեամբ և գոհացաւ միայն հարցնելով թէ ե՞րբ պիտի վերադառնար։

Վրօնսքի ուշադիր անոր նայեցաւ, այս հանդարտութենէն զարմացած։ Աննա ժպտեցաւ։

— Կը յուսամ որ չափազանց չես նեղանար։

— Ես ալ կը յուսամ, պատասխանեց Աննա։ Երէկ սնտուկ մը նոր գիրքեր ստացայ... չէ՛ չեմ նեղանար։

— Այս ձևը բռնեց, մտածեց Վրօնսքի, աւելի աղէկ։

Մեկնեցաւ առանց բացէ ի բաց բացատրութիւն մը ուզելու։ Իրենց միասին կենակցութենէն ի վեր առաջին անգամն էր որ այսպէս իրարմէ կը բաժնուէին։

«Սակայն բանի հանդարտութեամբ մը կը սկսի. յետոյ այս բանը իրեն բնական պիտի թուի ... ինչ որ ալ ըլլայ, չեմ կրնար իմ այրական անկախութիւնս իրեն զոհել, մտածեց Վրօնսքի։

Վրօնսքիի մեկնումէն առաջ, Աննա հասկցաւ որ անոր ամէն մէկ բացակայութեան միջոցին իրենց միջև անցած տեսարանը զայն իրմէ հեռացնելու կը նպաստէր և ասոր համար որոշեց իր բոլոր ճիգը թափել որպէս զի հանդարտութեամբ կրէ այս բաժանումը։ Բայց այն պաղ ու խիստ ակնարկը որով Վրօնսքի իրեն նայեցաւ իր մեկնումը իմացնելու եկած ատեն, զինքը վիրաւորեց և տակաւին մեկնած չէր երբ արդէն Աննա կորսնցուցած էր իր բոլոր պաղարիւնութիւնը։

Երբ առանձին մնաց յիշեց այդ ակնարկը որ իր աբռնաւորին ազատութեան իրաւունքը կ'արտայայտէր՝ միակ հետևութիւն մը հանեց անկէ. այն է՝ իր նուաստացումը։

— Իրաւունք ունի մեկնելու երբոր ուզէ և երթալու ուր որ ուզէ։ Նոյնիսկ իրաւունք ունի զիս լքելու ... ամէն իրաւունք ունի և ես իրաւունք մը չունիմ... ինք գիտէ ասիկա, բայց պէտք չէ որ ինծի զգացնէ ... ատենօք այսպէս չէր վարուէր։ Այս ակնարկը շատ բան կը նշանակէ... կը նշանակէ թէ պաղութիւնը կը սկսի։

Ու, համոզուած ըլլալով հանդերձ թէ պաղութիւնը կը սկսէր, չէր կրնար անոր հետ իր յարաբերութիւննե-

բը փափոխել... զայն իր քով կրնար պահել միայն առաջուան պէս իր սիրովն ու հմայքովը։ Ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը եթէ Վրօնսքի դադրէր զինքը սիրելէ. իրեն ուրիշ բան չէր մնար այլ ընթերցումը օրուան մէջ և աֆիոնը գիշերուան համար։

Իրա՛ւ է որ տակաւին ուրիշ միջոց մը կա՛ր ո՛չ թէ զայն իրեն քով պահելու, այն անոր մօտենալու, այնպիսի կացութիւն մը ստեղծելու որ չկարենար զինքը թողուլ։ Այդ միջոցը ամուսնալուծումն էր և յետոյ ամուսնութիւնը։ Սկսաւ բաղձալ ատոր և որոշեց իր հաւանութիւնը տալ Վրօնսքին կամ Սթիվան այդ մասին խօսք բանալնուն պէս։

Այս խնդրին վրայ խորհեցաւ ամբողջ հինգ օր... երբոր վեցերրորդ օրը կառապանը կայարանէն վերադարձաւ առանց Վրօնսքիի, զգաց թէ այլեւս տոկալու կարողութիւն չունէր։

Այն ատենն էր որ իր փոքրիկ աղջիկը հիւանդ ինկաւ։ Զայն խնամեց, բայց առանց անոր մէջ մոռացում մը գտնելու, մանաւանդ որ պզտիկին հանգստութիւնը ծանր բան մը չէր։

Չէր կրնար վարժուիլ փոքրիկ Աննին սիրելու, հակառակ իր բոլոր փափաքին ու նոյնպէս չէր կրնար սէր կեղծել։

Երբ այդ վեցերրորդ իրիկունը ինքզինք առանձին գտաւ, մտատանջութեան մէջ ինկաւ Վրօնսքիի մասին. որոշեց անձամբ քաղաք երթալ, յետոյ միտքը փոխեց ու նամակ մը գրեց, զոր կնքեց առանց անգամ մը կարդալու։

Հետեւեալ առտու ստացաւ Վրօնսքիի պատասխանը և զղջաց իրեն գրած ըլլալուն։ Սոսկումով կը սպասէր այն վայրկեանին ուր պիտի հանդիպէր նորէն այն ակնար-

կին որ զինքը սառեցուցած էր, մանաւանդ երբոր Վրօնսքի պիտի իմանար թէ իր աղջիկը վայրկեան մը իսկ վտանգի մէջ չէր գտնուած։ Այսուհանդերձ գոհ էր նամակը գրած ըլլալուն համար։ Այժմ ինքնիրեն կը խոստովանէր թէ Վրօնսքիի համար բեռ մըն էր և թէ անիկա չուզելով կը հրաժարէր իր ազատութենէն՝ գալ իրեն միանալու համար։ Եւ սակայն գոհ էր անոր գալը տեսնելուն։ Թո՛ղ անոր համար բեռ մը ըլլար, բայց իր քովը ըլլար, զայ տեսնար, անոր ամէն շարժումներուն հետեւէր։

Սրահն էր լամպային լոյսովը Թէնի մէկ նոր գիրքը կարդալու զբաղած, մտիկ ընելով դուրսի աղմուկը և ամէն վայրկեան կառքին գալուն սպասելով։ Շատ անգամներ կարծեց լսել անիւներու ձայնը սակայն ատիկա պատրանք մըն էր, Վերջապէս կառապանին աղաղակները թնդացին և վերնափեղկին տակ չնկոց մը լսուեցաւ. Իշխանուհի Վառվառա որ թուղթ կը բանար, ինքն ալ լսեց և Աննա՝ կաս կարմիր եղած՝ ոտքի ելաւ. բայց փոխանակ սանդուխէն վար իջնելու, որպէսզի անոր դէմը վազէ, ինչպէս առջի անգամ ըրած էր, կեցաւ։ Ամօթ զգաց իր առջի պատրանքներուն համար և մանաւանդ վախցաւ Վրօնսքիի ընելիք ընդունելութենէն։ Թշնամանքի զգացումը ջնջուեցաւ, բայց միշտ կ'երկնչէր Վրօնսքիի դժգոհութենէն։ Յիշեց որ իր աղջիկը երկու օրէ ի վեր բոլորովին առողջացած էր էր։ Նոյնիսկ աղջկանը դէմ կը սրտմտէր նամակը գրածին պէս առողջացած ըլլալուն։

Վերջապէն միտքը բերաւ որ Վրօնսքի հո՛ն էր։ Անոր ձայնը լսեց, ամէն բան մոռցաւ և զուարթօրէն սլացաւ զայն դիմաւորելու։

— Պզտիկը ինչպէ՞ս է, հարցուց Վրօնսքի երկչոտութեամբ անոր նայելով, մինչ Աննա սանդուխէն վար կը

իջնար։ Նախասենեակին մէջ նստած էր և իր սենեկապանը կօշիկները կը քաշէր։

— Աղէկ է,

— Իսկ դո՞ւն։

Աննա երկու ձեռքերովը անոր գլուխը բռնեց և իրեն մօտեցուց, առանց աչքերը վրայէն հեռացնելու։

— Ուրեմն շատ գո՜հ եմ, ըսաւ Վրոնսքի պաղ ակնարկը մը նետելով Աննայի, անոր չրջազգեստին ու մազերու յարդարումին վրայ զոր գուշակեց թէ իրեն համար պատրաստած էր։

Այս բանին իրեն առթած հաճոյքը այնքա՞ն շատ անգամներ վայելած էր արդէն ու իր ակնարկը զգեցաւ այն արտայայտութիւնը որմէ Աննա այնքա՞ն շատ կը վախնար։

— Շատ գո՜հ եմ որ պզտիկը առողջացած է և դուն ալ աղէկ ես, ըսաւ Աննայի ձեռքը համբուրելէ առաջ մօրուքը չորցնելով։

— «Փոյթ չէ, մտածեց Աննա, բաւ է որ քովս ըլլայ, այն ատեն չկրնար, չհամարձակիր զիս չսիրել։»

Երեկոյթը զուարթ անցաւ ի ներկայութեան իշխանուհի Վառվառայի որ Վրոնսքիի գանգատեցաւ թէ Աննա իր բացակայութեանը աֆիոն առած էր։

— Չէի կրնար քնանալ, ըսաւ Աննա, խոկոր մտածումներս կը խառնաշփոթուէին։ Երբ ինք հոս է բնաւ պէտք չեմ զգար աֆիոն առնելու։

Վրոնսքի ընտրութիւններուն մասին խօսեցաւ Աննա կրցաւ իր հարցումներով անոր պատմել տալու ինչ որ իրեն հաճոյք կը պատճառէր, այսինքն իր անձնական յաջողութիւնները։

Ի փոխարէն ինքն ալ տան մասին զուարճալի տեղեկութիւններ հաղորդեց։

Բայց, յետոյ, երբ առանձին մնացին, Աննա որ կը

զգար թէ անոր վրայ ունեցած իշխանութեանը տիրացած էր վերստին, ուզեց ջնջել այն դժնդակ տպաւորութիւնը ակնարկին զոր Վրոնսքի իրեն ուղղած էր իր նամակին պատճառաւ։

— Խոստովանէ որ նեղացար նամակս առնելով և թէ չհաւատացիր գրածիս։

Հազիւ թէ այս բառերը արտասանած էր, տեսաւ որ Վրոնսքի հակառակ այդ վայրկեանին իրեն համար ունեցած բոլոր գուրգուրանքին, չէր ներած տակաւին այդ նամակը։

— Այո՛, ըսաւ, քու նամակդ տարօրինակ էր. Աննի հիւանդ էր և կ՚ուզէիր մեկնիլ։

— Բացարձակ ճշմարտութիւնն էր։

— Չեմ կասկածիր.

— Չէ՛, կը կասկածիս... դժգո՜հ ես, լաւ կը տեսնեմ։

— Բնաւ երբեք... միակ բանը որ ինձ հաճելի չէ, այն է որ չես ընդունիր թէ պարտականութիւններ կան ...։

— Նուագահանդէսի երթալու պարտականութի՞ւն։

— Չխօսինք այդ մասին։

— Ինչու չպիտի խօսինք։

— Կ՚ուզեմ ըսել միայն որ պարտականութիւններ կան որոնցմէ կարելի չէ խուսափիլ։ Այսպէս, օրինակի համար, պարտաւոր եմ Մոսքուա երթալու, այն պատճառաւ...ա՜հ, Աննա, ինչո՞ւ այսչափ ջղագրգիռ ես, միթէ չես գիտեր որ առանց քեզի չեմ կրնար ապրիլ։

— Քանի որ այդպէս է, ըսաւ Աննա խուլ ձայնով մը, ըսել է որ այս կեանքը բեռ մըն է քեզի համար։ Պիտի գաս օր մը ինծի հետ անցնելու և պիտի մեկնես ինչպէս կ՚ընեն...։

— Աննա, չատ անգութ ես... պատրաստ եմ ամբողջ կեանքս քեզի տալու։

Աննա մտիկ չէր ըներ։

— Եթէ Մոսքուա պիտի երթաս, քեզի կ՚ընկերանամ... հոս չեմ մնար... կա՛մ իրարմէ կը բաժնուինք կա՛մ միասին կ՚ապրինք...

— Բայց գիտես որ ատիկա իմ միակ փափաքս է... սակայն ատոր համար...։

— Ամուսնալուծո՞ւմ պէ՞ք է։ Պիտի գրեմ իրեն... կը տեսնեմ որ ուրիշ կերպով չեմ կրնար ապրիլ... բայց քեզի հետ Մոսքուա պիտի երթամ...։

— Կը կարծես թէ ինծի սպառնալի՞ք մը կ՚ընես։ Բայց իմ մեծագոյն բաղձանքս քենէ չբաժնուիլն է, ըսաւ Վրոնսքի ժպտելով։

Բայց գուրգուրանքի այս խօսքերը արտասանելով հանդերձ, իր աչքերը ունեցան պաղ ու չոր նայուածքը մարդու մը զոր կը հետապնդեն և որ անգութ կը դարձնեն։

Աննա տեսաւ այս ակնարկը և գուշակեց անոր նշանակութիւնը։

«Բանի որ այսպէս ես, դժբախտ բան է», կ՚ըսէր այդ ակնարկը. ասիկա վայրկեանի մը տպաւորութիւնը եղաւ, սակայն Աննա զայն երբեք չմոռցաւ։

Աննա Քարէնինի գրեց ամուսնալուծում խնդրելու համար և Նոյեմբերի վերջերը Վրոնսքիի հետ Մոսքուա մեկնեցաւ։ Ամէն օր պատասխանի մը սպասեցին ու այս անգամ ճշմարիտ էրիկ կնկան պէս հաստատուեցան հոն։

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Լէվին և Քիթթի արդէն երեք ամիսէ ի վեր հաստատուած էին Մոսքուայի մէջ։ Քիթթի իր ծննդաբերութեան կը սպասէր որուն ժամանակը գրեթէ հասած էր։ Մանկամարդ կինը Մոսքուայի մէջ առիթ ունեցաւ հանդիպելու Վրոնսքիի։ Այս անակնկալ հանդիպումը թէև զինքը պահ մը շփոթեցուց, սակայն շուտով ինքզինք գտաւ, և նոյն իսկ անոր հետ քանի մը խօսքեր փոխանակեց, յետոյ վերադարձաւ տանտիրուհիին քով որուն սրահին մէջ տեղի կ՚ունենար հանդիպումը ու ա՛լ չզբաղեցաւ անով։

Այս հանդիպումը Քիթթի պատմեց Լէվինի որ յայտարարեց թէ շատ գոհ էր անցած դարձածէն և թէ ասկէ ետքը թշնամական դիրք մը չպիտի բռնէր Վրոնսքիի հանդէպ։

Յետոյ, ակումբին մէջ, Լէվին ևս առիթ ունեցաւ Վրոնսքիի հանդիպելու Օպլոնսքիի ներկայութեան և միասին տեսակցեցան ու շամպանեա խմեցին։

Երբ Վրոնսքի ոտքի ելաւ մեկնելու համար, Օպլոնսքի զայն կեցուց և սկսաւ հետը ցած ձայնով խօսիլ. Լէվին միայն սա խօսքերը լսեց.

— «Չէ՛, չնեղանար, բայց կացութեան անորոշութիւնը...»

Լէվին ուզեց հեռանալ, բայց Օպլօնսքի զայն վար դրաւ.

— Լէվին, Լէվին, կեցի՛ր, ըսաւ, և աշխոյժով արմուկէն բռնեց, իբրև թէ զայն բնաւ թոյլ չտալու համար։

Լէվին նշմարեց որ Օպլօնսքիի աչքերը քիչ մը խոնաւ էին, ինչ որ կը պատահէր երբ շատ խմած կամ յուզուած ըլլար. այս անգամ երկուքն ալ էր միանգամայն։

— Իմ ամենէն անկեղծ, գուցէ լաւագոյն բարեկամս է, ըսաւ Վրօնսքիի... դուն ալ նմանապէս. շատ սիրելի ես ինծի... կը փափաքիմ և գիտեմ որ պէտք է իրարու բարեկամ ըլլաք, քանզի երկուքդ ալ սքանչելի մարդիկ էք։

— Ուրեմն ինչ, մեզ ուրիշ բան չմնար այլ եթէ իրար համբուրել. ըսաւ Վրօնսքի բարեմիտ ժպիտով մը, ձեռքը Լէվինի կարկառելով։

Այս վերջինը կոմսին ձեռքը բռնեց և զօրաւոր կերպով սեղմեց.

— Շատ երջանիկ, շատ երջանիկ եմ, ըսաւ։

— Ես ալ, պատասխանեց Վրօնսքի։

— Կառսօն, շիշ մը մը շամբանիա, հրամայեց Օպլօնսքի։

Բայց հակառակ իրենց մեծ փափաքին՝ Լէվին և Վրօնսքի այլևս բան մը չգտան իրարու ըսելիք։

— Գիտե՞ս որ Աննան չճանչնար, ըսաւ Օպլօնսքի... և կ'ուզեմ զայն անոր տանիլ... օ՛ն, Լէվին, եկուր։

— Շատ երջանիկ պիտի ըլլայ ձեզի հետ ծանօթանալով, ըսաւ Վրօնսքի...

— Կ'ուզե՞ս գալ Աննան տեսնել, իր տունն է... երկար ատեն է որ խոստացայ քեզ իրեն տանելու... իրիկունը ո՞ւր երթալու միտք ունէիր։

— Ո՛չ մէկ մասնաւոր տեղ մը. Սվիասքիի խոստացած էի հողագործական ընկերութեան նիստին երթալ... եթէ կ'ուզես, քեզի հետ կուգամ, ըսաւ Լէվին։

— Օ՛ն, այդ բանը մեծ հաճոյք կը պատճառէ ինծի։

— Գնա՛ նայէ՛ որ կառքս բերա՞ծ են ըսաւ Օպլօնսքի սպասաւորին։

— Իշխան Օպլօնսքիի կառքը պատրաստ է, գոչեց դռնապանին ձայնը։

Կառքը յառաջացաւ և երկու բարեկամները մէջը մտան։ Լէվին սկսաւ խորհիլ թէ արդեօք լաւ կ'ընէ՞ր Աննային այցելութեան երթալով։

«Ի՞նչ պիտի ըսէր Քիթթի»։

Բայց Օպլօնսքի թոյլ չտուաւ այդ խորհրդածութիւններուն մէջ թաղուելու և կարծես իր կասկածները գուշակելով՝ զանոնք ցրուեց։

— Շատ գոհ եմ մտածելով որ իրեն հետ պիտի ծանօթանաս... Տոլլի երկար ատենէ ի վեր այդ բանին կը փափաքի... մերինները բոլորն ալ հոն են...։ Թէև իմ քոյրս է, բայց չեմ քաշուիր ըսելու որ նշանաւոր կին մըն է... դու ինքդ պիտի տեսնաս... իր կացութիւնը շատ դժնդակ է, մանաւանդ հիմա։

— Ինչո՞ւ համար մանաւանդ հիմա։

— Էրկանը հետ բանակցութեան մէջ եմ ամուսնալուծութեան համար... ինքն ալ կ'ուզէ, բայց դժուարութիւններ մէջտեղ ելան զաւակին պատճառաւ։ Ու այս գործը որ կրնար անմիջապէս լմննալ, երեք ամիսէ ի վեր կը տևէ։ Ամուսնալուծումը վճռուելուն պէս

պիտի ամուսնանայ Վրօնսքիի հետ։ Այդ հինաւուրց նուիրագործումը, որուն ո՛չ ոք կը հաւատայ և որ սակայն այնքա՛ն մարդոց երջանկութիւնը կը խանգարէ, ինչ աղուոր բան ... բայց վերջապէս իրենց կացութիւնը որոշ պիտի ըլլայ իմինիս ու քուկինիդ պէս։

— Ո՞վ կ'արգիլէ ամուսնալուծումը։

— Ա՜հ. երկար ու ձանձրացուցիչ պատմութիւն մըն է։ Մտիկ ըրէ՛. լաւ միտքդ բեր թէ ինչ կրնայ ըլլալ, երեք ամիսէ ի վեր Աննայի կացութիւնը որ ամուսնալուծումին կը սպասէ։ Ինք հոս, Մոսքուա է ուր ամէն մարդ զինքը կը ճանչնայ. տեղ մը չերթար և Տոլլիէն զատ բարեկամուհի մը չի տեսներ, որովհետև չուզեր որ կարեկցութեան համար իրեն գան։ Նոյնիսկ այդ ծեր սաղը, Իշխանուհի Վառվառա մեկնեցաւ, որովհետև անպատշաճ կը գտնէ անոնց քով կենալ այս պարագաներուն մէջ... Իր տեղը ուրիշ կին մը ըլլար այս կացութեան մէջ չպիտի կրնար ճար մը գտնել իր խելքով։ Լաւ ուրեմն, պիտի տեսնաս որ Աննա ինչպէս արժանաւոր կերպով կազմակերպած է իր կեանքը ...։

— Քոյրդ աղջիկ մը ունի որ անշուշտ իրեն մեծ զբաղում մըն է։

— Քեզի համար կին մը թիսամայրէ ուրիշ բան մը չէ, պատասխանեց Օպլօնսքի։ Քեզի համար կնոջ մը կեանքը կը կայանայ իր զաւակները խնամելու մէջ...։ Լաւ ուրեմն, հիանալի կերպով կը մեծցնէ իր աղջիկը ... Բայց ատկէ դուրս ուրիշ զբաղում ալ ունի, քանզի կը գրէ ... կը տեսնամ որ հեգնօրէն կը ժպտիս։ Իրաւունք չունիս այդպէս ըսելու։ Աննա տղոց համար գիրք մը կը պատրաստէ, այս մասին մէկու մը խօսք չէ ըրած բայց ինծի կարդաց և ես ալ ձեռագիրը Վօրքուէվի յանձնեցի ... կը ճանչնաս այս հրատարակիչը որ ինքն

ալ գրող ... հասկցող է և ըսաւ որ այդ գիրքը նշանաւոր բան մըն է։ Բայց մի՛ կարծեր որ Աննա գրագիտուհի մը մըն. ո՛հ, ո՛չ, ամէն բանէ առաջ սրտի տէր կին մըն է, դուն ալ պիտի տեսնաս։ Այսպէս շատ կը շահագրգռուի փոքրիկ անգլուհիով մը ու անոր ամբողջ ընտանիքովը։

— Մարդասիրութի՞ւն ալ կ'ընէ։

— Անմիջապէս բանի մը գէշ կողմը կը տեսնաս, մարդասիրութիւն չէ, այլ սրտի հակում մը... Վրօնսքի ձիավարժ մը ունէր շատ կարող բայց գինով։ Վերջապէս վրան խենթութիւն եկաւ և ընտանիքը թշուառութեան մէջ ինկաւ։ Աննա անոնցմով կը շահագրգռուի, կ'օգնէ իրենց ու հիմայ ամբողջ ընտանիքը իր վրան է։ Բայց գոռոզութեամբ չվարուիր հետևնին, ընդհակառակը, ինք իսկ ռուսերէնի դաս կուտայ մանչերուն զիրենք վարժարան մտնելու վարժեցնելու համար ու փոքրիկ աղջիկն ալ իր քով առած է։

Աննայի բնակարանը հասնելով՝ Վրօնսքի ծառային հարցուց թէ հիւր կա՞յ.

— Պ. Վօրքուէվը, պատասխանեց։

— Ո՞ւր են։

— Պարոնին աշխատութեան սենեակը։

Ցանկարծ Աննա զիրենք դիմաւորելու եկաւ և ըսաւ.

— Ա՜հ, որքան գոհ եմ ձեզ տեսնելուս։

Լէվին Աննայի ամբողջ կերպարանքին մէջ գտաւ բարձր դասու աշխարհիկ կնոջ բոլոր հանդարտ ու բնական շարժուձևը զոր կը ճանչնար ու կը սիրէր։

Աննա իրեն երկարեց իր մանր ու զօրեղ ձեռքը, շատ բնականօրէն ներկայացուց Վօրքուէվը հրատարակի-

չը և ցոյց տուաւ սիրուն աղջնակ մը որ իր քով կ՚աշխատէր, ըսելով «որդեգիրս»։

— Ճշմարիտը շատ երջանիկ, շատ երջանիկ եմ ձեզ տեսնելուս, կրկնեց։

Այս պարզ բառերը Աննայի բերնին մէջ մասնաւոր նշանակութիւն մը առին Լէվլինի համար։

— Ձեզ երկար ատենէ ալ կը ճանչնամ ու կը գնահատեմ, ըսաւ Աննա, նախ՝ որովհետև Սթիվայի բարեկամն էք, յետոյ ձեր կնոջ պատճառաւ... զինքը շատ քիչ տեսայ, բայց հիանալի ծաղիկի մը տպաւորութիւնը թողուց վրաս, ճշմարիտ ծաղիկ մը, մայր ըլլալու վրայ է կարծեմ։

Աննա յամրօրէն կը խօսէր, ակնարկը Լէվլինի վրայէն եղբօրը վրայ պտտցնելով։

Լէվլին զգաց որ լաւ տպաւորութիւն յառաջ բերած էր և անմիջապէս մէջերնին հաճելի յարաբերութիւն մը հաստատուեցաւ, իբր թէ երկար ատենէ ի վեր իրար ճանչցած ըլլային։

— Ինչպէ՞ս ես այսօր, հարցուց եղբայրը։

— Սանկ նանկ, միշտ ջիղերս գիս կը նեղեն։

— Լաւ յաջողած է, այնպէս չէ՞, ըսաւ Օպլօնսքի Լէվլինին՝ նշմարելով որ այս վերջինը իր աչքերը չէր կըրնար զատել Աննայի խաղաներկ մեծ պատկերին վրայէն։

— Ամենէն գեղեցիկ պատկերն է զոր երբեք տեսած եմ։

— Եւ շատ նման, այնպէս չէ՛, աւելցուց Վօռքուէվ.

Լէվլին անգամ մըն ալ նայեցաւ նախ պատկերին, յետոյ նախատիպին։ Աննայի դէմքը մասնաւոր փայլով մը շողաց, երբոր անոր ակնարկը զգաց իր վրայ։ Լէվլին կարմրեցաւ և իր խռովքը ծածկելու համար, Աննայի հետ իր կնոջ վրայ խօսեցաւ։ Արուեստի վրայ վիճաբանու-

թենէ մը ետքը Աննա իր որդեգիրէն խնդրեց որ թէյ բերեն սրահ։

— Լա՛ւ ուրեմն, իր քննութիւնը աղէկ անցա՞ւ, հարցուց Օպլօնսքի, երբոր փոքրիկ աղջիկը սենեակէն դուրս ելաւ։

— Հիանալի կերպով, շատ օժտուած է և ինչ սքանչելի բնաւորութեան տէր։

— Ի վերջոյ քու աղջիկէդ աւելի պիտի սիրես.

— Յայտնի կ՚երեւայ որ էրիկ մարդ մըն է խօսողը. Սիրոյ մէջ աւելի կամ քիչ չի կայ։ Աղջիկս տեսակ մը սիրով կը սիրեմ ու այս աղջիկը ուրիշ տեսակ սիրով մը։

— Անդադար կ՚ըսեմ տիկինին, նկատել տուաւ հրատարակիչը, որ եթէ այս անգլուհիին կրթութեան համար վատնած կորովին մէկ հարիւրերորդը գոհէ Ռուս աղոց կրթութեան շատ գեղեցիկ գործ մը կրնայ ընել։

— Բայց ինչ ընեմ. չեմ կրնար։ Կոմս Ալէքսի շատ ըսաւ որ գիւղի դպրոցովը զբաղիմ։ Շատ անգամներ գացի, տղաքը սիրուն են. բայց չկրցայ այդ գործին կապուիլ։ Կորովի վրայ կը խօսի՞ք... Բայց կորովը սիրոյ վրայ հիմնուած է որ բանի չըլլար։ Այս պզտիկ Անգլուհիին կապուեցայ չեմ գիտեր ինչու համար։

Ու կրկին նայեցաւ Լէվլինի։ Իր ժպիտը, իր ակնարկը, ամէն բան կ՚ըսէր թէ անոր համար կը խօսէր, թէ անոր կարծիքին կարևորութիւն կու տար և թէ միեւնոյն ատեն գիտէր որ իր կարծիքէն էր։

— Ձեր ըսածը կ՚ըմբռնեմ, ըսաւ Լէվլին, մարդ իր սիրտը չկրնար նուիրել դպրոցի մը կամ նմանօրինակ հաստատութեան և ատոր համար է որ այդ հաստատութիւններուն արդիւնքը ոչինչ է։

— Պէտք եղածին չափ լայն սիրտ մը չունիմ ապա-

տարանի մը բոլոր փոքրիկ աղջիկները սիրելու համար, ըսաւ Աննա: Այդ բանը երբեք չէ յաջողած ինծի: Շատ կիներ կան որոնք այդ տեսակ գործերու մէջ դիրք մը ստեղծած են իրենց համար... և հիմակ որ այդ տեսակ զբաղումի մը պէտքը կը զգամ, ա՛լ աւելի նուաղ կարող կը զգամ ինքզինքս:

Ու մէկէն ճակատը մթագնեցաւ: Լէվին հասկցաւ որ նեղացած էր ինքզինքին վրայ խօսելուն համար:

Համակրական նոր բան մըն ալ նշմարած էր այդ կնոջ վրայ որ այնքան լաւ տպաւորութիւն մը ըրած էր իրեն: Իր շնորհին, խելքին ու գեղեցկութեան կը միացնէր նաև անկեղծութիւնը: Իրմէ չէր ուզեր ծածկել իր կացութեան բոլոր դժուարութիւնները: Լէվին անոր համար համակրանք ու կարեկցութիւն զգաց:

Աննա Լէվինն ու Վօսքուէվը հրաւիրեց սրահը և վայրկեան մը առանձին մնաց եղբօրը հետ:

— Անշուշտ ամուսնալուծութեան կամ Վրօնսքիի վրայ. կամ իմ մասիս կը խօսին, ըսաւ Լէվին ինքնիրեն:

Թէյի միջոցին խօսակցութիւնը վերսկսաւ առաջուան չափ շահեկան ու դիւրին. ո՛չ միայն նիւթ մը փնտռելու պէտքը չէին զգար, այլ հաճոյքով կը լռէին լսելու համար ուրիշներուն ըսածը:

Երբոր Օպլօնսքի ոտքի ելաւ մեկնելու համար, Վօսքուէվի երթալէն շատ ետքը, Լէվինի այնպէս թուեցաւ որ դեռ նոր եկած էր: Զուզելով ոտքի ելաւ:

— Ի տեսութիւն, ըսաւ Աննա անոր աչքերուն մէջ ուղղելով իր գրաւիչ նայուածքը:

— Սառը կոտրեցաւ հիմա, երջանիկ եմ, աւելցուց Աննա:

Ձեռքը Լէվինի ձեռքին մէջ թողուց և աչքը քթթեց:

— Ըսէք ձեր կնոջը որ առաջուան պէս կը սիրեմ զինքը, աւելցուց, ըսէք իրեն նաև որ եթէ իմ վիճակիս չկրնար ներել, կը բաղձամ որ երբեք ներելիք չըլլայ օր մը: Ինծի ներելու համար պէտք է ինծի պէս տառապած ըլլար ու Աստուած թո՛ղ զինքը պահէ անկէ:

— Իրեն պիտի ըսեմ, անպատճառ պիտի ըսեմ, ըսաւ Լէվին կարմրելով:

«Ի՜նչ նշանաւոր. սիրելի ու կարեկցութեան արժանի կին» մտածեց Լէվին երբոր Օպլօնսքիի հետ ցուրտ օդին ելաւ:

Լաւ ուրեմն, ի՞նչ կ'ըսէի քեզի, ըսաւ Աննայի եղբայրը տեսնելով որ Լէվին յաղթահարուած էր:

— Ո՛չ միայն խելացի է, ըսաւ Լէվին. այլ սրտով ալ հարուստ, բոլոր հոգիովս. կը կարեկցիմ իրեն:

— Այժմ կը կարծեմ որ ամէն բան պիտի կարգադրուի, ըսաւ Օպլօնսքի... ուրիշ անգամ անձերը մի դատեր առանց ճանչնալու: Մնաս բարով... երկուքս միեւնոյն կողմը չենք երթար:

Լէվին իր տունը դարձաւ, միշտ Աննայի ազդեցութեան տակ և հետզհետէ թափանձելով անոր կացութեան մէջ.

Քիթթին տխուր և նեղացած դտաւ, քոյրերը ճաշի եկած էին, կերակուրը զուարթ անցած էր, բայց յետոյ Լէվինի վերադարձին սպասեր էին և որովհետև չէր եգար, երկու կիները մեկներ էին:

— Իսկ դուն, ո՞ւր անցուցիր երեկոյթդ, հարցուց Քիթթի անոր աչքերուն մէջ նայելով, որոնց անսովոր փայլը նշմարեց:

Բայց որպէսզի անկեղծօրէն բացատրութիւն տայ՝ իր մտատանջութիւնը ծածկեց և հաւանիչ ժպիտով մը խօսքերուն մտիկ ըրաւ:

— Շատ գոհ եմ Վրոնսքիի հանդիպելու առիթ ունենալուս, այժմ իրարու հետ շատ աղէկ ենք ... ասկէ ետքը պիտի ջանամ իրեն չհանդիպելու, սակայն բարեկամաբար պիտի վարուիմ հետը։

Յիշեց որ Վրոնսքիի չհանդիպիլ ջանալով հանդերձ, փութացած էր երթալ Աննան տեսնելու և կարմրեցաւ։

— Ժողովուրդը կ՚ամբաստանենք թէ շատ կը խմէ, բայց չիտակը չեմ գիտեր թէ ժողովո՞ւրդը աւելի կը խմէ թէ ազնուականները...

Այս խօսքերը չխաբեցին Քիթթին։ Ուզեց գիտնալ թէ էրիկը ինչո՞ւ այդքան կարմրած էր ու այսպէս տարօրինակ դէմք մը կ՚առնէր։

— Իսկ յետո՞յ. ո՞ւր գացիր։

— Սթիվա ինէ խնդրեց որ իրեն ընկերանամ քրոջը՝ Աննային՝ տունը երթալու համար։

Ա՛լ աւելի կարմրեցաւ, սխալ ըրած էր Աննային երթալով, ա՛լ այդ մասին կասկած չունէր,

Երբոր Աննայի անունը արտասանեց Քիթթիի աչքերը խոշոր խոշոր բացուեցան, բայց ինքն իր վրայ ջանք մը ըրաւ, իր յուզումը ծածկեց և պարզապէս ըսաւ.

— Ա՛հ։

— Ինծի դէմ քէն չես ըներ հոն երթալուս համար, այնպէս չէ՞ ... Սթիվա խնդրեց, ինչպէս նաև Տօլլին ալ։

— Ո՛հ, ո՛չ, ըսաւ Քիթթի, բայց Լէվին տեսաւ որ անկեղծ չէր և թէ փոթորիկ մը կը պատրաստուէր։

— Շա՛տ հաճելի է և շա՛տ ալ կարեկցութեան արժանի ... հիանալի կին մըն է։

Իր երեկոյթը պատմեց և Աննայի Քիթթիին ուղղած խօսքերը կրկնեց։

— Անշուշտ կարեկցութեան արժանի է, ըսաւ Քիթթի և ուրիշ բանի մը վրայ խօսեցաւ։

Լէվին այս հանդարտութենէն խաբուեցաւ և սենեակը գնաց հանուելու համար։

Երբ վերադարձաւ կինը գտաւ միևնոյն թիկնաթոռին մէջ և քովը մօտենալուն պէս Քիթթի իրեն նայեցաւ ու լալ սկսաւ։

— Ի՞նչ ունիս, ի՞նչ ունիս, հարցուց Լէվին, կանխապէս գիտնալով հանդերձ թէ ի՛նչ բան զայն կը տագնապեցնէր։

Այդ ատորին կնոջ սիրահարեր ես։ Քեզ կախարդեր է .. աչքերէդ հասկցայ... այո՛, այո՛ և ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր հետևանքը... ակումբը գացիր ու խմեցիր... յետոյ թուղթ խաղացիր և յետոյ այդ կնոջ տունը գացիր ... պիտի մեկնինք ... վաղը կը մեկնիմ։

Լէվին երկար ատեն չկրցաւ զայն հանդարտեցնել։ Ի վերջոյ յաջողեցաւ հանդարտեցնել խոստովանելով որ Աննայի համար զգացած կարեկցութիւնը և շամբանիան շփոթեր էին իր բարիի ու չարի ծանօթութիւնները և թէ արդարև Աննայի ազդեցութիւնը կրեր էր, սակայն ասկէ ետքը խոյս պիտի տար անկէ։ Նոյն անկեղծութեամբ խոստովանեցաւ որ Մոսքուայի մէջ վարած կեանքը ուր խմելէ, ուտելէ ու թուղթ խաղալէ զատ բան մը չէր ըներ զինքը բոլորովին ճամբէն շեղեցուցած էր։

Գիշերուան մէկ մասը այս վէճերով անցուցին ու միայն առտուան դէմ կրցան քնանալ։

Բ.

Երբոր Աննա իր հիւրերը ճամբեց սկսաւ սենեակին մէջ ժուռ գալ։ Վերջերս անգիտակցաբար սովորութիւն ըրեր էր բոլոր տեսած երիտասարդներուն սէրը գրգռել։ Լէվինին հետ ալ նոյն կերպ վարուեցաւ ու թէեւ հասկցաւ թէ կրցածին չափ իր նպատակին հասեր էր, որչափ որ կարելի էր հասնիլ ամուսնացած ու պարկեշտ մարդու մը հետ, այսուհանդերձ անոր մեկնելէն ետքը դադրեցաւ վրան մտածելէ։

Եւ սակայն Լէվին շատ հաճելի էր իրեն։ Հակառակ մարդկային այս երկու տիպարներու որոշ զանազանութեան, Աննա իբրեւ կին, երկուքին քով ալ կը տեսնար այն գրաւիչ յատկութիւնը որու համար Քիթթի սիրած էր Վրօնսքին ու կը սիրէր Լէվինը։

Միակ մտածում մը իր միտքը կը տոգորէր.

— Եթէ այնքա՛ն ազդեցութիւն ունիմ ուրիշներու վրան, այս հաւատարիմ եւ իր պարտականութեանց կապուած ամուսնոյն վրայ, ինչո՞ւ Վրօնսքի պաղ վերաբերում մը ունի ինծի հանդէպ... Չէ՛, ո՛չ թէ պաղ, զիս կը սիրէ, գիտեմ ասիկա ... բայց նոր պատուար մը մեզ կը բաժնէ... ինչո՞ւ ամբողջ իրիկունը դուրսը կ'անցնէ։ Սթիվայի միջոցաւ լուր ղրկած էր որ չկրնար թողուլ Եաշվինը եւ թէ պէտք է որ անոր խաղին վրայ հսկէ ... միթէ Եաշվին տղա՞յ մըն է ...։ Այդ չքմեղանքը կ'ընդունիմ, որովհետեւ երբեք չստեր ... բայց այս ճշմարտութեան տակ ուրիշ բան կայ։ Գոհ է որ այս առիթը կը ներկայանայ ցոյց տալու համար ինծի թէ ուրիշ պարտականութիւններ ունի։ Ասիկա գի-

տեմ եւ կարծեմ իրաւունք ունի։ Բայց ի՞նչ հարկ կայ զայն ինծի ապացուցանել ուզելու։ Կ'ուզէ ցոյց տալ որ իմ վրաս ունեցած սէրը պէտք չէ որ արգելք ըլլայ իր ազատութեան։ Բայց ես այս ցուցմունքին պէտք չունիմ, ես սիրոյ պէտք ունիմ։ Պէտք է որ հասկցած ըլլայ իմ քաշածներս Մոսկուայի մէջ ... ալ չեմ ապրիր կոր, լուծումին կը սպասեմ որ անդադար կը խուսափի։ Սթիվա կ'ըսէ թէ չկրնար Գարենինի երթալ եւ ես ա՛լ չեմ կրնար գրել իրեն... բան մը չեմ կրնար ընել, բան մը չեմ կրնար սկսիլ, բան մը չեմ կրնար փոխել։ Ինքզինքս կը զսպեմ, կը սպասեմ, ժամանցքներ կը ստեղծեմ, այս Անգլիացի ընտանիքը, ընթերցումը, բայց բոլոր ատոնք պատրանքներ են... ատոնք ալ աֆիոն են... Վրօնսքի պէտք էր որ գութ ունենար վրաս...։

Զգաց որ ինքն իր վրայ ունեցած կարեկցութիւնը արցունքներ կը խլէր իրմէ։

Զանգակի ուժգին ձայն մը լսեց եւ հասկցաւ որ Վրօնսքին էր։ Շուտով արցունքները սրբեց, լամպային քով նստաւ, գիրք մը բացաւ եւ մտքի հանդարտութիւն կեղծեց։

Հարկ էր անոր ցոյց տալ որ դժգո՛հ էր խոստումին համեմատ եկած չըլլալուն եւ միեւնոյն ատեն անոր չզգացնել իր վիշտը։

Վրօնսքի զուարթ ու եռանդուն՝ մօտեցաւ։

Չնեղանար, այնպէս չէ՞ ... ա՜հ ինչ սոսկալի կիրք է թղթախաղը։

— Չէ, չնեղացայ. երկար ատենէ ի վեր կորսնցուցած եմ նեղանալու դիւրութիւնը ... Սթիվա եկաւ զիս տեսնելու եւ Լէվին ալ միասին։

— Այո՛ ըսին որ քեզի այցելութիւն պիտի տային։ Լաւ ըրին, Լէվին հաճելի թուեցա՞ւ քեզի։

Վրոնսքի անոր քով նստաւ։

— Շուտ ... հիմա գացին. իսկ Եաշվինը։

— Տանըլեօթը հազար րուպլի վաստկեցաւ... զինքը խրատեցի հետս դուրս ելլելու. արդէն ոտքի ելած էր, յետոյ կրկին սեղանին քով դարձաւ և հիմայ կորուստի մէջ է ...

— Ինչո՞ւ ուրեմն մնացիր, ըսաւ Աննա ձայնը բարձրացնելով։ Սթիվային ըսեր ես որ պիտի մնաս Եաշվինը ազատելու համար և զայն թողեր եկեր ես...։

Իր դէմքին արտայայտութիւնը տժգոյն և թշնամական եղաւ։

Վրոնսքիի երեսը իսկոյն պաղարիւնով պայքարելու որոշումը ցոլացուց։

— Նախ ոչ ոքի պաշտօն յանձնեցի ո և է բան քեզի ըսելու, յետոյ երբե՛ք չեմ ըսեր բան մը որ ճշմարիտ չըլլայ ... և ասկէ զատ փափաք ունէի մնալու և մնացի։

Պահ մը լռութիւն պահեց, յետոյ դէպի անոր ծռեցաւ և ձեռքը երկարեց, յուսալով որ Աննա իր ձեռքը պիտի դնէ անոր մէջ։

— Աննա, Աննա, ըսաւ, ի՞նչ օգուտ ունի...։

Գուրգուրանքի եղած այս կոչը հաճելի թուեցաւ մանկամարդ կնոջ, բայց դէպի չարը տարօրինակ մղում մը զինքը արգիլեց այդ շարժումին անձնատուր ըլլալու։

— Անշուշտ փափաք ունէիր և կեցար, քեզի հաճելի եղածը կ'ընես. բայց ի՞նչ օգուտ կայ ինծի ըսելու... միթէ մէկը քու իրաւունքներդ կ'ուրանա՞յ։ Վերջապէս, իրաւունք ունենալ կ'ուզես, լա՛ւ, իրաւունք ունիս ուրեմն։

Հետզհետէ կը բորբոքէր քանի կը խօսէր։

Վրոնսքի ձեռքը քաշեց ու իր դէմքը աւելի կամայական արտայայտութիւն մը առաւ։

— Քեզի համար բո՛ւն խնդիրը յամառութիւնն է, այո՛, յամառութիւնն է, այո՛, յամառութիւնը... կ'ուզես որ վերջին խօսքը քուկդ ըլլայ։ Բայց եթէ գիտնայիր թէ ինծի համար խնդիրը ի՛նչ բանի վրայ է...։

Աննա դժուարութիւն կրեց արցունքները վանելու։

— Եթէ գիտնայիր թէ ինչ կը զգամ երբ կը տեսնեմ որ կը թշնամանաս, այո՛ կը թշնամանաս ինծի հանդէպ... եթէ գիտնայիր թէ այդ վայրկեաններուն մէջ դժբախտութիւն մը որքա՛ն մօտ է, թէ որքա՛ն ես ինէ կը վախնամ...։

Այս յուսահատութեան հանդէպ, Վրոնսքի սարսափեցաւ... դէպի Աննան ծռեցաւ, ձեռքը բռնեց և համբուրեց։

— Օ՜ն, ինչ բանի կը վատնենք մեր ժամանակը, ի՞նչ հարկ կայ... միթէ ես դուրսը ժամանցներ կը փնտռե՞մ, միթէ խոյս չե՞մ տար կիներու ընկերակցութենէն։

— Ատ էր պակաս.

— Ըսէ ինծի, ի՛նչ պէտք է ընեմ քեզ հանդարտեցնելու համար։ Ամէն բանի պատրաստ եմ քու երջանկութեանդ համար։ Չե՞ս տեսներ որ ամէն ինչ պիտի ընեմ այս վայրկեանիս քու վիշտդ բառնալու համար։

— Բան չի կայ, բան չի կայ, ըսաւ Աննա։ Շիտակը ես ալ չեմ հասկնար, գուցէ առանձին մնալէս է... Ջիղերս կը գրգռուին... ա՛լ չխօսինք ատոր վրայ... Ինծ մօտիկ ըրէ. ձիարշաւը ինչպէ՞ս անցաւ. բան մը չըսիր այդ մասին։

Աննա կը ջանար իր յաղթութիւնը ծածկել, քանզի յաղթութիւնը իր կողմը մնացած էր։

Վրօնսքի ընթրել ուզեց և սկսաւ ձիարշաւին բոլոր մանրամասնութիւնները պատմել, բայց Աննա անոր ակնարկին մէջ տեսաւ որ հետզհետէ աւելի ցուրտ կը դառնար, թէ իրեն չպիտի ներէր տարած յաղթանակը և թէ յամառութիւնը որուն դէմ ի զո՛ւր կը կռուէր, նորէն պիտի տիրէր վրան։

Աննա կը զգար թէ զիրենք միացնող սիրոյն քով կար պայքարի չար ոգին և թէ զայն չէր կրնար վանել Վրօնսքին սրտէն և մանաւանդ ո՛չ ալ իր սրտէն։

Գ.

Օպլօնսքիին գործերը երթալով կը գէշնային. արդէն գրեթէ հատցուցած էր այն դրամը զոր անտառի մը վաճառումէն ստացեր էր և իր պաշտօնէն ստացած ամսականը հազիւ կը բաւէր մանր ծախքերուն։ Որոշեց երկաթուղիներու վարչութեան մէջ պաշտօն մը փնտռել որ իրեն տասներկու հազար րուպլիի չափ գումար մը ապահովէ, միւս պաշտօնը պահելով հանդերձ։ Այս նպատակով՝ Օպլօնսքի Տոլլիէն յիսուն րուպլի առնելով, Սէն-Բեդերսպուրկ գնաց որպէս զի Քարէնինը տեսնէ, որ կրնար այս մասին օգտակար ըլլալ իրեն։ Ինքնիրեն որոշած էր նաև միևնոյն առեն անոր հաւանութիւնը առնել ամուսնալուծութեան համար։

Քարէնին իր գրասենեակին մէջ նստած, համբերութեամբ մտիկ ըրաւ Օպլօնսքիին որ նախ ռուս պետութեան ելմտական նեղ կացութեան մասին խօսեցաւ, յետոյ իր անձնական կացութեան մասին և ի վերջոյ քրոջը մասին։

Քարէնինէն խնդրեց որ՝ առիթը ներկայանալուն պէս՝

իրեն համար պաշտօն մը ճարէ երկաթուղիներու վարչութեան մէջ իբրև վերին հսկիչ, մանաւանդ որ այդպիսի պաշտօն մը կար պարապ։

— Անշուշտ, կրնամ քեզի համար խօսիլ, բայց ինչո՞ւ այդ պաշտօնը կ'ուզես։

— Որովհետև աղէկ ամսական կը վճարուի... ինը հազար րուպլի... և իմ նիւթական կացութիւնս, դուն ալ գիտես, շատ փայլուն չէ.

— Իսկ ես վերջերս տեղեկագիր մը տուի որուն մէջ կը բացատրեմ որ այդ առատ թօշակները մեր ելմտական վիճակին չեն համապատասխաներ...

— Եւ սակայն, եթէ երկրաչափ մը քսան հազար րուպլի կը ստանայ, ըսել է որ արժանիք ունի, ըսաւ Օպլօնսքի։

Եւ խօսքը փոխելով՝ աւելցուց.

— Ինծի մեծ ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէս եթէ իմ մասիս խօսիս... Ասկէ զատ, ուրիշ խօսք մըն ալ ունիմ.., կը գուշակես անշուշտ որ խնդիրը Աննային վրայ է...։

Օպլօնսքի այս անունը արտասանելուն պէս Քարէնինի դէմքը կերպարանափոխուեցաւ, ոգևորութեան փոխարէն խոնջենք ու խստութիւն արտայայտեց։

— Բայց, վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզէք ինէ, հարցուց։

— Լուծում մը, ո և է լուծում մը. քեզ կը դիմեմ ո՛չ թէ իբրև պետական անձի մը, այլ իբրև սրտի տէր քրիստոնեայի մը... իր վրայ գթալու ես...։

— Ի՞նչ է միտքդ, հարցուց Քարէնին անուշութեամբ։

—Այո՛, այսպէս է, իր վրայ գթալու ես...եթէ տեսնայիր իր վիճակը... ամբողջ ձմեռը իր քով անցուցի... պիտի գթայիր վրան... իր կացութիւնը սոսկալի է, բա-

ցարձակապէս սոսկալի, ուրիշ բառ կարելի չէ գործածել։

— Եւ սակայն ինծի կը թուի որ Աննա Արքատիէվնա իր բոլոր փափաքածը ունի, ըսաւ Քարէնին դրեթէ հատու ձայնով մը։

— Ա՛հ, սիրելիս, շնորհ ըրէ, թո՛ղունք այդ խօսքերը։ Անցածը անցած է... և լաւ գիտես թէ ի՛նչ կը փափաքի... ամուսնալուծում կ'ուզէ։

— Բայց ես կարծեցի որ Աննա Արքատիէվնա կը հրաժարէր ամուսնալուծումէն, որովհետեւ կը պահանջէի որ զաւակը թողու... կը մտածէի որ խնդիրը լմնցած էր... ու զայն իրաւամբ լմնցած կը նկատեմ, գոչեց։

— Շնորհ ըրէ՛, մի, բարկանար, ըսաւ Օպլոնսքի իր քեսայրին ծունկին դպելով, խնդիրը բնաւ լմնցած չէ։ Եթէ կը ներես, իրողութիւնները աչքէ անցնեմ. երբ իրարմէ բաժնուեցաք, մեծանձն եղար, պէտք եղածէն աւելի. ամեն բան տուիր իրեն, ազատութիւնը և նոյնիսկ ամուսնալուծում մը... Աննա ձեր ընթացքը շատ գնահատեց... այո՛, այնչա՛փ գնահատեց որ առջի բերան ինքզինք քեզ հանդէպ յանցաւոր զգալով, բանի մը վրայ չխորհեցաւ... ամէն բան մերժեց։ Բայց ի վերջոյ կեանքի իրականութիւնը իրեն ապացուց թէ կացութիւնը անհանդուրժելի էր։

— Աննա Արքատիէվնայի կեանքը չկրնար զիս շահագրգռել, ըսաւ Քարէնին զայն ընդմիջելով։

— Ներեցէք որ այդ բառերը չհաւատամ, շարունակեց Օպլոնսքի մեղմ կերպով...։ Իր կացութիւնը անհանդուրժելի է իրեն համար և ասկէ զատ ո և է մէկու մը օգուտ չունի... պիտի ըսես որ ինք արժանի է ատոր ... ինք ուրիշներէ աղէկ գիտէ այդ բանը և ինք չէ որ քենէ բան մը պիտի խնդրէ... բայց ես, մենք, իր բոլոր ընտանիքը, մենք ամենքս որ զինքը կը սիրենք, քեզի

կը պաղատինք։ Ինչո՞ւ պէտք է որ տառապի, որո՞ւ օգուտ ունի իր տառապանքը։

— Կը ներես, կը ներես, ըսաւ Քարէնին, ինծի կը թուի որ զիս ամբաստանեալի մը կարգը կը դնես։

— Բայց չէ, բայց չէ, բնաւ երբեք։ Միայն քեզ կը կ'ըսեմ որ Աննայի կացութիւնը անհանդուրժելի է և թէ դուն կրնաս զայն թեթեւցնել առանց ատոր համար վնաս մը կրելու... ես ամէն բան կը կարգադրեմ... արդէն ինծի խոստացած ես այդ բանը։

— Ատենօք այդ բանը խոստացայ, բայց յետոյ կարծեցի որ զաւկի խնդիրը լուծած է ամէն բան... յետոյ կը յուսայի որ Աննա Արքատիէվնա բաւական ազնուասրտութիւն պիտի ունենար...։

Քարէնին այս խօսքերը արտասանեց դժուարութեամբ դէմքը տժգունած և շրթունքը դողահար։

— Աննա ամէն բան քու մեծանձնութեանդ կը թողու... կը խնդրէ, կը պաղատի որ զինքը հանես այն անհնարին վիճակէն ուր կը գտնուի... զաւակը չուզեր քենէ... օ՛ն, բարի մարդ մըն ես, իր վիճակը մտածէ... ամուսնալուծումը իրեն համար մահու և կենաց խնդիր մըն է... եթէ իրեն խոստացած չըլլայիր՝ իր վիճակին համակերպած պիտի ըլլար և գիւղը պիտի մնար։ Բայց ամուսնալուծում մը խոստացար և քեզի գրելէ ետքը գնաց Մոսքուա բնակելու։ Լաւ ուրեմն, հո՛ն, ամեն անգամ որ մէկու մը կը հանդիպի, կարծես սրտին դանակի հարուած մը կ'ընդունի... վեց ամիսէ ի վեր կը սպասէ որոշումիդ... կարծես մահուան դատապարտուած մըն է. որուն վիզը անցուցած են չուանը, վեց ամիսէ ի վեր, իրեն խոստանալով կա՛մ մահ և կամ գուցէ ներում... գթա՛ իրեն... ես յանձն կ'առնեմ ամեն բան կարգադրել... քու խղճահարութիւններդ...

— Խնդիրը ատոր վրայ չէ, ըսաւ Քարէնին զզուանքով... բայց թերեւս խոստացայ բան մը որ իրաւունք չունէի խոստանալու...:

— Ուրեմն այժմ կը մերժես, ինչ որ խոստացած էիր:

ԺԱ մանակ պէտք է:

— Երբեք կարելին չեմ մերժեր, բայց մտածելու ժամանակ պէտք է:

Օպլօնսքի աթոռին վրայ ցատքեց:

— Չէ՛, չէ՛, չեմ կրնար հաւատալ... այնքա՜ն թըշուառ է խեղճը... չես կրնար այս բանը մերժել:

— Կը կրկնեմ, կարելիութեան սահմանին մէջ... Ինքզինքդ ազատախոհ կը դաւանիս, բայց ես հաւատացեալ եմ և չեմ կրնար քրիստոնէական օրէնքին դէմ երթալ:

— Բայց քրիստոնեայ ընկերութիւնը որ մերն է, կը ընդունի ամուսնալուծումը, ըսաւ Օպլօնսքի. Մեր եկեղեցին ալ ամուսնալուծում մը կ'ընդունի...

— Այո՛, բայց ո՛չ այս իմաստով:

Օպլօնսքի վայրկեան մը լուռ կեցաւ յետոյ շարունակեց.

— Ա՛լ չեմ կրնար կոր քեզ հասկնալ: Միթէ ամէն բան չներեցի՞ր... միթէ բուն իսկ քրիստոնէական զգացումով չշարժեցա՞ր... և որքա՜ն հիացանք քու վրադ. Դուն իսկ ըսիր որ եթէ ձեր շապիկը առնեն, հագուստն ալ տուէք... իսկ հիմա՞...:

Քարէնին ոտքի ելաւ, գունաթափ, կզակը դողահար և ըսաւ հատու ձայնով մը.

— Բաւական է, բաւական է, կը խնդրեմ... ա՛լ չխօսինք ատոր վրայ:

— Լաւ ուրեմն, ներէ՛ ինծի, եթէ քեզ վշտացուցի, ըսաւ Օպլօնսքի շփոթած ժպիտով մը ձեռքը երկարելով քեռայրին: Ես միայն ինծի յանձնուած պաշտօնը կատարեցի:

Քարէնին ձեռքը բռնեց, մտածեց և ըսաւ.

— Պէտք է որ հասուն կերպով կշռեմ այս խնդիրը և միջոցներ փնտռեմ... երկու օրէն վճռական պատասխան մը կուտամ:

Օպլօնսքի մեկնելու կը պատրաստուէր երբոր սենեկապան Քօնէյ ծանուց.

— Սէրկէյ Ալէքսէյէվիչ:

— Ո՞վ է, պիտի հարցնէր Օպլօնսքի բայց իսկոյն յիշեց.

— Ա՜հ. Սէրիօժան, ըսաւ,... ես կարծեցի թէ Սէրկէյ Ալէքսէյէվիչ պաշտօնատան մը դիւանապետն է:

Այն ատեն միտքը բերաւ որ Աննա իրմէ խնդրած էր զաւակը տեսնելու:

— Զայն պիտի տեսնաս և պիտի ջանաս իմանալու թէ ո՛վ կայ քովը և ի՛նչ կ'ընէ... ա՜հ, Սթիվա, եթէ կարելի ըլլար, եթէ կարելի ըլլար:

Օպլօնսքի կը վերյիշէր այն ողեկտուր արտայայտութիւնը որով Աննա այս խօսքերը արտասաներ էր և կը հասկնար որ անկարելի էր որ Աննա ամուսնալուծումը ընդունէր իր զաւկին վրայ ունեցած բոլոր իրաւունքներէն հրաժարելու պայմանաւ. Ատոր համար գոհ էր իր քրոջորդին տեսնելուն:

Քարէնին յիշեցուց իր աներձագին որ Սէրիօժային երբեք չէին խօսեր իր մօրը վրայ և խնդրեց իրմէ որ ո՛և է ակնարկութիւն չընէ:

— Տղան շատ հիւանդ եղաւ իր մօրը հետ տեսակցութենէ մը ետքը, զոր չէինք նախատեսած, ըսաւ Քարէնին...: Վայրկեան մը վախցանք իր կեանքին համար... բայց լաւ խնամքներն ու ծովու լոգանքը զինքը կազդուրեցին, և այժմ, բժշկին հրահանգին համեմատ, դպրոց դրի զինքը... ընկերներու ազդեցութիւնը շատ լաւ եղաւ իրեն համար... առողջ է և լաւ կ'ուսանի:

Սէրիօժա որ գեղեցիկ դպրոցական մը եղած էր, զուարթօրէն ներս մտաւ։ Իր մօրեղբայրը օտարականի մը պէս բարեւեց, բայց զայն ճանչնալուն պէս կարմրեցաւ եւ կարծես ինքզինք վիրաւորուած զգալով գլուխը անդին դարձուց։ Իր հօրը մօտեցաւ եւ անոր ներկայացուց իր դպրոցական վիճակացոյցը։

— Լա՛ւ, գէշ չէ, ըսաւ Բարէնին, կրնաս երթալ։

— Նիհարցեր ու մեծցեր է, նկատեց Օպլօնսքի։ Ա՛լ տղայ մը չէ, այլ դպրոցական մը… ինչ որ կը սիրեմ… զիս կը յիշե՞ս։

Սէրիօժա ակնարկ մը նետեց իր հօրը։

— Ձեզ կը յիշեմ, մօրեղբայր, պատասխանեց աչքերը խոնարհեցնելով։

Օպլօնսքի զայն դէպի իրեն քաշեց եւ ձեռքէն բռնեց։

— Լաւ ուրեմն գործերդ ինչ ջուրի մէջ են, ըսաւ ուզելով խօսիլ պատանիին հետ եւ ըսելիք մը չկարենալով գտնել։

Տղան կարմրեցաւ առանց պատասխանելու եւ կամաց մը ձեռքը քաշեց։ Օպլօնսքի զայն թողլուն պէս՝ հարցական կերպով հօրը նայեցաւ, յետոյ ազատ թողուած թռչունի մը պէս սենեակէն դուրս վազեց։

Տարի մը անցեր էր յորմէհետէ Սէրիօժա վերջին անգամ իր մայրը տեսեր էր։ Անկէ ետքը ա՛լ անոր մասին խօսք մը չէր լսած։ Երազանքներն ու յիշատակները որոնք այդ տեսակցութենէն ետքը, զինքը հիւանդ ըրած էին, այլ եւս չէին գերեր իր հոգին եւ զանոնք կը վանէր երբ միտքը կը պաշարէին, զանոնք փոքրիկ աղջիկներու արժանի համարելով, բայց ո՛չ դպրոցականի մը։

Գիտէր որ իր հայրն ու մայրն զատուած էին ու

զատուած կ'ապրէին։ Կը սկսէր վարժուիլ մտածելու թէ ինք պէտք էր որ հօրը հետ ապրէր։

Երբոր նշմարեց մօրեղբայրը որ մօրը կը նմանէր, Սէրիօժա դժնդակ կերպով յուզուեցաւ, քանզի ատիկա իր միտքը կը ձգէր յիշատակներ որոնցմէ ամօթ կը զգար։ Յետոյ իր հօր եւ մօրեղբօր դէմքերուն արտայայտութենէն գուշակած էր որ մօրը վրայ խօսած ըլլալու էին։ Երբ Օպլոնսքի իր սենեակէն դուրս ելաւ եւ սանդուխին վրայ զայն կանչեց, Սերիօժա այլեւս իր հօրը քով չըլլալով, սիրով հետը խօսեցաւ։

— Դասարանին մէջ երկաթուղի մը հնարեցինք, պատմեց։ Տեսէ՛ք թէ ինչպէս. երկու տղայ նստարանի վրայ կը նստին, իբրեւ ճամբորդ, ուրիշ մը նստարանին վրայ ոտքի կը կենայ, յետոյ միւս բոլոր տղաքը նստարանը կը քաշեն… վարիչ ըլլալը դիւրին չէ։

— Ան որ ոտքի՞ կը կենայ, հարցուց Օպլօնսքի խնդալով։

— Այո՛, այո՛… շատ քաջութիւն եւ ճարպիկութիւն պէտք է, մանաւանդ երբոր կառախումբը կը կենայ յանկարծ կամ մէկը վար կ'իյնայ…

— Ո՛հ, ո՛հ, շատ լուրջ խնդիր մըն է ատիկա։

Օպլօնսքի տխրութեամբ կը դիտէր անոր գեղեցիկ ու վարվռուն աչքերը, — Աննայի աչքերը, — որոնք բոլորովին անմեղ չէին ու թէեւ իր քեռայրին խոստացած էր քրոջը յիշատակութիւնը չընել, սակայն չկրցաւ ինքզինք զսպել։

— Մայրդ կը յիշե՞ս, հարցուց։

— Չէ՛, չեմ յիշեր։

Սէրիօժա այս խօսքերը արտասանեց արագօրէն, կասկարմիր եղաւ եւ աչքերը խոնարհեցուց։ Իր մօրեղբայրը ուրիշ խօսք մը չկրցաւ առնել բերնէն։

Կէս ժամ ետքը իր վարժապետը զայն գտաւ միեւնոյն տեղը և երկար ատեն չկրցաւ հասկնալ թէ տղան բարկացա՞ծ էր թէ կուլար։

— Ա՛հ, վստահ եմ որ վար իյնալով մէկ կողմերնիդ ցաւցուցիք, գոչեց վարժապետը... միշտ ըսած եմ որ այս խաղը վտանգաւոր է։ Պէտք է որ տնօրէնին իմաց տամ։

— Եթէ մէկ կողմս ցաւցուցի ո՛չ ոք պիտի գիտնայ, կրնաք վստահ ըլլալ ասոր։

— Ուրեմն ի՞նչ ունիս.

— Ա՛հ, թողէ՛ք զիս։

Յետոյ, իր վարժապետէն գլուխ դարձնելով և խօսելով այնպէս մը որ իբր թէ բոլոր աշխարհի կ'ուղղէր, Սէրիօժա գոչեց.

— Միթէ ասիկա իրեն վերաբերեալ բա՞ն մըն է թէ կը յիշեմ կամ չեմ յիշեր։ Ի՞նչ պէտք կայ ինծի յիշեցնելու։ Ա՛հ, թող հանգիստ թողուն զիս։

Դ.

Որպէս զի էրիկ կնկան միջեւ կարելի ըլլայ վճռական որոշում մը տալ, պէտք է որ կա՛մ մէջերնին կատարեալ միաբանութիւն ըլլայ կամ բացարձակ թշնամութիւն։ Երբ էրիկ կնոջ միջեւ յարաբերութիւնները անորոշ կը մնան, չեն կրնար բանի մը որոշում տալ։

Մոսքուայի կեանքը շատ անհաճոյ էր Վրոնսքիի ու Աննայի, և սակայն չէին թողուր քաղաքը և գիւղ դառնար, ինչպէս երկար ատենէ ի վեր որոշած էին, որովհետեւ այլ եւս կատարեալ միութիւն մը չէր տիրեր մէջերնին։ Զիրենք բաժնող դժգոհութիւնը ո և է արտաքին պատճառ չունէր, բայց բացատրութեան ամէն փորձ փոխանակ զայն ցրուելու՝ աւելի կը ծանրացնէր։

Աննա կը կարծէր թէ Վրոնսքի զինքը նուազ կը սիրէր, իսկ Վրոնսքի կը կարծէր թէ Աննայի պատճառաւ դժուարին կացութեան մը մատնուած է։

Ո՛չ մին ո՛չ միւսը իրենց դժգոհութեան պատճառը կը խոստովանէին, բայց ամէն մէկը յանցանքը միւսին վրայ կը նետէր։

Աննա կը խորհէր թէ իրեն վրայ Վրոնսքիի սէրը նուազած էր, հետեւաբար իր գուրգուրանքին մէկ մասը ուրիշին կամ ուրիշ կնոջ մը վրայ կեդրոնացուցած էր և ասոր համար նախանձ կը զգար։

Կասկածի կ'երթար ո՛չ թէ անոր համար որ կը ճանչնար այն կինը որ իր սէրը կը յափշտակէր, այլ որովհետեւ կը զգար որ այդ սէրը նուազած էր։ Իր նախանձը շօշափելի առարկայ մը չունէր, կը փնտռէր և ամենադոյզն նշանով մը ասոր կամ անոր վրայ կը կասկածէր։

Մերթ կը կարծէր որ Վրոնսքի վերստին յարաբերութիւն հաստատած էր այն գռեհիկ կիներուն հետ զոր ատենօք ճանչցած էր. մերթ աշխարհիկ կիներէ կը նախանձէր, մերթ կ'երեւակայէր որ Վրոնսքի իրեն հետ խզուիլ կ'ուզէ ամուսնանալու համար։

Մինչալի ատեն, Աննա առանձին, Վրոնսքիի վերադարձին սպասելով, որ բարեկամներու ընթրիքի մը գացած էր, աշխատանոցին մէջ ժուռ կուգար և կը վերյիշէր նախորդ օր իրենց ըրած կռիւին մանրամասնութիւնները։

Վրոնսքի արհամարհոտ կերպով խօսեր էր կիներու կրթութեան մասին ընդհանրապէս և ըսեր էր որ Աննայի փոքրիկ պաշտպանեալը բնաւ պէտք չունէր բնախօսութիւն սորվելու։

Աննա բարկացաւ, այդ խօսքերուն մէջ վիրաւորիչ ակնարկութիւն մը տեսաւ իր ընթերցումներուն մասին։

Պատասխանելու համար վիրաւորիչ խօսք մը փնտռեց և ըսաւ․

— Չեմ սպասեր որ իմ զգացումներս հասկնաք, որոնք միայն կրնայ հասկնալ սիրող մարդ մը, բայց կը յուսայի ձեր քով աւելի փափկութիւն գտնել։

Իր նպատակին հասած էր։ Վրօնսքի բարկութենէն կարմրած էր և անհաճոյ խօսքերով պատասխանած։

Այլեւս չէր յիշեր թէ ինք ի՛նչ պատասխանած էր, երբոր Վրօնսքի յայտնապէս փափաքելով ինքն ալ վիրաւորիչ ըլլալ, գոչած էր․

— Իրա՛ւ է, ձեր սէրը այս պզտիկ աղջկան համար զիս չշահագրգռեր․ կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ի՛նչու համար ․․․ որովհետեւ անկեղծ չէ։

Այս անգութ խօսքերը որոնք կը տապալէին այն բարոյական աշխարհը զոր կառուցած էր իր կացութեան դժուարութիւններուն լաւագոյն կերպով տոկալու համար, իր անկեղծութեան դէմ եղած այս անարդար մեղադրանքը զինքը շատ վիրաւորեց․

— Կը ցաւիմ որ միայն գռեհիկ ու նիւթական բաները հասկնալու կարողութիւն ունիք, ըսած էր և դուրս ելած սենեակէն։

Յետոյ երբ կրկին իրարու քով եկած էին, ո՛չ մին և ո՛չ միւսը ակնարկութիւն մը ըրած էին իրենց կռիւին, բայց երկուքն ալ զգացած էին որ խնդիրը չէր վերջացած։

Հետեւեալ առտու Վրօնսքի կանուխ դուրս ելաւ։ Աննա առանձին մնաց և իրենց կռիւին յիշատակը ա՛լ աւելի ծանր ճնշեց իր վրայ։

Ուզեց ամէն բան մոռնալ, ներել, հետը հաշտուիլ, յանցանքը իր վրայ առնել և զայն բոլորովին արդարացնել։

— Յանցաւորը ես եմ միայն, ըսաւ ինքնիրեն․․․ շուտով կը բարկանամ, ապուշ ու տխմար նախանձ մը ունիմ․․․ իրեն հետ պիտի հաշտուիմ և միասին գիւղ կ'երթանք ու աւելի հանդարտ կ'ըլլամ։

«Անկեղծ չես», այս խօսքերը յանկարծ միտքը ինկան և մանաւանդ զգաց անոր փափաքը զինքը վիրաւորելու համար։

«Գիտեմ թէ ի՛նչ հասկցնել կ'ուզէ ինծի, կը կարծէ որ մարդ ուրիշին աղջիկը չկրնար սիրել, երբ իր հարազատ աղջիկը չսիրեր․․․ բայց ինք ի՛նչ կը հասկնայ մայրական սէրէն։ Իսկ Սէրիօժայի համար ունեցած սէ՞րս որ իրեն զոհեցի․․․ պարզապէս ինծի չարութիւն ընել ուզեց․․․ ա՛լ զիս չսիրեր, ուրիշ կին մը կը սիրէ, վստահ եմ»։

Ու Աննա տեսաւ որ փոխանակ հանդարտելու, նորէն իր տանջանքներուն շրջանը ըրած էր իր և դժգոհութեան մեկնակէտը եկած էր։

Ասկէ սարսափեցաւ։

«Արդեօք իրա՛ւ բոլոր յանցանքը իմ վրաս չե՞մ կրնամ առնել․․․։ Անկեղծ է, պարկեշտ է, զիս կը սիրէ, իր վրայ կը խենթենամ, ամուսնալուծումը ձեռք պիտի բերենք, ալ ի՛նչ կ'ուզեմ․․․ այո՛, զինքը տեսնելուս պէս պիտի ըսեմ որ յանցանքը իմս է և պիտի մեկնինք»։ Ու այս խորհրդածութիւններէն փրկուելու համար զանգակը զարկաւ ու ծառան կանչեց և հրամայեց որ սնտուկները բերեն ճամբու պատրաստութիւնները տեսնելու համար։

Ժամը տասնին Վրօնսքի եկաւ, Աննա վազեց զայն դիմաւորելու և անոր ըսաւ քաղցր ու զղջական արտայայտութեամբ մը։

— Աղէկ զբօսնեցա՞ր։

— Սովորականին պէս, պատասխանեց։

Վրոնսքի առաջին ակնարկով հասկցաւ որ Աննա լաւ տրամադրութեան մէջ էր։ Այս յանկարծական փոփոխութիւններուն վարժուած էր և այսօր յատկապէս կ՚ուրախանար ատոր համար, որովհետեւ ինքն ալ շատ զուարթ էր։

— Ի՞նչ է այս, ըսաւ մատանիները ցոյց տալով։ Ատիկա աղէկ խելք ըրեր ես։

— Այո՛, պէտք է մեկնիլ, ըսաւ Աննա։ Դուրս ելլայ և խելայեղ փափաք մը զգացի գիւղ վերադառնալու։ Ա՛լ հոս կենալու բան մը չունիս, այնպէս չէ՞։

— Կարելի եղածին չափ շուտ մեկնիլ կը փափաքիմ։ Վայրկեան մը սպասէ՛ ինծի, անմիջապէս կուգամ... Թէյը պատրաստել տուր։

Իր սենեակը գնաց։

Աննա վիրաւորիչ բան մը գտաւ սա խօսքերուն մէջ «Ատիկա աղէկ խելք ըրեր ես», իբր թէ խօսքը քմշոտ տղու մը ուղղած ըլլար։

Նոյնպէս վիրաւորիչ գտաւ իր զղջական շեշտին ու Վրոնսքիի ինքնավստահ շեշտին միջեւ եղած հակապատկերը. վայրկեանի մը համար կրկին փափաք զգաց պայքարը սկսելու, բայց ինքն իր վրայ ճիգ մը ըրաւ և Վրոնսքին ընդունեց ժպիտով մը։

Երբոր երիտասարդը վերադարձաւ, անոր պատմեց թէ օրը ինչպէս անցուցած էր ու իր ապագայի ծրագիրները պարզեց։

— Գիտե՞ս, ըսաւ, ներշնչում մը ունիմ։ Ի՞նչ հարկ կայ հոս կենալ ամուսնալուծումին սպասելու համար. եթէ գիւղը ըլլանք միեւնոյն բանը չէ՞։ Ալ չեմ կրնար սպասել... չեմ ուզեր այդ ամուսնալուծում բառը լսել։

Որոշեցի որ ատիկա իմ կեանքիս վրայ ոևէ ազդեցութիւն չպիտի ունենայ։ Դուն ալ իմ կարծիքէ՞ս ես։

— Ո՜հ, այո՛։

Վրոնսքի մտատանջութեամբ նայեցաւ Աննայի յուզուած դէմքին։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

— Ի՞նչ ըրիր հոն։ Ո՞վ տեսար, հարցուց Աննա։

Վրոնսքի բազմաթիւ անձերու անուններ տուաւ։

— Ընթրիքը լաւ էր և նաւարշաւը յաջող. այսուհանդերձ Մոսքուայի մէջ բան մը չըլլար առանց ծիծաղելի կողմ մը ունենալու... լողալու ուսուցիչ կին մը որ իր արուեստը ցոյց տուաւ մեզի։

— Ինչպէ՞ս լողաց։

— Կարմիր, տարօրինակ զգեստով մը... ծեր կին մը, տգեղ... լաւ ուրեմն, ե՞րբ կը մեկնինք։

Բայց Աննա միշտ լողալու ուսուցչուհիին կը մտածէր։

— Ի՛նչ տարօրինակ բան. միթէ շա՞տ լաւ կը լողար։

— Ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ բացառիկ. սոսկալի կերպով տգեղ էր... ուրեմն ե՞րբ միտք ունիս մեկնելու։

Աննա գլուխը օրօրեց, կարծես անհաճոյ մտածում մը վանելու համար։

— Կարելի եղածին չափ շուտ։ Վաղը պատրաստ չենք ըլլար... հետեւեալ օրը։

— Լա՛ւ... սակայն ո՛չ... վաղը չէ միւս օր կիրակի է և պէտք է մայրիկիս երթամ։

Խռովեցաւ, որովհետեւ իր մօրը անունը արտասանելուն պէս, Աննայի կասկածոտ ակնարկը զգաց։

— Վաղը կրնաս մօրդ երթալ, ըսաւ։

— Վաղը դրամի ու թուղթերը որոնց կը սպասենք չեն կրնար պատրաստ ըլլալ։

— Եթէ այդպէս է չենք մեկնիր :

— Բայց ինչո՞ւ համար :

— Կամ երկուշաբթի կը մեկնիմ, կամ բնաւ չեմ մեկնիր :

— Այդ ըսածդ իմաստ չունի :

— Ասիկա իմաստ չունի քեզի համար, որովհետեւ ինչ որ ինծի կը վերաբերի քեզ չշահագրգռեր : Չես կրնար հասկնալ թէ ի՛նչ է իմ կեանքս : Հոս բան մը կար որ զիս կը շահագրգռէր, փոքրիկ անգլուհին՝ Հաննան, ըսիր թէ կեղծ էր այդ... Երէկ չըսի՞ր թէ աղջիկս չեմ սիրեր, թէ այդ Անգլուհին սիրել կը կեղծեմ եւ թէ բնական չեմ : Կ'ուզէի հասկնալ թէ ի՛նչ տեսակ կեանքը ինծի համար բնական պիտի ըլլար հոս :

Վայրկեան մը ինքզինքին եկաւ եւ սոսկումով տեսաւ որ իր մտադրութեան հակառակ կը վարուէր. բայց զգալով հանդերձ որ կը կորսուէր, ա՛լ ինքզինքը չէր կրնար զսպել, չէր կրնար խոնարհիլ :

— Ինծի վերագրած խօսքերդ երբեք չարտասանեցի, միայն ըսի թէ ես համակիր չէի քու յանկարծական յափշտակումիդ :

— Ի՞նչու ճշմարտութիւնը չես ըսեր, դուն որ այնքա՛ն կը սիրես անկեղծութեամբդ պարծենալ :

— Երբեք չեմ պարծենար ու երբեք սուտ չեմ խօսիր... կը ցաւիմ որ չես յարգեր... :

Վրօնսքի կը ջանար բարկութիւնը զսպելու :

— Յարգանքը ստեղծուած է սիրոյ պարապ թողած տեղը լեցնելու համար... եւ եթէ զիս չես սիրեր աւելի պարկեշտ բան մը ըրած կ'ըլլաս ինծի ըսելով :

— Չէ՛, չիտակը, ասիկա անտանելի է, գոչեց Վրօնսքի :

Աթոռէն ելաւ, Աննայի առջեւ ոտքի կեցաւ եւ յամր

ձայնով մը խօսեցաւ մարդու մը պէս որ շատ բան ունի ըսելիք, բայց ինքզինք կը բռնէ.

— Ի՞նչու համբերութիւնս փորձութեան կ'ենթարկես... ան ալ սահման մը ունի... :

— Այդ խօսքերով ի՞նչ ըսել կ'ուզես, գոչեց Աննա :

Աննա սարսափած կը նայէր ատելութեան այն արտայայտութեան որ Վրօնսքիի դէմքէն կը ժայթքէր ու մանաւանդ անոր անգութ ու բարկացայտ աչքերէն :

— Կ'ուզեմ ըսել... բայց խօսքը չաւարտեց եւ վայրկեան մը ետքը շարունակեց.

— Պէտք է ձեզ հարցնեմ թէ ի՞նչ կ'ուզէք ինէ :

— Ի՞նչ կրնամ ուզել : Միայն կրնամ փափաքիլ որ զիս չլքանէք. ինչ որ ձեր դիտաւորութիւնն է. Բայց այդ չէ որ կը փափաքիմ, այդ երկրորդական է... ձեր սէրը կ'ուզեմ, եւ ատիկա չունիմ, ուրեմն ամէն բան վերջացած է :

Աննա դէպի դուռը ուղղուեցաւ :

— Սպասէ՛, սպասէ՛, ըսաւ Վրօնսքի առանց իր յօնքերուն չար ծալքը ջնջելու, բայց անոր թեւէն բռնելով :

— Ի՞նչ բանի վրայ է խնդիրը. վերսկսաւ Վրօնսքի, ըսի որ մեր մեկնումը պէտք է յետաձգենք մինչեւ երեք օր եւ դուն ալ ըսիր որ կը ստէի ու անպատիւ մարդ մըն էի :

— Այո՛. կը կրկնեմ թէ մարդ մը որ երեսիս կուտայ ինծի համար ըրած զոհողութիւնները...— հին վէճի մը առթին բերնէ փախած խօսքերը կը յիշէր,— լա՛ւ, կ'ըսեմ որ այդպիսի մարդ մը անպատիւէն դէշ բան մը՝ անսիրտ մարդ մըն է :

— Ո՛հ, ո՛չ, համբերութիւնը սահման ունի, գոչեց Վրօնսքի :

Ու Աննայի թեւը թողուց։

— «Յայտնի է որ զիս կատէ» ըսաւ Աննա ինքնիրեն։

Առանց բառ մը արտասանելու, առանց ետին դառնալու, սենեակէն դուրս ելաւ հաստատ քայլով մը։

«Ուրիշ մը կը սիրէ, ասիկա ալ աւելի յայտնի է» մտածեց Աննա... սէր կը պահանջեմ ու ա՛լ սէր չի կայ, ուրեմն ամեն բան լմնցած է... այո՛, պէտք է վերջ մը տալ։

«Բայց ի՞նչպէս»

Հայելիի մը առջեւ թիկնաթոռի մը վրայ նստեցաւ։ Մտածումներ իր ուղեղը պաշարեցին, Ո՞ւր պիտի երթար հիմա։ Մօրաքրոջը որ զինքը մեծցուցա՞ծ էր, Տօլլի՞ն, արտասահմա՞ն։ Ի՞նչ կ'ընէ Վրօնսքի սենեակին մէջ առանձին։ Արդեօք վերջնական խզո՞ւմ մըն է թէ հաշտութիւնը կարելի է տակաւին։ Ի՞նչ պիտի ըսեն ամեն մարդ Բեդերսպուրկի մէջ. ի՞նչ պիտի մտածէ Գարէնին։

Բոլոր այս մտածումները եւ ուրիշներ ալ զինքը կը տանջէին, բայց բոլոր հոգիովը անոնց անձնատուր չէր ըլլար. միակ մտածում մը, տակաւին մշուշապատ, բայց որ զինքը կը լլկէր, հետզհետէ կը տիրէր իր մտքին։

Կրկին մտածեց Գարէնինի վրայ, տղաբերքէն ետքը ունեցած հիւանդութեանը եւ մեռնելու բաղձանքին որ այն ատեն ունեցած էր։

«Ինչո՞ւ չմեռայ։» Իր խօսքերը յիշեց եւ բոլոր այն զգացումները զորս այն ատեն կրած էր։

«Ինչո՞ւ չմեռայ»։ Եւ մէկէն հասկցաւ ինչ որ ունէր հոգիին խորը.

Այո՛, այդ մտածումն էր որ կրնար ելքի մը յանգիլ։

«Մա՛հը ամէն բան կը քաւէ. Գարէնինին ու Սէրիօժային ամօթը եւ իմ ալ ամօթս։ Երբոր մեռնիմ պիտի

զղջայ, վրաս պիտի ցաւի, պիտի սիրէ զիս, ինծի համար պիտի տառապի։

Թիկնաթոռին մէջ նստած էր ու ինքզինքին համար կարեկցութեան ժպիտ մը իր շրթունքը կը փայլեցնէին։ Ու ձախ ձեռքի մատանիները հանելով ու տեղը դնելով հանդերձ, կ'երեւակայէր ինչ որ Վրօնսքի պիտի զգար երբոր մեռնէր։

Ոտնաքայլեր, անոր ոտնաքայլերը որոնք կը մօտենային, զինքը չեղեցուցին այս մտածումներէն։

Իր մատանիներով զբաղուիլ կեղծեց եւ անոր ուշադրութիւն չդարձուց։

Վրօնսքի անոր մօտեցաւ, ձեռքը բռնեց եւ ըսաւ.

— Աննա վաղը չէ միւս օր կը մեկնինք, եթէ կ'ուզես, ամեն բանի կը հաւանիմ։

Աննա չպատասխանեց։

— Լաւ ուրե՞մն, հարցուց։

— Պատասխանս գիտես։

Աւելի չկրցաւ ինքզինք զսպել եւ հեծկլտալ սկսաւ։

— Թո՛ղ զիս, լքէ՛ զիս կ'ըսէր իր արցունքներուն մէջէն... վաղը կը մեկնիմ, աւելին կ'ընեմ... որովհետեւ ի՞նչ եմ ես։ Կորսուած կին մը, վզին կապուած քար մը։ Չեմ ուզեր քեզ տանջել, այդ բանը, չեմ ուզեր. զիս քենէ պիտի ազատիմ, իս չես սիրեր, ուրիշ մը կը սիրես...։

Վրօնսքի կը պաղատէր որ հանդարտի եւ կը վստահացնէր թէ նախանձելու պատճառ մը չունէր. թէ երբեք չէր դադրած ու չպիտի դադրէր զայն սիրելէ եւ թէ առաջուընէ ա՛լ աւելի կը սիրէր։

Անոր ձեռքերը կը համբուրէր եւ կը կրկնէր.

— Աննա՛, Աննա՛, ինչո՞ւ բոլոր այս տագնապները։

Վրօնսքի զուրգուրալով ողողուած էր եւ Աննա

կարծեց անոր ձայնին մէջ արցունքներ լսել ու անոնց ցօղը զգալ իր ձեռքին վրայ։

Վայրկենապէս իր նախանձը մարեցաւ ու ինքն ալ հրայրքոտ ու անսահման գուրգուրանքով մը համակուեցաւ, զայն կը գրկէր ու համբոյրներով կը ծածկէր անոր գլուխը, վիզը, և ձեռքերը։

Զ.

Աննա զգաց որ հաշտութիւնը կատարեալ էր և առտուընէ մեկնումի պատրաստութիւնները սկսաւ։

Հիմա իրեն համար կարեւորութիւն չունէր ուշ կամ կանուխ մեկնիլը։

Սենեակին մէջ կեցած էր, բաց սնտուկի մը առջեւ, երբոր Վրօնսքի իր մօտ եկաւ սովորական ժամէն առաջ։

— Մայրիկիս կ'երթամ և վաղը պատրաստ կրնանք ըլլալ մեկնելու համար, ըսաւ։ Իր մօր այցելութեան այս ակնարկութիւնը վիրաւորեց Աննան հակառակ իր լաւ տրամադրութիւններուն։

— Չէ՛, ես պատրաստ չեմ կրնար ըլլալ, դիտել տուաւ։

Միեւնոյն ատեն չկրցաւ ինքզինք արգիլել մտածելէ. «Ուրեմն կրցած է գործերը այնպէս մը կարգադրել որ ուզածն ընէ»։

— Ինչպէս կ'ուզես այնպէս կ'ընենք, աւելցուց, գնա՛ ճաշարանը, ես ալ կու գամ։

Երբ ներս մտաւ, Վրօնսքի իր պիֆթէքը կ'ուտէր։

— Չես գիտեր այս սենեակները որքան գէշ կը զզուեցնեն, ըսաւ Աննա...։ Գիւղին վրայ կը մտածեմ ա-

ւետեաց երկրին պէս... ուրեմն այսպէս վաղը կը մեկնինք։

Բայց յանկարծ դէմքը կարկամեցաւ։ Ծառան ներս մտած էր Վրօնսքիէն հեռագրի մը ընկալագիրը ուզելու համար։ Այդ հեռագրին մէջ մասնաւոր բան մը չկար, բայց Վրօնսքի բան մը ծածկելու պէս ըսաւ թէ ընկալագիրը իր սենեակն էր, յետոյ կարծես ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնելու համար, գոչեց։

— Վաղը անպատճառ բոլոր գործերս կ'աւարտեմ։

— Որմէ՞ է այդ հեռագիրը, հարցուց Աննա։

— Սթիվայէն, պատասխանեց Վրօնսքի ակամայ։

— Ինչո՞ւ ինծի ցոյց չտուիր. միթէ գաղտնի բան մը կրնա՞յ ըլլալ Սթիվայի և իմ միջեւ։

Վրօնսքի ծառան կանչեց և ըսաւ որ հեռագիրը բերէ։

— Գիտես որ Սթիվա հեռագրելու մենամոլութիւնը ունի... ինչ հարկ հեռագրել երբ տակաւին բան մը որոշուած չէ։

— Ամուսնալո՞ւծումին մասին։

— Այո՛, բայց կը գրէ. «Դեռ բան մը չկրցայ ձեռք բերել. խոստովանեցաւ շուտով որոշ պատասխան մը տալ...» ինչ որ է, առա՛ հեռագիրը կարդա՛։

Աննա առաւ հեռագիրը իր դողահար ձեռքերուն մէջ և կարդաց Վրօնսքիի արտասանած բառերը։

Սակայն Սթիվա աւելցուցած էր. «Քիչ յոյս ունիմ, բայց կարելին ու անկարելին պիտի ընեմ»։

— Երէկ քեզի ըսի որ ինծի համար կատարելապէս կարեւորութենէ զուրկ է ամուսնալուծում ստանալ կամ ոչ։ Պատճառ չի կար այս հեռագիրը ինծէ ծածկելու։

«Այս կերպով է որ կրնայ ու կը ծածկէ ինծէ կիներու հետ իր թղթակցութիւնները» մտածեց ինքնիրեն։

Վրօնսքի խօսակցութիւնը փոխելու համար Եաշվինի վրայ խօսք բացաւ:

— Չէ՛, ըսաւ Աննա. խօսքը կրկին հեռագրին բերելով, ինչու կը խորհիս որ այս լուրը կրնայ զիս յուզել ու զայն կը ծածկես... քեզի ըսի որ ամուսնալուծման վրայ չեմ ուզեր մտածել և կը փափաքիմ որ դուն ալ անով չշահագրգռուիս:

— Ընդհակառակը ամուսնալուծումը զիս կը շահագրգռէ, որովհետեւ յստակ կացութիւնը կը սիրեմ:

— Յստակութիւնը ձեւակերպութիւններուն մէջ չէ՛ այլ սիրոյ մէջ, պատասխանեց Աննա:

— Աստուած իմ նորէն սիրոյ վրայ կը խօսի, մտածեց Վրօնսքի ինքնիրեն:

— Ինչո՞ւ այդքան ամուսնալուծման կը փափաքիս, հարցուց Աննա:

— Ինէ աւելի գիտես ատիկա. քեզի ու մեր ունենալիք զաւակներուն պատճառաւ:

— Ա՛լ զաւակ չպիտի ունենանք:

— Շատ ցաւալի է:

— Ամուսնալուծութեան պէտք ունիս զաւակներուն համար, ըսաւ Աննա. բոլորովին մոռնալով որ միւսը ըսած էր. «քեզի ու զաւակներուն պատճառաւ:

Զաւակներուն այս խնդիրը երկար ատենէ ի վեր կը պառակտէր զիրենք և Աննան կը բարկացնէր: Ինքնիրեն կ'ըսէր թէ Վրօնսքի այլեւս իր գեղեցկութիւնը չէր գնահատեր:

— Ա՛հ քեզի համար ըսի, մանաւանդ քեզի համար, ըսաւ Վրօնսքի ճակատը դժնդակօրէն կծկելով: Որովհետեւ վստահ եմ որ քու ջղայնութեանդ գլխաւոր պատճառը վիճակիդ անստուգութիւնն է:

«Այո՛, այո՛, նոյնիսկ կեղծելէ դադրեցաւ և կը

տեսնեմ այն պաղ ատելութիւնը որ կը զգայ իմ մասին» ըսաւ ինքնիրեն Աննա: Ա՛լ անոր խօսքերուն մտիկ չէր ըներ, Բայց սովորածով կը տեսնար Վրօնսքիի աչքերուն մէջ որ իր առջեւ պաղ ու անգութ դատաւոր մը ունէր:

— Կը սխալիս, ըսաւ, և չեմ հասկնար թէ բացարձակապէս քու իշխանութեանդ ներքեւ ըլլալու պարագան ինչպէս իմ ջղայնութեանս պատճառ կրնայ ըլլալ:

— Կը ցաւիմ որ չես կրնար հասկնալ թէ քեզի երեւցածին պէս ազատ չեմ...

— Այս մասին կրնաս կատարելապէս հանդարտ ըլլալ պատասխանեց Աննա, յետոյ գլուխը դարձնելով սուրճը խմեց:

— Ինչ որ մայրդ կը մտածէ և այն կերպը զոր կը գործածէ քեզ ամուսնացնելու համար, բացարձակապէս անտարբեր կը թողուն զիս, ըսաւ:

Աննայի ձեռքը դողաց երբ գաւաթը գետին դրաւ:

— Բայց այդ մասին խնդիր չի կայ, ըսաւ Վրօնսքի:

— Այո՛, բո՛ւն ատոր վրայ է խնդիրը... և հաւատա՛ ինծի, կին մը որ սիրտ չունի, պառաւ կամ երիտասարդ ըլլայ, մայր կամ օտարական մը ըլլայ, զիս բնաւ չշահագրգռեր և չեմ ուզեր զայն ճանչնալ...,

— Աննա, կը խնդրեմ, անարգանքով մի՛ խօսիր մօրս վրայ:

— Կին մը որուն սիրտը չկրցաւ գուշակել թէ ինչ բանի մէջ կը կայանար իր զաւկին երջանկութիւնն ու պատիւը, այդպիսի կին մը սիրտ չունի:

— Քեզ կը կրկնեմ խնդիրքս որ անարգանքով մօրս մասին չխօսիս զոր կը յարգեմ:

Վրօնսքի ձայնը բարձրացուց և խստօրէն Աննայի նայեցաւ.

Աննա չպատասխանեց, աչքերը ուղղեց Վրօնսքիի

դէմքին վրայ և յիշեց նախորդ օրուան հաշտութիւնն ու բոլոր հրայրքոտ զգացումները։

— Ատոնք զգացումներ են զորս ուրիշ կիներու տուած է, տակաւին պիտի տայ, և կ՚ուզէ տալ ուրիշներուն, մտածեց Աննա։

— Մայրդ չես սիրեր, ըսաւ, բոլոր ատոնք խօսքեր են, խօսքեր, պարապ խօսքեր։

Ցաւատանջ կերպով Վրօնսքիի նայեցաւ։

— Եթէ այդպէս է, պէտք է...

— Պէ՛տք է որոշում մը տալ, լաւ ուրեմն ես տուած եմ, ըսաւ Աննա։ Ուզեց սրահէն դուրս ելլել, բայց միևնոյն վայրկեանին Եաշվին ներս մտաւ։

Աննա ձեռքը անոր երկարեց և կեցաւ։

Աննա, փոթորկայոյզ հոգիով, կը զգար որ իր կեանքին մէկ վճռական շրջանին մէջ կը գտնուէր որ կրնար սարսափելի հետևանքներ ունենալ, և առանց հասկնալու այն պատճառը որ զինքը կը ստիպէր այս օտարին առջև կեղծելու, ծածկեց իր մէջտեղի ունեցած պայքարը, նստաւ և խօսակցութեան սկսաւ.

Յետոյ Վրօնսքի դուրս ելաւ Եաշվինի հետ, ամբողջ օրը դուրսը անցուց և գիշերը ուշ տուն եկաւ. երբ Աննա պառկած էր արդէն, սպասուհիին պատուիրելով որ Վրօնսքի ըսէ թէ գլուխը կը ցաւի և խնդրէ որ իր սենեակը չմտնէ։ Առաջին անգամն էր որ կռիւ մը ամբողջ օր մը կը տևէր։

Երբ Վրօնսքի տուն դարձաւ Աննա լսեց անոր գալուստը և սպասուհիին հետ խօսիլը։

«Տուած պատուէրս լուրջի առաւ, ըսաւ ինքնին Աննա և փոյթ չըրաւ գիտնալու թէ ի՛նչպէս եմ, իր սենեակը մտաւ, ուրեմն ամէն բան լմնցած է։

Ու այն ատեն Աննա յստակօրէն տեսաւ որ իր մահը

միայն կրնար կրկին վառել Վրօնսքիի սէրը, զայն պատժել և իրեն ապահովել յաղթութիւնը այն պայքարին մէջ զոր չար ոգին, իր սրտին մէջ մտնելով, կը մղէր անոր դէմ։

Իրեն համար կարևորութիւն չունէին մեկնիլը կամ մնալը, ամուսնալուծում ստանալ կամ ո՛չ ատոնց և ո՛չ մէկը կարևորութիւն ունէին... բանի մը միայն պէտք ունէր. զայն պատժել։

Մինչ ափիոնի կաթիլներ կը համրէր, մտածեց որ կը բաւէր ամբողջ սրուակը խմել մեռնելու համար. ու մահը իրեն թուեցաւ այնքան պարզ ու դիւրին բան մը որ կրկին հրճուանքով խորհեցաւ այն վայրկեանին վրայ ուր Վրօնսքի պիտի զղջար, խղճահարութեամբ չարչարուած, ու իր յիշատակը պիտի փնտռէր երբ ա՛լ շատ ուշ էր։ Անկողնին մէջ երկնցած էր, աչքերը բաց, մարմրող ճրագի մը լոյսովը դիտելով ձեղունը և կ՚երևակայէր Վրօնսքին երբոր ինք ա՛լ գոյութիւն չպիտի ունենար և միայն իր գոյութեան յիշատակը պիտի մնար։

— Ի՞նչպէս կրցայ այդ անգութ խօսքերը ըսել իրեն պիտի մտածէր Վրօնսքի, ինչպէս կրցայ սենեակէն ելլել առանց մխիթարական խօսք մը ուղղելու։ Ու հիմա մեռած է, յաւիտեան թողուց մեզ, հո՛ն է...։

Յանկարծ սոսկում մը զգաց.

— Չէ՛, լաւագոյն է ամէն բան կրել քան մեռնիլ... զինքը կը սիրեմ ու ինքն ալ զիս կը սիրէ, մեր թիւրիմացութիւնները պիտի ցրուին. ըսաւ Աննա զգալով որ կենդանի ըլլալը հաստատող ուրախութեան արցունքներ այտերուն վրայ կը սահէին։ Ու իր սոսկումը ծածկելու համար, վազեց Վրօնսքիի սենեակը։

Վրօնսքի խոր քունով մը կը քնանար. Աննա անոր մօտեցաւ և երկարօրէն զայն դիտեց անոր դէմքը լուսաւորելով։

Այս վայրկեանին զայն այնքա՛ն բուռն կերպով կը սիրէր որ զայն տեսնելով չկրցաւ գուրգուրանքի արցունքները զսպել։ Զարթնցուց և իր սենեակը վերադարձաւ և կրկին աֆիոն առնելով առտուան դէմ քնացաւ։

Առտուն դէպի Վրօնսքիի սենեակը ուղղուեցաւ։ Երբ սրահէն կ'անցնէր կառքի մը ձայնը լսեց որ վերնադաւթակին առջեւ կը կենար։ Պատուհանէն նայեցաւ և տեսաւ որ ծառայ մը դուռը կը զարնէր, մինչ մանկամարդ աղջիկ մը, գլուխը կառքին դռնակէն դուրս կը հանէր և հրաման մը կուտար։ Քանի մը րոպէ անցաւ և Աննա լսեց Վրօնսքիի ոտնաձայնը որ սանդուխէն կ'իջնար։

Աննա կրկին պատուհանէն նայեցաւ և ըսաւ Վրօնսքին, գլուխը բաց, որ կառքին մօտեցաւ։ Մանկամարդ աղջիկը իրեն ծրար մը տուաւ, Վրօնսքի անոր մէկ քանի խօսք ըրաւ ժպտելով և կառքը մեկնելուն պէս, վազելով իր սենեակը ելաւ։

Աննա իսկոյն կոմսին սենեակը մտաւ յուզուած։

— Տիկին Սօրօքին և իր աղջիկը մայրիկիս կողմէ դրամ գանձելու մասին թուղթեր բերած էին, ըսաւ Վրօնոքի։ Երբէք չկրցայ գանձել։ Իսկ դուն, ի՞նչպէս է գլխուդ ցաւը։ Քիչ մը աղէկ, այնպէս չէ՞։

Քաղցրութեամբ և հանդարտութեամբ կը խօսէր Աննայի լուրջ ու հանդիսական դէմքը չնշմարել ցոյց տալով։ Աննա սենեակին մէջտեղը կեցաւ և չեչտակի անոր երեսը նայեցաւ առանց բառ մը ըսելու։

Վրօնսքի անոր վրայ ակնարկ մը նետեց, դէմքը խոժոռեցուց և շարունակեց ձեռքը բռնած նամակը կարդալ։

Աննա կռնակը դարձուց և յամրաքայլ դուրս ելաւ։

Վրօնսքի չէր կրնար տակաւին զայն կանչել, բայց արդէն սեմին վրայ հասած էր և ինք բառ մը չարտասանեց։ Միայն նամակաթուղթը դարձնելու ձայնը կը լսուէր.

Բայց երբ Աննա քիչ մըն ալ գնաց Վրօնսքի ըսաւ։

— Աղէկ միտքս ինկաւ, վաղը կը մեկնինք, այնպէս չէ՞։

— Կը մեկնիք առանց ինծի, ըսաւ Աննա դառնալով։

— Օ՜ն , Աննա, կարելի չէ ատիկա։

— Կը մեկնիք առանձին, առանց ինծի կրկնեց։

— Ասիկա պարզապէս անհանդուրժելի կը դառնայ կոր...։

— Դուք... դուք պիտի զղջաք, ըսաւ Աննա։

Եւ սենեակէն դուրս ելաւ։

Յուզուած՝ այն յուսահատական չեշտէն որով այդ խօսքերը արտասանուած էին Վրօնսքի սարսռաց և ուզեց անոր ետեւէն վազել, յետոյ միտքը փոխեց, նստեցաւ կզակը ուժգին սեղմեց և դէմքը մթագնեցաւ։

Այդ գռեհիկ սպառնալիքը զինքը կը սրտմտեցնէր։

— Ինչ որ կրնայի ըրի, ա՛լ ինծի ուրիշ բան չմնար ընելիք, եթէ ո՛չ կարեւորութիւն չտալ»։

Հագուեցաւ դուրս ելլելու և իր մօրը երթալու համար, որուն ստացագիրներ պիտի տանէր ստորագրել տալու համար։

Աննա կը լսէր անոր քալելը իր սենեակին և ճաշարանին մէջ։

Սրահին մէջ պահ մը կեցաւ, բայց Աննայի քով չեկաւ։ Ծառաներուն հրամաններ տուաւ, Յետոյ Աննա լսեց որ կառքը վերնադաւթակին կը մօտենար, դուռը բացուեցաւ և Վրօնսքի երեւցաւ։

Աննա պատուհանին մօտեցաւ և տեսաւ Վրօնսքիի

ձեռնոցները առնելը ծառային ձեռքէն, յետոյ կառապանին հրաման մը տալը։ Վերջապէս, առանց գլուխը դէպի տուն դարձնելու, նստաւ կառքին մէջ, իր սովորական դիրքով, սրունքները իրարու վրայ և կառքը հեռացաւ մինչ ինք ձեռնոցները կը դնէր։

Է.

«Մեկնեցաւ, ամէն բան լմնցաւ» ըսաւ ինքնին Աննա, առանց պատուհանին քովէն հեռանալու։

— Չէ՛ անկարելի է ասիկա» գոչեց։

Իր սենեակը վերադարձաւ և զանգակը հնչեցուց ուժգին։

Մինակ մնալէ այնպիսի սոսկում մը ունէր որ ծառային գալուն չսպասելու համար զայն դիմաւորելու գնաց։

— Հարցուցէ՛ք թէ ո՛ւր է կոմսը.

Ծառան պատասխանեց որ կոմսը ախոռը գացած էր և հրաման ըրած էր որ տիկնին ծանուցանեն թէ կառքը շուտով պիտի գար որպէսզի տիկինը կարենար իր պտոյտը կատարել։

— Լա՛ւ։ Վայրկեան մը սպասեցէ՛ք։ Տոմս մը պիտի գրեմ և զայն Միքայէլին հետ կարելի եղածին չափ շուտ ախոռը կը ղրկէք։

Սեղանին առջև նստաւ և գրեց։

«Յանցաւոր եմ։ Եկո՛ւր իրարու բացատրութիւն տանք։ Շնորհ ըրէ՛, շուտով եկուր կը վախնամ կոր»։

Նամակը կնքեց և ծառային յանձնեց։

Սենեակին մէջ առանձին մնալու վախցաւ. և ծառան մեկնելուն պէս՝ իր տղոց սենեակը մտաւ։

Իր գաղափարները այնքա՜ն շփոթած էին որ կը սպասէր սենեակին մէջ գտնելու Սէրիօժան. շատ զարմացաւ տեսնելով իր աղջիկը, վարդագոյն ու կայտառ, սև գանգուր մազերով։

— «Ինք չէ, ըսաւ, ո՞ւր են իր կապոյտ աչքերը և համեստ ժպիտը։

Փոքրիկ աղջիկը սեղանին քով նստած էր խցանի մը հետ խաղալով զոր փայտին կը զարնէր և մօրը նայեցաւ առանց իր սև աչքերուն մէջ ո և է յուզում մը ցոյց տալու։ Աննա անոր քով նստաւ և ուզեց զայն զբօսցնել անոր առջև դարձնելով խցանն ու գաւաթը։ Բայց աղջկան հնչեղ ձայնը և իր յօնքերուն շարժումը այնքա՜ն բնօրէն Վրօնսքին յիշեցուցին Աննային որ չկըրցաւ իր արցունքները զսպել։

Ոտքի ելաւ ու սենեակէն դուրս գնաց։

«Միթէ կարելի՞ է որ ամէն բան վերջացած ըլլայ, ըսաւ ինքնին, ո՜հ ո՛չ, պիտի գայ... և ինչ որ ալ ըլլայ իր տալիք բացատրութիւնները, զանոնք պիտի ընդունիմ. Որքա՜ն եռանդով կը խօսէր այդ մանկամարդ աղջկան հետ։ Ինչ որ ըսէ ինծի պիտի հաւատամ, որովհետև եթէ չհաւատամ, բան մը կը մնայ ինձ ընելիք ու չեմ ուզեր ընել...։

Ժամացոյցը նայեցաւ։ Տասներկու վայրկեան անցած էր տոմսակը ղրկելէն ի վեր։

«Այս վայրկեանիս տոմսակը ձեռքն է և ներս պիտի գայ... երկար չպիտի սպասեմ, հազիւ տասը վայրկեան... երթամ աչքերս լուամ, որովհետև չեմ ուզեր որ զիս արցունքներու մէջ տեսնէ... ասկէ զատ, միթէ այս առտու մազերս չխտկեցի՞»։

Չկրցաւ յիշել ու գլուխը շօշափեց։

— Այո՛, չտկեր եմ, բայց ե՞րբ, ի՞նչպէս, չեմ գիտեր։

Վստահ ըլլալու համար պատուհանի անջրպետին մօտեցաւ։

— Ի՞նչ կը տեսնեմ, ըսաւ, իր բոցավառ դէմքը և փայլուն աչքերը նշմարելով, որոնք իրեն կը նայէին սոսկումի արտայայտութեամբ մը։

— Այո՛, ես եմ։

Զգաց որ կ'այրէր Վրօնսքիի համբոյրներուն յիշատակովը։ Յետոյ ձեռքը շրթունքներուն տարաւ և համբուրեց։

— Խելքիս կուգայ կոր, ըսաւ։

Սենեակը մտաւ զոր Անուշքա մաքրելու վրայ էր։

— Քառորդ մը երթալու համար ախոռը և քառորդ մը գալու... անշուշտ հիմա պիտի գայ։

Փոքրիկ ժամացոյցը հանեց և ժամը նայեցաւ.

— Բայց ի՞նչպէս կրցաւ ձգել երթալ զիս այս վիճակին մէջ տեսնելով։ Ի՞նչպէս կրնայ հանգիստ ապրիլ հետս չհաշտուած, մտածեց։

Պատուհանին մօտեցաւ և փողոց նայեցաւ. Վրօնսքի կրնար արդէն վերադառնալու վրայ ըլլալ... բայց դուցէ աղէկ հաշուած չէր և ամէն մէկ վայրկեանը համրեց։

Երբ ճօճանակաւոր ժամացոյցին կը մօտենար իր ժամացոյցին ճշդութիւնը ստուգելու համար, դրան առջև կառք մը կեցաւ։

Վրօնսքիի կառքն էր։ Բայց Աննա ոչ ոքի վեր ելլելը լսեց։ Աճապարանքով վար իջաւ ղրկած ծառան հարցափորձելու համար։

— Պարոն կոմսը ախոռին մէջ չգտայ, ըսաւ ծառան։

Աննա վայրկեան մը ափի բերան մնաց, յետոյ ըսաւ. «Ուրեմն տոմսակս չկարդաց։»

— Գնա՛ ու շուտով այդ նամակը տար կոմսուհի Վրօնսքիի տունը, հո՛ն պիտի գտնես կոմսը և շուտով բեր պատասխանը։

— Իսկ ես ի՞նչ պիտի ընեմ այդ միջոցին, հարցուց ինքնիրեն... Այո՛, Տօլլիի կ'երթամ, ասիկա լաւ գաղափար մըն է... եթէ առանձին մնամ պիտի խենթենամ... յետոյ, հեռագիր մը պէտք է ղրկել...։

Անմիջապէս հետևեալ հեռագիրը ղրկեց.

«Ձեզի խօսելիք ունիմ, անմիջապէս եկէ՛ք»։ Երբ հագուեցաւ և գլխարկը դրաւ, նշմարեց իր սենեկապանուհիին աչքերը և անոնց մէջ ճշմարիտ կարեկցութիւն մը կարդաց։

— Իմ բարի Անուշքաս ի՞նչ պէտք է որ ընեմ։

Հեծկլտալ սկսաւ և ընկճուած՝ թիկնաթոռի մը մէջ ինկաւ։

— Բայց ինչո՞ւ տիկինը կը տագնապի այսպէս... տիկինը պէտք է որ կառքով փոքրիկ պտոյտ մը ընէ, ատիկա իրեն աղէկ պիտի գայ։

— Այո՛, դուրս պիտի ելլեմ ըսաւ Աննա ոտքի ելլելով, և ինքզինքին տէր դառնալով։ Եթէ իմ բացակայութեանս հեռագիր մը գայ, իսկոյն Օպլօնսքիի տունը ղրկեցէ՛ք... չէ՛, չէ՛, պահեցէ՛ք, ես կուգամ կ'առնեմ...։

«Պէտք չէ մտածումներու անձնատուր ըլլալ, պէտք է զբաղուիլ, հոսկէ մեկնիլ»։

Սոսկումով մտիկ ըրաւ իր սրտին բաբախումները, աճապարանքով տունէն ելաւ և կառքը նստաւ։

— Ո՞ւր պէտք է տանիմ տիկինը, հարցուց կառապանը։

— Իշխանուհի Օպլօմաքի·

Ճամբան աչքերը արցունքով թրջեցան և տեսաւ որ երկու մանկատի աղջիկներ կ'անցնէին որոնք կը ժպտէին.

— Ո՜հ, կը ժպտին որովհետև սիրոյ վրայ կը խորհին, չեն գիտեր թէ որքա՜ն տխուր ու ցած բան մ'է...։

Երեք տղաք անցան խաղալով և իր Սէրխօժային վրայ մտածեց.

— Ամէն բան պիտի կորսնցնեմ եթէ Վրօնսքի չի վերադառնայ։ Գուցէ կառախումբը փախցուց և ո՞վ գիտէ, կարելի է այժմ գալու վրայ է։

«Ա՜հ, նոր ստորնացումներ կուզես, ըսաւ Աննա ինքնիրեն... չէ՛, Տօլլիի պիտի երթամ և ամէն բան ըսեմ անոր։ Իրեն պիտի խոստովանիմ որ դժբախտ եմ... արժանի եղայ դժբախտ ըլլալու, բայց և այնպէս կը տառապիմ... այս ձիերը, այս կառքը... ատելի կը թուին այս կառքին մէջ։ Այս ամէնքը իրեն կը պատկանի, բայց ա՛լ չեմ ուզեր։»

Տօլլիի ըսելիք խօսքերուն վրայ մտածելով հանդերձ սանդուխէն վեր ելաւ։

— Տիկինը այցելութի՞ւն մը ունի հարցուց ծառային

— Տիկին Լէվինը հոս է, պատասխանեց ծառան։

«Բիթթի, այդ Բիթթին զոր տակաւին գուրգուրանքով կը յիշէ, որուն հետ ամուսնացած չըլլալուն ցաւ կը զգայ... կը ցաւի ինծի հետ կապուած ըլլալուն և գիս ատելութեամբ միտքը կը բերէ։»

Աննայի ներս մտած միջոցին երկու կիները կը խորհրդակցէին Բիթթի նորածինին տրուելիք լաւագոյն խնամքներուն վրայ։

Իշխանուհին առանձին եկաւ իր հիւրը դիմաւորելու որ այս միջոցիս իրենց խօսակցութի՜ւնը կը խանգարէր։

— Ա՜հ, ինչպէս, տակաւին գիւղ չես գացած, միտ-

քըս դրեր էի գալ քեզ տեսնելու։ Այսօր Սթիվայէն նամակ մը ստացայ։

— Մենք ալ հեռագիր մը առինք, ըսաւ Աննա ջանալով Բիթթին նշմարել դիմացի սենեակին մէջ։

— Սթիվա կը գրէ թէ չկրնար հասկնալ Քարէնինին ուզածը, բայց և այնպէս Բեդերսպուրկէն չպիտի մեկնի առանց վերջնական պատասխան մը առնելու։

— Կրնա՞մ նամակը կարդալ... բայց մէկը ունի՞ս հոս...։

— Այո՛, Բիթթին, պատասխանեց Տօլլի շփոթած, տղոց քովն է, շատ հիւանդ էր։

— Լսեցի... կրնա՞մ Սթիվայի նամակը կարդալ։

— Հիմա կը բերեմ... Քարէնին չմերժեր, ընդհակառակը, Սթիվա յոյս ունի, ըսաւ Տօլլի, դրան սեմին վրայ դառնալով.

— Իսկ ես բան մը չեմ սպասեր և բան մը չեմ բաղձար, ըսաւ Աննա։

«Արդեօք Բիթթի նուաստացուցի՞չ կը համարի ինծի հանդիպիլը, հարցուց ինքնին Աննա, երբ առանձին մնաց... թերեւս իրաւունք ունի... բայց իրեն չվայլեր, իրեն որ զայն սիրած է, այդ բանը ինծի զգացնել...։ Գիտեմ որ ո՛չ մէկ պատուաւոր կին կրնայ գիս ընդունիլ այս կացութեանս մէջ։ Գիտեմ որ ամէն բան զոհեցի անոր այն վայրկեանին ուր ինքզինքս անոր տուի...։ Եւ ահա՛ փոխարինութիւնը... ո՜հ, որքա՜ն կ'ատեմ զինքը... և ի՞նչ ընելու եկայ հոս։ Ա՛լ աւելի կը տանջուիմ... ու ի՞նչ պիտի ըսեմ հիմա Տօլլիին։ Բիթթիին հաճո՞յք պատճառել դժբախտութիւնս ըսելով... իր պաշտպանութի՞ւնը կրել... Չէ՛, Տօլլի գիս չպիտի հասկնայ, իրեն բան մը չպիտի ըսեմ։ Կ'ուզեմ միայն Բիթթին տեսնել և իրեն ապացուցանել որ ամէն բան կ'ար-

համարեմ և թէ ամէն բան կարեւորութիւն չունի այժմ ինծի համար։

Տօլլի վերադարձաւ նամակը ձեռքը բռնած, Աննա կարդաց և իրեն տուաւ։

— Այս ամէնքը գիտէի, աւելցուց, ասկէ զատ ինծի համար չահեկանութիւն չունի։

— Բայց ի՞նչու համար։ Ընդհակառակը ես շատ յուսով եմ, ըսաւ Տօլլի Աննայի նայելով հետաքրքրութեամբ։

Տակաւին Աննան տեսած չէր այս աստիճան դերագրգռութեան մը մէջ։

— Ե՞րբ կը մեկնիս, հարցուց անոր։

Աննա աչքերը քթթեց և առանց պատասխանելու տարտամօրէն նայեցաւ։

Յանկարծ կարմրեցաւ և տղոց սենեակին դրան նայելով ըսաւ․

— Արդեօք Գիթթի ինէ խո՞յս կուտայ։

— Ի՜նչ պարապ խօսք։ Այս միջոցիս մանկիկին կաթ կուտայ... շատ գոհ է... հիմա պիտի գայ..., ըսաւ ձախող կերպով մը Տօլլի որ ստել չէր գիտեր... ահաւասիկ...։

Արդարեւ Գիթթի փափաք չունէր Աննայի հանդիպելու, բայց Տօլլի զինքը համոզած էր որ հարկաւոր էր ներս գալ։ Ինքն իր վրայ ջանք մը ըրած էր և, տղոց սենեակէն դուրս ելլելով, դէպի Աննան եկաւ ձեռքը երկնցուցած։

— Շատ երջանիկ եմ ձեզ տեսնելուս, ըսաւ դողահար ձայնով մը։

Գիթթի խռոված էր իր ներսիդին տեղի ունեցած պայքարէն որ կ'անցնէր այդ չար կնոջ մասին զգացած

քինախնդրութեան և անոր հանդէպ բարեացակամութիւն ցոյց տալու փափաքին միջեւ։

Աննայի գեղեցիկ ու համակրական դէմքը տեսնելուն պէս, ամէն թշնամանք մարեցաւ։

— Չպիտի զարմանայի՝ եթէ ինծի պատահիլ բնաւ չուզէիք, ըսաւ Աննա։ Ամէն բանի վարժուեցայ։ Հիւա՞նդ էիք։ Այո՛, կը տեսնեմ որ քիչ մը տկարացած էք։

Գիթթի զգաց որ Աննա իրեն կը նայէր չարակամ դէմքով մը։ Այս ընթացքը բացատրեց այն ստորնացուցիչ կացութեամբը որուն մէջ կը գտնուէր այժմ մանկամարդ կինը որ առենօք զինքը կը հովանաւորէր։

Գիթթիի հիւանդութեան վրայ խօսեցան, յետոյ մանկիկին, Սթիվայի վրայ, բայց անկէ ամէն բանի անտարբեր երեւոյթ մը ունէր։

— Եկայ քեզի մնաս բարով ըսելու ըսաւ Աննա ոտքի ելլելով։

— Ե՞րբ կը մեկնիք։

Նորէն Աննա չպատասխանեց այս հարցումին, բայց ժպիտով մը խօսքը Գիթթիի ուղղեց ըսելով․

— Այո՛, իրաւցնէ երջանիկ եմ ձեզի տեսնելուս... ամէնուն կողմէ ձեր գովեստը լսեցի, ձեր ամուսինն ալ մէջը... եկաւ զիս տեսնելու և շատ հաճելի եղաւ ինծի, աւելցուց չար դիտաւորութեամբ մը... ո՞ւր է հիմա։

— Իր ագարակը վերադարձաւ, պատասխանեց Գիթթի ժպտելով։

— Բարեւներս հաղորդեցէք իրեն, չմոռնաք...

— Չեմ մոռնար, պատասխանեց Գիթթի միամտօրէն, Աննայի նայելով կարեկցական ակնարկով մը։

— Մնաք բարով, Տօլլի։

Զայն համբուրեց, Գիթթի ձեռքը սեղմեց և արագէն դուրս ելաւ շտապով։

— Միշտ միեւնոյնն է, միշտ հմայիչ, ըսաւ Քիթթի. չատ գեղեցիկ է... իր վրայ բան մը կայ որ գութ կը շարժէ։

— Այսօր մասնաւոր բան մը կար վրան, ըսաւ Տօլլի... երբ զինքը նախասենեակ առաջնորդեցի, ինծ այնպէս թուեցաւ որ լալու փափաք ունէր։

Աննա ա՛լ աւելի մտային դժնդակ վիճակի մը մէջ կառք մտաւ։

Իր հին տագնապներուն վրայ կ'աւելնար սա զգացումը թէ Քիթթի ուզած էր զինքը թշնամանել եւ թէ ամէնքը զինքը իրենց ծոցէն կը վանէին։

— Տիկինը ո՞ւր հրաման կ'ընէ որ զինքը առաջնորդեմ, հարցուց կառապանը, տո՞ւն պիտի վերադառնայ։

— Այո, պատասխանեց Աննա առանց նոյնիսկ ըսածը գիտնալու։

«Ինչո՞ւ ինծի նայեցան ահռելի, տարօրինակ բանի մը պէս զոր անկարելի է հասկնալ։ Լաւ ըրի որ Տօլլիին բան մը չըսի։ Որքա՜ն գոհ պիտի ըլլար իմ դժբախտութենէս... ցոյց չպիտի տար, բայց գոհունակութիւն պիտի զգար որ կը պատժուէի այն հաճոյքներուն համար որոնք իր նախանձը կը գրգռեն։ Քիթթի ալ աւելի գոհ պիտի ըլլար... իր հոգիին մէջը կը տեսնամ։ Գիտէ որ չափ սիրալիր եղած էի իր էրկանը հետ ու կը նախանձի... գիս կ'ատէ... իր աչքին՝ անբարոյական կին մըն եմ... բայց եթէ այդպէս ըլլայի կրնայի ինքզինքս սիրցնել իր ամուսնոյն... իմ կամքէս կախուած էր... ա՛յո, ուզեցի...։

Ցանկարծ երկու տղաք տեսաւ որոնք պաղպաղակավաճառի մը առջեւ կեցած էին։

«Ահա՛ այս լակոտները գիտեն թէ ի՛նչ կը փափաքին, ըսաւ ինքնիրեն...։ Ամէնքս ալ քաղցր ու համեղ

բաներ կը սիրենք... եւ երբ մարդ շաքար չունի՝ փողոցի պաղպաղակովը կը գոհանայ... Քիթթի չկրցաւ Վրոնսքին ունենալ, Լեւինը առաւ ... վրաս կը նախանձի, գիս կ'ատէ... բոլոր մարդիկ զիրար կ'ատեն... ես Քիթթին կ'ատեմ՝ Քիթթին գիս կ'ատէ... ի՞նչ օգուտ ունին բոլոր այս եկեղեցիները, զանգակի ձայները, բոլոր այդ ստութիւնը։ Մարդոց միջեւ տիրող ատելութիւնը ծածկելու համար են այդ բոլորը»։

Այս մտածումները զինքը պաշարեցին այն աստիճան որ ա՛լ իր վիճակին վրայ չմտածեց եւ զարմացաւ ինքզինք գտնելով իր վերնագաւթակին առջեւ։ Երբոր նշմարեց դռնապանը որ դէպի իրեն կը վազէր, Աննա յիշեց որ Վրոնսքիի տոմսակ մը եւ հեռագիր մը ղրկած էր։

— Պատասխան մը եկա՞ւ։

Դռնապանը հեռագիր մը տուաւ։

Աննա զայն կարդաց.

«Ժամը տասնէն առաջ չեմ կրնար վերադառնալ։

ՎՐՕՆՍՔԻ»

— Իսկ ծառան որ տոմսակը տարաւ, տակաւին չը վերադարձա՞ւ։

— Ո՛չ տակաւին, տիկին։

«Քանի որ այսպէս է, գիտեմ թէ ինչ կը մնայ ինծի ընելիք» մտածեց Աննա.

Զգաց որ իր հոգիին մէջ տարտամ փոթորիկ մը կը գոռար ու վրէժխնդրութեան պէտքը կը բարձրանար։ Իր յարկաբաժինը վազեց։

«Պիտի երթամ զինքը գտնելու... զինքը ընդմիշտ թողնելէս առաջ, իրեն պիտի ըսեմ ամբողջ ճշմարտութիւնը... ո՛չ ոք այնքան ատած եմ՝ որքան զինքը կ'ատեմ»։

Վրոնսքիի գլխարկը նշմարեց որ ձորձակալէն կախուած էր և զզուանքով կծկուեցաւ։ Աննա չըմբռնեց թէ Վրոնսքիի հեռագիրը պատասխանն էր իր ուղղած հեռագրին և թէ տակաւին տոմսակը ստացած չէր գրած միջոցին։ Զայն կ'երեւակայէր իր մօր եւ օրիորդ Սորոքինի քով նստած, հանդարտօրէն խօսելով և ինքնիրեն հրճուելով իր կրած տառապանքներուն վրայ։

«Այո՛, պէտք է որ անմիջապէս մեկնիմ»։

Տակաւին չէր գիտեր ո՛ւր երթալիքը... Կ'ուզէր խուսափիլ այն տպաւորութիւններէն զորս կ'ունենար այս ահռելի տան մէջ...։ Ծառաները, պատերը, կարասիները, ինչ որ զինքը կը շրջապատէին իր զզուանքն ու բարկութիւնը կը գրգռէին, ամէն բան զինքը կը ճնշէր։

«Այո՛, կայարան պիտի երթամ և եթէ զինքը հոն չգտնեմ, իր քով պիտի երթամ և դիմակազերծ պիտի ընեմ։»

Ժամանակացոյցը նայեցաւ և տեսաւ որ իրիկուան ժամը ութին կառախումբ մը կար։

«Ատենին կը հասնիմ»։

Հրաման ըրաւ որ կառքին ուրիշ ձիեր լծեն և շատ մը առարկաներ դրաւ իր ուղեւորական պայուսակին մէջ որովհետեւ գիտէր թէ ա՛լ այդ տունը չպիտի վերադառնար։ Իր միտքը տարօրոշ զանազան ծրագիրներուն մէջ, ինքնիրեն կ'ըսէր թէ կայարանին մէջ կամ կոմսուհի Վրոնսքիի տունը տեղի ունենալիք անցքերուն համեմատ պիտի մեկնէր առաջին մեծ քաղաքը որ ճամբուն վրայ կը գտնուէր և հոն պիտի մնար։

Ընթրիքը պատրաստ էր։

Աննա սեղանին մօտեցաւ, հացին և պանիրին նայեցաւ և համոզուելով որ կերակուրներուն հոտը անտանելի

էր իրեն համար, հրաման ըրաւ որ կառքը բերեն և վերնադաւթակը իջաւ։

Սենեկապանուհին, ծառան և կառապանը որոնք կառքին շուրջ կը դառնային, անհաճոյ էին Աննայի և զայն կը գրգռէին։

— Պետրոս, քեզի պէտք չունիմ։

— Բայց տիկինը ինչպէ՞ս պիտի ընէ իր տոմսակը առնելու համար։

— Ուզածիդ պէս ըրէ, ինծի համար կարեւորութիւն չունի. ըսաւ Աննա չկամութեամբ։

Պետրոս կառապանին քով ցատքեց և հրաման ըրաւ որ կայարանին ճամբան բռնեն։

Կառքը թաւալիլ սկսելուն պէս կրկին խառնաշփոթ տպաւորութիւններ պաշարեցին մանկամարդ կնոջ ուղեղը Առաջին անգամ ըլլալով Աննա, իր յարաբերութիւնները Վրոնսքիի հետ, նկատեց յստակ ու պայծառ կերպով։

«Ի՞նչ փնտռեց իմ մէջս, աւելի սնափառութեան գոհացում քան թէ սէր։»

Ցիշեց այն խօսքերը զորս Վրոնսքի իր ականջին կը փսփսար իրենց միութեան առաջին օրերը և գետնամած շունի կերպարանքը զոր իր դէմքը կը զգենուր այն ատեն։

«Այո՛, գոհացած սնափառութեան յաղթանակը կ'արտայայտէր։ Անշուշտ զիս կը սիրէր, բայց յաջողութեան հպարտութիւնը աւելի գերակշիռ էր իր մէջ։ Իր յաղթութիւնը փառք մըն էր իրեն համար։ Այժմ այդ ամէնքը անցեալին կը պատկանին և հպարտանալու բան մը չունի։ Ինէ ստացաւ ինչ որ կրնայի տալ ու հիմա ա՛լ ինծի պէտք չունի։ Իրեն համար բեռ մը եղայ և այժմ կը ջանայ միայն հետս ուղղամիտ ընթացք մը ունենալ։ Երէկ իր ներքին մտածումը բերնէն փախուց։ Կը բաղձայ

որ ամուսնալուծումը ձեռք բերեմ, որպէսզի կարենամ հետը ամուսնանալ։ Զիս կը սիրէ, բայց ինչպէ՞ս. սիրոյ համը փախած է, իմ քովս ա՛լ միեւնոյն հաճոյքը չզգա-նար... եթէ զինքը թողում, ներքնապէս երջանիկ պի-տի ըլլայ»։

Ասիկայ հիմա այլեւս ենթադրութիւն մը չէր, այլ յստակ իրողութիւն մը։

«Իմ սէրս երթալով կրքոտ ու եռամոլ կը դառնայ, մինչդեռ իրենը կը պաղի, կը մարի, կը մարի... ահա՛ ատոր համար կը բաժնուինք։ Ինծի համար իրմէ զատ բան մը չկայ և կը պահանջեմ որ ա՛լ աւելի անձնատուր ըլլայ ինծի մինչդեռ ինք երթալով կը հեռանայ ինէ։ Մեր միութենէն առաջ իրարու կը ձգտէինք, իսկ հիմա իրար-մէ կը հեռանանք և անկարելի է այս բանը փոխել։ Ին-ծի կ'ըսէ թէ անմիտ նախանձ մը ունիմ և ես ալ ասիկա կը խոստովանիմ. այսուհանդերձ ճշմարիտ չէ, նախանձ չեմ, այլ տժգոհ եմ... բայց...»։

Բերանը բացաւ և կառքին մէջ տեղը փոխեց, այս մտածումներէն յուզուած։

«Եթէ կարենայի ուրիշ բան մը ըլլալ քան հոմանուհի մը որ բռնօրէն իր զգացումները կը սիրէ, բայց չեմ կրնար և չեմ ուզեր ուրիշ բան ըլլալ։ Եւ որովհետեւ այս տենչանքին գերին եմ անոր համար զինքը կը զզուե-ցունեմ։ Եւ ինք զիս կը բարկացնէ և ուրիշ կերպ չկըր-նար ըլլալ։ Միթէ չե՞մ գիտեր թէ զիս երբեք չպիտի խաբէ, թէ բնաւ աչք չունի օրիորդ Սորօքինի, թէ Քիթ-թին չսիրեր. կատարելապէս գիտեմ. բայց ինչի՞ կը ծա-ռայէ ատիկա, եթէ ինծի հետ քաղցր ու բարի է պարտականութեան համար, առանց զիս սիրելու. բայց ատիկա ատելութենէ հազար անգամ աւելի գէշ է. դը-ժոխք է ատիկա, ու ահա՛ այսպէս է վիճակնիս։ Երկար

ատեն է որ զիս չսիրեր։ Եւ երբ սէրը կը մեռնի՝ ատե-լութիւնը կը սկսի։

«Բայց այս փողոցները բնաւ չեմ ճանչնար... լեռ-ներ ու տուներ և դարձեալ տուներ... ու այս տունե-րուն մէջ մարդիկ, մարդիկ... որքա՜ն շատ են։ Կարելի չէ զանոնք համրել.. և ամէնքը իրար կ'ատեն։ Լա՛ւ ենթա-դրենք որ երջանիկ ըլլալու համար ամէն բան ունիմ. ա-մուսնալուծումը կը ստանամ, Քարենին ինծի կը յանձնէ Սէրիօժան և Վրօնսքիի հետ կ'ամուսնանամ...։

Երբոր Քարէնինի վրայ մտածեց, զայն տեսաւ իբր թէ իր առջեւը ըլլար. իր մռայլ աչքերով, ճերմակ ձեռքերուն վրայ կապոյտ երակներով, անոր ձայնին հնչումը լսեց և զզուանքէն սարսռաց։

«Լաւ ուրեմն, ամուսնալուծումը ձեռք բերի և Վրօնսքիի կինը եղայ։ Միթէ Քիթթի պիտի դադրի ինծի նայելէ այնպէս ինչպէս նայեցաւ այսօր... ո՛չ։ Միթէ Սէրիօժա պիտի դադրի՞ իմ երկու ամուսիններուս վրայ մտածելէ։ Եւ ի՞նչ նոր զգացում պիտի ստեղծեմ իմ ու Վրօնսքիի միջեւ. միթէ կարելի՞ է որ զիրար չտառա-պեցնենք»։

Այս անգամ առանց ամենափոքր վարանումի մը պատասխանեց.

«Չէ՛ ես իրեն դժբախտութիւն կը պատճառեմ և ինք ինծի, և անկարելի է զինքը փոխել, ո՛չ ալ զիս։ Ի զո՜ւր ամէն բան փորձեցինք իրարու մօտենալու համար, պտուտակը տեղէն խախտած է»։

«Այո՛, այս մուրացիկ կինը իր մանկիկով կը կարծէ թէ վրան կը գթամ... միթէ ամէնքս ալ այս աշխարհի մէջ դրուած չե՞նք զիրար տառապեցնելու և ատելու համար... ահա՛ դպրոցականներ որ կը խնդան... Եւ իմ Սէրիօժա՞ս Հաւատացի նաեւ որ զինքը կը սիրէի և իմ

սիրոյս վրայ կը փղձկէի: Եւ սակայն առանց իրեն ապրեցայ, զինքը լքեցի ուրիշ սիրոյ մը համար և այնքան ատեն որ այդ սէրը գլխ գոհացուց, չտրտնջեցի»:

Զղջանքով յիշեց Վրօնսքիի համար զգացած սէրը:

Կառքը կանգ առաւ փոքրիկ կայարանին դիմաց և բեռնակիրները մօտեցան:

— Օպիրալովքայի համա՞ր տոմսակ պիտի առնեմ, հարցուց Պետրոս:

Աննա մեծ ճիգ մը ըրաւ այդ հարցումը հասկնալու համար. բոլորովին մոռցած էր ինչ ընելիքը և ուր երթալիքը:

— Այո՛, ըսաւ վերջապէս քսակը ծառային երկարելով:

Իր կարմիր փոքրիկ պայուսակը առաւ և կառքէն վար իջաւ:

Երբ բազմութեան մէջ մտաւ սպասման սրահը երթալու համար, կամաց կամաց յիշեց իր վիճակին բոլոր մանրամասնութիւնները և ձեռք առնելիք միջոցները: Նորէն յոյսն ու յուսահատութիւնը բացին իր չարչարուած ու դողահար սրտին վէրքերը:

Կառախմբին սպասելով, նստաւ բազմոցին վրայ և զզուանքով նայեցաւ եկող գացողներուն վրայ. այս վայրկեանին ամէն մարդ անհանդուրժելի էր իրեն: Կ'երեւակայէր այն վայրկեանը ուր կայարան պիտի հասնէր և նոր տոմսակ մը պիտի ղրկէր Վրօնսքիի որ անշուշտ այս ժամուս իր մօրը կը գանգատէր իր մասին: Մտածեց նաեւ այն ժամուն ուր պիտի մտնար անոնց տունը և հոն ըսելիք խօսքերուն և ինքնիրեն ըսաւ որ կեանքը տակաւին երջանիկ կրնար ըլլալ և թէ զայն կը սիրէր ու կ'ատէր բուռն ցաւով մը:

Այսպէս մտածելով հանդերձ կը զգար որ իր սիրտը կը սպառնար խորտակուելու:

Ը.

Զանգակը հնչեց և ճամբորդները վակոն մտան:

Պետրոս սրահէն անցաւ զայն կառքը դնելու համար:

Երիտասարդներ որոնք բարձրաձայն կը խօսէին լռեցին երբոր Աննա իրենց քովէն անցաւ. մէկը իր քովինին ականջին բան մը մրմնջեց, անշուշտ անպատկառ խօսք մը:

Աննա վակոնը մտաւ, պաշտօնեան կոպտաբար դուռը գոցեց:

Դուրսը խոշոր կին մը փոքրիկ աղջկան մը ձեռքէն բռնած անցաւ Աննայի վակոնին առջեւէն. որպէսզի ոչ ոք տեսնայ՝ Աննա միւս պատուհանին մօտեցաւ:

Տձեւ ու աղտոտ մուժիք մը գլուխը բեղոյր մը դրած՝ ուրկէ մազերը կը կախուէին, այդ պատուհանին առջեւէն անցաւ ծռելով՝ վակոնին անիւները քննելու համար:

«Տեղ մը տեսած եմ այս տձեւ մուժիկը» ըսաւ Աննա ինքնիրեն:

Ցանկարծ յիշեց իր երազը և վախէն դողահար, դիմացի դրան մօտեցաւ: Պաշտօնեան դուռը բացաւ որպէսզի ամոլ մը ներս մտնէ:

—Կը փափաքիք վա՞ր իջնել տիկին, հարցուց պաշտօնեան:

Աննա չպատասխանեց բայց իր անկիւնը դարձաւ ու նստաւ: Ո՛չ ոք նշմարեց իր քօղին տակէն դէմքին վրայ նկարուած սոսկումը: Ամոլը զինքը կը դիտէր ուշադիր և Աննա անհաճոյ գտաւ այդ բանը: Այս ամոլը դիտմամբ ոչինչ բաներու վրայ կը խօսէր իր ուշադրութիւնը

գրաւելու համար։ Ցատակօրէն կը տեսնար որ իրար կ'ատէին փոխադարձաբար և միասին կը ձանձրանային։ Արդէն անկարելի էր տանել այդպիսի տգեղութիւնները։ Վայրաշարժը սուլեց և էրիկը խաչ հանեց։

Աննա գրգռուած դէմքով մը անոր նայեցաւ և ինքնիրեն ըսաւ. «Կուզէի հարցնել իրեն թէ ինչո՛ւ համար կը խաչակնքէ»։

Շուտով մոռցաւ իր դրացիները և երբոր հովը վարագոյրները վեր վերցուց, զով օդը շնչեց ու կրկին անձնատուր եղաւ իր մտածումներուն։

«Այո՛, ո՞ւր մնացեր էի... ա՛հ, չէի կրցած գտնել կացութիւն մը որուն մէջ կեանքը տանջանք մը չըլլար...։ Ամէնքս ստեղծուած ենք տառապելու համար, այս բանը գիտենք դարմաններ կը հնարենք մենք մեզի խաբելու համար...։ Երբ ճշմարտութիւն կը տեսնենք ի՞նչ կը մնայ մեզ ընելիք։

— Բանականութիւնը տրուած է մարդուս որպէսզի փրկուի այն ամէն բաներէն որ զինքը կը տանջեն, ըսաւ յանկարծ վճռականօրէն կինը, յայտնապէս շատ գոհ ըլլալով իր խօսքէն և լեզուովը ծամածռելով։

Այս խօսքերը Աննայի մտածումին պատասխան մը ըլլալ կը թուէին։

— Փրկուիլ այն ամէն բաներէն որ մեզ կը տանջեն, կրկնեց ինքնիրեն։

Նայեցաւ գիրուկ ու կարմրերես էրկան և նիհար կնոջը և գուշակեց որ այդ հիւանդկախ կինը ինքզինք չհասկցուած անձի մը տեղ դրած էր և թէ էրիկը զայն կը խաբէր ու այդ զգացման մէջ կը պահէր։

Կարծեց թափանցել անոնց բոլոր կեանքին և հոգիին ծալքերուն, զանոնք լուսաւորելով այն լոյսով որով այժմ ամէն բան կը նկատէր։

Բայց անոնք շատ քիչ շահեկան էին և վերստին առաւ իր մտածումներու շարքը։

— Այո՛, ճշմարտութիւնը զիս կը տանջէ և բանականութիւնը ինծի տրուած է անկէ փրկուելու համար։ Ուստի պէտք է գործել։ Արդարեւ ինչո՞ւ չմարել լոյսը երբոր բոլոր տեսածներս զիս կը զզուեցունեն Բայց ինչպէ՞ս»։

Կառախումբը կայարան կը մտնար։

Աննա վար իջաւ միւս ճամբորդներուն հետ, անոնցմէ հեռու կենալով, իբր թէ ժանտախտաւորներ ըլլային։

Բարափին վրայ կեցաւ ջանալով յիշել թէ ինչո՞ւ համար հոն կը գտնուէր և ի՞նչ պիտի ընէր։ Ինչ որ րոպէ մը առաջ իրեն դիւրին կը թուէր, այս ժամուս, այդ աղմկալից ամբոխին մէջ, մէկէն իրեն անգործադրելի թըւեցաւ։ Անդադար բեռնակիրներ կը մօտենային իրեն իրենց ծառայութիւնը նուիրելու։ Երիտասարդներ անցած ատեննին իրեն կը նայէին անպատկառօրէն։ Ուրիշներ հակառակ կողմէն կուգային և թոյլ չէին տար իրեն յառաջանալու։

Վերջապէս յիշեց թէ ինչ պիտի ընէր. պաշտօնեայ մը կեցուց և հարցուց թէ արդեօք կայարանին մէջ մէկը չի կա՞ր կոմս Վրոնսքիի կողմէ տոմսակ մը ունեցող։

— Կոմս Վրոնսքի... բայց շատ անձեր եկան իր տունէն կայարան՝ իշխանուհի Սօրօքինը և իր աղջիկը ընդունելու համար։

Այս վայրկեանին կառապան Միքայէլը զոր առտուն Աննան ղրկած էր, զուարթ և գոհ իր գործը տեսած ըլլալուն, իրեն մօտեցաւ և նամակ մը յանձնեց։

Աննա պահարանը բացաւ և իր սիրտը կծկուեցաւ տակաւին պարունակութիւնը չկարդացած։

Վրօնաքի անփոյթ գիրով մը կը պատասխանէր․

«Շատ կը ցաւիմ որ քու տոմսակդ ժամանակին չառի։ Ժամը տասնին կը վերադառնամ։»

— Ուրիշ բանի մը չէի սպասեր, ըսաւ, ինքնին Աննա չար ժպիտով մը։

— Լաւ, կրնաս տուն դառնալ, ըսաւ կառապանին

Հազիւ կրնար խօսիլ․ սրտին բաբախումները չունչը կը կտրէին։

«Չէ՛, քեզի թոյլ չպիտի տամ ինծի տանջելու» ըսաւ ինքնին քարափին վրայ դէպի երկաթեայ ուղին յառաջանալով,

Երկու սենեկապանուհիներ հետաքրքրութեամբ իրեն կը նայէին արդուզարդը քննելու:

— Ճշմարիտ ժանեակներ են, կ'ըսէին իրարու։

Երիտասարդներ իր քայլերուն կը հետեւէին, դէմքին նայելով՝ կը խնդային և բացագանչութիւններ կ'արձակէին։

Կայարանապետը իր առջեւէն անցնելուն, հարցուց թէ կուզէ՞ր մեկնող կառախումբը մտնել։

«Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, ո՞ւր ծածկուիմ, ո՞ւր անյայտանամ» մտածեց, հետզհետէ յառաջանալով քարափին վրայ։ Այն տեղն կանգ առաւ երբ ծայրը հասաւ։

Բեռնաբարձ կառախումբ մը կայարան կը մտնար, քարափը ցնցուեցաւ և Աննայի թուեցաւ որ քալող կառախումբի մը մէջ կը գտնուի։ Յանկարծ մտածեց ջախջախուած մուժիկին այն օրն ուր Վրօնաքին առաջին անգամ տեսած էր և հասկցաւ թէ ի՛նչ կը մնար իրեն ընելիք։

Թեթեւ և արագ քայլով մը իջաւ այն սանդուխներէն որոնք երկաթուղիին կ'առաջնորդէին և կեցաւ իր առջեւէն անցնող կառախումբին մօտ։

Աննա դիտեց կառքերուն ներքեւը, պտուտակները, շղթաները և առաջին վակոններու թափծու բարձր անիւները որոնք իր առջև կը սահէին, ջանալով աչքերովը չափել առջեւի և ետեւի անիւներուն հեռաւորութիւնը և որոշելու այն րոպէն ուր այդ բացուածքը ճիշդ իր դէմը պիտի գտնուէր։

«Հո՛ն, ըսաւ ինքնին Աննա նայելով հանքածուխով խառնուած աւազին որ գօտեփայտները կը ծածկէր, հո՛ն, ճիշդ մէջտեղը, անիւներու բացուածքին մէջ, ու զինքը պիտի պատժեմ և ամէնէն պիտի փրկուիմ և ինքզինքէս ալ։»

Առաջին կարգի անիւներուն բացուածքը իր առջեւէն էր։ Աննա դիտաւորութիւն ունէր այդ պարապ միջոցին մէջ նետուելու, բայց ուշ մնաց ուզելով քաշել փոքրիկ կարմիր պայուսակը որ թեւը անցուցած էր և վակոնը անցաւ իր առջեւէն:

Հարկ եղաւ յաջորդ վակոնին սպասել։ Յանկարծ այն զգայնութիւնը ունեցաւ զոր կը կրէր երբ կ'ուզէր ծովը նետուիլ լուացուելու համար ու երեսը խաչակնքեց։

Այս մեքենական շարժումը իր մտքին մէջ ոգեկոչեց իր երիտասարդութեան և մանկութեան ամէն տեսակ յիշատակները և կեանքը, րոպէի մը համար, իրեն ներկայացաւ անցեալին բոլոր ուրախ ճառագայթումներովը։

Միշտ կը նայէր երկրորդ կարգի անիւներուն որոնք կը մօտենային և ճիշդ այն վայրկեանին ուր իր ուզած պարապ միջոցը ներկայացաւ, Աննա անդին նետեց կարմիր պայուսակը, գլուխը ուսերուն մէջ քաշեց, դէպի վակոնը սուրաց՝ ձեռքերը դէպ առաջ կարկառած՝ և ճկուն շարժումով մը, իբր թէ ելլել ուզէր, ծունկի վրայ ինկաւ։

Միեւնոյն վայրկեանին իր գործած արարքը զինքը սոսկումով համակեց։

— Ո՞ւր եմ, ինչ ըրի, ինչո՞ւ համար։

Ուզեց կանգնիլ, դուրս ելլել հոնկէ. բայց ահագին անողոք բան մը զարկաւ գլխին և զինքը քաշկռտեց ուսերէն։

Զգաց որ ա՛լ կռուելու ճար չի կար և գոչեց․

«Աստուա՛ծ, ներէ՛ ինծի»։

Ու լոյսը որով Աննա կարդացած էր տանջանքով, ստութեամբ, ցաւով ու չարիքով լեցուն գիրքը, փայլեցաւ ամենափայլուն շողով մը, իրեն համար լուսաւորեց ինչ որ առաջ խաւարի մէջ էր, յետոյ ճարճատեց, աղօտգունեցաւ և մարեցաւ առ յաւէտ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Ա.

Գրեթէ երկու ամիսներ սահեցան։ Ամառուան կիսոյն, որ խիստ տաք կ'ըլլար այդ տարի, Մոսքուայի մէջ ամէն մարդ Սերպիոյ պատերազմովը կը զբաղէր միայն։ Բոլոր այն ժամանցները որոնց ընդհանրապէս անձնատուր կ'ըլլայ անգործներու խումբը, ժամանակ սպաննելու համար, այժմ սլաւական շահերուն պիտի ծառայէին։ պարահանդէսները, նուագահանդէսները, ընթրիքները, թատրոնները, արդուզարդները, ամէն ինչ սլաւական համակրանքը արտայայտելու կը ծառայէին։

Այն վայրկեանին ուր Քօզնիշէվ, որ Լէվինի կ'երթար, Քուրսքի կայարանը մտաւ, կամաւորներու գունդ մը հոն կու գար։ Կիներ զանոնք դիմաւորելու եկան ծաղկեփունջներով և իրենցմէ մէկը խօսքը Քօզնիշէվի ուղղեց։

— Դուք ալ եկած էք կամաւորներուն ընկերանալո՞ւ։

— Ո՛հ, ո՛չ, իշխանուհի, եղբօրս կ'երթամ։ Իսկ դո՞ւք...։ երբեք բացակայ չէք գտնուիր կամաւորներու մեկնումներուն։

— Ինչպէ՞ս կրնամ ներկայ չգտնուիլ։ Իրա՛ւ է որ արդէն ութը հարիւրէն աւելի ճամբու դրինք... յետոյ կոմս Վրօնսքին ալ կամաւորներուն մէջն է, աւելցուց տիկինը յաղթական ժպիտով մը։ Այսօր կը մեկնի այս կառախմբով։

— Գիտէի որ զինուորագրուած է, բայց չէի գիտեր թէ այս կառախմբով կը մեկնի.

– Զինքը տեսայ, կայարանին մէջն է։ Մայրը միայն ընկերացած է իրեն... Վրօնսքի ատկէ աւելի լաւագոյն բան մը չէր կրնար ընել։

— Ո՛հ, այո՛ անշուշտ։

Միեւնոյն վայրկեանին ամբոխը խուժեց պիւֆէի սրահը ուր պարոն մը ձեռքը շամբանիայի գաւաթ մը կամաւորներուն ճառ մը կ'ուղղէր։

«Դուք կ'երթաք մեռնելու կրօնքի, մարդկութեան եւ ձեր եղբայրներուն համար, կը պոռար, Մոսքուա իր իր օրհնութիւնը կուտայ ձեզի»։

Ամէնքը կեցցէ կը գոչէին եւ նոր ամբոխ մը արշաւեց քարափը, իշխանուհին վար տապալել սպառնալով։

— Մեծաշուք չէ՞ այս հանդէսը, իշխանուհի, ըսաւ Օպլօնսքի ամբոխին մէջէն յանկարծ դուրս ելլելով։

Զուարթ ժպիտ մը կը լուսաւորէր իր դէմքը,

— Որքա՜ն լաւ խօսեցաւ... դուք ալ, Քօնիշէվ, պէտք էր որ քաջալերութեան խօսք մը ըսէիք, դուք շատ աղէկ գիտէք այդ տեսակ խօսքերը...։

— Ո՛հ, ո՛չ, ժամանակ չունիմ, անմիջապէս կը մեկնիմ.

— Ո՞ւր կ'երթաք.

— Եղբօրս Լէվինին։

— Ուրեմն կինս պիտի տեսնէ՞ք... կը խնդրեմ ըսէք իրեն որ զիս տեսաք եւ թէ շատ աղէկ եմ։ Ինչ ը-

եալ ուզելս կը հասկնայ։ Ըսէք նաեւ որ Ցանձնաժողովի անդամ անուանուեցայ... շատ գոհ պիտի ըլլայ։ Ասոնք կեանքի փոքրիկ դժբախտութիւններ են, աւելցուց խօսքը իշխանուհիին ուղղելով...։ Բայց իշխանուհի Միակքայիա հազար հրացան նուիրեց եւ իր ծախքովը տասներկու հիւանդապահ կը ղրկէ։ Ճշմարիտը մեղք է որ կը մեկնիք։ Վաղը ճաշ մը կուտանք մեր երկու կամաւորներուն։

Ոչ ոք կը պատասխանէր Օպլօնսքիի։

Ինք կը խնդար, իշխանուհիին գլխարկին փետուրին կը նայէր։ Նուէր հաւաքող կին մը նշմարելով, զայն կանչեց եւ հինգ րուպլը տուաւ։

— Քանի որ դրամ ունիմ չեմ կրնար անտարբեր աչքով դիտել այս գանձանակները։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց երբոր իշխանուհին իրեն ծանուց թէ Վրօնսքի կը մեկնէր կառախումբով։

Վայրկեանի մը համար Օպլօնսքիի դէմքը տխրութիւն արտայայտեց. բայց վայրկեան մը ետքը երբոր Վրօնսքիի գտնուած սրահը մտաւ, բոլորովին մոռցած էր այն յուսահատութեան արցունքները զոր թափած էր իր քրոջ դիակին վրայ եւ նոր կամաւորին մէջ ուրիշ բան չէր տեսներ եթէ ո՛չ հերոս մը եւ հին բարեկամ մը։

— Իր բոլոր թերութիւններովը, պէտք է ըսել որ բուն Ռուս մըն է, ըսաւ իշխանուհին Քօսնիշէվի... սլաւական նկարագիր մը։ Միայն թէ կը վախնամ որ Վրօնսքի հաճոյք չզգաց զայն տեսնելով... պէտք է ձեզ խոստովանիմ որ այս մարդուն վիճակը զիս կը յուզէ։ Լաւ կ'ընէք եթէ ճամբան իրեն խօսիք։

— Այո՛, թերեւս, եթէ առիթը ներկայանայ։

— Երբեք զինքը չեմ սիրած... բայց ինչ որ կ'ընէ այժմ շատ յանցանքներ քաւել կուտայ։ Իր ծախքովը ամբողջ խումբ մը կը տանի հետը։

— Այո՛ լսեցի։

Զանգակը հնչեց։ Ամէն մարդ դէպի դուռը վազեց։

— Ահաւասիկ, ըսաւ իշխանուհին Վրօնսքին ցոյց տալով որ դուրս կ'ելլար մայրը թեւը առած։

Երկար վերարկու մը հագած էր և լայնեզր գլխարկ մը դրած։ Օպլօնսքի քովէն կ'երթար և եռանդով կը խօսէր հետը։

Վրօնսքի սրտնեղած դէմք մը ունէր և տարտամութեան մէջ կը նայէր կարծես Սթիվայի ըսածները չլսելով։

Անշուշտ Օպլօնսքիի խօսքին վրայ, գլուխը դարձուց դէպի այն կողմը ուր կը գտնուէր Քօզնիշէվ և իշխանուհին և գլխարկը հանեց։ Իր ծերացած դէմքը որ տառապանք կ'արտայայտէր, քարացածի պէս էր։

Քարափէն անցաւ, թողուց որ մայրը վեր ելլէ և վակոնի մը մէջ անյայտացաւ։

Բ.

Մօտակայ կայարանի մը մէջ դադարի պահուն, Քօզնիշէվ սկսաւ ժուռ գալ քարափին վրայ և երբ անցաւ այն վակոնին առջեւէն ուր կը գտնուէր Վրօնսքի, նկատեց որ Սթօրները վար քաշուած էին։ Բայց երբ քիչ ետքը կրկին անցաւ, կոմսուհին նշմարեց պատուհանը որ զինքը կանչեց։

— Տղուս կ'ընկերանամ մինչեւ Քուրսք, ըսաւ, կամաւոր գրուեցաւ։

— Գեղեցիկ արարք մըն է, ըսաւ Քօզնիշէվ։

— Ասկէ զատ ի՞նչ կրնար ընել իրեն պատահած դժբախտութենէն ետքը։

— Ինչ ահռելի աղէտք, ըսաւ Քօզնիշէվ։

— Ա՛հ, եթէ գիտնայիք թէ որքա՛ն տառապեցայ։ Ինչ որ է, եկէ՛ք մեր վակոնը։ Չէք գիտեր ինչե՛ր քաշեցի, ըսաւ կոմսուհին երբոր Քօզնիշէվ վակոնը մտաւ։ Վեց շաբաթ զաւակս չուզեց մէկու մը հետ խօսիլ, և միայն ստիպումներուս վրայ քիչ մը սնունդ առաւ։ Զինքը առանձին ձգել վտանգաւոր էր, բոլոր զէնքերը պահեցինք... անշուշտ գիտէք որ անգամ մը արդէն անոր համար անձնասպանութիւն փորձեց։

Այս յիշատակութեան՝ կոմսուհին յօնքերը պռստեց։

— Այո՛։ Իր կեանքը վերջացուց ինչպէս որ այդպիսի կին մը պէտք էր վերջացնէր... նոյնիսկ անարգ և ստորին մահ մը ընտրեց։

— Մեզի չիյնար զայն դատել, կոմսուհի, ըսաւ Քօզնիշէվ հառաչանք մը արձակելով, բայց կը հասկնամ որ այդ բանը որքա՛ն դժնդակ ազդեցութիւն ըրած է ձեզի։

— Ա՛հ, խօսքը մի՛ ընէք։ Գիւղն էի և զաւակս եկած էր զիս տեսնելու... իրեն տոմսակ մը բերին, պատասխանը ղրկեց. բայց առանց մեզի բան մը ըսելու և մանաւանդ չէինք գիտեր որ այդ կինը կայարանն էր։ Իրիկունը, սենեակս քաշուելէ ետքը, սենեկապանուհիս ինձ ծանուց թէ կին մը ինքզինք կառախումբի մը տակ նետած էր։ Սոսկալի ցնցում մը ունեցայ և իսկոյն հասկցայ որ խնդիրը անոր վրայ էր։ Մարիին արգիլեցի այդ մասին զաւկիս բան մը խօսելու, բայց արդէն ամէն բան գիտէր։ Իր կառապանը կայարանն էր ու ամէն բան տեսած էր։ Իր սենեակը գացի, ահռելի բան էր դէմքը, անճանաչելի դարձեր էր։ Ինծի բան մը չըսաւ և կայարան վազեց... չեմ գիտեր թէ ի՛նչ դարձաւ հոն, բայց գրեթէ մեռած վիճակի մէջ տուն բերին... կատարեալ

կթոտութիւն ըսին բժիշկները... յետոյ խենթի պէս եղաւ... ա՜հ, ինչ սոսկալի օրեր էին: Չէ՛, ուրիշ կերպ չեմ կրնար մտածել, չար կին մըն էր...: Ինչ են այդ յուսահատական տարփանքները, բան մը ապացուցանելու այդ պէտքը: Լա՛ւ, ապացոյց մը տուաւ, շատ աղէկ ապացոյց մը. ինքզինք մեռցուց և երկու պարկեշտ մարդերու դժբախտութեան պատճառ եղաւ, իր ամուսնոյն և իմ թշուառ զաւկիս:

— Իսկ Քարէնին ինչ եղաւ:

— Աննայի աղջիկը քովը առաւ: Իմ զաւակս, առջի օրերը. ամէն բանի հաւանեցաւ, բայց հիմա կը վըշտահարի աղջիկը թողած ըլլալուն օտարականի մը և իր խօսքը ետ չկրնար առնել... Քարէնին յուղարկաւորութեան եկաւ, բայց արգիլեցինք որ զաւկիս հանդիպի: Այսուհանդերձ զաւկէս աւելի երջանիկ է: Աննայի մահը իրեն համար փրկութիւն մ'է, մինչդեռ իմ խեղճ Ալէքսին իր ամբողջ կեանքը զոհեց, իր ասպարէզը ու իր մայրը զոհեց և այդ կինը իրեն համար նկատառում մը չունեցաւ...: Մի՛ փորձէք զայն պաշտպանելու, իր մահը անկրօն ու չար կնոջ մը մահն է... Թող Աստուած ներէ ինծի, բայց չեմ կրնար ինքզինքս արգիլել իր յիշատակը անարգելու երբ կը տեսնեմ որ զաւակս կորսնցուց:

— Հիմա ինչպէ՞ս է:

— Աստուած օգնութեան հասաւ մեզի և այս Սերպիոյ պատերազմը գրկեց: Անշուշտ, իբրև մայր, կը դողդղամ իրեն համար, սակէ զատ, կը հաւատամ որ այս շարժումը լաւ աչքով չդիտուեր Բեդերսպուրկի մէջ, բայց միակ բանն էր այս որ զինքը հանեց իր ընկճուած վիճակէն...: Իր բարեկամը Եաշվին որ բոլոր հարստութիւնը խաղի մէջ կորսնցուց, եկաւ զինքը գտաւ և զինքը համոզեց որ կամաւոր գրուելու էր: Հիմա

շա՞տ կը շահագրգռուի այս պատերազմով... կը խնդրեմ, խօսեցէք հետը քիչ մը: Կ'ուզեմ զինքը զբաղեցնել. շատ տխուր է: Հաճեցէ՛ք իրմով զբաղելու, այս միջոցին քարափին միւս կողմն է, ակռայի ցաւէ սաստիկ կը տառապի:

Արդարև Վրօնսքի քարափին վրայ ժուռ կու գար: Երկար վերարկու մը հագած էր և գլխարկը գլխուն վրայ քաշած՝ ձեռքերը գրպանը, իր գառագեղին մէջ բանտարկուած գազանի մը պէս կը քալէր, ամէն մէկ քանի քայլին դառնալով:

Երբոր Քօզնիշէվ մօտեցաւ Վրօնսքիի, իրեն այնպէս թուեցաւ որ այս վերջինը զինքը չտեսնելու կը զարնէ, Բայց այս վայրկեանին անիկա իրեն կ'երևար հերոսի մը պէս որ ազնիւ դատի մը զոհ կ'երթայ և իրեն պարտականութիւն կը համարէր զայն սրտապնդել: Անոր մօտեցաւ:

Վրօնսքի կեցաւ, ուշադրութեամբ նայեցաւ իր խօսակցին, ճանչցաւ զայն, քանի մը քայլ ընդառաջ եկաւ և ուժով մը ձեռքը սեղմեց:

— Գուցէ, ըսաւ Քօզնիշէվ զիս տեսնելու պէտք չէք զգար, այսուհանդերձ կ'ուզեմ իմ ծառայութիւններս ձեզ ընծայել:

— Ո՛չ ոք, կը վստահեցնեմ ձեզ, չկրնար ինծի նուազ անհաճոյ ըլլալ քան դուք, ըսաւ Վրօնսքի..., ներեցէ՛ք ինծի, կեանքը այլևս ինծի չկրնար հաճելի բան մը ընծայել:

— Կը հասկնամ և կ'ուզեմ միայն ինքզինքս ձեր տրամադրութեան տակ դնել, ըսաւ Քօզնիշէվ, նշմարելով որ կոմսին դէմքը տառապանքի նշաններ կը կրէր, Դիսթիչի կամ Միլանի համար յանձնարարական նամակի մը պէտք չունի՞ք:

— Ոչ՛, պատասխանեց Վրօնսքի։

Իրեն ըսածները դժուարաւ հասկնալ կը թուէր։ Ցետոյ, շարունակեց.

— Նամա՞կ մը, ոչ՛, շնորհակալ եմ, մեռնելու համար յանձնարարութեան պէտք չունիմ... թերեւս Թուրքերուն մօտ երթալու համար նամակ մը կրնայ ինծի ծառայել, շարունակեց հեգնական ժպիտով մը մինչդեռ աչքերը կը պահէին իրենց դառն նայուածքը։

— Ինչպէս որ կ'ուզէք, բայց ես շատ գոհ եմ ձեզ կամաւորներուն մէջ տեսնելով. ձեզի պէս մարդ մը անոնց արժէքը պիտի բարձրացնէ հանրային կարծիքին առջեւ։

— Իմ արժէքս անոր մէջն է որ իմ կեանքս ո եւ է արժէք չունի իմ աչքիս առջեւ... յետոյ գիտեմ որ բաւական կորով ունիմ կռիւին մէջ նետուելու, թշնամին ջախջախելու կամ մեռած իյնալու համար... երջանիկ եմ որ կեանքս կուտամ ազնիւ դատի մը համար, քանզի ո՛չ միայն անոր պէտք չունիմ՝ այլ նաեւ զիս կը զզուեցընէ։ Այս կերպով գոնէ կեանքս մէկու մը օգտակար պիտի ըլլայ։

— Կրկին յաջողութիւն պիտի առնէք, ըսաւ Քօզնիշէվ, շատ զգացուած կոմսին խօսքերէն... իր եղբայրները գերութենէ ազատել մարդու մը կեանքին ու մահուան արժանաւոր վախճանն է... թո՛ղ Աստուած ձեզ արտաքին յաջողութիւն եւ ներքին խաղաղութիւն շնորհէ, աւելցուց ձեռքը երկարելով։

Վրօնսքի ձեռքը սեղմեց եւ դժուարութեամբ ըսաւ.

— Այո՛, իբրեւ զէնք տակաւին արժէք մը պիտի ունենամ, բայց իբրեւ մարդ աւերակ մըն եմ։

Իր բուռն ցաւը զինքը խօսելու կ'արգիլէր։ Լռեց եւ վայրաշարժին անիւները դիտեց որոնք յամրաբար կը սահէին երկաթ գիծերուն վրայէն։

Ցանկարծ Աննէն յիշեց, ինչ որ մնացած էր Աննէէն երբ խելայեղ եկած էր կայարանին մթերանոցը։ Սեղանին վրայ կը հանգչէր արիւնլուայ մարմին մը, վայրկեան մը առաջ կեանքով զեղուն եւ այժմ անպարկեշտաբար տարածուած ամէնուն աչքին դիմաց։ Գլուխը, որ բան մը չէր եղած, իր ծանր հիւսքերով եւ քունքերուն վրայ գանգուր մազերով, դէպի ետ նետուած էր. հմայիչ դէմքին վրայ, որուն վարդագոյն բերանը կիսաբաց էր, տարօրինակ արտայայտութիւն մը բիւրեղացած էր. շրթունքը կարծես տրտունջ մը կ'արտաբերէին, մինչ աչքերը անթարթ ու խոշոր բացուած, սոսկումով լեցուած էին, իբր թէ Վրօնսքիի կրկնէր իր սոսկալի սպառնալիքը. «Ըրածիդ պիտի զղջաս»։

Ջանաց զայն միտքը բերել այնպէս ինչպէս տեսած էր առաջին անգամ կայարանը, խորհրդաւոր, հմայքով լի, սիրազեղ, սէրը փնտռելով ու զայն սփռելով շուրջը եւ ո՛չ թէ անգթօրէն վրիժառու, ինչպէս էր վերջին ժամուն։

Կը ջանար վերյիշել լաւագոյն վայրկեանները զորս անցուցած էր անոր հետ, բայց այդ վայրկեանները առյաւէտ թունաւորուած էին։ Զայն կը տեսնար միայն հանդիսաւորապէս ամուլ բայց անջնջելի զղջումի սպառնալիքներ ընելու ձեւով։

Վրօնսքի ա՛լ իր ակռային ցաւը չզգաց եւ հեծկլտանքները իր դէմքը կծկեցին։

Վայրկեան մըն ալ չափչփեց քարափը, Քօզնիշէվի հետ քանի մը բառ փոխանակեց եւ կառախումբը մտաւ։

Գ.

—Գիտե՞ս, Քօսթանթէն, որո՛ւ հետ գտնուած է Քօսնիչէվ կառախմբին մէջ, հարցուց Տօլլի Լէվինին... Վրօնսքիի հետ։ Կ'երթար Սերպիոյ մէջ մեռնելու դիտաւորութեամբ։

Բոլոր ընտանիքը հաւաքուած էր մեղուանոցի պահապանին տունը և Տօլլի իր տղոց մեղրով հաց ու վարունգ կը բաժնէր։

— Լաւագոյն բանն է որ կրնայ ընել, ըսաւ Լէվին

— Կը խնդրեմ ըսէ՛ք ըսաւ ծերունի իշխան Չէրպացքի, ո՞ւր կ'երթան բոլոր այս կամաւորները։ Որո՞ւ դէմ պիտի կռուին։

— Թուրքերու դէմ, պատասխանեց հանդարտութեամբ Քօսնիչէվ...։

— Բայց ո՞վ պատերազմ յայտարարեց Թուրքերուն...։

— Իսկ դուն ի՞նչ կ'ըսես ատոր, հարցուց Քօսնիչէվ Լէվինին։

— Կ'ըսեմ որ պատերազմը մէկ կողմէն այնքա՜ն սոսկալի, անասնական ու անգութ բան է որ ո՛չ մէկ մարդ, (ո՛չ մէկ քրիստոնեայ չեմ ըսեր). պատերազմի մը պատասխանատուութիւնը կրնայ վրան առնել։ Միւս կողմէ, պատերազմի մէջ քաղաքացիները կը հրաժարին իրենց անձնական կամքէն...։

Շատ աղէկ կ'ըսես, պատասխանեց գիտունը, բայց երեւակայէ՛ որ փողոցն ես ու կը տեսնես որ գինովները

կին մը կամ մանուկ մը կը ծեծեն։ Վստահ եմ որ չպիտի հարցնես թէ պատերազմը յայտարարուա՞ծ է թէ ո՛չ այդ մարդոց դէմ, այլ վրանին պիտի յարձակիս ու խոշտանգուածները պաշտպանես։

— Այո՛, բայց յարձակողները չպիտի սպաննեմ։

— Այո՛, պիտի սպաննես։

— Չեմ կարծեր։ Եթէ այդպիսի տեսարանի մը ներկայ գտնուէի, իմ դրդումիս պիտի հպատակէի, բայց ատիկա առաջուց չեմ կրնար ըսել։ Լաւ ուրեմն, չեմ տեսնար որ մեր մէջ այսքան ինքնաբերական կարեկցութեան զգացում մը կայ հարստահարուած Սլաւներու համար։

— Ատիկա քեզի համար գոյութիւն չունի, բայց Ռուս ժողովրդին համար ունի, պատասխանեց Քօսնիչէվ։

— Դուն այդպէս կ'երեւակայես, ըսաւ Լէվին։ Բաց ատի կրնաս հարցնել մեր մեղուանոցի պահապան Միքայէլին, միթէ պատերազմի մասին բան մը լսեցի՞ր։ Գիտես ո՞ր եկեղեցիներու մէջ յայտարարութիւններ կարդացին։ Պէ՞տք է որ պատերազմի երթանք քրիստոնեաները պաշտպանելու համար ի՞նչ կը խորհիս այս մասին։

— Մենք ատոր մասին բան մը չենք խորհիր. Աղեքսանդր Նիքօլայէվիչ կայսրը կը խորհի մեզի համար միշտ և այս անգամ ալ նոյնը պիտի ըլլայ։

Լէվին հասկցաւ որ այս վիճաբանութիւնը իր եղբայրը կը բարկացնէր և լռեց։ Իրեններուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց հորիզոնին վրայ կուտակուած ամպերուն վրայ և խրատ տուաւ տուն վերադառնալու, մինչ ինքն ալ աճապարանքով կ'երթար Քիթթին փնտռելու, որ իր տղուն հետ անտառը գացած էր։ Բայց արդէն ամպերը կը խափանէին արեւուն ճառագայթները և երկինք մթագնեցաւ խաւարումի ատենի մը պէս։ Հովը բուռն կերպով կը փչէր և Լէվինի գնացքը կ'արգիլէր Թմբիններու ծա-

ղիկներն ու տերեւները կորզելով, ցարասիներու ճերմակ ոստերը մերկացնելով և աքասիայի կատարները, ծաղիկներն ու խոտերը միեւնոյն կողմը հակելով։ Տեղատարափի մը ճերմակ վարագոյրը հեռուէն ծածկեց անտառը և արագօրէն յառաջացաւ դէպի այն տեղը ուր կը գտնուէր Բիթթի։

Լէվին, գլուխը դէպի առաջ, կը պայքարէր հովին դէմ, որ թեւին տակ գտնուող ծածկոյթը վեր կը վերցնէր։ Արդէն կը մօտենար և կաղնիի մը տակ ճերմակ զգեստներ կը նշմարէր, երբոր յանկարծ իր չուրջը հողը բոցավառեցաւ և իրեն թուեցաւ որ երկինք կը սարսռար իր գլխուն վերեւ։

Երբ իր ջլացած աչքերը բացաւ, անձրեւին թանձր քօղին մէջէն սոսկումով տեսաւ որ կաղնիին կատարը մէկ կողմ կը ծռէր։

«Կարելի՞ է որ կայծակնահար եղած ըլլայ» հարցուց ինքնիրեն։ Եւ այս հաւանականութեան վրայ խորհելու ժամանակ ունենալէ առաջ, կաղնիին կատարը տապալեցաւ ծառերու թաւուտքի մը ետեւ և լսեց ճիւղերուն վրայ թաւալող ահագին զանգուածի մը ահռելի ճարճատիւնը։

Կայծակին շողիւնը, որոտումին աղմուկը և իր վրայ տիրող սարսուռը ամէնքը միասին խառնուեցան Լէվինի համար միակ սոսկալի տպաւորութեան մը մէջ։

—Աստուա՜ծ իմ, Աստուա՜ծ իմ իցի՜ւ թէ իրեն հանդիպած չըլլայ», գոչեց։

Ու թէեւ անմիջապէս խորհեցաւ որ այս խնդրանքը ո և է օգուտ մը չէր կրնար ունենալ քանի որ կաղնին արդէն տապալած էր, դարձեա՛լ զայն կրկնեց գիտնալով որ այդ անմիտ բացագանչութենէն լաւագոյն բան մը չունի ընելիք։ Երբոր հասաւ այն տեղը ուր Բիթթի կը

կենար սովորաբար, զայն հոն չգտաւ։ Մանկամարդ կինը անտառին միւս ծայրն էր, հնաւուրց թմբիի մը տակ և զինքը կը կանչէր։

Անձրեւը արդէն դադրած էր և երկինք կը պայծառանար և Լէվին անոնց քով եկաւ։

— Ողջ առո՞ղջ էք. բան մը չպատահեցա՞ւ ձեզի, գոչեց։

Բիթթի և նիանիան ծռած էին մանկիկին կառքին վրայ, խոշոր կանանչ անձրեւանոցի մը տակ ապաստանած։ Նիանիային չրջազգեստին ծայրը չոր էր, բայց Բիթթի ոտքէն մինչեւ գլուխը թրջուած էր և հագուստը մորթին կը փակչէր։

— Շիտակը, ի՞նչպէս ամօթ չես զգար, ըսաւ Լէվին կնոջը, չեմ հասկնար թէ ի՛նչպէս այս աստիճան անխոհեմութիւն կ'ընես։

Բիթթի՝ չփոթած՝ սկսաւ ինքզինք արդարացնել. տղան կաթիլ մը ջուր չէր ընդունած և չէր արթնցած։

Անձապարանքով տան ճամբան ձեռք առին. Լէվին արդէն զղջացած էր իր բարկութեան համար և կնոջ ձեռքը բռնած։

Ժամ մը ե՛տքը, երբ Լէվին մտաւ տղոց սենեակը, Բիթթի թեւերը սոթտած լոգարանին քով կեցած էր որուն մէջ փոքրիկ Միթիա կը խաղար։

— Տե՛ս տե՛ս, ըսաւ Բիթթի Լէվինին, նիանիան իրաւունք ունի, մեզի կը ճանչնայ։

Ուզեց անմիջապէս փորձել։ խոհարարուհին, որ յատկապէս կանչեցին, մանկիկին մօտեցաւ որ երեսները կախեց և ժխտականօրէն գլուխը երերցուց։ Այն ատեն Բիթթի մօտեցաւ իրեն, մանկիկը չողչողուն ժպիտ մը ունեցաւ, ձեռքը սպունգին վրայ դրաւ և զուարթ ճիչեր արձակեց ինչ որ հմայեց իր հայրը։

— Ինչ որ է, երջանիկ եմ տեսնելով որ կը սկսիս զինքը սիրել, ըսաւ Բիթթի իր էրկանը։ Ինծի ցաւ կը պատճառէր երբոր կ'ըսէիր թէ բան մը չես զգար իրեն համար։

— Չէ՛, երբեք այդ բանը չըսի. ըսի միայն թէ յուսախաբ եղած էի. լաւագոյն բան մը կը յուսայի։ Կը յուսայի որ բոլորովին նոր զգացում մը պիտի ծնէր ներսիդիս մանուկը երեւնալուն պէս և ատոր փոխարէն խորշումի և գթութեան զգացում մը ունեցայ...։ Այսօր միայն, մրրիկին ատեն զգացած վախէս ետքը, հասկցայ թէ որքա՛ն կը սիրեմ զինքը։

Ժպիտ մը լուսաւորեց Բիթթիի դէմքը։

— Այսպէս ուրեմն սոսկալի կերպով վախցա՞ր... Ես ա՛լ աւելի վախցայ, հիմա որ ամէն բան անցաւ, պէտք է երթամ այս սիրականս տեսնեմ... գնա՛ մեր բարեկամներուն քով, որովհետեւ լոգանքէն ետքը միշտ շատ տաք կ'ընէ սենեակին մէջ։

Երբոր Լէվին սենեակէն դուրս ելաւ և մինակ մնաց, փոխանակ սրահ մտնելու ուրկէ ձայներու աղմուկ մը կը բարձրանար, պատշգամին վրայ կեցաւ և սկսաւ երկինքը դիտել։

Արդէն բոլորովին մութ էր և հարաւի կողմը, ուր կը նայէր, երկինք անամպ էր։ Ամպերը միւս կողմը կուտակուած էին. իրենց մէջէն կայծակներ կը ցայտէին և հեռուէն որոտումի ձայներ կը լսուէր։

Լէվին մտիկ կ'ընէր տերեւներէն իյնող կաթիլներու միօրինակ ձայնը և կը դիտէր աստեղազարդ երկինքը և ծիր կաթինը որ երկնակամարին մէջտեղը կեցած էր։ Ամէն մէկ կայծակին, ծիր կաթինը և ամէնէն փայլուն աստղերը կ'աներեւութանային, բայց կայծակը մարելուն պէս, աստղերը կը վերերեւային, իբր թէ վարժ ձեռք

մը զանոնք ցանէր երկնքի դաշտերուն մէջ։ Եւ յանկարծ իրեն թուեցաւ որ իր հոգին տանջող տարակոյսներուն լուծումը գտնուած էր. «Այո՛, ըսաւ ինքնին, Աստուծոյ գոյութեան միակ ակներեւ, աներկբայ յայտնութիւնը սիրոյ օրէնքն է որ աշխարհի յայտնուած է, որ կը զգամ իմ մէջս և որ զիս կը միացնէ միւս հաւատացեալ մարդոց խմբին զոր կը կոչեն Եկեղեցի»։

Առարկութիւններ ներկայացած իր մտքին։ Ուրիշ կրօնք մը դաւանողներուն բազմութիւնը միթէ զրկուա՞ծ է այս գերագոյն բարիքէն առանց որու կեանքը ո և է իմաստ չունի։

Բայց այս վայրկեանիս չէր ուզեր դպչիլ այդ խնդիրներուն. երջանիկ էր բարիի օրէնքը ճանչցած ըլլալուն, որ ամենուն համար միշտ նոյնը պիտի ըլլայ և զոր կրնար ստուգել իր իսկ խղճին մէջ։

— Ա՛հ, դեռ վար չինջա՞ր. հարցուց իրեն Բիթթի, որ սրահ կ'երթար...։ Բայց տխուր դէմք մը ունիս, աւելցուց իր էրկան երեսը դիտելով աստղերու լոյսովը։

Սակայն կայծակի լոյսով մը Բիթթի տեսաւ անոր ամբողջ դիմագծութիւնը և համոզուեցաւ որ հանդարտ ու զուարթ էր։

«Կը հասկնայ, գիտէ ինչ որ կ'անցնի իմ մէջս, ըսաւ Լէվին ինքնին, պէ՞տք է որ իրեն բացատրեմ. չէ՞... պէտք չէ ըսել իրեն, ասիկա խորհուրդ մըն է որուն ես ինքս միայն պէտք ունիմ, կարեւոր խորհուրդ մը որ բառերը չեն կրնար բացատրել։

«Այս նոր զգացումը չփոխեց. յանկարծօրէն պայծառութեամբ չողողեց զիս, ինչպէս կը յուսայի... ասիկա տղուս համար ունեցած զգացումիս պէս էր, այդ զգացումին պէս, այս հաւատքը անզգալիօրէն մտաւ հոգիիս մէջ տառապանքով և հո՛ն արմատ ձգեց.

«Առաջուան պէս պիտի շարունակեմ իմ Իվան կառապանս չախել. վիճել, աջ ու ձախ ըսել ինչ որ կը մտածեմ. առաջուան պէս պատ մը պիտի ըլլայ հոգիիս սրբավայրին ու միւս մարդոց միջեւ, կնոջս և իմ միջեւ։ Պիտի շարունակեմ իրեն մեղադրանքներ ուղղել երբ երկիւղ զգամ և յետոյ պիտի զղջամ. իմ բանականութեամբս պիտի շարունակեմ չհասկնալ թէ ինչո՞ւ կ'աղօթեմ և պիտի շարունակեմ աղօթել։ Բայց իմ կեանքս, իմ ամբողջ կեանքս, պատահելիքներէն անկախ, ասկէ ետքը բարիի աներկբայ իմաստ մը ունի զոր կարող եմ իրագործելու«։

Հ.Ս.Խ.Հ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А. Публичная Библиотека
7/XI 1922
Эривань, Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՎԵՐՋ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0329015

14004

891.71
S-80